

**LATVIJAS
TAUTAS
FRONTE**

GADS PIRMAIS

Rīga 1989

Atvainojamies lasītājiem un runu autoriem, ka tehnisku iemeslu (stenoogrammu nepilnību) dēļ krājumam ir daudzi trūkumi, ka dažas runas fragments un runātāja vārds vairs nebija restaurējams.

Tik reizi vien priekā
Mums ietrisēt,
Nekas vairs nespēs
Mūs atturēt.

Rainis,
1907.gadā

Še jūs atradisit Latvijas Tautas frontes sākumu, sajūtīsiet daļu no pārpārēm elektrizētās gaisotnes, kam vajadzēja kļūt un kas kļuva par dzinuli Latvijas demokrātiskās un nacionālās atdzimšanas revolūcijai divdesmitā un divdesmit pirmā gadsimtu mijā. Te šīs revolūcijas pirmā sajūsmība, vienotība un ideālisms. Diemžēl arī alošanās, kategoriskums, neapdomība. Te tautas pirmais, pusgadsimtu aizturētais sāpju kļiedziens. Te pamats, uz kura nu balstās un veidojas jaunās Latvijas sabiedriskā doma, sāk attīstīties dialoga kultūra.

Latvijas Tautas fronte savā pirmajā gadā ir acimredzami augusi un nostiprinājusies. Tā mums devusi lielas cerības un lielu ticību. Tā mums viesusi optimismu par savu varēšanu un savu spēku. Šai mūžības gadā mēs, tā vien šķiet, esam pārdzīvojuši veselu laikmetu. Daudz kas no LTF pirmajā programmā iecerētā jau izpildīts. Izieta pirmā klase parlamentārisma skolā. Gūtas pirmās un ārkārtīgi nozīmīgās uzvaras parlamentārajā cīņā, šī pavasara PSRS Tautas deputātu vēlēšanās. LTF pirmajam kongresam raksturīgās eiforiskās vienotības vietā šodien mēs tiecamies likt apzinātu, uz savstarpēju iejūtību balstītu vienotību. No totalitārā, stūrgalvīgā cilvēka mēs tiecamies pāraugt par brīviem un demokrātiskiem pilsoņiem. Tā, manuprāt, arī ir Tautas frontes galvenā jēga, jo Latvijas brīvība, patstāvība, demokrātija pirmām kārtām ir mūsu pašu iekšēja brīvība, patstāvība un atraisītība. Mūsu "tautas parlamentārisma" beigu beigās jāklūst arī par Latvijas valsts parlamentārisma. Un tas tā aridzan notiks, ja mēs savu nacionālo, sociālo un politisko dažādību pratīsim izmantot kā unikālu bagātību, kā Latviju vienojošu, nevis šķeļošu elementu, ja mēs sevi nenokausēsim savstarpējās sīkās ķildās un kašķībās.

Latvijas Tautas frontes pirmā kongresa runas, Programma, Rezolūcijas jau ir vēsture. Tomēr tāda vēsture, kas mūs saistījusi uz ilgu laiku un nu pavada ik uz soļa. Te rodams tas, kā dēļ savu ceļu esam sākuši. Te atgādinājums tam, kas mūsos mainījies un kas vēl jāmaina, lai Latvijas atdzimšanas ceļš turpinātos.

Dainis Ivāns

Ēvalds Valters

Mana miļā, drosmīgā arāju tauta! Drosmīgā, sīkstā, izturīgā -- ja tu tāda nebūtu, tad nekad daina nevēstītu mums tādus vārdus: "Man pieder tēvu zeme ar visām atmatām, Man pašam kungam būt, man pašam arājam." (*Aplausi.*) Kaut šie vārdi būtu dziļi sirdī ierakstīti arī mūsu Tautas fronteī! Pagāja gadu simti, un šos pašus drosmīgos vārdus atkārtoja izcils mūsu tautas dzejnieks -- "mēs gribam būt kungi mūsu dzimtajā zemē, mēs gribam te paši sev likumus lemt. Šī zeme ir mūsu, šīs pilsētas mūsu, mēs negribam lūgt to, kas mūsu, bet ņemt". (*Aplausi.*) Un lai arī šie vārdi būtu dziļi sirdī ierakstīti mūsu Tautas fronteī! Un visai tautai.

No šīs idejas iedvesmoti, pulcējās savās rindās savulaik vecie latviešu strēlnieki. Mūsu asinis tika lietas par brīvu, neatkarīgu valsti. To saprata dižais Ļeņins un parakstīja šo brīvvalsti, ko viņš deklarēja latviešu strēlniekiem. Baltijas telpa tika kādreiz iekarota no krievu caru imperiālistiem, bet tauta, pamattauta, kas tur dzīvo, tika nospiesta uz ceļiem. Sākās verdzības laiki. Lai tad nu šī Baltijas telpa tiek pamattautām. Un Ļeņins parakstīja dekrētu par tiesībām atdalīties no FSR. Un tā arī mūsu tauta tika pie neatkarīgas valsts. Neatkarīgas -- tā ir patiesa vēsture, ko nevar šķiebt neviena partija, neviena šķira. Tas tā bija un notika.

Nāca nakts. Un šī nakts bija baismīga. Atradās divi noziedznieki, visasiņainākie noziedznieki, kādus vien pasaule ir pazinusi, un noslēdza aliansi, un šo Ļeņina parakstīto Baltijas telpu likvidēja, iztirgoja. Kā dzejnieks Ļūdēns to saka Jukuma Vācieša vārdiem -- 20.gadsimtenī latviešu tauta tika nospēlēta kārtis. Dūži bija spēcīgi. Ne katram ar tiem pa pieri dot. Bet nu ir pienācis laiks, kad abi lielie kāršu spēlmaņi jāatrod un jānodod tiesai. Tas ir liels noziegums, vislielākais, kāds ir izdarīts pret mūsu tautu. Sākās baiga nakts. Mūsu tautas pravietis Rainis, mūsu tautas ģēnijs, it kā to paredzēdams, bija jau uzrakstījis par mūsu tautas likteni. Bērni bēga svešu ceļu, pamezdami tēvu zemi. Pakaļ dzenas ļauna sirds sarkanām pātagām. Šī pātaga bija to pašu kāršu spēlmaņu pātaga. Gan no rietumiem, gan no austrumiem. Tā bija šausmīga nakts. Baiga nakts. Šī nakts tagad, kā šķiet, ir beigusies. Ataususi diena. Agrā jaunībā es dzirdēju dziesmu, ļoti skaista dziesma tā ir: "Latvija, mosties! Garā nakts jau beidzas." Šos vārdus laikam ir saklausījusi mūsu tauta un sāk mosties. Un viņas priekšgalā kā modinātāja -- ne tikai kā modinātāja, bet arī kā sargātāja -- ir radusies mūsu Tautas frontes organizācija -- vai nacionālā vai kāda, vienalga, kāda. Tā ir fronte. Fronte modinātāja, fronte sargātāja. Mēs tai ticam. Visa tauta mēs ticam. Un sekosim. Jo bieži šī nakts bija bagāta arī ar kangariem, kas teica -- atkal jāmin tautas

ģēnija vārdi, un tie skan tā: "Tie kangari to saprata un sacīja ...Tauta, tauta, kas tā tauta, sveša mode daudzina. Tēvs dos naudu, muižu pirks, krievu, vācu, tur būs istā tēvuzeme. Mūsu kungi jauni kungi, kam tiem vairs latvju mēle. Naudu deva, iemācīja, cik vajadzēja svešās mēles."

Redziet, ko kangari sacīja. Bet vai tā bija? Tauta cieta. Cieta. Un ticēja rītausmai. Un šis ciešanas bija baigas. Ērkšķainais zars, kas tika cilāts no šiem diviem kāršu spēlmaņiem, bija baigs. Un, it kā paredzēdams jau agrāk, šis pats mūsu tautas pravietis Rainis, rakstīja brīnišķīgus, visiem saprotamus vārdus, kas skan tā: "Tauta, mana tauta, kur tu esi palikusi, kādā tumsā tu esi iestigusi, kad ausis gaišā diena; Kad brauks mūsu tēvu dēli pēc tās mūsu Kurzemītes?" Tie ir brīnišķīgi vārdi, un nu tā rītausma ir pienākusi, mūsu dēli ir atbraukuši. Atbraukuši kā Tautas fronte, tautas glābēji. Mums visiem ir zināma lūgšana vēlējums -- Palidzi, Dievs... Lai šis vēlējums skanētu no mūsu sirdīm arī Tautas frontes radītājiem un vadītājiem. Palidzi, Dievs. Palidzi, Dievs, izvest mūsu tautu brīvībā. Valsts patstāvībā. Un gaišā dienas gaismā. To vēlēsīm no visas sirds mūsu tautai, kas ir atmodusies un kuras priekšgalā ir stājusies Tautas fronte. Nacionālā fronte. Paldies. (*Aplausi.*)

Jānis Peters

Augsti godājamie Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresa delegāti, dārgie viesi no citām republikām un ārvalstīm! Biedri, dāmas un kungi, draugi, domubiedri un citādi domājošie! Trīs Baltijas tautas, kuru liktenis Eiropas krustcelēs ir bijis neapskaužams, piedzīvo jaunu atmodu: Igaunijas Tautas frontes nodibināšana pirms nedēļas, Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongress šodien, kā arī Lietuvas pārbūves kustības kongresa sasaukšana vistuvākajā nākotnē apliecina neatgriezenisku realitāti, proti, -- tautu solidaritāti uz patiesi sociālistiska rakstura sabiedrību, uz nacionālo pašnoteikšanos un suverenitāti brīvu valstu asociācijā. Šos mērķus var garantēt tikai tiesiskas valsts izveidošana, kurā likuma spēks stāv pāri nejaušībai, nemaz nerunājot par administratīvas patvaļas likvidēšanu. Mūsu jaunās aktivitātes likumsakarīgi izriet no PSKP 19.Vissavienības konferences, un Latvijas Tautas fronte viennozīmīgi un nepārprotami izsaka savu uzticību pārbūvei un to spēku uzvarai 19.konferencē, kuru līderis ir Mihails Gorbačovs. Uzreiz gribas uzsvērt, ka pārbūve nav uzskatāma par partijas pasniegtu Dieva dāvanu tautai, bet par partijas obligātu pienākumu pret katru cilvēku, pret katru padomju nāciju un arī pret visu cilvēci kopumā.

Izsakot savu gandarījumu par uzsākto sabiedrības radikālo atjaunošanu, jāizsaka arī nožēla, ka process nesākās daudz agrāk. Un, proti, stagnanto lideru ievēlēšana pēc Brežņeva aiziešanas no vēstures skatuves un pirms Gorbačova nākšanas apliecina efektīgu bremžu sistēmu PSKP Centrālās Komitejas Politbirojā un apstiprina, ka šī sistēma acimredzot nav no tām brīva arī mūsdienu situācijā. Tieši šī uzdevuma dēļ -- veicināt visu progresīvo spēku atraisišanu un piedalīšanos politiskās reformas realizēšanā -- ir sākusies kustība, kam pēc ilgām diskusijām dots nosaukums -- Latvijas Tautas fronte. Būt par Latvijas Tautas frontes biedru nozīmē uzņemties lielu atbildību ne tikai par Latvijas, bet arī par visas Baltijas likteni, jo no stipras Latvijas lielā mērā atkarīga stipra Igaunija un stipra Lietuva. Iekšēji sašķēlusies Latvija nozīmē arī sašķeltu Baltiju, un tāpēc man gribas pašā mūsu kongresa sākumā aicināt visus delegātus runāt par galveno, par vienību, atstājot mūsu iekšējo -- personisko vai grupu -- dramatismu ikdienišķāka rakstura diskusijām. Latvijai jāklūst par trīs republiku vienotāju. Pēc manām domām, jau 1989.gadā ir jāorganizē Latvijas, Lietuvas un Igaunijas Tautas frontes kopēja asambleja, kuras uzdevums būtu Baltijas konsolidācija par labu sociālisma jaunai kvalitātei. (*Aplausi.*)

Nemot vērā, ka Latvijas demogrāfiskā situācija Baltijas telpā ir visdramatiskākā un ka vienīgi mūsu teritorijā pamatnācija acimredzot jau kļuvusi par minoritāti, Latvijas Tautas frontei īpaša uzmanība jāveltī ekonomikas revolucionārai pārkārtošanai, lai pilnīgi novērstu tās ekstensīvu attīstību, lai lēmums par lauksaimniecības prioritāti nepaliktu uz papīra, un lai vēlreiz pieprasītu valdībai Latvijas demogrāfiskās attīstības ģenerālkonceptijas izstrādāšanu, kurā bez aplinkiem tiktu pateikts, kāda būs iedzīvotāju nacionālā struktūra 2015.gadā. Lieku reizi gribas atgādināt Latvijas Rakstnieku savienības valdes un citu radošo savienību plēnuma Rezolūcijas prasību par to, lai Latvijas Komunistiskā partija uzņemtos savu likumsakarīgo pienākumu nodrošināt ne tikai latviešu nācijas saglabāšanu, bet arī attīstību un strauju uzplaukumu. Latvijas Tautas fronte darīs visu, lai jaunā kvalitātē risinātu latviešu un citu tautību cilvēku attiecības, nodrošinot latviešu nacionālās pašapziņas brīvu izpausmi. Tieši Tautas frontes biedriem jāuzņemas atbildība par to, lai netiktu aizskarta nevienas tautības cilvēka personiskā, cilvēciskā cieņa. Šādai attieksmei jāklūst par mūsu darbības pamatu. Tani pašā laikā mums jādara viss, lai Tautas frontē neiekļūtu cilvēki, kuru domāšana un darbība nav brīva no staļiniskās koloniālpolitikas izpausmēm, kas mūsu valsts skaitliski lielāko tautu centusies pazemot, provokatoriski atvēlot tai administratortautas funkcijas.

Staļinisms un tikai staļinisms ir vainojams tautu naida kurināšanā, un cīnīties ar staļinisma sekām nozīmē būt patiesi Latvijas Tautas frontes biedram. Es teikšu vēl vairāk -- Latvijas Tautas frontes biedram, neatkarīgi no viņa tautības, partijības un reliģiskās pārliecības, nekaitējot visas PSRS nacionālajām interesēm, jāveicina to seku reāli iespējamā likvidēšana, kas hitlerisma--staļinisma sazvērestības rezultātā tika pasludināta tā saucamajā Ribentropa--Molotova paktā. Hitlerisma un staļinisma upuri ir ikviens padomju nācija un visa 2. pasaules karā paverdzinātā Eiropa. Lai mēs nekad nebeidzam lepoties, ka latviešu strēlnieku 201. divīzija Sarkanās armijas rindās kopā ar sabiedrotajiem cīnījās pret fašismu.

Cienījamie delegāti un viesi! Latvijas Tautas fronte ir ar mieru sasaukt kā Latvijā dzīvojošo tautību forumu, tā arī latviešu nācijas forumu. Katrai mazākumtautībai Latvijā ir jānodrošina tiesības uz kultūras un izglītības autonomiju - gan krieviem, gan ebrejiem, ukraiņiem, baltkrieviem, poļiem, gan lietuviešiem, čigāņiem u.c. Mēģinājumiem radīt jaunu etnisku jēdzienu, es uzsveru, etnisku jēdzienu -- padomju tauta --, nav nekāda sakara ar marksismu. Tas ir zooloģisks eksperiments ar cilvēkiem. Un to var salīdzināt ar Lisenko avantūru augu valstī. *(Aplausi.)*

Krievs ar padomju pasi kabatā vienmēr gribēs palikt krievs. Un nevienam nav tiesību viņam to liegt. Gluži otrādi. Mums ir jārada garantija arī baltkrievam būt baltkrievam, ebrejam būt ebrejam, un 35 tūkstošiem lietuviešu Latvijā mums nav tiesību liegt lietuvisko identitāti. Latvijas etniskais sastāvs ir bagāts. Un staļinisma kultivētā vienas tautas stādīšana augstāk par citām nav nekas cits kā provokācija pret šo tautu. Atcerēsimies Latvijas Saeimas deputāta Raiņa cīņu par baltkrievu kultūras autonomiju Latvijā. Šodien Latvijā dzīvo ap simt tūkstošu šīs tautības pārstāvju. Eposa "Lāčplēsis" svinību laikā baltkrievu dzejnieks Sergejs Paņizņiks iesniedza lūgumu Latvijas Tautas fronteī organizēt tās aizbildniecībā baltkrievu biedrību "Sābris", un man gribas teikt, ka tā būtu arī Raiņa sabiedriski politiskās tradīcijas turpināšana, ja mēs veicinātu šādas biedrības nodibināšanu. Apsveicama ir poļu un ebreju, un jebkuras citas Latvijas etniskās grupas vai tautības kultūras biedrību radīšana. Vērtējot 1941. gada asiņaino vasaru, kurā Hitlers ar Staļinu izprovocēja kā 14. jūnija latviešu Golgātu, tā arī ebreju masveida noslepkavošanu kara pirmajās dienās, mums ar vēsturnieku palīdzību ir atklāti jāpārrunā šī traģēdija. Mūsdienīgs latviešu--ebreju dialogs liktu drošus pamatus humānai un uzticības pilnai sadarbībai nākotnē. Šāds dialogs būtu arī solis pretim Ribentropa--Molotova pakta psiholoģisko seku likvidēšanai ļaužu apziņā. Latvijas tautību forumā daudz varētu palīdzēt tādi Latvijā dzīvojošie krievi kā Marina Kosteņecka, Ludmila Azarova, Roalds

Dobrovenskis un Vladlens Dozorcevs, kuriem neklājas viegli, jo viņiem jāizjūt divkāršas sāpes -- kā Latvijas krievu, tā Latvijas latviešu sāpes. No šīs tribīnes man gribas pateikt paldies par viņu lielo darbu, uzturot spēkā Latvijas godu un izskaidrojot latviešu nācijas likumīgās intereses ne pārāk informētai un bieži vien pat dezinformētai auditorijai. (*Aplausi.*) Manuprāt, mums ir jāveicina somugru biedrības radīšana Latvijā, libiešu un igauņu nacionālās intereses var tikai bagātināt Latvijas dzīvi kā emocionāli, tā arī intelektuāli, nemaz nerunājot par latviešu īpašo pienākumu pret libiešiem.

Latviešu traģēdija Latvijā izskaidrojama kā ar mūsu sociālu un nacionālu revolucionāro aktivitāti visās trīs Krievijas revolūcijās, tā arī ar upuriem Pilsoņu karā, arī staļiniskajās raganu prāvās un deportācijās, arī hitlerisma genocīdā, ar 2. pasaules kara frontu upuriem, ar aizplūšanu trimdā, kā arī ar ekstensīvās ekonomikas politikas centieniem izjaukt taisnīgas tautību proporcijas zemē, kurai nosaukumu devusi pamatnācija. Visa tā rezultātā, kā jau teicu, ierosinu sasaukt iepriekšminēto latviešu nācijas forumu Rīgā. Šīni forumā nacionālās konsolidācijas nolūkā šīs zemes saimniekiem -- latviešu tautai -- būtu jāuzņem tautieši kā no citām padomju republikām, tā arī no ārvalstīm. Diskusijā, kurai jābūt brīvai no politiski radikālām pretenzijām, varētu tikt skartas ekonomiskas, sociālas, kulturālas, reliģiskas sadarbības iespējas. Šīni forumā varētu tikt meklēti latviskās identitātes garantī, kurus Latvijas Tautas fronte sadarbībā ar valsts iestādēm var sniegt tiem latviešiem, kuri dažādu iemeslu dēļ nedzīvo Latvijā, un, savukārt, gūt ļoti daudz jauna un kvalitatīva arī no viņiem. Varbūt, ka šīni Tautas frontes dibināšanas kongresā izskatāms jautājums par ārzemju latviešu, kā arī citās republikās dzīvojošo tautiešu atbalsta grupu organizēšanu Latvijas Tautas frontes ietvaros. Īpaši svarīgs ir arī jautājums par Latvijas piedalīšanos Starptautiskajā Olimpiskajā komitejā, un, manuprāt, mūsu tautas gribu šajā jautājumā vakar spoži demonstrēja tautas manifestācija Mežaparkā.

Cienījamie delegāti un viesi! Mana ievadrūna mūsu vēsturiskajā Tautas frontes dibināšanas kongresā vairāk dibināta uz nacionālo attiecību iztirzāšanu, mazāk uz jautājumiem, kas skar jauncelāmās Latvijas ekonomiku un kultūru. Taču tanī pašā laikā katram ir skaidrs, ka tās ir savā starpā saistītas problēmas. Nacionālās problēmas nevar atrisināt bez ekonomisko problēmu risināšanas. Latvija netiks ārā no birokrātijas slazdiem, ja lēmumi par ekonomikas raksturu republikā paliks tikai politisku deklarāciju limeni. Nacionālās attiecības nedemokratizēsies, ja nedemokratizēsies ekonomika. Bet demokratizācija iespējama tikai decentralizētā sistēmā. Decentralizēta ekonomika ir ceļš uz demokrātiju.

Savukārt demokrātija ir ceļš uz republikas suverenitāti un tautas pašnoteikšanos. Tas ir smags ceļš, kas ejams Tautas fronteī kopā ar visas sabiedrības progresīvajiem spēkiem. Tas ir ceļš uz tiesisku valsti, uz valsti, kura nestu atbildību savu pilsoņu priekšā un kura aizstāvētu katra pilsoņa tiesības paust arī neoficiālus uzskatus. Mūsu tautai nav citas alternatīvas. Ir tikai smagā ceļa izvēle. Jo kas cits atliek tautai, kura no nācijas pārvēršas par iedzīvotāju grupu, kā tagad sāks klasificēt. Tā ir bistama klasifikācija, jo vedina mūs aizmirst, ka latvieši ir nācija, kura dzīvo savā valstī, kamēr citu tautību cilvēki etniski pieder tām nācijām, kuru valstiskie veidojumi pastāv ārpus Latvijas un kuri aizstāv arī viņu intereses. Tani pašā laikā mēs visi esam Latvijas pilsoņi, un kaut arī šis statuss vēl nav noteikts oficiāli, tas reāli pieprasa steidzamu jautājuma atrisinājumu. Šis pārdomas es neveltu kā pārmetumu nevienam godīgam cittautietim Latvijā. Šis domas es veltu ekonomistiem un plānotājiem kā centrā, tā arī republikā, kuri līdz šim ir tišām vai netišām aizmirsuši, ka ekonomikā ir jāievēro arī ētiskais moments, citiem vārdiem, nacionālās intereses. Taču vainot nevar arī tikai ierēdņus, jo, darbotamies valstī, kurā tiesiskums ir tikai nupat, nupat vārdā nosaukta nogrimusi pils, viņi bieži vien ir bijuši spiesti rīkoties nelikumīgi un neētiski. Tātad -- tiesiska valsts. Šim partijas izvirzītajam mērķim jāklūst par Latvijas Tautas frontes credo. Ja fronte, tad cīņa. Ja cīņa, tad kopā ar visiem progresīvajiem nepakļāvīgajiem spēkiem pret birokrātisko patvaļu, pret administratīvo sociālismu, pret staļiniskajām metastāzēm. Bet cīņa nav tikai demonstrācijas, ielu gājieni, mītiņi, piketi. Politiskā cīņa ir visu demokrātisko institūtu funkcionēšana. Mēs dzīvojam vienpartijas sistēmā. Taču mūsdienu vienpartijas sistēma kvalitatīvi atšķiras no Staļina un Brežņeva vienpartijiskās varas monopolizācijas. Mūsdienu situācijā atraisās uzskatu plurālisms kā pašā Komunistiskajā partijā, tā arī visā sabiedrībā, un veicināt šo plurālismu ir mūsu visu svēts pienākums. Latvijas Tautas fronteī, manuprāt, nav jācenšas klūt par partiju, jo arī Komunistiskās partijas lielākā nelaime ir tieksme birokratizēties, kompromitēties ar lieku traucējošu pārvaldes aparātu, kas bremzē attīstību un bridina pasaules tautas no padomju administratīvā sociālisma modeļa. Šodien uzskatu plurālisms valēda arī jaundibinātajā Latvijas Tautas frontē. Tieši tas, manuprāt, palīdzēs Tautas fronteī piedalīties Latvijas demokratizācijā un tās izveidē par tiesisku valsti, tātad -- cīņā par republikas un tautas dzīvības interesēm. Es te domāju vēlēšanas. Saskaņā ar PSRS Konstitūciju, Latvijas Tautas fronte būs tiesīga uzstādīt savus kandidātus visu līmeņu padomju vēlēšanās, līdz pat Latvijas PSR un PSRS Augstākajai Padomeī. Tas ir politiskās cīņas pamats -- demokrātiskas vēlēšanas. Vēlēšanas

un vienīgi vēlēšanas, kas notiks pēc tautas gribas, likvidēs līdzšinējo praksi, kad izvirzījās cilvēki pēc negatīvas atlases principa, kad amatus ieņēma karjeristi, lišķi, kukuļņēmēji, un, kā rāda dažu republiku un pat centra piemēri, -- arī kriminālnoziedznieki, kuri jau ir nokļuvuši un vēl turpina nokļūt uz apsūdzēto sola.

Cienījamie delegāti! Latvijas liktenis ir mūsu rokās! Divdesmitais gadsimts ir latviešus uznesis augstu vēstures galotnē un triecis dziļi bezdibeni. Divdesmitais gadsimts, pirmais pēc septiņsimt gadu verdzības, iezīmējas ar Latvijas pirmā valstiskuma nodibināšanu, un šodien mēs nu esam aicināti atjaunot īsta sociālisma kvalitāti, atzīstot Latvijas Republikas pastāvēšanu no 1920. līdz 1940.gadam. Latvijas Tautas fronte, kuras organizēšanās intensīvi sākās 1988.gada 30.augustā, kad kopā sapulcējās Radošo savienību kultūras padome un iniciatīvas grupas, kļūst par sabiedriski politisku realitāti. Latvijas Rakstnieku savienība un īpaši Latvijas Mākslinieku savienība šīs trīsdesmit astoņas dienas nenodarbojās ar radošo darbu un kultūras jautājumiem, mums nācās uzklaut tautas sāpes un tautas ilgas, bet vēl stiprāka par sāpēm un ilgām izrādījās tautas uzticība un apņēmība rīkoties konkrēti un atkal iztaisnot muguru pēc ilgiem administratīvās apspiestības gadiem. Šobrīd atrodas cilvēki, kuri mums pat no augstām tribīnēm iesaka labāk gleznot un rakstīt, nekā jautties politikā. Atļaujiet man jums šajā sakarā atbildēt, cienījamie biedri. Mēs ļoti labprāt to darītu, ja politiķi nebūtu noveduši strupceļā partiju, valsti un tautu. (*Aplausi.*) Un mēs atkal atgriezīsimies pie baltas papīra lapas un audekla, līdzko jutīsim, ka cilvēki savu sāpju un slāpju mierinājumu atrod tautas deputātu padomēs, partijas komitejās un izpildvaras instancēs, nevis rakstnieku, mākslinieku un citās radošajās savienībās. (*Aplausi.*) Kāpēc jūs nepārmetat tiem rakstniekiem, kuri kara laikā brīvprātīgi devās uz fronti, lai cīnītos? Kāpēc jūs pārmetat mums, ja mēs dodamies aizstāvēt savu Dzimteni un Tēvzemi Tautas frontē? (*Aplausi.*) Ārsti, kas iesaistījušies Tautas frontes orgkomitejā, tikai tad atgriezīsies savās slimnīcās, un inženieri savos kabinetos, bet mūzikas un mākslas zinātnieki tad nodosies daiļo mākslu analīzei un pētniecībai, kad Latvijas PSR Augstākā Padome būs spējīga pieņemt no administratīvā centra neatkarīgu, bet Latvijas tautā apspriestu likumdošanas aktu par republikas pilsonību, kad Ministru Padome garantēs loģisku ekonomiku, kura neveicinās nācīgas iznīcināšanu. Tikai tad mākslinieciskā inteliģence un tehniskā inteliģence varēs pa īstam atgriezties savās profesijās, kad Latvija netiks iztirgotā centralizētajai ierēdniecībai. Kamēr tas nebeigsies, mēs upurēsīsim savus talantus politikai, kaut arī esam tikai politiskā darba amatieri. Jo ko līdz mūsu poēmas un gleznas, mūsu simfonijas un skatuves

spēles, ja zūd tauta, ja brūk Latvijas Padomju Sociālistiskās republikas tiesiskais valstiskums, ja pašcieņa tiek nozākāta par nacionālismu, bet klaidonības kosmopolitisms izpelnās internacionālisma titulu. (*Aplausi.*) Latvijas Tautas frontes divi tūkstoši trīs sirmti un varbūt jau vairāk atbalsta un iniciatīvas grupas šodien apvieno apmēram 115 tūkstošus visu, es uzsveru, visu Latvijas tautību iedzīvotāju. Tas ir spēks. Tas ir spēks, kas Latviju veido par saprašanās tiltu starp Igauniju un Lietuvu un nevis par ķili, kas šķeltu Baltiju. Nākotnē būs ļoti svarīgi, kā Latvijas Tautas frontes biedri darbosies katrs savā vietā, pilsētu un lauku darba kolektīvos, mācību iestādēs, zinātniskās pētniecības institūtos, arī administratīvajās instancēs. Tautas frontes biedriem nav jākopē centra, tas ir, Rīgas, darbība, un nav jāimitē rosība. Katra darbības imitācija ir jebkuras organizācijas krahs. Šādus rūgtus brīžus ir piedzīvojušas mūsu arodbiedrības, kas no darbaļaužu interešu aizstāvēm bieži vien pārvēršas par slimokasēm, kā arī komjaunatne, kas vēl nesenā pagātnē imitēja trauksmainus jaunekļus, bet istenībā jau jaunus gados bija administratīvas rūsas saēsti birokrāti. Ja katrs Tautas frontes biedrs iejauksies dzīves problēmās, neprasot nevienam atļauju, bet vadoties no savas sirdsapziņas, ja katrs Tautas frontes biedrs rīkosies par labu sabiedrībai, nevis vadošās birokrātijas kaprizēm, tad ceļš uz suverēnu Latvijas Republiku vedīs pretim mērķim. Taču tas viss prasa lielu vīrišķību, prasa risināt dialogu ar partijas līderiem, kādi mūsu republikā nenoliedzami ir. Šodien mēs zinām to partijas līderu vārdus, kuru rīcība sakrīt ar sabiedrības absolūtā vairākuma interesēm. Un mēs esam kopā ar viņiem. Es pieļauju, ka daudzi partijas vadītāji šini atmodas laikmetā kļūs arī par lielāka vai mazāka mēroga Tautas frontes līderiem. Partijas autoritāte no tā tikai iegūs. Darbojoties Tautas frontē, partijas vadītāji var iegūt arī jaunu kvalitāti, ko viņiem nespēj garantēt izolēti kabineti un izvairīšanās no tautas sūrās ikdienas. Man gribas jautāt, vai pašreiz Latvijā notiek brīnumi? Vai notiek dziļas ekonomiskas un politiskas reformas? Bet varbūt tā ir tikai kosmētika, kad sarkanbaltsarkanās krāsas klājas pāri 1939., 1949. un 1959. gada asiņojošām brūcēm un kad "Dievs, svēti Latviju" maigi iežūžo ausis, lai notušētu tankodroma rēkoņu? Tie ir jautājumi, kuri kā matracī sadzītas naglas liedz mums aizmigt eiforiskas apmierinātības miegā. Tie ir jautājumi, kurus nepārtraukti jāizvirza Tautas frontes ierindniekiem un ģenerāļiem, ja tādi atradīsies. Nedz cenzūras vaļā palaistie mākslas darbi, nedz dievnamu atsvabinātie zvani vēl nav galīga uzvara. Tauta vēl nezina savas tiesības. Tādēļ Tautas frontes juristiem būs jāveic visas mūsu nācījas tiesiskā izglītošana, organizējot lekcijas, kursus, seminārus. Tautas frontes biedriem un visai organizācijai modri jāseko, lai republikas pāreja

uz saimniecisko aprēķinu tiktu reāli izmantota. Jo izrādās, ka tam ir mazāk šķēršļu, nekā liecina nedrošība un apjukums Rīgā. Latvijas Tautas fronteī ar visām tās ricībā esošām konstitucionālām tiesībām aktīvi jāveido sabiedrības doma par revolucionāru Latvijas ekonomikas rakstura izmaiņu. Latvijas Tautas fronteī jāizmanto tas intelektuālais potenciāls, kas ir tautas ricībā, bet kuru administratīvā birokrātija ignorē vai izliekas neredzam brīdī, kad Latvijai ir reālas iespējas iegūt ekonomisku suverenitāti. Fronteī jāveicina neoficiālā intelekta piesaistīšana Latvijas ekonomiskās attīstības ģenerālkonceptijas projekta izstrādāšanai, jo presē publicētais projekts uzskatāms par stagnācijas laiku stereotipu. Latvija tikai tad atgūs savu vēsturiski tradicionālo raksturu, kas atbilst pamatnācijas mentalitātei, ja tās ekonomika tiešām iegūs lauksaimniecisku raksturu un ja šo lielo mērķi pēc tā sasniegšanas tauta pati būs spējīga nosargāt. Latvijas Tautas fronte nodarbošies ar tautas diplomātiju starptautiskajā dzīvē un sadarbošies ar radniecīgām organizācijām citās republikās, citās sociālisma zemēs un arī Rietumvalstīs. Mēs jau šodien piesakām Tautas frontes kā organizācijas līdzdalību Latvijas PSR diplomātiskajās attiecībās ar ārvalstīm, starptautiskos forumos, personiskos un ģimeņu kontaktos. Latvijas Tautas frontes biedriem ir jāklūst par sava veida Latvijas tautas sūtņiem starptautiskajā dzīvē. Mēs iestājamies arī par Latvijas PSR konsulātu atvēršanu ārvalstīs un par Latvijas televīzijas, radio un preses akreditēšanu zemēs, kas ir mūsu ģeogrāfiskie kaimiņi. Vai tas ir normāli, ja, piemēram, laikrakstam "Literatūra un Māksla" nav sava korespondenta Skandināvijas valstīs? Vai tiešām latviešu tautas psiholoģijā nav izveidojies kropls priekšstats par to, ka Zviedrija, piemēram, atrodas aiz trejdeviņiem kalniem un trejdeviņām jūrām, bet Azerbaidžāna tepat blakus? Vai tas ir normāli, ja mēs ik nedēļas neuzzinām, kas jauns Somijas, Zviedrijas vai Norvēģijas kultūras dzīvē? Kāpēc tik rūpīgi slēgtā robeža ar Rietumiem tiek uzskatīta par normālu, bet priekšlikums par pilsonības noteikšanu Latvijas PSR ieceļotājiem pāri austrumu robežai -- aprejama un nosodāma? Ari tas ir Tautas frontes pienākums -- atjaunot Latvijas tiesības izjust kā savus vēsturiskos kaimiņus tās tautas, kas dzīvo pie Baltijas jūras, un līdzās igauņiem, lietuviešiem, krieviem uzturēt ciešus kultūras un ekonomikas sakarus ar somu, zviedru, norvēģu, dāņu, poļu, vācu tautām. Veidot kontaktus ne tikai privileģētu un preparētu delegāciju veidā, bet padarīt tos atkarīgus vienīgi no pilsoņu ekonomiski finansiālajām iespējām.

Cienījamie delegāti! Šodien un rīt šeit runās daudz speciālistu, kas ir spējīgi izanalizēt situāciju Latvijā un sniegt reālus priekšlikumus revolucionārām pārmaiņām. Es šeit nemaz nerunāju

par Latvijas traģisko ekoloģisko situāciju, par armijas nekontrolējamo ekoloģisko darbību, par neatkarīgas izglītības sistēmas radīšanu republikā, par Vissavienības patvaļu, rekvizējot republikas nopelnīto valūtu, par sociālā taisnīguma neievērošanu attiecībā uz pamatiedzīvotājiem. Par traģēdiju, kas piemeklējusi latviešu zemniekus, izsūtot un iztrencot viņus no laukiem. Es gribu izteikt lielu atzinību Latvijas Mākslinieku savienībai un tās vadītājai Džemmai Skulmei, kura laipni atvēlēja Mākslinieku savienības telpas Tautas frontes koordinācijas centram. Es gribu (*aplautsi*)... es gribu izteikt lielu pateicību Tautas frontes koordinācijas centra vadītājai Sandrai Kalnietei, kura ziedoja savu enerģiju un veselību Tautas frontes nodibināšanai. (*Aplautsi*.) Es gribu izteikt pateicību literatūrkritiķim Jānim Škaparam, juristiem Ilmāram Bišeram, Edgaram Meļķisim, Jurim Bojāram, muzikologam Arnoldam Klotiņam, Dabas muzeja direktoram Vilim Krūmiņam, komponistam Raimondam Paulam un režisoram Pēterim Pētersonam, rakstniecēm Marinai Kosteņeckai un Ludmilai Azarovai, strādniekiem Sergejam Jegorjonokam un Vladimīram Bogdanovam, preses centra vadītājam Aivaram Baumanim un Vladimīram Stešenko, es gribu izteikt atzinību organizācijai, kura šodien noliek savas pilnvaras, ģeogrāfam Valdim Šteinam, mākslas zinātniekam Herbertam Dubinam, inženierim Dailim Sniedzem, dakterim Jurim Vidiņam, žurnālistam Jānim Rukšānam, arhitektam Jānim Dripem, sabiedriskajam darbiniekam Eduardam Berklavam, žurnālistei Irinai Ļitvinovai, garīdzniekiem Jurim Rubenim, Modrim Plātem un Ludvigan Almeram, inženierim Jurim Ziemeļim, pasniedzējam Jānim Gulbim, visiem, visiem, kas vairāk vai mazāk intensīvi piedalījās organizatoriskajā darbā, un, lūdzu, piedodiet, ja es kādu šeit nenosaucu. Īpaša pateicība laikraksta "Padomju Jaunatne" un "Sovetskaja Molodež" redaktoriem Andrejam Cirulim un Aleksandram Bļinovam, kuru izdevumi kļuva par Tautas frontes pozīciju paudējiem. (*Aplautsi*.) Vēl lielāku atzinību es izsaku katram Tautas frontes atbalsta grupas ierindas dalībniekam, bet it īpaši tiem, kuri par drosmi iestāties Tautas frontē tika administratīvi sodīti un pat atlaisti no darba. Mums mēģina pārņemt Tautas frontes tā saucamo viennacionālo raksturu. Taču šī aile aptaujā mūs interesēja vismazāk. Tādas aptaujas atbalsta grupas sarakstos nemaz nav. Manuprāt, no cilvēka tautības nav atkarīgs progress. Ceļu uz Tautas fronti atrada un atradis visi, kas Latvijas brīvību un uzplaukumu stāda augstāk par sava personiskā labuma interesēm. Cik man zināms, bez jebkādam statistikas uzskaitēm, šādi cilvēki ir ne tikai latviešu, kas ir Latvijas pamatnācija, bet arī visu citu tautību iedzīvotāju vidū. Un vēl. Latvijas patriotismu tieši proporcionāli nenosaka tautības skaitliskā pārstāvniecība, bet gan katra cilvēka kultūras līmenis un elementārā

takta izjūta pret zemi, kas mūs visus baro, un kurai vienīgajai mēs esam nolēmuši lūgt trīs sauļas smilšu, kad būs lemts.

Es vēlu kongresam atrast piecus vai septiņus liderus, un nolemt -- atteikties no priekšsēdētāja amata, lai novērstu iespēju voluntāriski apdraudēt Tautas frontes demokrātisko raksturu. Es vēlreiz vēlu kongresam raženu darbu. Lielu vienprātību mūsu tautas galveno interšu un visas Baltijas labā. Mēs uzvarēsim! Un lozungs "Par tiesisku valsti Latvijā" šodien, juristu valodā pateikts, nozīmē to pašu, ko dzejnieks pirms simtu piecpadsmit gadiem pateica trīs maģiskos vārdos -- "Dievs, svētī Latviju!". Paldies. (*Aplausi.*)

Marina Kostenecka

Cienījamie kongresa delegāti, viesi, laikabiedri! Vēsturiska diena, kopīgs mērķis mūs visus ir sapulcinājuši šeit. Diemžēl arī mūsdienās mēdz teikt, ka mērķis attaisno līdzekļus. Taču līdzekļi var būt ļoti dažādi -- no konstruktīva dialoga līdz demagoģiskai visatļautībai. No mīlestības un iejūtības līdz vienpersoniskai diktatūrai un sadismam. Vai jebkurš no šiem līdzekļiem mums šodien būtu pieņemams? Neaizmirsīsim, ka ļaunums spēj radīt tikai ļaunumu. Bet neiecietība un naidis pret citādi domājošiem laupa spēkus. Patlaban mēs nevaram atļauties tādu greznību. Jo spēki ir vajadzīgi, lai garantētu pārbūves neatgriezeniskumu. Ilgus gadus uz mūsu mājas fasādēm lasījām cēlu lozungu -- "Komunisms ir visas cilvēces gaišā nākotne". Ari tagad tāds komunisms, par kādu sapņoja Ļeņins, ir un paliek mūsu sabiedrības gaišas nākotnes mērķis, taču līdzekļi, kuri gadu desmitiem tika lietoti šā skaistā mērķa tuvināšanai, sakompromitēja ne tikai mērķi, bet arī pašu ideju. Ir izaugušas vairākas paaudzes ar sakropļotu apziņu un pašapziņu. Tādējādi vienā sabiedrības daļā radušās dinastijas, kuras jau no šūpuļa nodrošinātas ar zilasinīgu komunistu pēcteču nākotni. Spilgts piemērs tam ir Brežņeva, Rašidova, Alijeva un citu šīs pasaules vareno ģimenes. Un tajā pašā laikā citos sabiedrības slāņos kupli sazēla tādi dadži kā ciniska pielāgošanās augstākajam ešelonom ar maksimāli pazemojošu attieksmi pret zemākstāvošo cilvēku, sociālā apātija un depresija tais plašajos iedzīvotāju slāņos, kurus mēs esam pieraduši bezpersoniski un visaptveroši dēvēt par padomju tautu. Nu ir pienācis lielais atmodas laiks. Īstenībā tas ir sācies gandrīz visā valstī vienlaikus. No centrālās preses pa-skopās informācijas mēs tomēr zinām, ka demokrātiskas kustības, līdzīgas mūsu Tautas frontei, šobrīd veidojas ne tikai Baltijas republikās, bet arī Maskavā, Jaroslavlā, Irkutskā, Tāļajos Austru-mos un daudzos citos valsts reģionos. Un eš ticu, ka drīz pienāks laiks, kad

Krievija sauks mājās savu pazudušo dēlu. (*Aplausi.*) Vēl vairāk. Varu teikt, ka tas laiks ir jau klāt, pamestajās sādžās Krievijas Federācijas ietvaros sāk atgriezties pirmie patrioti, kam rūp nodevības dēļ pagrimušās dzimtenes liktenis.

Šajā kongresā latviešu delegātu ir ievērojami vairāk nekā citu tautību pārstāvju. Vienam otram šis apstāklis kalpo par iemeslu, lai republikā izplatītu baumas, ka Latvijas Tautas fronte esot izteikti nacionālistiska organizācija, ka krievu tautības cilvēkiem tajā ieeja liegta, ka slēpjoties aiz lozunga "Atbalstu pārbūvei" demokrātiskās kustības lideri patiesībā plašās tautas masās mēģinot provocēt neuzticību Ļeņinam un partijai. Tajā pašā laikā, lai cik paradoksāli tas būtu, arī daudzi latvieši pret Tautas frontes dibināšanas ideju izturas vai nu piesardzīgi, vai skeptiski. Vieni savu pozīciju lakoniski izskaidro ar to, ka Sibīrijā ir vēl daudz neapgūtas zemes un ka visi Tautas frontes piekritēji agri vai vēlu pret savu gribu būs spiesti lopu vagonos doties uz austrumiem. Citi apgalvo, ka Tautas fronte ir slepena kompānija, kura, labi maskējoties, vada partijas "augšas" -- ar nolūku noturēt savās rokās varu pār pārlietu demokrātiskām masām. Nepieciešams izšķirt, kuros gadījumos šis baumas rada nepietiekama iedzīvotāju informētība par Tautas frontes struktūru un mērķiem, un kuros gadījumos baumas ir elementāra provokācija, kuras nolūks ir sēt naidu, neuzticību, šķelšanos un tādējādi bremsēt pārbūves procesu mūsu republikā. Būdamā Tautas frontes dibināšanas iniciatīvas grupas dalībiece, es pilnīgi noteikti varu paziņot, ka Tautas frontes pozīcija attiecībā pret citu nāciju pārstāvjiem republikā ir viennozīmīga. Iestāties šajā organizācijā var katrs, kam nav vienaldzīga nedz ekonomiskā, nedz politiskā, nedz ekoloģiskā Latvijas nākotne, t.i., -- katrs, kurš ir gatavs šo zemi saukt par savām mājām, nevis vienkārši par ērtu dzīvesvietu. Delegātu nacionālā sastāva disproporcija izskaidrojama ar krievu valodā runājošās iedzīvotāju daļas nogaidošo pozīciju, kura kongresa sagatavošanas laikā saņēma no savas preses nesalīdzināmi mazāk objektīvas informācijas par šo tēmu nekā latvieši. Jārēķinās ar faktu, ka pārbūves pretinieki arī savā veidā pārkārtojas. Turklāt viņi lieto visdažādākās metodes, kā šķelt tautas. Sākot ar cinisku apgalvojumu pilnā balsi: "Mēs iestāsimies Tautas frontē, lai to uzspridzinātu no iekšpuses," līdz nekrietnai spēlēšanai uz nacionālajām jūtām, kad tiek mēģināts visās mūsu nelaimēs vainot kādu vienu konkrētu tautu. Viens otrs uz šī āķa uzķeras, un, uzkurinot nacionālo naidu, kļūst par aklū ienaidnieka gribas izpildītāju. Starp citu -- ienaidnieku, tāpat kā draugu brālība ir internacionāla parādība. Savai tautai godu nedara nedz krievu šovinists, nedz latviešu nacionālists, nedz ebreju cionists. Taču runājot par šovinismu, antisemitismu vai jebkuriem citiem atsevišķu personu uz-

skatiem, nedrīkst šos jēdzienus pilnā mērā piedēvēt veselai tautai. Jebkurš šādu izpausmju atmaskojums nekļūst par starpnacionālo attiecību struktūras deformāciju tajā gadījumā, ja skatījums uz tautu kopumā paliks objektīvs. Kritizējot sliktu, ir bīstami noklusēt labo. Jo ir iespējams nemaz aktīvi nenoliegt labo, var to vienkārši pasīvi noklusēt. Starpnacionālā nauda kurinātāju arī šāda taktika pilnīgi apmierina. Vispirms tas attiecas uz preses objektivitāti. Diemžēl krievu prese laiku pa laikam ne vien ignorē pamatiedzīvotāju likumīgās tiesības, bet arī apzināti dezinformē savu lasītāju gan republikas vēstures, gan pašreizējās politiskās situācijas jautājumos. Tā, piemēram, laikraksts "Latvijas Jūrnieks" šī gada 10.septembrī rubrikā "Diskusiju tribīne" publicējis Rīgas jūrskolas atslēdznieka A.Pundura rakstu "Svētas jūtas". Lūk, kādas domas izsaka šis latvietis, kura nacionālā piederība dod viņam tiesības krievu presē uzstāties it kā visas savas tautas vārdā. Citēju: "Komunistiskā partija iezīmējusi grandiozu mūsu valsts sociāli ekonomiskās attīstības programmu, neatlaidīgi ceļ sabiedrības politiskā brieduma līmeni. Tas nav vienkārši. Spriediet paši. Pēc LTK tikai no Latvijas PSR vien emigrējuši 120 tūkstoši cilvēku, no tiem 65 tūkstoši šobrīd dzīvo ASV, 40 tūkstoši citās rietumvalstīs. Visi viņi kaut kādā mērā ir apvienojušies dažādās nacionālistiskās organizācijās. Baltijas teritorijā ir aptuveni 50 tūkstoši cilvēku, kuri izcietuši kriminālsodu par naidīgu nacionālistisku darbību, pretvalstisku noziedzību, dalību profašistiskos formējumos. Viņu starpā ir ap 400 labāko ārzemju izlūkdienestu aģentu. Un visi šie salašņas (citādi es nevaru pateikt) demokrātijas visatļautības apstākļos Baltijas republikās ir pacēlušī galvas." Citāta beigas. Cienot cienījamā atslēdznieka erudīciju, atļaušos tomēr piezīmēt, ka tendencioza vienu faktu izspilēšana un citu faktu noklusēšana draud ar nacionālo attiecību saasinājumu, kura sekas paredzēt ir grūti. Starp citu, tajā pašā rakstā, kurš, es atkārtāju, publicēts 10.septembrī, t.i., tieši tajā brīdī, kad latviešu prese plaši atspoguļoja nacionālās simbolikas vēsturisko cilmi, biedrs Pundurs saviem lasītājiem paziņoja, citēju: "Rīgā aizvien biežāk sākusi parādīties buržuāziskās Latvijas simbolika." Citāta beigas. Protams, A.Punduram ir visas tiesības izteikt savu viedokli no laikraksta diskusiju tribīnes. Tikai, diemžēl, diskusija šajā tribīnē tā arī nenotiek. Redakcija šo viedokli pasniedz kā patiesību pēdējā instancē un uzstājīgi veido lasītāju viedokli. Šī publikācija nav tik nevainīga, kā pirmajā acumirkli varētu likties. Laikrakstu "Latvijas Jūrnieks" taču lasa internacionālas kuģu ekipāžas, kas vago visas pasaules jūras un okeānus. Prātā nāk mākslinieciskās pašdarbības laiki, kad tautu draudzību simbolizēja tumšmataino uzbeku tērpi, kuros ietērpa gaišmatainus latviešus.

Lai šodien saprastos, jāieskatās brālīgās tautas dvēselē. Jāapdedzinās ar svešu sāpi tik lielā mērā, lai aizmirstu savējo. Un tad pašas par sevi mazsvarīgas šķītis visas nācijas nepilnības, un savstarpējā sapraššanās atnāks pa cilvēciskās žēlsirdības ceļu. (*Aplausi.*) Latvijas PSR Valsts arhīvā darbinieki man parādīja skolas līniju burtnīcu ar sadzeltējušām lapām. Šī burtnīca izrādījās unikāla Lielā Tēvijas kara laika Rīgas sieviešu klostera reģistrācijas grāmata. Tās lappusēs vienā stabiņā bija ierakstīti krievu, baltkrievu, poļu vārdi un uzvārdi, otrā stabiņā -- latviešu karalaika bērni, kuri bija izgājuši Salaspils nāves nometni. Bērnu barakā viņiem tika ņemtas asinis vācu armijas karavīru vajadzībām. Daļa no tiem, kuri izdzīvoja, tika atvesti uz darbojošos klosteri Rīgā. Mūķenes izsniedza slāvu bērnus latviešu ģimenēm un savās burtnīcās pa labi ierakstīja bērnu vārdus, pa kreisi -- audžuvecāku vārdus. Vairāk nekā pēc četrdesmit gadiem kopš kara beigām arhīvā man nosauca to adoptēto bērnu vārdus un adreses, kuriem Latvijas zeme kļuva par otro dzimteni. Šeit viņi izauga, ieguva augstāko izglītību, nodibināja savas ģimenes. Savas tautas vārdā dziļi noliecu galvu to latviešu priekšā, kuri aizstājuši tēvus un mātes slāvu bērniem. (*Aplausi.*) Patiesa žēlsirdība piemīt katrai tautai. Pasaules žēlsirdības vēsturē iegājis izcilais pedagogs, rakstnieks un ārsts Janušs Korčaks. Viņa, pēc tautības ebreja īstais vārds -- Jans Goldšmits. 1942.gadā, atrodoties Varšavas geto, šis cilvēks atteicās no valdības piedāvātās brīvības. Viņš deva priekšroku bojāejai gāzes kamerā kopā ar saviem pēdējiem audzēkņiem. Ceļā uz soda vietu viņš stāstīja bērniem pasaku. Ortodoksālā Romas katoliskā Baznīca šo ebreju pasludināja par svēto. Neiedomājamām ciešanām, kuras cilvēce pārdzīvojusi mūsu nežēlīgajā gadsimtā, jāizraisa līdzcietība, kura attīra dvēseles no tādiem sārņiem kā augstprātība, skaudība un patmīlība. Nekādā gadījumā nenododot aizmirstībai vēstures šausmas, tajā pašā laikā mums jāatrod sevi spēks un gudrība -- ne jau izkliegt savstarpējus aizvainojumus un apsūdzības, bet gan uzklaut citam citu, saprast ābece patiesību, ka valsts sociālisma celtniecībā starp mūsu tautām nav nedz uzvarētāju, nedz uzvarēto, bet pagaidām, diemžēl, ir tikai upuri.

Tikai tagad no dokumentālās literatūras mēs sākam uzzināt briesmīgo patiesību, kuru, atrazdamies lēģeros un izsūtījumā, uzrakstījuši nevis literāti, bet pati latviešu tauta. Mēs uzzinām, kā bada nāvē, tālu no Dzimtenes, "tautu tēva" baismajos apkampienos mirušas nevainīgas sievietes un bērni. Bet no deportētajiem esmu dzirdējis arī ko citu: latvieši, izgājuši izsūtījuma elli, ar labu vārdu pieminējuši krievu cilvēkus, kuri ar viņiem dalījuši pagalvi un zāģu skaidu maizes rīcienu, to pēdējo neapēsto maizes rīcienu, ar kuru kara laikā auguši viņu bērni. Jā, iespējams, dalījās ne jau visi. Taču

nedrīkst ignorēt faktu, ka četrdesmito gadu sākumā Krievijas lauki jau bija izpostīti. Staļinisma genocīds bija iznīcinājis labākos Sibīrijas lauku cilvēkus. Nolādot latviešu sāpju ceļu Sibīrijā, nenocietiniet savas sirdis. Tas ir bīstami -- pirmām kārtām jau pašiem latviešiem. Ļaunums dzemdē tikai ļaunumu. Saglabāriet tautas atmiņā to krievu sievietes ārstes tēlu, kura, aizvadījusi uz fronti viru, brāli, tēvu, atrazdamās tālā taigas ciematā, palika uzticīga Hipokrāta zvērestam un no bada nāves izglāba izsūtīto latvieti. Man par to pastāstīja pats izsūtītais. Bet kara sākumā no rietumiem atvestie latvieši vietējiem iedzīvotājiem tika stādīti priekšā ne tikai kā padomju varas ienaidnieki, bet arī kā ārvalstu imperiālisti. Valdības aukstasinība attiecībā pret Baltijas tautām kropļoja krievu cilvēku cieņu. Un viens no tālaika drūmākajiem recidīviem ir fakts, ka atsevišķos valsts reģionos latviešus, igauņus un lietuviešus vēl mūsdienās dēvē par fašistiem. Ar kulta sekām, kas kropļo cilvēka apziņu, mums nāksies cīnīties vēl ilgi. Un tālab nepieciešams visai valstij beidzot mierīgi pateikt patiesību par Baltiju -- sākot ar 1939.gadu.

Vēlreiz uzmanīgi pārlūkojiet nastu, ar kuru jūs esat atnākuši uz kongresu. Un, ja kāds šajā zālē ir azotē ienesis akmeni, lai to izmet, kamēr nav par vēlu. Ja kāds ir atnesis dūrē sažņaugtu naidu, lai to ziedo sirdsapziņas ugunij, kura apgaismo mūsu atmodas ceļu. Bet, ja kāds šurp ir atnesis sāpi, tad lai nekaunas savu asaru. Šai sāpei ar līdzjūtību atsauksies ne vien Latvijā, bet arī Krievijā, Baltkrievijā, Armēnijā un visattālākajos mūsu milzīgās zemes nostūros, jo ceļš uz Staļina Golgātu visiem ir bijis kopīgs. Lai šodien un rīt no šīs tribīnes skan tikai visgudrākā no nāciju sazināšanās valodām -- sirds valoda. Lai Politiskās izglītības nams uz šīm divām dienām kļūst par templi, kura sienās mēs noturēsim pilsonisku aizlūgumu par nevainīgi bojā gājušiem un aizlūgsim par visu mūsu tautu gaišo spēku konsolidāciju ar kosmiskās bezgalības gaismu. Jo -- kam gan ir vajadzīgs ceļš, kurš neved uz templi. (*Aplausi.*) Paldies par uzmanību.

Arnis Kalniņš

Cienījamie kongresa delegāti, cienījamie klātesošie! Mums visiem ir zināms, ka ekonomikas attīstība ir tautas labklājības nodrošināšanas un paaugstināšanas galvenais nosacījums. Taču Latvijas ekonomikas attīstībā pēckara periodā ir nopietnas disproporcijas un problēmas. Vissavienības ministriju un resoru diktāts novedis pie tā, ka rūpnieciskā ražošana nepamatoti daudzārt apsteigusi lauksaimniecisko ražošanu un sociālās sfēras

materiālās bāzes attīstību. Sakarā ar paātrināto ekstensīvo rūpniecības attīstību republikas iedzīvotāju mehāniskais pieaugums ievērojami pārsniedzis dabisko pieaugumu. Krasi pasliktinājusies visa dabas vide. Hroniski netiek nodrošināta iedzīvotāju maksātspējīgā pieprasījuma sabalansētība ar preču un pakalpojumu realizāciju. Pasliktinājusies apgāde ar pārtiku. Šāds stāvoklis lielā mērā izveidojies tāpēc, ka republikā nav reālas patstāvības saimnieciskās dzīves vadīšanā. Tāpēc arī Latvijas Tautas frontes Programmas projektā paredzēts, ka tai ar aktīvām akcijām jāsekmē republikas ekonomiskās patstāvības nodrošināšana. Šī mērķa sasniegšanai, kā mēs pēdējā laikā mēdzam teikt, nepieciešama republikas pāreja uz saimniecisko aprēķinu. Atļaujiet isi minēt principus, kas raksturo republikas saimniecisko aprēķinu. Pirmkārt, republikas saimnieciskā patstāvība balstās uz tiesībām patstāvīgi pārvaldīt savu īpašumu, rīkoties ar to un izmantot to. Tas nozīmē arī, ka republikas teritorijā esošo uzņēmumu, organizāciju un saimniecību banku, transporta un enerģētikas tīklu, līdzekļu un sistēmu, kā arī sakaru tīklu savienības pakļautība tiek atcelta. (*Aplausi.*) Pasvītroju sevišķi to, ka šeit notiek nevis vienkārši Vissavienības organizāciju un uzņēmumu nodošana republikas pārziņā, no vienas pakļautības otrā, bet gan šo ražošanas pamatstruktūru vienību saimnieciskās patstāvības reāla nodrošināšana ar ekonomiskās vadības metodēm. Tātad, jānotiek radikālai saimnieciskās patstāvības paaugstināšanai arī republikas iekšienē. Otrkārt, savstarpējās attiecībās ar Savienības varas orgāniem republika deleģē PSRS valsts varas orgāniem Vissavienības mēroga pārvaldes funkcijas -- PSRS aizsardzības nodrošināšanu un tamlīdzīgi. Vissavienības funkciju izpildē no savienotās republikas budžeta tiek izdarīti atskaitījumi PSRS valsts budžetā ar vienkanāla ienesi. Bez tam republika uz līdzdalības principiem piedalās Vissavienības un starprepublikānisko programmu finansēšanā. Treškārt, republika patstāvīgi risina visus jautājumus, kas saistīti ar ekonomisko politiku, ar republikas un vietējo budžeta veidošanu, tāpat ar savas ekonomiskās, sociālās un demogrāfiskās attīstības, kā arī cenu veidošanas un nodokļu, darba samaksas un ekonomiskās stimulēšanas plānu un programmu sagatavošanu un apstiprināšanu. Saimnieciskā aprēķina republikas kompetencē ir arī banku darbības un naudas aprites organizēšana, tai skaitā savas valūtas ieviešana un tās apmaiņas kārtības un kursa noteikšana attiecībā pret citām valūtām, arī pret rubļiem kā kopīgo PSRS valūtu. (*Aplausi.*) Ceturtkārt. Republika patstāvīgi risina starprepublikāniskos un ārējos ekonomiskos sakarus. Šādu sakaru pamatā jābūt apmaināmo preču, veikto darbu un pakalpojumu vērtības ekvivalencei. Pie šiem jautājumiem strādāja visu triju

Baltijas republiku zinātnieku kolektīvi, kuri izvirzīja priekšlikumu tos pieņemt kā saskaņotus republikas saimnieciskā aprēķina pamatprincipus. Tas arī tika izdarīts, un nesen, 23.septembrī Rīgā, Latvija, Igaunija un Lietuva parakstīja attiecīgu protokolu. Šie pamatprincipi publicēti arī visu triju republiku presē. Vienlaikus uzskatām, ka pēc ekonomiskās suverenitātes iegūšanas jāizdara izmaiņas arī pārvaldē un tautsaimniecības struktūrā. Šajā sakarībā var izteikt dažas pārdomas. Pirmais atzinums varētu būt sekojošs: uzskatām, ka valdības iestādēm, tai skaitā ministrijām, nav jāveic tieša saimnieciskās darbības vadība. Saimnieciskiem uzņēmumiem jādarbojas patstāvīgi, pilna saimnieciskā aprēķina apstākļos, saskaņā ar likumu un noslēgtiem līgumiem. Paši šie uzņēmumi uz brīvprātīgas kooperācijas pamata veido sev vajadzīgās firmas, apvienības, koncernus. Otrs atzinums. Pieļaut visu īpašuma formu -- valsts, sabiedriskā, kooperatīvā, personīgā un privātā -- daudzveidību, to brīvu attīstību, nodrošināt tās ar konstitucionālām garantijām. Piemēram, uzskatām, ka kopējā saimniekošanas sistēmā jāietver tāds saimniekošanas veids kā fermeri, viensētas, nododot zemi ar aktu pastāvīgā lietošanā ar mantošanas tiesībām. (*Aplausi.*) Un, pats par sevi saprotams, ka visiem ražotājiem jārada līdzīgi nosacījumi ražošanas līdzekļu iegādē un produkcijas realizācijā, kā arī nodokļu nomaksā un kredīta izmantošanā. Trešais atzinums. Tautas saimniecības struktūrai jāatbilst reālajām republikas iespējām un vajadzībām, nepieciešamības gadījumā paredzot atsevišķu uzņēmumu pārprofilēšanu vai pat slēgšanu. Piemēram, virknē gadījumu rūpniecībā ieteicama ekonomikas decentralizācija un dekoncentrācija. Cits piemērs. Jāveido tādu savstarpēji saistītu nozaru uzņēmumu kopa galaprodukcijas ražošanai, kuri šobrīd atrodas dažādu Vissavienības ministriju pakļautībā. Te domāju vispirms mūsu mašīnbūves kompleksu. Tas attiecas arī uz agrorūpniecisko, zivsaimniecības, mezsaimniecības, kūrortu, tūrisma un citiem kompleksiem. Agrorūpnieciskā kompleksa vajadzībām nepieciešams attīstīt atbilstošu mašīnbūvi un būvmateriālu ražošanu, radīt vajadzīgos nosacījumus labu lauku ceļu ierīkošanai un tamlīdzīgi. Ceturtais atzinums. Intensīvi risināmi ārējās ekonomiskās darbības jautājumi. Vispirms runa var būt par ciešāku sadarbību ar Baltijas jūras reģiona valstīm. Studējams jautājums par brīvās ekonomiskās zonas izveidošanu republikā. Republikai jārada labvēlīgi apstākļi ārzemju kapitāla, tai skaitā Latvijas emigrantu kapitāla, investīcijām un daudzveidīgai ekonomiskai un zinātniski tehniskai darbībai saskaņā ar republikas interesēm. Republikas pārejai uz saimniecisko aprēķinu ir nepieciešami vairāki priekšnosacījumi. Aplūkošu tikai divus. Pirmkārt, lai republika varētu funkcionēt ekonomiskās suve-

renitātes apstākļos, vajadzīgi labi saimnieciskie kadri. Nepieciešams nekavējoties izstrādāt un ieviest efektīvu sistēmu tautsaimnieku sagatavošanai un kvalifikācijas paaugstināšanai, akcentējot komerciālo izglītību un menedžeru sagatavošanu. Un vispirms ekonomikas zinātne un izglītība jāattīsta mūsdienu līmenī, izmantojot pasaules labākos paraugus. Līdzekļi, kapitālieguldījumi šajā sfērā jāuzskata par visienesīgākiem. (*Aplausi.*) Šajā pašā sakarībā jāsaka, ka republikas saimniecisko aprēķinu realizēs jaunatne. Tātad jaunatnei jādomā par šo sistēmu. Taču tam jaunatne nav vēl gatava. Mēs esam iemācījušies labi dziedāt un dancot, taču nākamās republikas darbībai ekonomiskās suverenitātes apstākļos mums būs vajadzīgi labi, kompetenti tautsaimnieki. Nākamajam darba cēlienam mēs varētu sagatavoties vēl labāk, ja veidotu zināmu Ministru Padomes "ēnu kabinetu", ko finansētu no valsts budžeta līdzekļiem, kas trenētos, un, iestājoties ekonomiskajai suverenitātei, sāktu darboties. Un tagad par otru priekšnosacījumu. Republikas pāreja uz saimniecisko aprēķinu, ekonomisko suverenitāti, saistās ar vēlēšanu sistēmas demokratizāciju, ar tiesiskas valsts izveidošanu klasiskā formā. Lieta tāda, ka tautai būtu nepieciešams apspriest republikas sociāli ekonomiskās attīstības jauno modeli, saimnieciskā aprēķina modeli. Pēc šādas apspriešanas tas, dabiski, būtu izskatāms Augstākās Padomes sesijā, lai ar attiecīgu lēmumu varētu vērsties pie PSRS Augstākās Padomes un lai ienestu nepieciešamās izmaiņas PSRS un republikas Konstitūcijās. Būtībā jāizstrādā un jāpieņem jaunas konstitūcijas. Tātad, lai varētu pieņemt un praktiski realizēt jauno saimniekošanas modeli, mums nepieciešams zinošs, darbaspējīgs deputātu korpus. Tautas frontes uzdevums ir veicināt to, lai par deputātu kandidātiem izvirzītu pašus lietišķākos cilvēkus. Svarīgi, lai likumvara un izpildvara būtu cieši saistītas ar tautas vēlmēm, lai tās īstenotu tautas gribu. Un galu galā -- lai parlaments un ministru kabinets būtu ar savu mugurkaulu, lai šajā pārejas periodā uz saimniecisko aprēķinu pārvarētu lūdzējlomas psiholoģiju attiecībā pret centru Maskavā. Visā šajā vertikālē Tautas frontes uzdevums būtu arī likumdošanas iniciatīvas izstrādāšana, balstoties uz prāta apsvērumiem. To saku tāpēc, ka mēs nedrīkstam tērēt daudz laika, diskutējot ar cilvēkiem, kuriem ir konservatīvi uzskati. Nevaram pārlieku aizkavēties startā. (*Aplausī.*) Piebildisim, ka saimnieciskais aprēķins nebūs necik rezultatīvs, ja ikviens mūsu republikas pilsoņa darbs nebūs neatlaidīgs, uzņēmīgs, kārtīgs. Ja tā varētu teikt, -- mūsu gēnos jābūt iepotētai pārliecībai, ka darbu nedrīkst izpildīt nekvalitatīvi. Sai sakarā man palika prātā viena delegāta izteikums Igaunijas Tautas frontes dibināšanas kongresā, ka, lai panāktu labāku darba kvalitāti, būtu vēlams rīkot haltūristu konkursus uzņēmumā, ciemā,

rajonā. Cienījamie delegāti un viesi! Lai šai tautas atmodai, kas notiek pēdējā gadā un spilgti izpaudās arī vakardienas saietā Mežaparkā, tālāk būtu konkrēta ievirze, tai nepieciešams pilnasinīgs ekonomisks un tiesisks pamats. Mēs nedrīkstam ilgi kavēties dekorāciju limenī. Tauta gaida reālu savas labklājības līmeņa paaugstināšanos. Paldies par uzmanību. (*Aplausi.*)

Arkādijs Vaksbergs

Pateicos par pagodinājumu atrasties šodien šeit, šajā zālē, un uzstāties jūsu priekšā. Apsveicu jūs un arī sevi ar to, ka tas kļuvis iespējams, ka esam pulcējušies kopā un mūs vieno kopīgas domas un kopīgi uzdevumi, un ka mēs esam ķērušies pie milzīgas sabiedriskas, valstiskas un, es pat gribētu teikt -- pasaules nozīmes problēmu risināšanas. Kad pirms neilga laika presē tika publicēts raksts, kurš atmaskoja, atklāja un aizpildīja vēstures traģiskos baltos plankumus, es no kāda pazīstama rakstnieka saņēmu telegrammu, kurā bija tikai daži vārdi: "Vai tiešām esam piedzīvojuši?" To es pieminu tālab, lai šos vārdus nepiedēvētu sev. Un šos vārdus man šeit gribas atkārtot vēlreiz: vai tiešām esam piedzīvojuši to brīdi, kad, noņemot pagātnes nastu, visus traģiskos pagātnes uzslāņojumus, mēs šodien esam kopā, lai pateiktu taisnību un atgrieztos pie tiem tīrajiem avotiem, no kuriem sākām pirms septiņdesmit gadiem? Tagad runā, ka pārbūve pagaidām esot tikai vārdi bez darbiem. Skaidrs, no kurienes nāk šī nepacietība un neapmierinātība. Mēs tik ilgi un tik daudz esam klausījušies tukšos vārdos bez jebkāda satura -- un, ja tāds arī bija, tad gluži pretējs pašiem vārdiem, un tāpēc mēs esam zaudējuši ticību tiem. Bet vai tas, kas notiek šobrīd, jau nav darbi? Vai pats fakts, ka mēs kopā risinām šos uzdevumus, jau nav darbi? Vai tad mēs šodien neredzam, ka ik vārds, kas tiek izteikts šajā zālē un ārpus tās sienām, pats par sevi jau ir darbi? (*Aplausi.*)

Viens no pirmajiem, ja ne pats pirmais pārbūves uzdevums ir tiesiskas valsts radīšana. Es uzsveru -- radīšana, nevis vainagojums, kā tas tika pausts dažos oficiālos dokumentos, kurus pieņēma pirms Vissavienības partijas konferences sasaukšanas. Bailes no precīziem formulējumiem noveda pie tā, ka arī šajā aspektā tika pieļautas kļūdas vai, teiksim, sagrozījumi. Nevar vainagot to, kas vēl nav sācies. Mēs atrodamies nulles punktā un savu uzdevumu nupat esam apzinājušies, tik tikko esam ķērušies pie tā izpildes. Un tāpēc mums skaidri jāapzinās, ka mūsu priekšā vēl ir garš ceļš, un nevar spert otro soli, kamēr nav sperts pirmais. Es sev jautāju: kas tas ir -- tiesiska valsts? Lietojot vispārzināmus un pierastus terminus, mums jāiemācās tos piepildīt ar konkrētu un viennozīmīgu sa-

turu. Pretējā gadījumā mēs šos terminus gan lietosim, taču sapratisim tos katrs citādi. Likumi mūsu sabiedrībā ir pastāvējuši vienmēr. Bet mums nav bijis tiesību. Beidzot mēs esam aptvēruši, ka likumi un tiesības -- tas nepavisam nav viens un tas pats. Likumu kopums, to summa vēl negarantē tiesības. Tiesības -- tas ir taisnīgums, tiesības atspoguļo tautas patiesās intereses, tās tiek pildītas labprāt un apzināti, nevis piespiedu kārtā -- ar presingu un sankciju draudiem. Es domāju, ka tiesiska valsts, pie kuras radišanas mēs esam ķērušies, būs tāda valsts, kurā likumi atspoguļos lielum lielā vairākuma patiesās vajadzības, nevis kādu pašpārliecinātu vadītāju vai pagaidu valdītāju iegribas. (*Aplausi.*) Ka tā būs valsts, kurā, pateicoties likumu taisnīgumam, tie tiks pildīti labprātīgi. Ka tā būs valsts, kurā pieņemamo likumu sekas tiks pārdomātas, bet pašus likumus pieņems uz stingri zinātniskiem pamatiem. Ka tā būs valsts, kurā likumi būs stabili, jo tiem jāatspoguļo sabiedrības stratēģiskie uzdevumi ilgam laikam. Ka tā būs valsts, kurā cilvēka tiesības tiks aizstāvētas reāli, nevis deklaratīvi, kurā cilvēks likumā saskatīs atbalstu, nevis traucēkli savām ilgām un vēlmēm. Ka tā būs valsts, kurā likumi reāli attieksies uz visiem bez izņēmuma un kurā vara būs likuma, nevis varasvīra pusē. Un tā nav tiesību profanācija, tas ir sabiedrības demokrātiskas attīstības priekšnoteikums, tā ir personības brīvības garantija, tā ir pasargātība no patvaļas un drošība par ritdienu. Es ar milzu uzmanību klausījos lielisko preses konferenci aizvakar vakarā un tajā skaitā arī augsti cienījamā Jāņa Petera uzstāšanos. Šodien es dzirdēju viņa uzstāšanos šeit. Un man gribētos pavisam atklāti un godīgi precizēt, varbūt, ja tā drīkst sacīt, izrediģēt vienu viņa domu. Jānis Peters sacīja: "Mūsu uzdevums" -- ja es pareizi esmu pierakstot sapratis viņa teikto, ja nē, tad lūdzu mani atvainot, -- "mūsu uzdevums ir radīt nevis tiesisku valsti vispār, bet tiesisku valsti Latvijā". Es saprotu, no kā izriet šī cēlā un pareizā doma. Runa acīmredzot ir par to (ja es esmu pareizi sapratis), lai padarītu Latviju par tādu kā poligonu, izmēģinājumu lauku, kur šī mazā civilizētā republika ar savām brīnišķīgajām demokrātiskajām tradīcijām var rādīt piemēru, dot tādu tiesiskas valsts radišanas modeļa paraugu, kāds būtu nepieciešams visā valstī. (*Aplausi.*) Bet mums, šķiet, jāatceras, -- ja gribam palikt reālisti, nevis lidināties kaut kādos iluzoros augstumos --, mums strikti jāapzinās, ka bez tiesiskas valsts radišanas visā valstī kopumā nevarēs tikt realizētas visas jaunās cerības, plāni un idejas, kurām šobrīd šeit tiek likti pamati. Tāpēc ka arī mēs taču esam šeit sapulcējušies, tikai pateicoties tam, ka pārbūve sākusies un iet plašumā visā valstī, un, ja tas tā nebūtu, un ja, nedod, Dievs!, tas izgāžas, tad nekas neiznāks arī šeit, uz šīs brīnišķīgās zemes. Man gribas, lai mums visiem, neatkarīgi no tā, kur dzīvojam, rūpētu

kopīgā sāpe un kopīgās problēmas, kuras ir visur. Man ļoti gribētos, lai Latvijas Tautas fronte kā savu personisko sāpi uztvertu jebkuru cilvēktiesību pārkāpumu, jebkādu brīvības apspiešanu, jebkuru pārbūves traucēkli, lai kurā mūsu zemes vietā tas nenotiktu: Tālajos Austrumos, Armēnijā, Rjazaņā vai Uzbekijā. Tāpēc ka es, dzīvojot simtiem kilometru attālumā no Latvijas, vienlīdz kaismīgi un sāpīgi izjūtu jebkuru tiesību un brīvības apspiešanas mēģinājumu šeit, šajā brīnišķīgajā republikā. (*Aplausi.*) Tiesiska valsts paredz, kā man šķiet, tādu varas mehānismu, kurš izslēdz jebkādu dekoratīvātāi, šķietamību, fikciju, žonglēšanu ar vārdiem, kā arī politisku demagoģiju. Un ja katra republika, kas ietilpst Padomju Savienībā, kā sacīts tās Konstitūcijā, ir valsts, kura labprātīgi iekļāvusies šajā republiku savienībā, tas nozīmē, ka tā savā teritorijā drīkst izmantot visas suverēnās -- ne deklaratīvās, bet patiesās -- tiesības. Un ne tikai savā teritorijā, bet arī starptautiskā arēnā. Es bieži esmu domājis un arī pašlaik domāju, kā tiesiski pamatot faktu, ka divām no piecpadsmit republikām ir bijusi sava pārstāvniecība starptautiskajā arēnā, bet pārējām trīspadsmit -- ne. Ar ko atšķiras Ukrainas un Baltkrievijas tiesiskais statuss... (*aplasi*) no Moldāvijas un Latvijas tiesiskā statusa? No tiesību, valsts tiesību, starptautisko tiesību aspekta to izskaidrot ir pilnīgi neiespējami. Es mēģināju izlasīt avīzes no tiem gadiem, kad notika Ukrainas un Baltkrievijas, sacīsim, iekļaušanās ANO. Tajās tika izvirzīti divi pamatojumi: teritorija, iedzīvotāju skaits un ieguldījums karā. Šo divu republiku ieguldījums karā ir milzīgs, to iedzīvotāju skaits un teritorija tiešām pārsniedz daudzu citu savienoto republiku iedzīvotāju skaitu un teritoriju. Bet, skatoties no republiku saimes un tiesiskā statusa viedokļa, jājautā: ar ko, teiksim, Latvija starptautiskajā arēnā ir mazāk nozīmīga pa Trinidādi un Tobago? (*Aplausi.*) Es domāju, ka šis jautājums ir nobriedis un ka tas reāli atspoguļosies dienas kārtībā, un tā vai citādi tiks atrisināts.

Man tāpat ārkārtīgi svarīgs šķiet Latvijas Tautas frontes Programmas projektā ierakstītais nolikums par Tautas frontes līdzdalību gaidāmajās un visās turpmākajās padomju vēlēšanās. Man šķiet, ka Tautas fronte uz šiem augstajiem posteņiem jānodrošina tādu savu kandidātu izvirzīšana, kuri patiesi izsaka savu vēlētāju domas, vēlējumus, kurus pazīst ja ne visa valsts, ja ne visa republika, tad vismaz rajons, kurš kandidātu pilnvaro padomju darbam, nevis tā saucamās apmetēju, ārstu, vidēja vecuma sieviešu vai tml. mākslotas pārstāvniecības kandidātus. Tas vēl nav viss. (*Aplausi.*) Man šķiet, ka Tautas fronte un citām sabiedriskajām organizācijām, kuras izsaka tautas gribu, patieso tautas gribu, aktīvi un lietišķi jāpiedalās mūsu administratīvā korpusa veidošanā, t.i., jāsaka savs vārds par visiem kandidātiem uz valsts administrācijas

galvenajiem posteņiem, posteņiem, kuros cilvēkiem tiek uzticētas milzīgas sociālas vērtības. Es domāju, ka jāizstrādā tāds tiesiskais mehānisms, kurš aizsprostotu ceļu komandējošām "augšām", anketu karjeristiem, netalantīgiem, aprobežotiem nevēgām un neprāšām, lai cik histēriski un agresīvi viņi turētos pie saviem krēsliem. Viņi bez žēlastības jāpadzen no visiem posteņiem, tāpēc ka nedrīkst izlaupīt nacionālās bagātības un nedrīkst rotaļāties ar miljoniem cilvēku likteņiem. (*Aplausi.*)

Ikvienam skaidrs, ka Tautas fronteī nāksies teikt savu izšķirošo vārdu starpnacionālo attiecību jautājumā, risinot šo jautājumu gudri, piesardzīgi, ar lielu smalkjūtību un atbildības sajūtu, neatraujoties no politiskās realitātes, pietuvoties arī starpnacionālo attiecību risinājumam no to attīstības perspektīvas pozīcijām. Ir uzkrājies milzum daudz sāpju, īpaši starpnacionālā jautājumā. Taču nedrīkst pakļauties emocijām. Valstiska gudrība no godīga jūtu uzbangojuma atšķiras ar to, ka spēj paredzēt sekas daudzus gadus uz priekšu un, nepieļaujot iepriekšējās kļūdas, no tām izvairīties. Būtu ļoti sāpīgi, ja sarkastiski rūgtais un ironiskais Anatola Fransa aforisms reāli piepildītos. Es domāju viņa spārnoto formulu, ka vienīgā vēstures mācība ir tā, ka no tās neko nemācās. Mums skaidri jāapzinās, ka konflikti, tajā skaitā arī starpnacionālie konflikti, lai cik tie būtu nevēlami, tomēr ir iespējami, tāpat kā visdraudzīgākajā un visdižciltīgākajā ģimenē. Briesmas slēpjas nevis tajā apstākļi, ka mēs pieļaujam šādu konfliktu iespējamību, bet gan apstākļi, ka, slēpjot galvu smiltīs un neskatoties patiesībai acīs, mēs nespēsīm izstrādāt garantēti drošu, demokrātisku, tiesisku mehānismu šo konfliktu atrisināšanai.

- *Vai delegāti piekrist pagarināt A. Vaksberga uzstāšanās laiku?*

- *Jā!*

Pateicos jums un atvainojos par to, ka pārkāpju reglamentu.

Piekalts gultai, gandrīz nekustīgais, taču absolūti skaidru apziņu saglabājušais Ļeņins 1922.gada 31.decembrī nodiktēja savas domas nacionālajā jautājumā. Un toreiz viņš izteica vienu domu, kurai gadu desmitiem neviens nepievērsa nekādu uzmanību. Viņš uzrakstīja, ka mums jāizstrādā detalizēts starpnacionālo attiecību kodekss. Tādā veidā šī doma nekādi netika realizēta. Un man šķiet, ka tagad ir pienācis laiks, lai šo Ļeņina ideju, šo Ļeņina domu realizētu. Un visbeidzot: nav jēgas šajā auditorijā detalizēti runāt par to, ko nozīmēja staļinisms un visas tā sekas. Taču jūs acīmredzot būsit ievērojuši -- galvenokārt Vissavienības presē --, cik daudz cilvēku vēl nododas šai ticībai, ja vien šo apmātību var nosaukt par ticību. Cik daudz vēl ir nostālgīgu nopūtu pēc vecajiem laikiem. Un, lūk, kāpēc es par to runāju. Mirušos tiesāt pēc

likuma nav iespējams. Bet kas mums liedz pēc visiem demokrātiskā atklātuma noteikumiem sarīkot sabiedriskās tiesas procedūru, nosodot Staļinu un staļinismu? (*Aplausi.*) Viņa noziegumu skaits ir bezgalīgs. Un, ja mēs kaut vai vienīgi sabiedriskam tribunālam paziņotu visus tos punktus, pēc kuriem mēs apsūdzam Staļinu un visu, kas ar viņu saistīts, šī tiesas prāva laikam nekad nebeigtos. Lūk, kāpēc, kā man šķiet, mēs varētu radīt daudzus tādus sabiedriskus tribunālus, un es iedomājos, ka Latvijas Tautas fronte organizēs sabiedrisko tiesu Staļinam un staļinismam par visiem Latvijai nodarītajiem noziegumiem. (*Aplausi.*)

Kaut kad agrāk zināma vēsturiskā notikuma sakarā Hercens izteica savu spārnoto frāzi: "Mēs esam par Poliju, jo mēs esam par Krieviju." Pārfrazējot Hercenu, es gribu sacīt: es vēlu uzplaukumu Latvijai, tāpēc ka es kaisli vēlos, lai uzplauktu Krievija. (*Aplausi.*) Paldies.

Jānis Lucāns

Godātie kongresa delegāti un viesi! Sākšu gandrīz vai ar leģendu. 1920.gads. No Dignājas pagastmājas iznāk mežsargs Staģis ar zemes grāmatu rokās un, iegājis Dunavas mežā septiņus kilometrus, uzkar egles zarā kažociņu, ņem cirvi un sāk iekārtot nākamās mājas vietu. Kad 1935.gadā valsts sāka būvēt ceļu uz mežsarga mājām, gar malām bija jau vienpadsmit jaunsaimniecības. Pagāja 1940., 1949.gads. Tagad mežs sargāja mežsargu, viss bija it kā tāpat, tikai zeme vairs viņam nepiederēja. 1983.gads. Dodos ciemos pie sava onkuļa, vecā mežsarga dēla. Ejam pa alkšņiem aizaugušu stīgu, kādreizējo lielceļu, ceļā saskaitu vienpadsmit tukšas mājas un krāsmatas -- viss alkšņos. Onkulis ironizē: kad mans tēvs te sāka, bija skaists egļu mežs, kad es te beigšu -- paliks tikai alkšņi. Kam tas bija vajadzīgs? Kaimiņu vairs nav, un arī šī māja pēc manas nāves paliks tukša. Tā bija labi kopta māja, bet tagad visu ir atkal pārņēmis mežs. Tāda ir šī leģenda. Pēc 1940.gada Latvijas lauksaimniecībā izmantojamās zemes platība ir samazinājusies par vairāk nekā vienu miljonu hektāru. Tas ir ap 30%. Bet tas nav viss. Gandrīz ik saimniecībai zemes bilancē ir deficīts no desmitiem līdz simtiem hektāru. 1938.gadā Latvijas lauksaimniecība ražoja bruto produkciju (uz vienu iedzīvotāju, 1973.gada cenās) 720 rubļu, bet 1987.gadā -- vislabākajā -- 660 rubļu. Es minu profesora Grinovska datus. Rādītājs vissliktākais visā valstī, un tam par iemeslu ir ne tikai zemes aizlaišana, bet arī rūpniecības pieaugums 57 reizes pēc 1939.gada, kas radījis

nenormālu iedzīvotāju skaita pieaugumu. Salīdzinu vēl. 1919.gadā gan Latvija, gan Somija kļuva neatkarīgas, un līdz 1939.gadam gāja vienādu ceļu. Tad, ja ņem šo laiku kā simtprocentīgu robežliniju, tad 1987.gadā -- vislabākajā -- Latvijas bruto produkcijas pieaugums bija 142%, Somijā -- 286. Latvijas bruto produkcija -- 142% pret 1938.gadu -- sastāv no 176% lopkopībā un tikai 112 % augkopībā, kas ir katastrofāli maz. Kādi tad bija visstiprākie triecieni Latvijas lauksaimniecībai pēc kara? Laika trūkuma dēļ minēšu vissmagākos. Pirmais trieciens -- vienlaidu kolektivizācija, zemnieku atraušana no zemes un 1949.gada izvešana, kā rezultātā izputēja simtiem tūkstošu zemnieku sētu un iepriekšējo paaudžu kapitālieguldījumi. Otrs. 1959.gada "raganu medības", kā rezultātā tika nolikvidēta Latvijas talantīgākā pēckara valdība. Trešais. Saimniecības giganti, mazo skolu likvidēšana, ciematu sadalīšana perspektīvos un neperspektīvos izniekoja ne tikai kapitālieguldījumu resursus vien. Ceturtais. Nekonsekvence sociālās infrastruktūras veidošanā atpalikušajās saimniecībās noveda šīs saimniecības pie iznīcības. Daudzās saimniecībās lopkopējas, slaucējas vēl šodien dzīvo tādos apstākļos, kas pielīdzināmi vagonu dzīvokļiem Rīgā. Un ja kādam liekas, ka šādos apstākļos var prasīt regulāru ceļšanos naktī trijos, un bez brīvdienām strādāt, un kilometrus tumsā un lietū brist pa dubļiem, tad man gribas ieteikt tādām cilvēkam vienu nedēļu to pamēģināt pašam. Piektais. (*Aplausi.*) Saimnieciskā nepastāvība, ekonomikas likumu ignorēšana, bezjēdzīgās kampaņas daudzos gadu desmitos iznīcināja esošos vadītājus un izslēdza jaunu vadītāju rašanās iespēju. Neskaitāmās vadības sistēmu reorganizācijas pārvērta dzīvi par farsu. par ko smējās pat ierindas strādnieki. Daudzus gadus pastāvēja divas karojošas nometnes -- birokrātiskais aparāts ar savu patvaļu un saimnieciskie vadītāji ar reālajām dzīves prasībām. Varētu likties, ka, paldies Dievam, viss ir beidzies. Izlasām nesen publicēto tautsaimniecības attīstības koncepciju līdz 2005.gadam. Laukos slauksim 5000 litru no govīm, tas nekas, ka 40 gados esam tikuši tikai drusku pāri trim tūkstošiem. Tas miljons pazaudēto hektāru nebūs vajadzīgs, tā vietā, jādoma, spēkbarību ievēsim un attiecīgi lopkopības produkciju izvedsim. Koncepcijā nav ne vārda par brūkošu fermu atjaunošanu, ne vārda par to, kā rekonstruēsim bezjēdzīgos kompleksus, kā uzcelsim dzīvokļus lopkopējiem, jo normāls lopkopējs nedzīvos nenormālā dzīvoklī, bet bez normāla lopkopēja nekad nebūs normālas lopkopības. Interesants ir nesenais lēmums par lauksaimniecības prioritāti. Saimniecību vadītāji, kam rekonstruējamās kūtiņas stāv bez jumtiem, saka tā: "Prioritāti vajag pareizi saprast. Faktiski tas nozīmē -- prioritāti lauksaimniecībai pirmai izputēt." (*Aplausi.*)

Varbūt Augstākās Padomes sesija ienesīs te korekcijas. Liekas, ka republikas valdībai ir radies ieskats, ka ar lauksaimniecību nav nekādas jēgas nodarboties, jo tā, lūk, dod tikai 20 procentu no nacionālā ienākuma. Minu salīdzinājumu. Pārrēķinot tirgus cenās, Holandes zemes hektārs dod sešarpus reizes vairāk produkcijas, ziedus neskaitot, nekā Latvijas hektārs. Pavirši rēķinot, ja mēs sasniegtu kaut pusi no Holandes ražīguma, tad lauksaimniecības dotā nacionālā ienākuma daļa varētu kļūt par dominējošo. Domāju, ka lauksaimniecība Latvijā varētu kļūt par ļoti izdevīgu, ienesīgu nozari, to nopietni attīstot un it īpaši apzinoties, ka noieta tirgus austrumos ir neierobežots, un, domāju, uz ilgiem gadiem. (*Aplausi.*) Es, biedri, te domāju ļoti nopietni.

Kas tad būtu jādara, lai sāktu iet šajā virzienā? Pirmais. Ar skaidru prātu jāprecizē Latvijas zemes bilance, jāstāda programma un jāparedz finansēšanas avoti pastiprinātai zemes meliorācijai un pilnīgai sakārtošanai. Otrais. Programmu finansēšanas avotus un tehniskos līdzekļus zemes reanimācijai, tas ir, zemes bagātīgai ielabošanai ar organisko mēslojumu. Būs daudz tādu saimniecību, kas saviem spēkiem ar šo darbu tuvākajos desmit gados galā netiks. Trešais. Jāapseko vecās fermas un jāstāda programma to rekonstrukcijai, paredzot nepieciešamos materiālos resursus. Pēc rekonstrukcijas daudzas no tām varētu kļūt par rentes fermām. Ceturtais. Jāapseko visi uzceltie un slikti darbojošies kompleksi un jāstāda to rekonstrukcijas projekti, jānodrošina tie ar dzīvokļiem. Tur, kur rekonstrukcija būs vajadzīga liela, un šādu kompleksu nebūs maz, jāparedz valsts kapitālieguldījumi, jo varas pārstāvji bija tie, kas vairumā gadījumu šis muļķības radīja, kāpēc lai kolhozieks tagad uz sava rēķina tās kļūdas labotu. Kur ņemt visam tam līdzekļus? Domāju, ka jāsašaurina dzīvokļu celtniecība Rīgā, jo, lai cik te dzīvokļu neceltu, cik man zināms, rindas kļūst aizvien garākas. Un, ja migranti dažu lieku gadu pagaidīs, nekas nenotiks, jo mūsu lopkopēji gaida gadu desmitus. (*Aplausi.*) Jāierobežo rūpniecības paplašināšana. Vai kāds ir aprēķinājis, cik maksā ražošana, kad visu iaved un visu izved? Arī Japānā daudz iaved un izved, bet tikai ne darbaspēku. Bet ievestam cilvēkam ir vajadzīgs veikals, kino, teātris, tramvajs, skola, bērnudārzs, slimnīca, pasts paku sūtīšanai, sadzīves pakalpojumi, un, protams, arī dzīvoklis. Tas nav maz. Droši vien Latvijas pašreizējai valdībai šāda domā izklausās nepieņemama, bet, neveicot radikālus pasākumus, nekas būtiski nemainīsies. Ceturtais. Jānoorganizē speciālistu sagatavošanas sistēma. Piektais. Uz budžeta līdzekļu rēķina jāatrod iespēja infrastruktūras attīstīšanai atpalikušās saimniecībās, ko līdz ar pāreju uz pašfinansēšanos galīgi aizmirsa. Sestais. Jāpanāk, lai dzīvi patiešām sāktu vadīt ar ekonomikas liku-

miem. Cenas jāpietuvina tirgus cenām, visiem uzņēmumiem jābūt republikas pakļautībā, starp republikām tirgosimies, mēs jums pārtiku par tik, jūs mums degvielu par tik. Septītais. Jāizstudē neatkarīgās Latvijas valdības programma lauksaimniecībā, jo tā deva ļoti respektējamus panākumus. (*Aplausi.*) Astotais. Jāizstudē 1959.gadā nežēlibā kritušās valdības programma tautsaimniecības attīstībai. Domāju, ka daudz kas no šīs programmas varētu izrādīties izmantojams arī šodien. Tagad daudz runā par privāto iniciatīvu, ģimenes fermām, rentes fermām. Pāreja uz privāto zemes apsaimniekošanu prasa daudz priekšnoteikumu izpildi. Pirmais: vajadzīgas garantijas, ka zemnieka iekārtotajā sētā varēs strādāt bērni un mazbērni. Šobrīd tam vienīgā garantija varētu būt patiesi tiesiska valsts, šādas tiesiskas valsts izveidošana. Bet, kamēr Alūksnē ir Vorošilova iela, kamēr ir Pelšes institūts, kamēr Voss vada Tautību padomi, kamēr nav sodīti Staļina represiju vaininieki, cilvēki tam netic. (*Aplausi.*) Otrais. Jāizstrādā likumdošana par sociālo nodrošināšanu, juridiskām tiesībām un atbildību. Trešais. Jārada privātsaimniecībai piemērota tehnika un garantēta droša apkalpošana. Ceturtais. Vajadzīgs nodrošinājums ar būvmateriāliem. Piektais. Valsts iepirkumu cenām jābūt samērojamām ar tirgus cenām, citādi zemniekam jāsēž tirgū, kas tad strādās.

Kamēr šie nosacījumi netiks izpildīti, nav cerību, ka zemnieki lielā skaitā sāks atgriezties pie savas sētas. Ir nesaprotama tāda valsts un bezjēdzība, kur ir visi apstākļi lauksaimniecības attīstībai, bet kur attīstīta rūpniecība, kam šo apstākļu nav. Šādam stāvoklim ir tikai viens izskaidrojums -- ekonomiskais genocīds, un citādi to saprast nevar. (*Aplausi.*)

Vēl joprojām turpinās dižā tautu tēva Staļina iesāktā politika par vienotas padomju tautas paātrinātu radīšanu. Tas ir pretdabiski un nepieņemami mazām tautām, un vispirms mazo tautu inteliģencei. Un tagad šis pretcilvēciskās ilggadīgās politikas rezultātā Latvijā ir radušās ārkārtīgi sarežģītas nacionālās problēmas, uzsveru -- mākslīgi radītas, un to visu daudzus gadus ir veicinājusi mūsu republikas marionešu valdība ar savu bezpalīdzību Vissavienības resoru priekšā. (*Aplausi.*) Gribo sacīt tā -- ja esi valstsvīrs, tad pastāvi par savu tautu, esi ar savu tautu, kaut arī par to būtu jāsadeg, kā savā laikā sadega Berklavs, Ņikonovs, Krūmiņš, Dzērve un citi. (*Aplausi.*) Tauta neaizmirst tos, kas par viņu sadeg. Kā vakar atcerējās gan Oskaru Kalpaku, gan Kārli Ulmani. (*Aplausi.*) Bet, ja gribo dzīvot tikai sev, savai ērtībai, kā pašam labāk, lai noturētos, tad neesi valstsvīrs, un nekad tauta tādu necietīs, inteliģence tādam nesekos. Bet, ja inteliģence nesekos, panākumu nebūs -- nekad. (*Aplausi.*) Šeit ir inteliģences izšķirošā, neatvietojamā loma. Bet inteliģence nevar dzīvot un

radoši strādāt, neredzot tautas perspektīvu, tās nepārtrauktību nākotnē. Mums pārmet nacionālismu, ka mēs nemilot citas tautas. Bet nācijai bez visām citām kopībām ir nepieciešama arī teritoriālā kopība, jo citādi nācija nespēj realizēt ne valodas kopību, ne kultūras kopību. Bet kur ir mūsu teritoriālā kopība, uz kuriem mums atkāpties? Vai tiešām cilvēkiem, kuri mums pārmet, vairs nemaz nav sirdsapziņas? Mums nav kur atkāpties. Vai tiešām jābrauc uz Pleskavu, kā Valdemāra laikā, savu zemi meklēt, ja viens miljons hektāru ir neapsaimniekoti tepat? Mums nav kur atkāpties. Mums ir jācinās visiem kopā, un šajā cīņā latviešu tauta būs kopā ar savu inteliģenci. Līdz pēdējam. Jo, ja mūsu vairs nebūs, mūsu darbam arī vairs nav nekādas nozīmes. Kļūdas ir ne tikai jāatzīst, bet arī jālabo. Tādēļ nevienam migrantu vairāk, un sākot jau ar rītdienu. Tāds pēc manām domām ir valdības pamatuzdevums (*aplausu vētra*) un arī smagākais uzdevums biedram Bresim, stājoties Ministru Padomes priekšsēdētāja amatā. Nekādas resoru patvaļas, nekādu resorismu Latvijā! Mēs esam par maziem, lai to atļautos. Tāds ir jaunā prezidenta, biedra Gorbunova, smagākais uzdevums. Šos cilvēkus ir iecēlusi tauta, un viņus var noņemt tikai tauta. Un tas ir viņu spēks un viņu vājums, un viņi ar to var rēķināties. Cīņa par suverēnu valsti, tas ir visu mūsu, Tautas frontes uzdevums, un šajā cīņā mēs nedrīkstam sevi saudzēt. Paldies. (*Aplausi.*)

Guntis Eberhards

Godātie domubiedri, viesi! Latvijas daba, tāpat kā latviešu valoda ir vienlīdz degradēta. Ir bīstami apdraudēta tauta, visu Latvijā dzīvojošo cilvēku populācijas veselība un nākotne. Šodien mēs stāvam mūsu prātam vēl neaptveramas, bet reāli iespējamās ekoloģiskās katastrofas priekšā. Pagaidām netālas, bet vistuvākā laikā arī iespējamās reģionālas, visas Latvijas dabas degradācijas bezdibeņa malā. Tās reālās kontūras visā savā traģismā, bezpalīdzībā, sabiedrības neizpratnē un sašutumā šobrīd iezīmējas Olainē, Jūrmalā, Ventspilī, Rīgā, Jelgavā, Inčukalnā, Rīgas jūras līcī un daudzās citās lielākās un mazākās teritorijās. Un kā gan citādi lai novērtē reālo situāciju, ja Latvijai, kas līdz šim bijusi labi nodrošināta ar virszemes un pazemes ūdeņiem, gandrīz vairs nav tīra virszemes ūdens. Ja lielāko daļu upju un ezeru nedrīkstam izmantot pat rekreācijā. Ja zinām, ka virszemes un pazemes ūdeņu piesārņojuma apjomi arvien pieaug, ja bakterioloģiskā piesārņojuma apjoma pastāvīgais fons, piesārņojums ar toksiskiem smagajiem metāliem un citiem, cilvēkiem un videi bīstamiem ingredientiem daudzkārt pārsniedz galēji pieļaujamās koncen-

trācījas. Bet cik videi un cilvēkam bīstamu izgāztuvju -- rūpniecisko, pilsētu, apdzīvoto vietu, komunālās saimniecības atkritumu izgāztuvju -- ir Latvijā? Cik lielas platības to dēļ kļuvušas bīstamas un būtībā jānorobežo no apkārtējās teritorijas, to mēs pat nezinām. Ir pienācis laiks pieprasīt, lai republikas valdība sāk atmaksāt parādus, ko valsts resori gadu desmitiem nežēlīgi aizņēmušies no dabas, pat nedomājot, vai daba fiziski spēj tik daudz dot. Tagad vairāk nekā jebkad visiem Latvijas iedzīvotājiem ir nepieciešams apvienoties savas Tēvzemes, tās dabas aizsardzības, sevīs pašās aizsardzībai. Galvenā atbildība un iniciatīva radikālam pagriezienam uz vides atveseļošanu vispirms būtu jāuzņemas Ministru Padomei un Valsts plānam. Kardinālu pārkārtošanu prasa visa saimnieciskā darbība un plānošanas stereotips. Nav pieņemama republikā publicētā ekonomiskās un sociālās attīstības koncepcija, jo tās pamatnostādnēs absolūti nav ņemts vērā ne vides stāvoklis, ne arī pirmās jaunās Valsts dabas aizsardzības programmas un tālākās stratēģijas koncepcijas izstrādes. Pieminēto programmu un koncepciju pagājušā gada nogalē un šī gada sākumā forsētā veidā izstrādāja Zinātņu akadēmijas, augstskolu un nozaru speciālisti. Šiem dokumentiem jāklūst par sevišķi nozīmīgiem valsts taktikas un stratēģijas pamatdokumentiem, kurus Latvijā realizēs nākamajā piecgadē un pat vēl 21.gadsimta pirmajā desmitgadē. Absolūtu neizpratni rada tas, ka šos sevišķi nozīmīgos dokumentus galīgā variantā ne vien neredzēja lielākā daļa to izstrādātāju, bet par tās pamatnostādnēm netika minēts arī presē, nemaz nerunājot par tādu visas sabiedrības apspriešanu. Tāpēc šobrīd mēs esam tiesīgi prasīt -- nodot šos dokumentus plašai apspriešanai, gluži tāpat, kā mēs to darām, iztīrējot ekonomiskās un sociālās attīstības koncepciju. Uzskatām, ka abi dokumenti pilnvērtīgu realitāti iegūs, ja tos izstrādāsim nesaraujamā kopsakarībā. Jāpasvīto, ka šodien Latvijā nevienu no tautsaimniecības nozarēm nedrīkstētu uzskatīt par galveno, jo jebkura tālākā attīstība jārealizē tikai uz labvēlīgas vietējās ekoloģiskās situācijas pamata. Reālajai plānošanai nelokāmi jābalstās uz reģionāliem, ekoloģiski noteiktiem iero-bežojumiem, kā to šodien dara augsti attīstītās valstis visā pasaulē. Un jāsaprot, ka ekoloģiskie ierobežojumi pieaugs ar katru gadu, ar katru gadu tie prasīs arvien lielākus finansiālos un materiālos resursus. Tāpēc jau šodien vismaz ar 10--20 gadu perspektīvu jā-sāk realizēt vides saglabāšanas un ekoloģiskās situācijas norma-lizācijas prioritāte. Jādoma, kā visās ražošanas un dzīves sfērās ieviest taisnīgo principu -- piesārņotājs maksā. Pretējā gadījumā, vēl nepārkāpjot 21.gadsimta sliksni, mēs Latvijā radīsim ekoloģisko tuksnesi, cilvēka dzīvei un darbam nederīgu vidi. Patiesi demokrātiska un tiesiska valsts nav iedomājama bez likumības. Tas pats sakāms par

vides saglabāšanu un atjaunošanu., Tāpēc mēs esam tiesīgi prasīt republikas valdībai, Valsts plānam un pro-kuratūrai reāli mainīt līdzšinējo attieksmi pret dabas aizsardzības likumu un lēmumu pārkāpumiem un pārkāpējiem. Pagaidām dominē resoru un uzņēmumu patvaļa, neatliekamās ražošanas un celtniecības paplašināšanas vārdā vienpusīgi tiek izmantotas noteiktās tiesības, bet gandrīz pilnīgi ignorēti noteiktie pienākumi pret vidi. Daudzie pareizie un tiešām vajadzīgie dabas aizsardzības juridiskie dokumenti, ja tā var izteikties, vienkārši nedarbojas. Ar lielām cerībām un atzinību Latvijas dabas aizsardzības speciālisti uzņēma Centrālkomitejas un PSRS Ministru Padomes š.g. janvārī pieņemto kopējo lēmumu par dabas aizsardzības kardinālu pārkārtošanu, saskaņā ar kuru tika izveidota arī mūsu republikas Valsts dabas aizsardzības komiteja kā vienīgais koprepub-likāniskais valsts dienests, kas pilnībā kontrolētu dabas resursus un vides stāvokli Latvijā. Jaunās komitejas struktūra un daudzi organizatoriski jautājumi tika risināti ar tiešu republikas vadošo speciālistu līdzdalību. Arī tās priekšsēdētājs īstenībā vispirms tika izvēlēts un tikai tad oficiāli iecelts. Tas viesā cerības uz pirmiem radikāliem soļiem kārtības ieviešanā. Diemžēl, pēdējā laikā komitejas vadību un arī mūs šokēja tās aktivitātes, kuras notiek nekur citur kā PSRS nozaru ministrijās Maskavā. Ignorējot iepriekš minēto kopīgo lēmumu, atsevišķi Vissavienības resori uzsāka metodiskus uzbrukumus, lai atgrieztos pie vakardienas nozaru pieejas principa. Pieņemtie lēmumi jau reāli skar arī Latviju. Pārfrazēti ta skanētu sekojoši -- pats sēju un pļauju, iesaku, kādus lēmumus pieņemt, bet mani pakļautie kontrolē, cik pareizi es strādāju, lai Valsts dabas aizsardzības komiteja kontrolē manus kontrolētājus. Tā ir izteikta demagoģija un atklāts mēģinājums degradēt pārbūves kursu, atgriešanās pie stagnācijas perioda, un nav pieņemama Latvijā, kur jau sperts ievērojams solis uz priekšu. Diemžēl, republikas Ministru Padomes nostāja ir pasīvi nogaidoša. Šādā kritiskā situācijā nedrīkstam būt pasīvi novērotāji. Mums visiem jāiestājas par Valsts dabas aizsardzības komiteju kā vienīgo visu Latvijas resoru, vides stāvokļa kontroles dienestu un jāprasa, lai republikā vēl pašlaik darbojošies atsevišķie nozaru dienesti tiktu nodoti komitejas pārziņā. Lai nostiprinātu vides aizsardzības suverenitāti un atzītu tās nozīmīgumu Latvijā, ir izteikti priekš-likumi ierosināt Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijam noteikt, ka Latvijas PSR Valsts dabas aizsardzības komitejas priekšsēdētājs ir Latvijas PSR Ministru Padomes priekšsēdētāja pirmais vietnieks. Gribu pasvitrot, ka šis priekšlikums ietver sevi dziļu būtisku jēgu un reizē pamatotas bažas par vides stāvokli Latvijā. Mēs atbalstām un uzskatām par nepieciešamu veidot pie pilsētu, rajonu izpildkomitejām ekoloģiskos

centrus ar specializētiem štata darbiniekiem kā galvenos visu vietējo teritoriju vides un ekoloģiskās ikdienas problēmu risinātājus. Šādu prioritāti šogad pieteica Jūrmalā, bet tādiem centriem jābūt visās lielākajās pilsētās, it sevišķi tajās, kuru teritorijās un apkārtnē vide katastrofāli deformēta. Te nepieciešama pastāvīga profesionāla uzraudzība, darbošanās. Situācijā, kad pilsētās un dabas teritorijās nav vajadzīgās objektīvās informācijas par vides piesārņojumu, mēs uzskatām par nepieciešamu sekmēt uz kooperatīviem līgumiem vai sabiedriskiem pamatiem darbojošos vietējo vides kontroles laboratoriju vai citu formējumu radīšanu. Šādas iniciatīvas jau izteikušas Jūrmalas un citu pilsētu vides aizsardzības organizācijas. Pašreizējais Latvijas ūdens un gaisa kvalitātes un piesārņojuma kontroles dienesta tikls un tā darbības režīms nebūt nav optimālais variants un nespēj dot reprezentatīvu un operatīvu informāciju par stāvokli Latvijā. Tā drīzāk ir informācija par jau tālu aizplūdušu pagātni. Ņemot vērā dabā izveidojušās realitātes, ir nepieciešams pārskatīt līdzšinējo koncepciju un radīt ar modernu aparatūru nodrošinātas vides un atsevišķu resursu reģionālā un lokālā monitoringa sistēmu. Mēs aicinām Latvijas eksperimentālās rūpnīcas meklēt ceļus deficītas kontrolaparātūras radīšanai. Milzīgā sabiedriskā aktivitāte sava dzimtā novada vai pilsētas, unikālās dabas teritorijas vienbalsīgā aizstāvībā kopā ar vietējām padomēni, šodien iezīmē tādus pašus sabiedrības aktivitātes uzbangojumus, kādus pārdzīvoja daudzas Rietumeiropas valstis pirms 20--30 gadiem. Mēs nevaram paļauties tikai uz emocijām. Tas ir, protams, mobilizējošs spēks, bet ir jāsaprot, ka tikai sašutums un visa noliegums gandrīz neko neuzlabos. Reizē jāmeklē, jārod izeja no strupceļa. Tāpēc šodien ir nepieciešams veidot no oficiālo valsts un resoru aizbildniecības diktāta neatkarīgu Tautas frontes vides un ekoloģiskā stāvokļa novērtēšanas zinātnieku un praktiķu ekspertu dienestu, ja iespējams, ar patstāvīgām grupām pilsētās un rajonos, kas izstrādātu radušos problēmu risinājumu variantus. Tas absolūti nepieciešams kaut vai tādēļ, ka šodien Latvijā nav neviena valsts un resoru dienesta, kas pilnībā kontrolētu gruntsūdeņu piesārņojumu un ieviestu kārtību daudzo toksisko vielu un citu atkritumu uzglabāšanā un neutralizēšanā. Tautas fronteī ir jāuzņemas dabas videi un cilvēka veselībai sevišķi bīstamu stihiski un nekontrolēti izveidoto neskaitāmo izgāztuvju apzināšanas un uzskaites kampaņa un jāuzņemas par tām pagaidām sabiedriska kontrole. Jāizstrādā priekšlikumi valdībai. Mēs esam tiesīgi prasīt, lai neatliekami, zinātniski tiktu risināts jautājums par Latvijas teritorijā uzkrājušos sevišķi bīstamo šķidro atkritumu centralizētu, ekoloģiski drošu glabātuvju izveidošanu no republikas budžeta, bet ne no Vissavienības resoru līdzekļiem, un prasām nepieļaut nekādu bīstamu

atkritumu ievēšanu Latvijā, islaicīgai vai pastāvīgai uzglabāšanai, kā arī tālākā perspektīvā paredzamajai utilizācijai no citām republikām un ārvalstīm. Neļausim pārvērst mazo Latviju par starptautisko atkritumu izgāztuvi! (*Aplausi.*) Tāpat mēs iestājamies pret sevišķi nozīmīgu kūrortoloģisko, rekreācijas un citu vides resursu un teritoriju neracionālu izsaimniekošanu, degradāciju -- sevišķi Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastē. Ar šo jautājumu mēs norūpējušies griežamies pie karaspēka daļu virspavēlniecības un pie valdības, jo tūkstošiem Latvijas iedzīvotāju un atpūtnieku ir zināma un acīm redzama jaunu teritoriju aizņemšana, piesārņošana vai vides iznīcināšana. Mēs uzskatām, ka Padomju Armijai un tās komandējošam sastāvam, kā PSRS pilsoņiem, kas veic svēto valsts aizsardzības funkciju, reizē jāpilda arī pilsoņu pienākums, kuru nosaka PSRS konstitūcijas 47.pants un PSRS Augstākās Padomes 1985.gada lēmums par dabas resursu racionālu izmantošanu un dabas aizsardzības likumdošanas ievērošanu. Vēl jo vairāk tāpēc, ka daži komandējošā sastāva pārstāvji reizē ir arī mūsu republikas Centrālkomitejas un valdības locekļi. Mēs nespēsim veikt sarežģīto vides atveseļošanas darbu, ja atklāta informācija par reālā piesārņojuma līmeņiem un to sekām nebūs pieejama ikvienam. Konkrēta informācija regulāri jāpublicē republikas un rajonu preses izdevumos. Bez pareizas informācijas nevar radīt pareizu situācijas izpratni un cerēt uz sabiedrības praktisku darbību. Uzskatām, ka Tautas fronteī reizī par visām reizēm beidzot jāpanāk speciāla, periodiska, aktuālām vides un ekoloģijas problēmām veltīta žurnāla izdošana. Šo izdevumu Latvijā gaidīja visus stagnācijas gadus un tā arī nesagaidīja. Nešaubos, ka ļoti nepieciešams organizēt sabiedriskās domas pētišanas dienestu. Mēs nekad nepanāksim vides atveseļošanu, ja turpmāk netiks veidota patstāvīga, līdztiesīga sadarbība zinātniski pētnieciskajā, izglītības un praktiskā darbā ar kaimiņu republikām un citām Baltijas valstīm. Bet to mēs varēsīm panākt tikai tad, ja pratīsim domāt vienādās kategorijās, apmainīties ar līdzvērtīgu operatīvu informāciju. Šodien mēs pagaidām vienkārši nesaprotamies -- es te domāju ārvalstīs --, jo runājam dažādās izpratnēs. Lai tā nebūtu, mums ir nepieciešama mūsdienīga, pasaules klases pētijsumu un novērojumu aparatūra un instrumenti, laboratoriju bāze. Mums jāsiita jauni, zinoši, strādātgrīboši cilvēki apgūt progresīvo ārzemju pieredzi. Šādu ceļu jau šodien piedāvā atsevišķas firmas un augstskolas. Apkārtējās vides problēma ir globāla, un arī risināma tā ir vienīgi sadarbībā ar citām tautām un valstīm. Mēs aicinām vēl plašāk atbalstīt Latvijas Kultūras fonda iniciatīvu, visiem spēkiem sakopt gadu simtos izveidojušos Latvijas novadiem raksturīgo kultūrainavu, kultūrvidi, atdzīvināt kultūrvēsturisko mantojumu un vietējos ģeogrāfiskos nosaukumus.

Un visbeidzot, mēs noteikti iestājamies un prasām tautas vides sargu dienesta izveidi, kas ar juridiski noteiktām tiesībām organizētos pie pilsētu un ciemu izpildkomitejām cīņai pret elementāru cilvēku uzvedības normu pārkāpumiem vidē. Šādas iniciatīvas jau izteiktas Rīgā, par minētā dienesta radīšanas nepieciešamību savā pilsētas sesijā septembrī balsoja Jūrmalas deputāti. Mēs prasām, lai republikas valdība un augstākās likumības valsts dienesti visnotaļ atbalstītu šo ierosmi. Tikai kopīgiem spēkiem, balstoties uz zinātnes atziņām, mēs spēsim saglabāt mazās Latvijas dabu, cilvēku dzīvei un darbam derīgu teritoriju. Tas būs grūts un garš darba cēliens, kas mums jānoiet kopā, jāveic mums pašiem. (*Aplausi.*)

Edgars Melkisis

Cienījamie kongresa delegāti, viesi! Viens no centrālajiem Tautas frontes Programmas uzdevumiem ir konsekventa iestāšanās par tiesiskas valsts izveidošanu. Tikai patiesi tiesiskā valsti var tikt nodrošināta cilvēku cienīga dzīve katrai tautai un katram atsevišķam pilsonim. Un, ja šodien daudzi delegāti jau runāja par tiesisku valsti, tad tas ir saprotams, jo tiesiskās valsts uzdevumi, tiesību uzdevumi vijas cauri visām dzīves sfērām un bez tiesiskās sistēmas kardinālas reformas nav iespējams uzcelt tiesisku valsti. Un, otrkārt, tiesiskās valsts koncepcija tikko kā rodas, tās ir vēl tikai aprises. Un tādēļ tas, par ko mēs daudz varbūt runāsim un par ko būs jārunā, jāspriež -- kā to veidot --, tas ir uzdevums, kas stāv visas tautas priekšā un, bez šaubām, arī Tautas frontes kā tautas vienas sastāvdaļas priekšā. Tiesiskās valsts raksturīgākā iezīme ir tā, ka valda tauta un likums, ka likuma nozīme tiesiskajā sistēmā ir primāra, ka augstākā vara ir tikai likumam, bet ne dažādām instrukcijām, norādījumiem, kuru pašreiz vēl ir tūkstošiem un kas iespiežas visās sabiedrības šūnās. Likuma prasībām jābūt obligātām itin visiem -- gan valstij, tās orgāniem, sabiedriskām organizācijām, amatpersonām, gan arī pilsoņiem. Tiesiskā valsti likumam precīzi jānosaka valsts orgānu un amatpersonu kompetence un atbildība, bet pilsoņiem nevis jāpiešķir vai jādāvā tiesības, bet gan jānodrošina to brīvība, drošība, tiesību un pienākumu realizēšana, protams, paredzot arī atbildību. Likumam ir jānodrošina pilsonim plaša rīcības brīvība saskaņā ar principu, ka viss, kas nav aizliegts ar likumu, ir atļauts. Diemžēl likums pie mums ir lielā mērā devalvējis. Par to tautā izplatās desmitiem parunu. Dažkārt likums ir tikai deklarācija, bet vēl biežāk apaudzis ar tādu instrukciju un izskaidrojumu žūksnāju, ka zūd pat tā jēga. Mēs visi zinām, ka

ekonomiskās un sociālās attīstības plāni tiek pieņemti ar likumu, bet vai kāds zina gadījumu, kad šie divi likumi tiktu izpildīti pilnā apjomā? Diez vai. Bet vainīgo nav. Pēc partijas 27.kongresa Augstākās Padomes Prezidijs pieņēma lēmumu par likumdošanas attīstību. Tajā bija paredzēts, ka vēl 1986.gada pēdējā ceturksnī jāpieņem likums par presi un par informāciju. Lidz šai dienai tāda nav. Un neviens nav atbildīgs, ka tas nav pieņemts. Vēl viens piemērs. Šā gada 15.aprīli Latvijas PSR Augstākā Padome pieņēma likumu par svarīgu valsts dzīves jautājumu apspriešanu. Tajā paredzēts, ka jautājumi, kas skar -- citēju -- "padomju pilsoņu konstitucionālo tiesību un brīvību pienākumu realizēšanu, nododami tautas apspriešanai". Taču jau 26.maijā Augstākās Padomes Prezidijs, neievērojot šo likumu, apstiprina nolikumu par sapulču, mītiņu, gājienu, demonstrāciju organizēšanu, kas tieši un nepārprotami attiecas uz pilsoņu konstitucionālo tiesību realizēšanu. (*Aplausi.*) 29.jūlijā šajā pašā jautājumā tiek pieņemti divi dekrēti, kas izdara grozījumus iepriekšējā nolikumā un nosaka pastiprinātu atbildību. Arī tie pieņemti bez apspriešanas tautā. Pirms divām dienām republikas Augstākā Padome apstiprināja šos projektus, ne vārda nebilstot, ka tie ir pieņemti, neievērojot iepriekš minēto likumu prasības. Delegāti man piekritīs, ka šādiem faktiem nav vietas tiesiskā valstī. Likuma projektu tautas apspriešana nav pašmērķis, tā ir tautas pieredze, kolektīvā saprāta un gudrības uzklaušanās, tā ir viena no tiešās demokrātijas, tautas pašpārvaldes formām. Bez šāda savstarpēja dialoga gadu desmitiem pastāvošā valsts un tautas atsvešinātība, plaīsa starp pārvaldes aparātu un masām, kura pārbūves apstākļos sāka mazināties, var atkal paplašināties un padziļināties.

Tiesa, nopietnas cerības rada mūsu republikas jaunievēlētā prezidenta Anatolija Gorbunova paziņojums vakar tautas manifestācijā, ka turpmāk šādi jautājumi noteikti tikšot nodoti tautas apspriešanai. Taču svarīgi ir ne tikai apspriest, bet arī zināt apspriešanas rezultātus. Pagaidām šis mehānisms ir visai nosacīts. Sabiedrības piedalīšanās tajā pastāv tikai kā iespējamība, bet tas var novest pie tādiem faktiem kā 1977.gada Konstitūcijas apspriešana. No 400 tūkstošiem priekšlikumu divas trešdaļas prasīja pagarināt atvaļinājumu, taču to ne tikai neizdarīja, bet pat pilnīgi noklusēja oficiālos ziņojumos. Tādi apspriešanas rezultāti neko tautai nedod. Minēšu vēl vienu likumu devalvācijas piemēru. Konstitūcijas 2. pants nosaka, ka visa vara pieder tautai, kura to realizē ar tautas deputātu padomēm. Mēs visi zinām, ka tas ir visai tālu no īstenības. Resoru diktāta priekšā padomes parasti ir visai nevarīgas, nelīdztiesīgas lūdzējas. To skaidri apliecina plaši zināmie notikumi Latvijā, tai skaitā sakarā ar Olaini. Un ne velti no partijas

19.konferences tribīnes skanēja prasība, ka padomēm ir jāatdod reālā vara. Jāpasvītro, ka Tautas fronte visiem spēkiem atbalstīs šo tendenci un centīsies, lai padomēm tiešām piederētu reāla vara mūsu valsti.

Tiesiskā valsti likumam un tā prasībām ir jābūt vienādi obligātām kā valsts iestādēm un amatpersonām, tā arī pilsoņiem. Diemžēl likumu bardzība vēl pārāk bieži vēršas galvenokārt pret pilsoņiem. Šeit var minēt pēdējā laikā ļoti populāro Lujāna lietu, kurā tiesa Lujānu attaisnoja. Šī lieta rāda, ka prokuratūra bez pienācīga tiesiska pamata lieto savu varu vai nu savas nekompetences dēļ, vai arī politiskai iebiedēšanai. Un cik daudz pilsoņu tika saukti pie atbildības sakarā ar to, ka protestēja pret Lujāna arestu? Tādu arī ir desmitiem. Tautas fronte uzskata, ka par visiem šiem gadījumiem kompetentiem orgāniem būtu jādod sabiedrībai atbilstoši paskaidrojumi, norādot arī nelikumību iniciatorus. (*Aplausi.*)

Ar tiesisku valsti nav savienojams un sabiedrisko domu ļoti satrauc arī tas, ka pārvaldes orgāni un tiesības sargājošie orgāni daudzos gadījumos paiet garām pārkāpumiem, kuros atspoguļojas kļūdošs bezsaimnieciskums un noziedzīga bezatbildība. Šeit varam minēt gan līdz krīzei novesto ekoloģisko stāvokli republikā, par kuru jau šeit runāja, gan daudz citu fakti. Tā, piemēram, bijušais Ministru Padomes priekšsēdētājs biedrs Rubenis šā gada 15.aprīli informēja iedzīvotājus, ka mūsu republikas gaļas un piena kombinātos divu gadu laikā ir aizgājuši zudumā 25 000 tonnu gaļas produktu, tas ir, 25 miljoni kilogramu. Viegli aprēķināt, ka to vērtība ir vairāk nekā 100 miljonu rubļu. Tātad, pirmkārt, mēs neesam paši pat spējīgi atklāt, kas notiek. Un, otrkārt, nekāda trauksme par to celta netika. Un tas notiek apstākļos, kad veikalu letes ir pustukšas un lauku ļaudis tiek mudināti cīnīties par katru piena litru, par katru gaļas kilogramu. Ierosinām izveidot kompetentu komisiju, kurā piedalītos arī Tautas fronte, lai noskaidrotu un darītu zināmu atklātībai, cik saražoto materiālu vērtību republikā gada laikā aiziet zudumā un kas ir atbildīgs par šādu stāvokli. (*Aplausi.*) Tātad tiesiskā valsti jāvalda likumam. Taču šādā prasībā slēpjas arī bīstamība. Pirmkārt, ja valsti sāks valdīt no tautas atsvešināti vai pat tautai naidīgi un kaitīgi likumi, tad tāda valsts kļūs nevis par tiesisku valsti, bet gan par despotisku. Otrkārt, vār rasties vai, pareizāk sakot, saglabāties ilūzija, ka ar likumiem un dekrētiem var pārveidot sabiedrību. Šāda tendence, kas radās jau staļinisma pašā sākotnē, ir atnesusi tautām neskaitāmus zaudējumus un ciešanas. Kā izvairīties no šādām iespējamām lamatām, kura administratīvi birokrātiskais aparāts labprāt liktu tiesiskās valsts ceļā? Uz to atbilde atrodama gan cil-

vēces progresīvās politiskās domas praksē, gan mūsu pašu pieredzē. Tiesiskā valsti likumi ir jāveido nevis pārvaldes aparātam, nevis no augšas, no ideoloģiskām koncepcijām. Tiem jāizaug no tautas reālās dzīves, no tās materiālām un garīgām vajadzībām. Tautai jābūt izšķirošai nozīmei likumu jaunradē. Tos pieņem vai nu deputāti, kas nevis iecelti, izbidīti, izvīrīti, bet gan patiesi demokrātiski ievēlēti un tādēļ spējīgi paust savu vēlēšanu gribu, vai arī tauta tiešā nobalsošanā. Seit jāpiebilst, ka, lai gan Konstitūcijas 108.pantā nostiprināta šāda iespēja, tas ir, ka tauta pieņem likumu tiešā nobalsošanā, taču līdz šim laikam vēl šī iespēja ne reizi nav realizēta. Acīmredzot ir pēdējais laiks realizēt šo Konstitūcijas pantu. Zināmas cerības likumdošanas procesa reorganizācijā vīst mūsu pēdējā Augstākās Padomes sesija ar savu atklātumu, kā arī jaunievēlēta prezidenta Anatolija Gorbunova atgādinājums, ka deputāti padomē pārstāv nevis paši sevi, bet gan savus vēlētajus, to gribu un intereses. Tiesiskā valsti nevar pastāvēt varas monopolizācija. Likumdošanas, izpildes, tiesas un kontroles -- uzraudzības funkcijas nedrīkst koncentrēties vienu un to pašu amatpersonu rokās, kā lielā mērā tas ir tagad. Šīs varas funkcionāli ir jānodala, nosakot likumdošanas varas prioritāti. Kā zināms, administratīvi birokrātiskajā pārvaldes sistēmā dominējošā bija izpildvara, kas faktiski realizēja savu diktātu. Izpildkomitejas noteica, ko un kā lemt padomēm. Tautas fronte savā Programmā ir noteikusi, ka tā uzstāsies pret varas monopolizāciju, par varas nodošanu padomēm. Tiesiskas valsts funkcionēšanā svarīgi ir izskaust jebkuru subjektīvismu, voluntārismu vai resoru ambīcijas. Tiesību realizācijas procesā nedrīkst patvaļīgi paplašināt vai sašaurināt likumu tulkošanu vai lietošanu. Tautas fronte uzskata, ka tiesiskā valsti normu tulkot var tikai tas, kas to ir izdevis, tikai tāda tulkošana būtu oficiāla un visiem obligāta. Un jāsaka, ka šādi jautājumi mūsdienu apstākļos rodas arvien plašāk, jo sakarā ar masu aktivitāti, kas pārbūves apstākļos kļūst par sabiedriskās domas konkrētu izpausmes veidu, pauž atbalstu, neapmierinātību vai protestu, šo jautājumu rodas arvien vairāk. Tautas fronte uzskata, ka plurālisma apstākļos arī konflikta situācijās jādominē dialogam, izskaidrošanai, represīvie ietekmēšanas līdzekļi lietojami tikai galējas nepieciešamības apstākļos. Taču pat šādā situācijā būtu saglabājama cieņa pret cilvēku, cieņa pret personu. Neaizmirsīsim Latvijas Konstitūcijas 55.pantā ierakstīto patiesi humāno prasību, kura sākas tā: "Cienīt personu, aizsargāt pilsoņu tiesības un brīvības ir visu valsts orgānu, sabiedrisko un organizāciju un amatpersonu pienākums." Tiesiska valsts nav iedomājama bez plaša un garantēta atklātuma. Bez atklātuma nav un nevar būt demokrātisma, masu politiskās aktivitātes un jaunrades, to

pedališanās pārvaldē. Pagaidām atklātums mums pastāv kā iespēja, kas lielā mērā ir atkarīga no cilvēku pilsoniskās drosmes, bet ne kā noteikta sistēma. Taču atklājumam jābūt gan kā iespējai pilsoņiem brīvi izteikt savus uzskatus, gan kā valsts iestāžu un amatpersonu pienākumam sniegt sabiedrībai informāciju, izņemot gadījumus, kas skar valsts noslēpumus. Tam jākļūst par likumā noteiktu sistēmu. Lai nodrošinātu tiesiskas valsts izveidi, ir jādara liels darbs. Ir jāpieņem virkne jaunu likumu, jāizdara grozījumi Konstitūcijā. To likumu skaitā, kuri jāpieņem tuvākajā laikā, man gribētos minēt likumu par vēlēšanām, likumu par atklātību un par presi, likumu par pilsonību. Cienijamie kongresa delegāti! Tautas fronte kļūst par svarīgu līdzekli tautas cīņā par tiesiskās valsts izveidi. Tiesiskās valsts principu iedzīvināšana sastop un neizbēgami sastaps gan šķēršļus, gan pretestību, jo tā prasa tiesiskās ideoloģijas stereotipu laušanu, pilnīgu atteikšanos no vadības administratīvi komandējošām metodēm, no juridiskā nihilisma. Tā prasa voluntārisma, subjektivisma pilnīgu likvidēšanu. Tiesiskās valsts izveide nav abstrakta. Mums kopīgiem spēkiem tā jāveido šeit pat Latvijā, suverēnā republikā ar savu valodu un savu pilsonību, republikā, kura veido brīvu savienību ar citām suverēnām republikām, kurās arī veido tiesisku valsti. Tiesiskā valsts jāveido jau šodien pat. (*Aplausi.*)

Vladimirs Stešenko

Dārgie delegāti, biedri, dāmas un kungi! Paldies dzejniekam Jānim Peteram, ka viņš izteica ne tikai savas, bet arī manas tautas sāpi, mūsu kopējo sāpi. Marina Kosteņecka sacīja, ka šajā zālē maz ukraiņu, baltkrievu, krievu, kuriem Latvija kļuvusi par otru, bet kādam varbūt arī par vienīgo Dzimteni. Nesteidzieties mums to pārnest. Neskatoties uz Ņinas Andrejevas apgalvojumiem -- nav kontrrevolucionāru tautu.

Kaismīga ebreju un ukraiņu, baltkrievu un krievu vēlēšanās dzīvot ne tā, kā dzīvojām vakar, alkas pēc brīvības -- nav mazākas nekā latviešiem. Taču mūs, neatkarīgi no vecuma, šķir turpat vai gadsimta ceturksnis viscietsirdīgākā trīsdesmito gadu genocīda, starp citu, arī latviešu tautai atņēma tos, kuri cīnījās par padomju varu šeit, Ukrainā un visā Krievijā.

Staļinisms pastrādāja drausmīgus noziegumus, ne vien iznīcinot miljoniem un miljoniem cilvēku -- savienībā apvienojušos tautu labākos dēlus un meitas --, tas tiecās cilvēkā iznīcināt personību, viņa dvēseli, nacionālo pašapziņu. Iekalt stereotipu, tajā skaitā arī vecākā brāļa stereotipa ķēdēs, kuras ir dzīvas vēl šodien.

Kā virpuļviesulis tas ir izārdījis tautas, -- tāpēc nepārmetisim cilvēkiem, ka liktenis viņus ir atnesis uz Baltijas krastiem. Atrauti no savām saknēm, daudzi pat zaudējuši dzimto valodu, viņi ar piesardzību skatās uz kaimiņiem latviešiem, -- kā viņi atsaucas Gorbačova aicinājumam uz pārbūvi. Nacionālās pašapziņas pieaugums, pat ne pieaugums, bet eksplozija, latviešu inteligenci nostādīja lidera lomā. Inteliģence šobrīd atrodas Tautas frontes priekšgalā, aiz viņas iet tauta.

Kāpēc tad mūsu vidū neatradās šie lideri? Kādas aizspriedumu ķēdes mūs turēja pie pagātnes? Vai tiešām Ševčenko un Karmeluka, Čaadajeva un Uljanova pēctečos kaut kas ir zudis? Tas ir jāizprot, lai milzīgais radošais potenciāls, kurš slēpjas šobrīd krievu valodā runājošos Latvijas iedzīvotājos, tiktu virzīts uz mūsu kopīgās nākotnes modeļa radīšanu, mūsu kopīgo māju pārbūvi.

Tas, kuram Latvija ir vienaldzīga, tas, kurš nejūt tās sāpi, to pametīs -- arī tad, ja viņa anketas ailē "nacionalitāte" būs rakstīts "latvietis". Ne par viņiem mēs šodien runājam. Allaž līdzās latviešiem, liviem, vēlāk arī vāciešiem un ebrejiem ir dzīvojuši slāvi. Vai tiešām mēs nespēsīm senajās baltslāvu saiknēs atrast tās sēklas, kuras varētu uzdīgt arī šodien?! Mēs varam ielūkoties nesenā pagātnē, par kuru pieņemts klusēt: krievi divdesmito un trīsdesmito gadu Latvijā. Lūk, vēl viens baltais plankums, biedri vēsturnieki. Baltslāvu kultūras attīstības un sadarbības biedrība ar akademiķa Stradiņa, Kuzminu ģimenes u.c. palīdzību pavisam nedaudz ir ieskatījusies šajā vēstures lappusē, un mūsu priekšā nostājas brīnumaini unikāla Rīgas krievu kultūras -- starp citu, tāpat arī ebreju kultūras -- pasaule.

Nesenajā festivālā "Baltica '88" es reizē izjutu gan prieku un lepnumu par latviešu tautu, gan rūgtumu par tiem zaudējumiem, kuri piemeklējuši krievu un citas tautas. Trīsdesmito gadu sākumā aptuveni 80% krievu, tāpat kā šodien, diemžēl nezināja latviešu valodu. Taču tas netraucēja Ikšķilē, Daugavas krastā, sarīkot brīnišķīgus kopējos Dziesmu svētkus. Un piemēru ir daudz. Varbūt, ka šajā vēstures lappusē mēs atradīsim derīgu padomu, kā turpmāk veidot mūsu attiecības.

Bet varbūt nebūs lieki paskatīties, kā nacionālās attiecības veidojas civilizētajās Rietumu zemēs? Piemēram, Somijā, Kanādā, ASV, kur mans tautietis ukraīnis, dzīvodams tūkstošiem kilometru no Ukrainas, spējis labāk par mani saglabāt ukraiņu parašas un kultūru. Un, palikdams ukraīnis, vienlaikus ir arī kvēls Kanādas vai ASV patriots.

Jā, ir pienācis laiks, kad nevērīgi izturēties pret vismazākajām pieredzes drumslām nedrīkst. Taču vispirms mums, ievērojot konkrētos vēsturiskos apstākļus, jāatjauno ļeņiniskā nacionālā

politika, un tas nozīmē -- pārveidot PSRS uz brīvprātīgu suverēnu sociālistisku valstu asociācijas principa. Republikas suverenitāte, pilsonības statuss pa jaunam liks paskatīties uz krievu, ebreju, ukraiņu, poļu, baltkrievu kultūras autonomiju.

Vai mēs esam gatavi konsolidēties uz kultūras pamata? Caur savas kultūras apguvi nonākt līdz cieņai un interesei par citu tautu gara dzīvi.

Un šeit man ir jāuzdod jautājums: kas ir sagrāvis krievu kultūras pavardu Latvijā? Mana atbilde būs šāda: kurss uz denacionalizāciju, centieni no dažādu tautību cilvēkiem iztaisīt mankurtisma kokteili, primitīvas ekonomikas noteikta neaptverama migrācija, orientācija uz beznacionālu masu kultūru. Baltslāvu biedrība ir nospraudusi mērķi -- atjaunot krievu kultūras biedrību "Uļej", krievu dziedāšanas biedrību "Bajan"... Decembrī notiks 48 gados pirmais, kā mēs tos saucam, "vecticībnieku" salidojums. Šis, kā arī jauktās ģimenes, var pildīt svarīgu Latvijā salīdzinoši nesen iebrāukušo cilvēku adaptācijas misiju.

Mēs patiesi vēlamies veicināt pašas krievu, ukraiņu, baltkrievu garīgās kultūras atdzimšanu un radišanu, lai jaunā paaudze veidotos tā, ka spētu ne vien uzņemt sevi mākslu, bet arī kultūras procesā sevi realizēt. Mēs gribējām sadarboties ar latviešu kultūras darbiniekiem un radām viņu atsaucību. Mēs gribam sadarboties arī ar ebreju, poļu un citiem kultūras centriem. Bet līdz pat šim laikam runas par nacionālajiem kultūras centriem paliek vienīgi runu limeni, vēl aizvien nav oficiāli reģistrētas nedz baltslāvu, nedz ebreju, nedz citas kultūras biedrības, -- tātad to attiecības ar valsti palikušas nenokārtotas. Iespējams, šī funkcija jāuzņemas Tautas fronteī, sasaucot vai nu Latvijas tautu forumu, vai asambleju.

Ukraiņi, ebreji, krievi, baltkrievi un poļi godīgi maksā nodokļus un arodbiedrību biedru naudas. Paldies par bezmaksas medicīnisko apkalpošanu. Taču kāpēc gan valsts un arodbiedrības nerūpējas par šo tautu dvēseles veselību? Varbūt Tautas fronte -- turpat puses republikas iedzīvotāju vārdā -- sākumam var pieprasīt atjaunot vismaz to, kas ir zaudēts. Un, ja tas ir iespējams, prasīt, lai to īstajiem saimniekiem atdotu vismaz daļu viņiem piederošo telpu.

Pilnīgi pamatoti tiek izvirzīts jautājums par informētības plaisu un tās limeni latviešu un nelatviešu vidū. Ļoti laba ir avīze "Sovetskaja molodež". Bet tās četru sleju nepietiek, lai aptvertu visas mūsu republikas problēmas. Nepieciešama vismaz viena televīzijas pārraide krievu valodā, vajadzīga sava republikas avīze vai žurnāls bērniem un pusaudžiem, "Literatūrai un Mākslai" un "Lauku Avīzei" jāiznāk divās valodās.

Latvija nav komunālais dzīvoklis. Latvija -- mūsu kopīgās mājas. Ja mēs sapratīsim viens otru, tad savstarpējā cieņa kļūs par normu. Sapratnei vajadzīga valoda. Es uzņemos drosmi visu to latviski nerunājošo iedzīvotāju vārdā, kas atbalsta pārbūvi, apgalvot: mēs apsveicam latviešu valodas kā valsts valodas statusu. (*Aplausi.*) Šajā jautājumā nevar būt nekādu šaubu. Mēs lūdzam Augstāko Padomi ļoti izsvērt, ļoti rūpīgi pieiet valodas likumdošanas izstrādei. Smieklīgi maz stundu latviešu valodas apguvei ir iedalīts krievu skolās, līdz šim kultivētā attieksme pret šo priekšmetu republikā ir radījusi sarežģītu situāciju. Tiem, kuri ir ekonomējuši uz mūsu un mūsu bērnu rēķina, ir jāatdod parāds. Taču, kamēr viņi izšķirsies par šādu soli, es labāk griezišos pie latviešiem ar lūgumu izrādīt pretimnākšanu: ja katrs latvietis apņemsies valsts valodā apmācīt vienu cilvēku, tad jau pēc pusgada vai gada tajā runās visi Latvijas iedzīvotāji. (*Aplausi.*)

Mums visiem kopā tagad jārisina svarīga problēma -- republikas iedzīvotāju stabilizācija. Protams, krievu inteliģences aicinājumi atgriezties pie dzimtajiem pavardiem var izsaukt kaut kādu kustību, taču runāt par masveida remigrāciju šobrīd ir nereāli. Nepieciešams apturēt nesaprātīgo migrāciju Cerēt tikai uz juri-diskiem, administratīviem pasākumiem -- tas ir naivi. Ja kādam resoram būs nepieciešamas darba rokas, tad šīs rokas atradīs kaut vai uz Ziemeļpola un ieslēps tādos pazemes labirintos, ka pat "Labvakar" tos neatradīs. (*Aplausi.*) Galvenais ceļš -- patiesa, darbīga, nevis šķietama -- radikāla ekonomiskā reforma un neatkarība.

Nepieciešamība pēc likuma par pilsonību šobrīd ir acimredzama visiem. Kaut vai nacionālo attiecību uzlabošanas vārdā mums jālauž stereotipi, pēc kuriem vēsture -- šī vieglas uzvedības sieviete -- dod priekšroku tam, kam šodien ir vara. Sociālistiskais plurālisms, kā atklātuma pamats mūsu valstī, paredz arī plurālismu vēsturē. Tikai plurālismu, nevis vienas shēmas nomaiņu ar citu. Plurālisms -- tā ir arī iespēja ikvienam pašam izanalizēt dokumentus, tā ir arī vēsture, kurai nav izrautas lapas. Mēs gribam zināt visu, kas saistās ar Iskolata republiku, un visu, kas saistās ar latviešu septiņsimtgadu cīņu par valstiskumu, visu par 18.novembri.

Mums jāatsakās arī no vienpusīgi primitīvas attieksmes pret vēstures pieminekļiem. Mēs būtu vandaļi, ja atļautu pilnīgi nojaukt ordeņus un cara augstmaņu pilis -- Baltijas vai Krievijas kultūras pieminekļus --, attaisnojoties, ka tie piederējuši latviešu tautas apspiedējiem. Kāpēc noplicināt un vienkāršot savu vēsturi?

Kas ar mums notiek? Nesen man sejā iesvieda apvainojumu -- mīermilis. Bet no otras puses paspēja arī iedzelt -- miernesis. Reiz, stāstīdams par talantīgu vadītāju, es sacīju: viņu vada cilvēkmīlestība. Bet pazīstams kolhoza priekšsēdētājs man atbildēja:

tā nav mūsu, tā ir baznīcas terminoloģija. Nu un? Vai no tā šis vārds kļuvis sliktāks? Neteoretizēsim par bezdvēseliskuma cēloņiem, netikumību. Ar lēmumu tos nepārveidosim. Es negribu pārspilēt iespējamo Baznīcas lomu, bet mums ar to jāuzsāk konstruktīvs dialogs. Aktīvāka Baznīcas līdzdalība republikas sabiedriskajā dzīvē mums visiem ir nepieciešama. Es saprotu, ka pārvarēt vulgārā ateisma stereotipus nav viegli. Ar to palīdzību mēs nojaucām senos dievnamus. Tas mums palīdzēja naidu pret šķiras ienaidnieku nosaukt par augstāko cilvēcības mēru.

Taču naidis -- tās ir bistamas jūtas, tās izdedzina cilvēka dvēseli, un nevajag sacīt skaistus vārdus par cēlu naidu. Tas ir kā plūstoša smiltis, uz kuras neko nevar uzcelt. Un naidu jūs neatradīsiet to baušļu starpā, kuri cilvēku dara cildenu. Mūsu šīsdienas centienos cilvēka dvēselē uzcelt templi, kurā nebūtu vietas nacionālam naidam, gribētos gūt tādu sabiedroto kā Svētais Tēvs. No tā mēs, komunisti, nekļūsim mazāk materiālisti. Arī šī savienība liecina par jaunu politisko domāšanu. (*Aplausi.*)

Nacionālo attiecību sarežģījumu pamatā ir ekonomiski cēloņi. Ja mēs neatrisināsim deficīta -- preču un dzīvokļu -- problēmu, sociālā taisnīguma, kultūras problēmu, mēs radikāli nespēsīm uzlabot arī nacionālās attiecības. Kamēr pastāv deficīts, tīkmēr pastāv mafija. Un mafija darīs visu, kas tās spēkos, lai deficītu saglabātu. Korumpētie klani tāpēc arī rīda tautas, lai paturētu sev tiesības uz deficīta sadali. Taču "mēs un viņi" robeža nesakrīt ar nacionālajām atšķirībām. Pret mafiju, kurai nav tautības, pret Maskavas un pašmāju resoru diktātu, kuram tāpat nav tautības, mums, kam ir nacionālā pašapziņa, jāstājas kopā -- komunistiem un bezpartejiskiem, domubiedriem un citādi domājošiem, ateistiem un ticīgajiem -- visiem, kas viens otrā pirmām kārtām redz un ciena cilvēku. (*Aplausi.*) Paldies.

Juris Rubenis

Godātās dāmas un kungi, dārgie draugi! Tā kā laiks ir ierobežots, es atvainojos, ka runāšu ātri. Jau trīs gadus mēs pārkārtojamies, pārveidojamies, pārbūvējamies. Un dažkārt nākas atgriezties pie aizmirstā, pie vārdiem -- Dievs, dvēsele, svētums, upuris, Bībele, ticība, sirdsapziņa, grēksūdze, žēlsirdība, garīgums. Mēs esam pamatoti norūpējušies par mūsu sabiedrībā valdošo morāles krīzi, meklējam izeju no tās. Taču šeit mums ir jābūt uzmanīgiem. Šodien populārs kļuvis sauklis -- atjaunot ļeņinskās normas, principus. Palūkosimies, ko Ļeņins saka par tikumību. "Tikumība -- tas ir tas, kas kalpo vecās ekspluatatoru sabiedrības

sagraušanai un visu darbaļaužu savienošanai proletariāta vadībā, kurš vada jauno, komunistisko sabiedrību." Tātad tikumība tiek pasudināta par relatīvu jēdzienu. Tas, kas šodien kalpo mūsu šķiras interesēm jeb ekspluatatoru sabiedrības sagraušanai. Kā jūtam, te sastopamies ar sakāvi cietušo šķirisko morāli, pie kuras nekādā gadījumā nedrīkstam atgriezties. Tieši pretēji -- no tās sekām mums pēc iespējas ātrāk jāmēģina atrāties. Bet zīmīgi, ka ētikas jomā arī Mihails Gorbačovs neaicina atgriezties pie ļeņinskajām, bet gan vispārcilvēciskajām vērtībām. Kas tad tās ir? Vai kāds ērti lietojams anonīms jēdziens? Nē. Tās jau 2000 gadu sludina kristīgā Baznīca. Tās ir morāles vērtības, garīgi principi, kuri grib apvienot nevis vienu cilvēku grupu, šķiru, partiju vai tautu, bet gan visu cilvēci, norādot uz visas cilvēces garīgajām saknēm. Visas vēlākās morāles sistēmas ir veiksmīgāki vai neveiksmīgāki kristīgās morāles atdarinājumi. Taču, kā labi zināms, ar moralizēšanu vien no morālās krīzes atbrīvoties nav iespējams. Būsim reālisti. Šodien mums spēs palīdzēt ne vairs skaisti vārdi, bet tikai konkrēts garīgums, morāle, kas balstās uz konkrētu garīgu pasaules uztveri. Man bail, ka ateistiskais humānisms, kā uzsver autoritatīvu filozofi, šādu konkrētu morāles bāzi piedāvāt nespēs. Vairīsimies no jauna pašapmāna šajā tik svarīgajā dzīves jomā. Neklupsim pār gadu desmitiem kultivēto primitīvo priekšstatu, ka galvenais -- daudz maz sakārtot ekonomiku un politiku. Tā ētika jau kaut kā pienāks klāt. Nepienāks. Arī pieņemot vislabākos ekonomiskos risinājumus, mēs kā cilvēki apjukuši paliksim stāvam to pašu senso eksistenciālo jautājumu priekšā. Mums jāsaprot, ka lietu kārtība ir pretēja. Sāksim strādāt pie savas iekšējās daļas, cinīsimies par to, jo vienīgi iekšēji sakārtoti, brīvi cilvēki spēs radīt sakārtotu, brīvu sabiedrību. Ja gribēsim pārlēkt tam pāri, nesakārtotība tikai vairosies. Šodien, apveltītiem ar bagātu pieredzi, mums jāatzīst -- mērķis neattaisno līdzekļus. Mums jāuzmanās, lai ar nepareiziem līdzekļiem ilgoto mērķi ne tikai neattālinātu, bet pat nepadarītu neaizsniedzamu. Mūsu laikmets dažādās izpausmēs -- mākslā, literatūrā un mūzikā -- sauc pēc jauna, bet varbūt arī sena, tikai aizmirsta garīgā orientiera. Taisni tāpēc par sabiedrības apziņas nervu lielā mērā kļuvuši radošie cilvēki. Mūsu Latvijas vēstures gaitas lūzuma posmā bezgala svarīgi izvēlēties pareizo garīgo orientieri, nekļūdoties. Mums vajadzīgs orientieris, kas būtu derīgs mums visiem, kas izturējies visbargāko -- laika pārbaudi. Mums vajadzīgs orientieris, kas nepaaugstinās pār mums, bet, mūs saprazdams, nostājas blakus. Jā, ļoti lēnām cauri dezinformācijas plūdiem pa citiem, netradicionāliem ceļiem mēs atkal tuvojamies Jēzus Kristus personai. Atziņai par kādu pilnīgi jaunu iespējamu Baznīcas lomu sabiedrībā. Kristīgās Baznīcas pienākums, protams, nav piedalīties

ekonomiskās vai tamlīdzīgās norisēs, bet gan nemitīgi atgādināt ikvienam cilvēkam neatkarīgi no tā, kas un kāds viņš būtu: tu esi vispirms garīga būtne, tu esi kas vairāk par divkājainu dzīvnieku! Tev ir liela pagātne, bet arī liels mērķis, dzīves virsuzdevums -- nepazaudē to! Lūk, ja šo vienu patiesību mēs aizmirstam, sabiedrība draud pārvērsties par lielu "Dzīvnieku fermu". Mums jāatzīst, ka tieši ateistiskā ideoloģija, neticības, nihilisma ideoloģija sabiedrību ievedusi morāles krīzē. Un no tās spēsim iziet tikai tad, ja vismaz morāles jomā, garīguma jomā no šīs ideoloģijas noteikti atsacīsimies. Mēs nepieņemam Kompartijas monopoltiesības mūs vadīt, tāpēc jau Tautas frontes Programmas projekts runā par partijas un valsts funkciju stingru norobežošanu un nostājas pret jebkādu varas monopolizāciju. (*Aplausi.*) Tautas frontes programmas Projektā uzsvērts, ka mūsai sabiedrības pastāvēšanas un attīstības priekšnoteikumi ir tās tīkumiska atjaunošanās un morālā atjaunotne. Latvijas Tautas frontes ētiski idejiskais pamats būs vispārcilvēciskais, bet ne kādas atsevišķas šķiras vai partijas intereses. Tā mēs atgriezīsimies atpakaļ. Mūsu priekšā stāv grūts ikdienas darbs, attieksmes maiņa. Ne vairs atšķelt, bet integrēt Baznīcu sabiedrībā. Jāatsakās no ideoloģiskās cenzūras žņaugiem. Visā civilizētajā pasaulē Baznīca pastāv kā garīguma skola, kā tā vieta, kur ar cilvēku var notikt šis visam turpmākajam Latvijas liktenim tik ļoti nepieciešamais garīgās pārvērtības process, ceļš uz patiesi brīvu, garīgi brīvu cilvēku. Baznīcai jābūt tautas audzinātājai un jāklūst par tās sirdsapziņu. Baznīca neprasa pārakas, bet tikai līdzvērtīgas iespējas, tādas pašas, kādas bauda materiālistiskā ideoloģija. Jāļauj Baznīcai iznākt no mūriem, jāatbrīvo tā no valsts varas orgānu aizbildniecības un faktiskās diskriminācijas stāvokļa. Lūk, aptuvenus šādas programmas ieskicējums Tautas frontes ietvaros, lai ticīgie sevi apzinātos par pilntiesīgiem sabiedrības locekļiem.

Atzīt, ka reliģiskā brīvība ir katra cilvēka neatņemama tiesība. Sakarā ar to nepieciešamas konstitucionālas un juridiskas izmaiņas. Jāmaina PSRS Konstitūcijas 52. pants, lai tas apliecinātu ne tikai tiesības izpildīt reliģiskās kulta darbības, bet dotu arī reliģisko organizāciju izveides tiesības un reliģisko uzskatu izplatīšanas iespējas. Reliģiskajām organizācijām nodrošināt pilnīgu juridisku līdztiesību ar ateistiskās ideoloģijas izplatīšanu, atcelt un mainīt tos kriminālkodeksa pantus, kas attiecas uz Baznīcas atdalīšanu no valsts un skolas atdalīšanu no Baznīcas. Atcelt spīlgtu stagnācijas laika dokumentu -- Nolikumu par reliģiskajām apvienībām HLPSR, publicēt ticīgo apspriešanai un tautas nobalsošanai jaunā Nolikuma par reliģiskajām apvienībām LPSR projektu. Nodrošināt reliģiskajām organizācijām juridiskas personas tiesības. Sniegt

reālas garantijas, ka neatkārtosies cilvēku vajāšana, iebaidīšana, administratīva spiediena izdarišana, diskriminēšana viņu reliģisko uzskatu dēļ. Pilnas atklātības apstākļos pārskatīt visas krimināllietas, saskaņā ar kurām 60.--80.gados notiesāti cilvēki par savu reliģisko darbību. Pārskatīt pēckara gados Latvijā slēgto draudžu un atsavināto baznīcu sarakstu. Vajadzības gadījumā notikušās nelikumības labot, atdot draudzēm baznīcas un lūgšanu namus, draudzes ēkas, kā arī eksproprietāro baznīcas inventāru. Atcelt prasības pēc reliģisko organizāciju un kulta kalpotāju obligātas iepriekšējas reģistrācijas valsts iestādēs. Valsts orgāniem nevar būt tiesību nepieļaut draudžu pārvaldē personas, to skaitā garīdzniecību, kuras ievēlējuši draudžu locekļi. Visā tautas izglītības sistēmā atsācīties no ateisma piespiedu mācīšanas, garantēt bērniem, jaunatnei un pieaugušajiem iespējas fakultatīvi apgūt priekšmetu, kuru varētu provizoriski nosaukt -- "Ievads Bībeles rakstos". Reliģiskajām organizācijām dot tiesības organizēt svētdienas skolas. Paredzēt likumdošanā reliģiskajām organizācijām labdarības, žēlsirdības un sociālās palīdzības darba pilnas iespējas. Atļaut reliģiskā kulta darbības slimnīcās, cietumos, bērnu namos, pansionātos. Publicēt visas tautas apspriešanai visas līdz šim slepenās instrukcijas un nublicētos dekrētus, kas nosacījuši PSRS Reliģijas lietu padomes un tās Latvijas PSR nodaļas struktūru, pilnvaras un darbību. Turpmāk šīs iestādes darbībā nodrošināt pilnu atklātumu un likumu ievērošanu. Noteikti garantēt reliģisko organizāciju pārstāvniecību Reliģijas lietu padomē. Neliels piemērs. Pirms pieciem mēnešiem šai iestādē grupa luterāņu mācītāju iesniedza priekšlikumus, kā uzlabot likumdošanu par reliģiskajām organizācijām, taču līdz šim attiecīgā iestāde nav sniegusi nekādu oficiālu atbildi, ar to acimredzot demonstrējot savu aroganci pret "kulta kalpiem". Ņemot vērā pēdējo gadu desmitu bēdīgo pieredzi, nodrošināt republikas drošības orgānu darbības maksimālu atklātību un šīs darbības sabiedrisku kontroli, tai skaitā arī no Baznīcas pārstāvju puses. (*Aplausi.*) Garantēt iespēju reliģiskās pārliecības dēļ karadienesta vietā pienākumu pret dzimteni izpildīt sociālās palīdzības vai darba dienesta veidā. (*Aplausi.*) Absurds ir apgalvojums, ka ar to tiktu vājināta PSRS aizsardzības spēja, jo valstīs, kuras līdz šim tika dēvētas par potenciāliem agresoriem, šādas iespējas pilsoņi bauda jau sen. Jānodrošina reliģiskajām orgaizācijām tāds pats statuss, kāds ir citām sabiedriskajām organizācijām, ieskaitot tiesības izvirzīt kristiešu deputātu kandidātus, piedalīties to programmas un darbības apspriešanā un vērtēšanā. Reliģiskajām organizācijām jādod tiesības izplatīt un publicēt reliģisku informāciju ar masu informācijas līdzekļu palīdzību. Baznīcai beidzot nepieciešami regulāri preses

izdevumi, nedēļas laikraksts, mēneša žurnāls, garantēti regulāri raidījumu laiki radiofonā un televīzijā. Nepieciešama atļauja neatkarīgas reliģiskas literatūras izdevniecības dibināšanai un darbībai. Valstij turpmāk jāliedz iespēja iejaukties reliģisko mācību iestāžu štatu komplektēšanā un reflektantu kandidatūru izvēlē. Jāgarantē iespējas ticīgajiem nestrādāt un viņu bērniem neapmeklēt skolu lielo reliģisko svētku dienās, piemēram, kristiešiem Ziemassvētkos un Lielajā Piektdienā. (*Aplausi.*) Reliģiskajām organizācijām, garīdzniekiem un atsevišķiem ticīgajiem jādod pilnas iespējas kontaktu uzturēšanai ar ticīgajiem un reliģiskajām organizācijām citās valstīs; uzskatīt par nenormālu stāvokli, kad Eiropas valsts -- Latvijas sabiedrībai ir tikpat kā nepieejams pasaules reliģijas un kultūras piemineklis -- Bībele. Nekavējoties kādai no valsts izdevniecībām nodrošināt Bībeles izdevumu latviešu valodā masu tirāžā. (*Aplausi.*) Un, visbeidzot, lūdzu Tautas frontes dibināšanas kongresa delegātus atbalstīt lūgumu, lai Doma baznīcā atkal varētu atgriezties pirms divdesmit septiņiem gadiem no tās izraidītā draudze un lai rīt šai dievnamā noturētais dievkalpojums nebūtu pēdējais. (*Aplausi.*) Sabiedrības demokratizācijas ietvaros šo celtni iespējams izlietot abējādi -- gan noturot dievkalpojumus, gan atskaņojot koncertus --, nenodarot pāri nevienas sabiedrības grupas interesēm. Lūdzu kongresa delegātus pievērst uzmanību faktam, ka Doma baznīca mums īpaši dārga, jo līdz 1959.gadam tā bija Latvijas luterāņu baznīcas arhibīskapa katedrāle. Ja mēs kongresā pieskaramies 1959.gada notikumiem Latvijā un pārrunājam to seku likvidēšanas ceļus, tad lūdzu ņemt vērā arī šo administrācijas patvaļas epizodi -- Doma baznīcas ekspropriāciju. Šī sasāpējušā, pagātnes netaisnību atgādinājošā jautājuma pozitīvs atrisinājums sniegs nenovērtējamu impulsu mūsu sabiedrības atveseļošanās un konsolidācijas procesā. Un man šķiet, ka tas ir tikai labas gribas jautājums. Vakar mitiņā Mežaparkā Gorbunova kungs runāja par attieksmes maiņu pret kristiešiem. Lūk, konkrēta iespēja Augstākajai Padomei šos vārdus apstiprināt ar darbiem, nokārtojot Doma baznīcas jautājumu. (*Aplausi.*) Tikpat neatliekams jautājums: vistuvākajā laikā jāpanāk, lai Romas katoļu Baznīca, tās draudzes varētu atgūt savā likumīgajā lietošanā Naujienes un nepabeigto Ludzas baznīcu, kā arī baptistu Baznīca - Rīgas Āgenskalna draudzes baznīcas telpas Rīgā, Mārupes ielā.

Es nekādā gadījumā negribu apgalvot, ka tāda Baznīca, kādu to sastopam Latvijā šodien, pilnībā atbilst savai misijai -- pasludina Evaņģēliju latviešu tautai. Stagnācijas gadi Baznīcu sakropulojuši vēl vairāk nekā citus sabiedrības institūtus. Tam ir vispārzināmi cēloņi. Taču mēs tiecamies uz to, lai Baznīca atbilstu savam augstajam uzdevumam, un jūs pie tā varat palīdzēt. Mēs

esam saistīti cits ar citu. Mēs esam vajadzīgi viens otram. Tautai ir vajadzīga Baznīca, bet Baznīcai ir vajadzīga tauta. Garīgās vērtības nav nekāds akadēmisks jēdziens, mēs tās pazīstam, mēs tās jūtam runājot savā sirdsapziņā. Man gribētos, lai mēs šai lielajā brīdī, liekot pamatus Latvijas tautas kustībai, dibinātos uz šīm vērtībām. Cilvēka dzīve kļūst morāla tad, kad viņš sāk vadīties ne vairs no ārējām atļaujām, valdošajiem vējiem un viedokļiem, bet gan no savas sirdsapziņas prasības. Tā dzīvot nav viegli. Reizēm tā dzīvot ir pat bistami. Bet, tā dzīvojot, mēs topam par istiem cilvēkiem. Lūkasa evaņģēlijā Jēzus Kristus kādam āriģi ļoti aktīvam cilvēkam saka zīmīgus vārdus: "Tu rūpējies un zūdies par daudzām lietām, bet tikai vienas lietas vajag." Kā tad tā -- daudzi jautās. Te jau atklājas tāds reliģisks fanātisms. Mums ar vienu lietu nepietiks! Mums taču vajag daudzas, ļoti daudzas lietas! Bet Jaunā derība grib pasacīt ko citu -- mūsu nākotne un tas, vai piepildīsim savas dzīves virsuzdevumu, ir pavisam tieši atkarīgs no tā, vai mūsu daudzās āriģās aktivitātes un rūpes neaizstāsies priekšā tai vienai lietai -- vajadzībai pēc nesadalītas, veselas, āriģi apgaismotas cilvēka dzīves, kas iespējama šeit, virs zemes, tikai vienā kop-saucējā -- Jēzū Kristū. Tai vienā lietā, pēc kuras, man šķiet, slāpes jūtam visi vienādas, tikai tās izsakām dažādos vārdos. Tas ir kristīgās Baznīcas vārds arī šajā brīdī. Viena lieta vispirms ir vajadzīga. Tad, visu savu aktivitāti kopā ņemot, mēs spēsim izlauzties līdz patiesi brīvai, brīvu cilvēku apdzīvotai un Dieva svētītai Latvijai. (*Aplausi.*)

Es lūdzu, dāriģie konferences delegāti, pievienoties manam lūgumam un šai kongresā pieņemt arī īpašu rezolūciju par reliģiskās dzīves demokratizāciju Latvijā. Paldies.

Pēteris Lakis

Cienījamie domubiedri, Latvijas pilsoņi, dāmas un kungi! Man, protams, ir grūti pēc šī saviļņojošā brīža runāt, taču es mēģināšu lakoniskā formā aizkavēt jūsu uzmanību ar savu nelielo ziņojumu par tēmu "Sociālais taisnīgums un sabiedrības humanizācija". Sociālā taisnīguma jautājums ir pavadījis visu cilvēces attīstības gaitu, devis cerības vai mocījis neskaitāmas paaudzes. Protams, šī jēdziena saturs ir konkrēti vēsturisks, un katrā laikmetā sociālais taisnīgums izprasts atšķirīgi. Nav bijusi vienāda arī dažādu šķiru, sociālo grupu un slāņu attieksme pret to. Tomēr visos laikos taisnīgums kā sociāli politiska un tiesiski morāla kategorija ir ietvēris ideju par jābūtību, par reālām cilvēka esamības izpausmēm atbilstoši viņa neatņemamām tiesībām. Ikdienas dzīvē

katram no mums atbilstošu savam stāvoklim sabiedrībā, materiālās dzīves realitātēm, garīgās pasaules īpatnībām ir izveidojies individuāls priekšstats par taisnīgumu, kurš tieši atspoguļo arī noteiktas, vispārējas sabiedrības attīstības likum-sakarības. Lidztekus šim ikdienas apziņas priekšstatam katrā laik-metā veidojas arī teorētiskas zināšanas par sociālo taisnīgumu, tai skaitā arī apoloģētiski mēģinājumi pamatot pastāvošās sociāli poli-tiskās iekārtas statusu. Mūsu sabiedrība šajā ziņā nav izņēmums. Diemžēl šodien ir jākonstatē, ka mēs esam ļoti tālu no zinātniska sociālā taisnīguma izvērtējuma, jo mūsdienu padomju sociālo zināšanu sfērā apoloģētika dominē pār objektīvo skatījumu. Gadu gaitā ir zaudēta Kārļa Marksa cilvēka koncepcijas jēga, sociālās filozofijas augstais garīgums. Tā vietā stājusies gandrīz visu sabiedrisko zināšanu akla pakļaušana ideoloģijai un šauriem politiskiem mērķiem. Praktiski katras disertācijas, monogrāfijas vai raksta autors ir tiecies pamatot sava darba aktualitāti ar kārtējā partijas līdera citātiem. Būsim godīgi! Arī mēs, Latvijas vēsturnieki, ekonomisti, filozofi, esam pielikuši savu roku šajā apoloģētikā, gan noliedzot 1940.gada okupācijas faktu un runājot par sociālistisko revolūciju, gan tiecoties teorētiski pamatot Latvijas lauku sētu sagraušanu, gan izdomājot buržuāzisko nacionālismu kā latviešu tautas iedzimtu īpašību. Tādēļ aicinu visus Latvijas sabiedrisko zināšanu speciālistus nevis augstprātīgi pasvītrot savu speciālista statusu, nevis aizstāvēt savas sociālās lomas priekšrakstus, akademiķu un profesoru krēslus, bet atcerēties, ka patiesi inteliģents ir tikai tas, kurš spēj kalpot savai tautai un celt tās pašapziņu. Lai brūk tumsas pils uz māla kājām! (*Aplausi.*) Bez patiesības nav istas ticības un humānas sociālās vides. Mums vēl ir jārada sociālā taisnīguma zinātniski ekonomiskie, filozofiskie un socioloģiskie priekšstati. Raksturīgi, ka asākajos vēstures lūzuma brīžos -- sociālajās revolūcijās -- parasti priekšplānā izvirzās lozungi par sociālā taisnīguma radišanu sabiedrībā. Lai atceramies kaut vai franču buržuāzisko revolūciju un Lielo Oktobra sociālistisko revolūciju. Taču uzvarējušai revolūcijai ir jāiztur smags pārbaudījums -- savu ideju īstenošana dzīvē. Būsim reālisti un paskatīsimies ar objektīvu skatu, kas tad ir īstenojies no tām idejām, par kurām tauta gāja ciņā 1917.gadā, par kurām stāvēja un krita mūsu strēlnieku zvaigznājs. Kā sociālais taisnīgums izpaužas šodien un izpauzās nesenā pagātnē mūsu dzīvē? Josifa Staļina izveidotā totalitārā valsts iznīcināja elementārākās cilvēka tiesības, neatstājot pat cerību uz politikas brīvību, un radija deformētu sociālo labumu sadales sistēmu. Ņikitam Hruščovam izdevās pārtraukt nacistiskos noziegumus un genocīdu valstī, taču neskarti palika autortitārā režīma principi. Sociālās ilūzijas vēlākajos gados

mainīja tikai formu un satura niānses. To pamatsaturs saglabājās, jo saglabājās mūsu ideoloģijas slēptais virsuzdevums -- nomaskēt reālo faktu, ka cilvēks ir tikai skrūvīte no viņa atsvešinātajā valsts mehānismā. Šādā antihumānā vidē nerealizējas arī daudzas sociālā taisnīguma pamatprasības. Turklāt sociālie jautājumi vienmēr tika uzskatīti par sekundāriem attiecībā pret ekonomikas problēmām. Latvijā stāvokli vēl smagāku padarīja staļiniskā nacionālā politika un tās turpinājums -- neostaļiniski jezuītiskajā Arvida Janoviča Pelšes darbībā un Augusta Eduardoviča Vosa brežņeviski labsirdīgajā valsts izsaimniekošanā. (*Aplausi.*) Ir jāizbeidz vienreiz runāt par kļūdām vai izkropļojumiem ļeņiniskajā nacionālajā politikā. Staļiniskajam lielkrievu šovinismam un birokrātiskajai centralizācijai nav nekā kopīga ar Ļeņina toleranci pret katras nācijas attīstību un pašlepnumu. Neatrisinātas sociālās problēmas, saspringta starpnacionālo attiecību situācija Latvijā -- tās ir sekas ilgstošai, mērķtiecīgi realizētai neostaļiniskai mūsu partijas vadītāju nacionālajai politikai. Tiesa, nevar noliegt vienu no svarīgākajiem Oktobra revolūcijas iekarojumiem -- ražošanas līdzekļu sabiedrisko īpašumu, kurš saskaņā ar materiālistisko pasaules uzskatu veido pamatu sociālā taisnīguma principu realizācijai sociālismā. Tomēr uz šīs bāzes diemžēl attīstās izteikta netaisnība sociālo labumu sadalē. Šis fakts, kā arī darba organizācijas raksturs, partijas un resoru birokrātiskā aparāta kundzība liek man apšaubīt atziņu, ka mūsu republikā pēdējos 40 gados nav bijuši ekspluatācijas recidīvi. (*Aplausi.*) Ar kādu vārdu gan lai apzīmē zemnieka smago darbu pēckara Latvijā par dažiem rubļiem gadā? Kā lai nosauc jauna, augstskolu beiguša speciālista darbu savā profesijā par vēdera tiesu? Ja cilvēks ir reāli padarīts par līdzekli sistēmas neracionālā un bieži vien absurdā funkcionēšanā, tad viņam var kļūt vienaldzīgas mūsu vienīgi pareizās politiskās ekonomijas atziņas. Valsts birokrātiskā aparāta spiediens, korupcija, kukuļņemšana, izvērstā sociālo privilēģiju sistēma, kura ne tikai liedz cilvēkam elementārās vērtības, bet arī aizvairo viņa pašcieņu, apdraud darba cilvēku pamatintereses. Un neaizmirsīsim, ka vismaz pagaidām neviena arodbiedrība mūsu valstī nopietni nespēj pasargāt no šim totalitārisma izpausmēm. Daudzi no sociālisma iekarojumiem jau tik tālu degradējušies savā kvalitātē, ka tos tikai oficiālā propaganda vēl nesenā pagātnē varēja popularizēt kā sociālisma priekšrocības. Nožēlojamā materiālā stāvoklī esošās slimnīcas un poliklinikas ļauj uzdot jautājumu -- vai humānā valstī par šādu medicīnisku apkalpošanu vispār drīkst prasīt materiālu atlīdzību? (*Aplausi.*) Vai ieilgusi izglītības sistēmas krīze neaplaupa mūsu jaunatni, liedzot attīstīt pilnā mērā tās garīgo pasauli? Ikdienā mēs pārāk bieži sastopamies ar netaisnību sociālo labumu sadalē. Zemniekiem nav

iespējams iegādāties pašu saražotos pārtikas produktus. Ar augstām sētām ir norobežoti Vissavienības resoru atpūtas nami un sanatorijas. Tikai atklātības laikā mēs uzzinājām par nelikumībām dzīvokļu sadalē Rīgā, Gorkija ielā 76 (*aplasi*), taču es neticu, ka šeit, zālē, ir kaut viens cilvēks, kurš domā, ka tas ir izņēmuma gadījums, bet ne likumsakarība. (*Aplasi.*) Galu galā acimredzamā darba algas neatbilstība padarītā darba kvantitātei un kvalitātei izraisa daudzus sociālā taisnīguma pārkāpumus. Mūžīgais plaša patēriņa preču deficīts, augošā inflācija, nepamatoti zemās darba algas pakalpojumu sfēras darbiniekiem -- tas viss novedis pie tādām sociālās struktūras izmaiņām, kuras jau sen izgājušas ārpus valsts ekonomiskās un sociālās politikas kontroles. Šis apstāklis vēl lielākā mērā apgrūtina iespējas atjaunot sociālo taisnīgumu materiālo labumu sadales sfērā. Tie ir atklāti sociālā taisnīguma pārkāpumi, tāpat kā visa sociālo privilēģiju sistēma, kura domāta nomenklatūras darbiniekiem, taču nebūt neizsmēļ visu sociālās netaisnības smagumu. Grūtāk saskatāma un reizē postošāka ir netaisnība cilvēka personības, viņa būtisko spēku realizācijas sfērā. Būsim konsekventi -- tikai bagātāka maizes kumosa dēļ taču nedibinās mūsu Latvijas Tautas fronte. Galu galā arī Latvijas ekonomiskā suverenitāte ir priekšnoteikums tautas atmodai, tādu apstākļu radišanai, kuri sekmētu katras personības brīvu attīstību, humānisma principu īstenošanu cilvēku savstarpējās attiecībās. Kultūras un izglītības pārmērīga ideoloģizācija, vienpusīga politizācija, izolācija no pasaules kultūras attīstības procesa galarezultātā reglamentē cilvēka garīgās pasaules attīstības iespējas. Izveidotā informācijas cenzūra radīja priekšnoteikumus zināšanu monopolam kā par tautas politisko, ekonomisko un kultūras vēsturi, tā arī par šodienas sociāli politiskajiem notikumiem noteikta sociālā slāņa rokās. Šie apstākļi sekmēja arī kastu sociāli psiholoģiskā noskaņojuma un morāles uzplaukšanu mūsu sabiedrībā. Tādas bija sekas politiskās varas uzurpācijai, monopolizētai Komunistiskās partijas birokrātiskā aparāta rokās. (*Aplasi.*) Šī varas koncentrācija neļauj veidoties demokrātiskas sabiedrības neatņemamai sastāvdaļai -- sociālā taisnīguma principu realizācijai. Agri vai vēlū tam arī bija jānoved pie vispār nacionālas krīzes, plašu masu apātības ekonomiskajā un politiskajā dzīves sfērā. Pie vispārējās samierināšanās ar liekulību, ar vārdu, rakstu un darbu pretstatu, pie neticības pozitīvām sociālām izmaiņām. Mūsu tauta ir pārdzīvojusi universālu baiļu un sociālā noguruma un apātības noskaņojumu savā vēsturē. Šodien ir pienācis cerīga noskaņojuma laiks. Taču neaizmirsīsim, ka tas nevar būt pārāk ilgstošs. Revolucionāro pārmaiņu gaidu vilnis var norimt, var arī konsolidēties reakcijas spēki un dot iznīcinošu prettriecienu. Mēs

jau esam iemācījušies kritizēt pagātnes kļūdas, mirušu vadoņu grēkus, bet mēs vēl tikai mācāmies skatīties uz pasauli bez stereotipiem, atbrīvoties no elkdievības, kritiski vērtēt savus šīsdiēnas vadītājus un savu pašu rīcību. Tikai daži no mums pilnā mērā ir pārvarējuši bailes no represijām. Ir pienācis laiks pāriet no puslokiem un prieka par sasniegtajām demokrātiskajām brīvībām uz radikālu darbību, citādi Tautas frontes Programmas projektā izvirzītās idejas par sociālā taisnīguma radišanu, par patiesi humānas sabiedrības izveidi paliks tikai sociālās utopijas līmenī un kārtējo reizi kontrastēs ar sociālajā realitātē iemiesoto antiutopiju. Nedrīkst pieļaut hamletisko situāciju, kad ļaunums ir tik slēpts un izplūdis, ka ar to vairs nevar uzsākt aktīvu cīņu. Lai izpildītu Tautas frontes Programmu šajā sfērā, aicinu, pirmkārt, atzīt cilvēku sociālo vajadzību apmierināšanas prioritāti sociālistiskajā sabiedrībā un izstrādāt šīs prasības konkrētu realizācijas programmu, kur ievērotu to, ka šodien mūsu komunālā sadzīve, rindas pēc pirmās nepieciešamības precēm pazemo cilvēka cieņu. Otrkārt, nekavējoties apzināt un publicēt visu privilēģiju sarakstu sociālo labumu sadalē un rīkot visas tautas apspriešanu par šo privilēģiju lietderību. (*Aplausi.*) Treškārt, nekavējoties realizēt prasību, lai, pieņemot ekonomiskās programmas, juridiskos likumus un dekrētus, tiktu veikta to sociālo seku ekspertīze. Ceturtkārt, oficiāli un maksimāli godīgi noskaidrot dzīves dārdzības un inflācijas pieauguma tempus, reizē pārskatot arī cilvēka cienīgas dzīves iztikas kvantitatīvo minimumu, kā arī sniegt reālu materiālu palīdzību tiem Latvijas pilsoņiem, kuru ienākumi atrodas zem šīs robežas. Piektkārt, izveidot no resoriem neatkarīgu sabiedriskās domas izpētes socioloģisko centru pie Tautas frontes, kurš sniegtu objektīvu informāciju par sabiedriskās domas dinamiku, neapejot kuteligākos un gadu desmitiem ilgi noklusētos jautājumus (piemēram, mūsu politisko lideru popularitāte un starpnacionālo attiecību kultūra). Sestkārt, (*aplausi*) likvidēt jebkādu cenzūru masu komunikācijas līdzekļiem, izdevniecībām, kultūras iestādēm, uzskatot, ka demokrātiskā un suverēnā valstī nav iespējama tāda uzraudzības departamenta kā tā saucamais "glavlīts" eksistence. (*Aplausi.*) Septītkārt, vērstoties pret jebkādu politiskās vai ekonomiskās varas uzurpāciju, atzīsim, ka ir tikai viens monopols mūsu sabiedrībā -- tā ir cilvēka sirdsapziņas brīvība, viņa tiesības uz brīvu personības attīstību. Un pakļausim šim virszudējumam republikas kultūras un izglītības sistēmas darbību, lai turpmāk nebūtu nekādu faktisku vai formālu nacionālo, sociālo, politisko un ekonomisko ierobežojumu Latvijas pilsoņu garīgajam atjaunošanās procesam un cilvēka cienīgu materiālo apstākļu nodrošināšanai, lai

nekad mums nebūtu jākaunas no piederības savai tautai un savai suverēnai valstij. Paldies par uzmanību. (*Aplausi.*)

Jānis Vagris

Godājamie kongresa delegāti, viesi, tautieši! Lai gan šeit, varbūt ne sevišķi daudz, bet bija dažu delegātu iebildumi, tomēr, kā es saprotu, Latvijas Tautas fronte tika nodibināta. Tad apsveiksim sevi ar šīs Tautas frontes nodibināšanu. (*Aplausi.*) Var droši teikt, ka šodien uz mums skatās ne tikai mūsu zeme vien. Ļoti daudzus cilvēkus republikā un aiz tās robežām nodarbina jautājumi -- kā noritēs Tautas frontes pirmais kongress, kādus lēmumus tas pieņems, kādas pārmaiņas tas ienesīs mūsu dzīvē. Ir cilvēki, kas noskaņoti skeptiski. Viņi domā, ka mēs iestingsim sikumainos strīdos un visu savu sirdsdegsmi veltīsim nevis pārbūves paātrināšanai, bet izšķiedisim attiecību noskaidrošanā. Nepieļausim, lai šādi minējumi piepildītos. (*Aplausi.*) Ar kopīgām pūlēm mums jādara viss, lai attaisnotu to cilvēku cerības, kuri gaida, ka šīsdienas kongress pavirzīs mūsu sabiedrību tālāk pa demokratizācijas un atjaunotnes ceļu, apliecinās tautas kustības arvien lielāko politisko briedumu. Pārkārtošanās, kas tika sākta pēc partijas iniciatīvas, dod Latvijas tautai jaunu vēsturisku iespēju radikāli uzlabot savu dzīvi. Šī iespēja ir pienācīgi jānovērtē un pilnīgi jāizmanto republikas un visas valsts labā. Sekmīgi to veikt var tikai visa sabiedrība kopīgiem spēkiem. Būtu ne visai nopietni, ja es šodien, četras dienas pēc ievēlēšanas amatā, šeit runātu par savu dziļi izstrādātu programmu, bet galvenos trīs savas darbības virzienus es tomēr gribu nosaukt. Pirmais -- lauksaimniecības prioritāte, kuru aizvakar apstiprināja mūsu republikas Augstākās Padomes sesija, tās praktiska nodrošināšana, pārtikas problēmas risināšana republikā. (*Aplausi.*) Otrais. Panākt republikas ekonomikas patstāvību un izstrādāt optimālu tās modeli, tikai tad būs iespēja izbeigt resoru barbarismu, atveseļot ekoloģiju, pārtraukt migrāciju. (*Aplausi.*) Un trešais. Izveidot mūsu republiku par suverēnu tiesisku valsti, par ko bija runa vakar, tautas manifestācijā Mežaparkā, par ko runa turpinās arī šodien šeit, kongresā. (*Aplausi.*) Šie jautājumi nav viegli, tie ir ļoti sarežģīti, bet kopīgi mums tie ir jārisina. Tas ir minimums, lai latviešu tauta savā zemē būtu saimniece. Latvijas Komunistiskās partijas Centrālkomitejas birojs redz Tautas frontē sabiedrisku kustību, kas spēj sniegt partijai lielu palīdzību visu dzīves sfēru atjaunošanā. Pamats šādam secinājumam ir Latvijas Tautas frontes programma -- pagaidām vēl Projekts, projektā izteiktā tēze, ka frontes dalībnieku galvenais mērķis ir atbalstīt mūsu sabiedrības

pārbūvi uz demokrātiska sociālisma un humānisma principu pamata un aktīvi piedalīties 19. partijas konferences lēmumu īstenošanā dzīvē. Šādu uzdevumu izvirzīšanu un lietišķu darbu to īstenošanā mēs apsveicam un visnotaļ atbalstīsim. Problēmu republikā sakrājies daudz. Tā kritika, kas tiika izteikta un tiks izteikta arī vēl turpmāk, bez šaubām, ir pilnīgi pelnīta. Taču, lai atgūtu iekavēto, ar kritiku vien ir par maz. Vajadzīgi darbi, neatlaidīgi un rūpīgi jāstrādā ikvienam -- no strādnieka līdz Centrālkomitejas sekretāram. Problēmas ir ne tikai jānosauc, bet arī jārisina. Šai ziņā Tautas fronte var un, es ceru, arī darīs ļoti daudz. Es saprotu, ka nav sevišķi ētiski dot kaut kādus norādījumus vai, teiksim, diktēt, kā un kas būtu jādara Tautas fronteī, bet dažus vēlējumus es gribētu izteikt. Acīmredzot grūti novērtēt par augstu to lomu, kuru jūs varat pildīt tautas kultūras attīstīšanā visplašākajā šī vārda nozīmē. Tās līmenis jāpaugstina pēc iespējas drīzāk. Es domāju, ka jūs man piekritīsiet, ka no tautas un no atsevišķu cilvēku kultūras daudzējādā ziņā ir atkarīgs starpnacionālo attiecību stāvoklis un ekoloģiskā situācija, produkcijas kvalitāte un mūsu pilsētu un ciemu seja. Arī diskusiju kultūra daudzējādā ziņā nosaka mūsu vispārīgās un politiskās kultūras līmeni. Bet pagaidām, bez šaubām, varētu vēlēties, lai tas būtu augstāks. Tā kā starp Tautas frontes organizatoriem ir daudz mūsu radošās un zinātniskās inteliģences pārstāvju, domāju, ka inteliģence varēs kļūt par istu augstas kultūras paraugu citiem kustības dalībniekiem. Pirms jūsu kongresa republikas Augstākās Padomes sesija akceptēja likumprojektu par latviešu valodas kā valsts valodas statusu. Tautas fronteī jo aktīvi jāpiedalās tā izstrādāšanā līdz galam, vēl vairāk -- jāpalīdz cilvēkiem, kas grib, bet kam dažādu iemeslu dēļ ir apgrūtinātas iespējas apgūt latviešu valodu. Mūsu republikas lielajai deputātu saimei, likumdošanas orgāniem, arī Tautas fronteī, visiem kopā dziļi un pamatoti jādomā par republikas pilsonības statusu, ņemot vērā visu tautu intereses. Darba efektivitāte lielā mērā būs atkarīga no pašas Tautas frontes, no šo un citu sasāpējušu problēmu risināšanas paņēmieniem un metodēm. Nedrīkst neņemt vērā, ka pagaidām darba kolektīvos attieksme pret Tautas fronti nav viennozīmīga. Daži cilvēki vēl vāji izprot tās lomu, bet dažkārt pat izsaka neuzticību. Šeit nedrīkst krist galējībās. Lai izvairītos no pārsteidzīgiem vērtējumiem un aizdomīguma, ir precīzi jāformulē dokumenti un precīzi jānosprauž darba formas. Fronteī dots tautas vārds un tāpēc tai jāuzklausā tauta, visas republikas iedzīvotāju balss, un jāpauž to vēlmes. Ja Tautas frontes Programma un darbība atbildīs visas republikas iedzīvotāju interesēm, ja tiks nodrošināta izpratne, ka Tautas fronte ir par visu Latvijas tautu ciešu sadraudzību un saprašanos, tiks novērsta alternatīvu kustību rašanās. Ir svarīgi, manuprāt, panākt, lai turp-

māk Tautas fronte pilnīgāk ņemtu vērā Latvijas iedzīvotāju nacionālo struktūru. Šobrīd tās rindās jau ir krievi un baltkrievi, ukraiņi un ebreji, lietuvieši un libieši, kas no sirds pārdzīvo visas Latvijas bēdas un sāpes. Esmu pārliccināts, ka pēc kongresa viņu skaits vēl vairāk pieaugs. Taču Latvija daudziem cilvēkiem ir kļuvusi par dzimtajām mājām, un viņiem ir pilnīgs pamats sagaidīt cieņu un savstarpēju sapratni. Šodien, atklātības periodā, es gribu skaidri un gaiši pateikt, ka Centrālkomiteja neatbalstīs nevienu formējumu, kas sēj naidu starp tautām, neatkarīgi no tā, pēc kādas tautības principa šīs organizācijas tiks radītas. Atbalstāmi ir Tautas fronteš centieni attīstīt sakarus ar latviešu emigrācijas progresīvo daļu. Šim zaram ir ne mazums cerīgu dzinumu. Lietas labā šobrīd ir ļoti svarīgi samērot vēlmes ar iespējām un izvairīties no politiski nepārdomātām, ultimātīvām prasībām. Tas noved strupceļā un sadrumstalo spēkus. Bet mums ir vajadzīga konsolidācija. Tātad ir jāmeklē kompromisi, un, lai tos rastu, mums biežāk jātiekas, biežāk jāuzklausa citam citu. Manuprāt, Centrālkomitejas biroja locekļu tikšanās pirms kongresa ar dažiem Tautas frontes dibināšanas iniciatoriem bija visai lietderīga. Īpaši man, sākot pildīt Centrālkomitejas pirmā sekretāra pienākumus, teikšu atklāti, ir ļoti nepieciešams visas republikas sabiedrības atbalsts. Bez šaubām, es pilnīgi saprotu, ka atbalsts ir atkarīgs no mana darba, bet tādu atbalstu es no jums lūdzu. Biežāk kopīgi apspriedisimies, uzklausīsim dažādus viedokļus, būsim pacietīgāki un iecietīgāki strīdīgo jautājumu izlemšanā. Latvijas liktenis ir mūsu laikabiedru, kā arī nākošo paaudžu priekšā. Atļaujiet novēlēt kongresa dalībniekiem sekmīgu darbu un politisku tālredzību. Uz mums skatās mūsu tauta, tā ir mums, un mums visiem kopā ar labiem darbiem jāsedz šīs tautas uzticības kredīts. Paldies par uzmanību. (*Aplausi.*)

Valdis Šteins

Cienījamās dāmas un kungi! Savu ziņojumu sadalīšu divās daļās. Vispirms par mūsu jau vecās redakcijas komisijas darbu. Mēs saņēmām vairāk nekā 500 vēstuļu ar konkrētiem priekšlikumiem Tautas frontes Programmai un Statūtiem. Mēs ļoti pateicamies visiem rakstītājiem. Kā redzat, šo priekšlikumu rezultātā no publicētā varianta "Padomju Jaunatnē" un "Sovetskaja Molo-dež" tagad ir izveidoti un jums izsniegti jauni Latvijas Tautas frontes Statūti un jaunā varianta Programma. Programmā un Statūtos dažos punktos ir parādījušies pirmais, otrs un dažviet pat trešais variants. Mēs ierosinām mūsu kongresam divu dienu laikā izskatīt šos variantus, un tad balsosim, par kuru no tiem jūs esat.

Tas, protams, neizslēdz priekšlikumu iesniegšanu arī vēl šobrīd, jaunā redakcijas komisija vēl turpina darbu. Mūsu vecā redakcijas komisija, varam teikt, ir nolikusi savas pilnvaras.

Otrais -- neliels referāts tēžu veidā. Latvijas nacionālās kultūrainavas un sociālās vides atdzimšanas virzieni.

1918.gada 18.novembrī beidzot realizējās visas latviešu tautas centieni un ilgas pēc sava valstiska veidojuma. Brīvajā Latvijā iesākās latviskās vides kopšanas process, sazēla lauku sētas un skolas, tauta ieelpoja brīvības garu, līdz tās attīstību 1940.gadā pārtrauca Latvijas inkorporācija PSRS sastāvā, kur tai laikā valdīja kazarmu sociālisms. Sākās Latvijas kultūrainavas degradācija un internacisma process. To, kas bija līdz šim, par sociālismu saukt nevaram. Sociālisma etaps Latvijā iesākās tikai 1985.gada aprīlī. Un mūsu Latvijas Tautas frontes mērķis ir veicināt Latvijas sociālistisko pārveidi ar postindustriālas sabiedrības izveidošanu. Latvija varēs atdzimt tikai politiskas un ekonomiskas neatkarības apstākļos. Tāpēc PSRS ir jāpārveido par valstu savienību -- konfederāciju. Pirmais solis varētu būt Baltijas sociālistisko valstu konfederācijas izveidošana PSRS sastāvā. Šajā konfederācijā ietilptu Latvija, Igaunija un Lietuva. (*Aplausi.*) Jāveoc Latvijas iekšējā politiski administratīvā un ekonomiskā teritoriālā reforma, pārskatot pagastu, kā senāk sauca ciema padomes, skaitu un robežas, izveidojot novadus, pārskatot apriņķu, kā senāk sauca rajonus, skaitu un robežas, likvidējot arī Latvijas iedalījumu 8 ekonomiskos reģionos. Tā vietā par pamatu politiski administratīvajam un ekonomiskajam iedalījumam jāpieņem ģeogrāfiski, vēsturiski, etnopsiholoģiski objektīvi eksistējošais iedalījums zemēs -- Kurzeme, Zemgale, Latgale, Vidzeme, Augšzeme un Rīga. (*Aplausi.*) Jāveic apriņķu, senāk sauktu rajonu, pārdalījums atbilstoši šim zemju robežām. Piemēram, Madonas rajons nevar atrasties Vidzemē un Latgalē vienlaicīgi. Jāatdod Latgalei latgāliešu valoda. Jāatdod pilsētu tiesības Grīvai, Krustpīlij, Gostiņiem, jāatdod miestu tiesības visiem Latvijas miestiem. Latvijas kultūrainavas neatņemama sastāvdaļa ir arī tās atsevišķu teritoriju un objektu nosaukumi. Nepieciešama neatbilstošo likvidēšana un seno atdzimšana, jālikvidē visi "Krasnij Oktjabrj" un "Udarņiki". (*Aplausi.*) Ciņā par tautas pazaudēto atmiņu ietilpst arī valstiskuma simbolikas un heraldikas atdošana visām Latvijas zemēm, apriņķiem un pilsētām. Ja mēs gribam iestāties Apvienoto Nāciju Organizācijā, mums sarkanbaltsarkanais karogs jāatgūst kā valsts karogs. (*Aplausi.*) Jāatgūst arī valsts ģerbonis tāds, kāds tas bija. Šajā ģerbonī jābūt arī trim zvaigznēm, kas simbolizē Latvijas valsts un tautas neatkarību, brīvību un vienotību. (*Aplausi.*) Sociālā vidē likvidēsim baiļu un nedrošības izjūtu, dzimtbūtnieciskās attiecības

starp valsti un cilvēku, demilitarizēsim un deideoloģizēsim bērniem bērniību. Sen pienācis laiks likvidēt tādus institūtus kā oktobrēni un pionieri. (*Aplausi.*) Mums jāceļ tautas tikumība, iznīdējot morozovismu, kangarismu, kainismu, herostrātismu, jāpārvar trusišu un žņaudzējčūsku hipnoze sabiedrībā. (*Aplausi.*) Jāvēršas pret himeriskā etnosa -- sovjetu veidošanu. Jāciena un jāizkopj katra etnosa mentalitāte un tradīcijas. Etnoss ir arī kultūrainavas sastāvdaļa. Tas veidojas savā ģeogrāfiski ekoloģiskajā vidē. Un ir ar to vienots. Tā ir zeme, ko sauc par Tēvzemi. Ienācējam ir sveša šī vide, viņš to nesaprot, tādēļ arī bieži tai nodara postu. Vai tas ir normāli, ka mums pusdienas laiks ir ap pusdiem pēcpusdienā? Atdosim Latvijai Rīgas laiku atbilstoši mūsu ģeogrāfiskajam novietojumam. (*Aplausi.*) Atbilstoši laika joslai, kurā mēs dzīvojam. Bioloģiskais ritms disharmonē ar sociālo. Reģenerējot kultūrainavu, jāsaved kārtībā gan lauksaimniecība, gan lauku sēta, ko pirmā staļiniskā kolektivizācija, tas ir, sadzišana kolhozos, un otrā -- neostaļiniskā kolektivizācija, tas ir, padzišana no viensētām, ir saārdījusi. Tāpēc uzskatu, ka brīvie fermeri un akcionāru agrofīrmas ir tālākais attīstības ceļš mūsu laukos. Laukos apdzīvotības sistēma tālākā attīstībā pastāv uz viensētu variantu. Nepieciešams humanizēt tel-pisko vidi, savest kārtībā nolaistās mazpilsētas un miestus, savandītās priekšpilsētas, pārtraukt Rīgas disharmonisko attīstību. Un mēs nevaram pieļaut vides piegružošanu ar novecojušām vitrīnām, pseidopatriotiskiem lozungiem un uzsaukumiem. Deideoloģizēsim telpu, kurā mēs dzīvojam. Nepieciešams sākt gatavot speciālistus vides zinātnē, ko varētu darīt universitātē. Latvijā jāatver universitātē sava diplomātijas fakultāte un sava teoloģijas fakultāte. (*Aplausi.*) Bet vispirms jau jāatjauno nosaukums "Latvijas Universitāte", jāpanāk tās neatkarība, jāatver savas diplomātikās pārstāvniecības ārvalstīs un, kā vakar Marts Tarmaks teica, vispirms Igaunijā un Lietuvā. (*Aplausi.*) Lai sapostu Latvijas ainavu, lai izstrādātu latviskas Latvijas sakopšanas programmu, iesaku kā vienu no Latvijas Tautas frontes darba komitejām izveidot nacionālās vides atdzimšanas komiteju.

Paldies par uzmanību! (*Aplausi.*)

Ints Cālītis

Cienījamās dāmas un kungi! Godātie viesi, delegāti! Šodien sākas jauns posms cīņā par demokrātijas ideālu realizāciju. Šodien mēs apvienojamies kopēja ceļa iešanai uz kopējiem latviešu tautas mērķiem. Tautas fronte ir tāda sabiedriska formācija, kas veidojas tikai noteiktos apstākļos. Tautas fronti nevar izdomāt un pie

rakstāmgalda pieņemt lēmumu par tās dibināšanu, ja nav tam nepieciešamo priekšnosacījumu. Šāda kustība var rasties tikai un vienīgi ekstremālos apstākļos, kad apdraudēta valsts, nācijas, tautas pastāvēšana. Šobrīd šāda ārkārtēja situācija pastāv un Tautas fronte veidojas kā visplašākās sabiedrības atbilde uz šo apdraudējumu. Kustība par tautas ideālu realizēšanu nesākās ne šodien, ne vakar. To sāka tie atsevišķie cilvēki un grupas, kas nebaidījās iziet nevienlīdzīgā un izmisīgā cīņā, lai aizstāvētu demokrātijas ideālus un tautas pašnoteikšanās tiesības mūsu nesenās vēstures vistumšākajos posmos. Toreiz klusēja radošā inteliģence, un demokrātijas lāpu no kritušo cīnītāju rokām paņēma un nesa tālāk zemkopji, strādnieki un jaunatne. Jauns posms demokrātiskajā kustībā veidojās, kad radās dažādas grupas un klubi, ko dēvē par neformālajām apvienībām. Šī neformālā kustība ir sabiedrības aktivitātes pieteikums jaunā kvalitātē. Raksturīgi, ka neformālā kustība attīstās visos valsts reģionos un tajā piedalās visu nāciju pārstāvji. Tā izpaužas sabiedrības griba līdzdomāt un līdzdarboties. Latvijā stabilākā un varošākā neformālā kustība ir Vides aizsardzības klubs. Šī kluba darbība aptver visu Latviju, un būtībā kluba nosaukums vairs neatbilst tā darbības mērogiem. Vides aizsardzības klubs ir pārtapis par kustību, un tā darbībā jau redzami Tautas frontes mērogi. Izmantojot Vides aizsardzības kluba organizatorisko struktūru, radīti pamati neformālās Tautas frontes izveidošanai. Neformālā Tautas fronte tiecas apvienot neformālo kustību radošos spēkus kopīgo mērķu sasniegšanai. Neformālā Tautas fronte pirmās pamatgrupas reģistrēja šī gada jūnijā, un dibināšanas dienā, 30.septembrī, bija reģistrētas 190 grupas, kas apvienoja tūkstoš piecsimt cilvēku. Šodien šis skaits pārsniedz divus tūkstošus. Neformālā Tautas fronte pamatos atbalsta Latvijas Tautas frontes Programmas projektu un uzskata, ka īpaši būtiski ir Programmas punkti, kas ietverti 2.,3. un 9. iedaļā. Neformālā Tautas fronte iekļaujas Latvija Tautas frontes sastāvā kā patstāvīga nodaļa atbilstoši Statūtu projekta 21.pantam. Mūsu nodaļas delegāti šajā kongresā un turpmākajā darbā kategoriski vērsīsies pret iespējamiem destruktīviem pasākumiem gan no ārpuses, gan arī no Latvijas Tautas frontes dalībnieku vidus. Ilgi gaidītā radošo savienību plēnuma Rezolūcija aktivizēja un arī polarizēja sabiedrību. Šī Rezolūcija tapa par sava veida indikatoru, kas norāda dažādu sabiedrības slāņu attieksmi pret pārbūves un demokrātijas idejām. Runājot par pārbūves nepieciešamību un nenovēršamību, neformālā vide izturas ar zināmu skepsi pret saukļiem un aicinājumiem, kas nav balstīti uz likumdošanas aktiem. Tautsaimniecības pārbūve nav iedomājama un realizējama bez izmaiņām sociālajā un politiskajā struktūrā. Mums zināmi vairāki mēģinājumi reformēt ekonomiku gan Padom-

ju Savienībā, gan arī Austrumeiropas valstīs. Visi tie bijuši neveiksmīgi vai, labākajā gadījumā, uz īsu laiku nobremzējuši krīzes procesus. Iemesls tam ir vēršanās pret sekām, atstājot neskartus neveiksmes cēloņus. Krīzes cēloņi nav meklējami pašā ekonomikā, bet gan sabiedriski politiskajā struktūrā. Bez izmaiņām šajā jomā nav iespējamās veiksmīgas izmaiņas tautsaimniecībā. Saimnieciskā krīze cieši saistīta ar sabiedrisko attiecību deformācijām. Šīs deformācijas savukārt aktualizē nacionālo jautājumu. Nav iespējams atrisināt katru šo problēmu atsevišķi. Ir nepieciešami patiesi radikāli pārkārtojumi visās dzīves sfērās. Pārāk ilgi ir noklusēta nacionālo jautājumu un problēmu esamība. Ir pienācis laiks nokārtot šo parādu. Tas nebūs viegli, jo jau tagad ir jāsaduras ar vulgarizētu šo jautājumu izpratni un lielvalstiskā šovinisma fenomenu. Manuprāt, visu neveiksmju pamatā ir neattīstītie tautvaldības principi. Gigantiskā eksperimenta apstākļos nav izdevies izveidot ne sociāla taisnīguma valsti, nedz arī tautas varu tajā. Iemesls tam elementārs. Sabiedriska organizācija, kas bruņotā apvērsumā pārņēma varu 1917.gadā, nav šo varu nodevusi vēlētiem tautas pārstāvjiem. Šī varas uzurpācija un vēlākā monopolizācija ir visu mūsdienu neveiksmju pamatā. Tikai šis apstāklis (*aplasi*) deva iespēju valstī izveidoties noziedzīgai kliķei, kas savu varu realizēja ar terora līdzekļiem. Tikai šis apstāklis ir radījis sabiedriski politisku parādību, ko mēs apzīmējam ar vārdu -- stagnācija. Tādēļ tik aktuāls ir tiesiskas valsts izveides jautājums. Tādēļ tik nepieciešams uzstāties pret varas monopolizāciju. Tādēļ ir jāgādā, lai būtu likumīgs spēks visiem Apvienoto Nāciju Organizācijas dokumentiem cilvēktiesību jomā. Bez tā nav un nevar būt patiesas demokrātijas. Bez likuma garantijas nevar realizēties tautu pašnoteikšanās tiesības, nevar izveidoties suverēnu valstu federācija. Nevar atveseļoties tautas un kultūra. Šobrīd aicinājumiem uz pārbūvi nav likuma seguma. Arī tautas aktīva un rezultatīva līdzdalība nav domājama bez likuma nodrošinājuma. Demokratizācijas process un Tautas fronte nedrīkst būt tikai ventilis, pa kuru izlaiž lieko sabiedrības spiediena tvaiku. Šim tvaikam jādara lietderīgs darbs. Jāpagriež vēstures rats. (*Aplasi.*)

Ervids Grinovskis

Cienijamie delegāti un viesi! Mandātu komisija ziņoja, cik delegātu piedalās šajā kongresā. Es domāju, ka šeit piedalās daži desmittūkstoši vairāk. Šeit piedalās arī tie, kuru fiziskā substance beidza pastāvēt Buhenvaldē, Salaspilī un bezgalīgajā Gulaga arhipelāgā. (*Aplasi.*) Viņi ir šodien ar mums, viņi balsos kopā ar

mums par tiesisku valsti, lai neatdzimtu tas režims, par kura upuriem kļuva viņi. 1949.gada 25.marta deportācijas visvairāk skāra laukus un lauku ļaudis. Šodien notiek rehabilitācija. Bet es gribu jautāt Ministru Padomes priekšsēdētāja vietniekam Bartkevičam, kas vada šo darbu: ja process noritēs šādā tempā, kurā gadusimtenī viņš domā to pabeigt? (*Aplausi.*) Domāju, ka Latvijas PSR Ministru Padomei ir jāpieņem lēmums -- es to arī rezolūcijas projektā lasiju --, ka šīs deportācijas ir jāatzīst par nelikumīgām, par nekonstitucionālām, un šiem cilvēkiem jāatdod viņu labais vārds. (*Ilgi aplausi.*) Mēs šovasar visi dzīvojam lielā eiforijā. Mums viss it kā pārāk viegli nācis. Ir Brīvības piemineklis, ir sarkanbalt-sarkanais karogs, ir tautas lūgšana "Dievs, svēti Latviju", un tas rada ilūziju, ka arī turpmāk viss ies tikpat viegli. Nopietns drauds mūsu Tautas fronteī ir šīs ilūziju gūsts. Mūs gaida ilga, nopietna un nikna cīņa. Un katrs, kas spēj domāt politiskās kategorijās, saprot, cik lieli un cik stipri vēl ir konservatīvie spēki visos vadības līmeņos. Tie ir labi organizēti. Neizvēlīgi cīņas līdzekļu izvēlē. Kā latvietis Latvijas zemē es gribētu dzīvot kopā ar tādiem krievu tautas pārstāvjiem kā Marina Kosteņecka, Ludmila Azarova, Nina Neznamova, ar tādiem cilvēkiem kā Mavriks Vulfsons. (*Aplausi.*) Mavriku Vulfsonu es pakritizēju. Es piekritu jūsu koncepcijai, tikai kritizēju, ka jūs tās īstenošanā vēl neesat pietiekami konsekvents. (*Aplausi.*) Bet es negribu vienā mūsu nācijas mājā dzīvot kopā ar sanderiem un iljiniem. (*Aplausi.*) Es pārstāvu lauksaimniecību. Tautas mākslinieks Valters savā ievadrunā teica: "Mēs esam arāju tauta." Šajā sakarībā es gribu pievērst uzmanību diviem procesiem, starp kuriem pastāv cieša cēloņsakarība. Pirmais -- mūsu lauksaimniecības stagnantā attīstība, par ko jau šeit runāja biedrs Lucāns. Salīdzinot ar 1938.gadu, kas bija labākais lauksaimnieciskās ražošanas gads neatkarīgās Latvijas laikā, mēs šodien tās līmeni esam pārsnieguši tikai par 40 procentiem, un tas ir viszemākais skaitlis Savienībā savienoto republiku aspektā un arī jebkurā industriāli attīstītā valstī. Vienīgi mēs Padomju Savienībā ražojam mazāk lauksaimniecības bruto produkcijas uz vienu iedzīvotāju, nekā bija pirms kara. Un otrs process -- tā ir mūsu nācijas lejupslide, kura izpaužas tādās formās, ka mēs kļūstam vai esam jau kļuvuši par minoritāti savā dzimtajā zemē, un manas izjūtas bija traģiskas, kad es klausijos Augstākās Padomes sesiju, kur lēma, piešķirt vai nepiešķirt latviešu valodai valsts valodas statusu. Es domāju -- kā tas varēja notikt, ka mums pašiem savā Tēvzemē uz ceļiem jālūdzas tas, kas ir mūsu un kas mums pieder. (*Ilgi aplausi.*) Mūsu lauksaimniecības attīstība lielā mērā cieš no tā sauktā kompensācijas sindroma (es lietoju diezgan nepazīstamu terminu). Augkopības produkcijas ražošanas apjomā mēs esam 1938.gada līmeni. Ražības

pieaugums no hektāra ir tik tikko kompensējis zemes platības samazināšanos, un mēs esam tur, kur bijām. Darba ražīguma pieaugums lauksaimniecībā tik tikko kompensējis strādājošo skaita samazināšanu. Līdzīgu piemēru varu minēt daudz. Ir pasludināta lauksaimniecības prioritāte. Šis termins jau lielā mērā paspējis devalvēties. Mums ir tautsaimniecības attīstības koncepcija līdz 2005.gadam. Tur prioritāte ir minēta, bet faktiski no tās nav ne vēsts, un mani īsti neapmierināja arī pārējie Augstākās Padomes lēmumi par lauksaimniecību. Esmu apmierināts, ka šeit ir republikas vadība. Gribētu dažus momentus šeit īpaši uzsvērt, lai mēs tiešām varētu nodrošināt lauksaimniecības prioritāti. Uz ilgāku laiku no rūpniecības nozarēm ir jāattīsta tikai tās, kuras ietilpst agrorūpnieciskajā kompleksā. (*Aplausi.*) Tā ir lauksaimniecības ražojumu pārstrāde, lai zaļie zirnīši nebūtu atkal jāiear zemē, kā tas notika šogad Bauskā. Celtniecības materiālu ražošana lauksaimniecībai un reģionālā sistēma, kuras ietvaros ražotu arī tehniku un iekārtas ģimenes fermām un citiem nelieliem uzņēmumiem. Par celtniecības materiālu ražošanu laukiem gribu pateikt: ja mēs gaidīsim, kamēr izvērsīs to ražošanu, tad būs jau par vēlu. Tad laukos šī celtniecība nemaz vairs nebūs vajadzīga. Tādēļ jautājums ir alternatīvs -- vai nu mēs šodien no republikas ražotajiem celtniecības materiāliem iedalām lielāku daļu par labu laukiem, lai varētu forsētā tempā attīstīt celtniecību, vai arī mūsu perspektīva ir bez jebkādas izejas. Jāsašaurina -- es zinu, ka daudziem klātesošajiem tas nepatiks --, arī celtniecības apjomi pilsētās, un attiecīgās jaudas jānovirza uz laukiem. Runājis esmu ar direktīvo orgānu pārstāvjiem. Viņi saka -- bet lielās dzīvokļu rindas pilsētās? Bet mans arguments ir citāds: ja turpināsies šī bezprātīgā migrācija, iedzīvotāju mehāniskais pieaugums, nekāds dzīvokļu celtniecības apjoms šīs rindas pilsētā nelikvidēs. (*Aplausi.*) Ja gribam šo problēmu risināt, tad jāsāk pavisam no cita gala -- migrācija jāpārtrauc, nevis jāierobežo (*aplausi*), un celtniecības jaudas jānovirza uz laukiem. Citas izejas mums nav. Gribu arī pievērst uzmanību tam, kā pie mums tiek sadalīti lauksaimniecības produktu ražojumi. Pirmām kārtām gribētu, lai mums būtu caur "Lauku Avīzi" pilnīga informācija, kur paliek tas viss, ko saražo lauksaimnieks. Pēdējos "Lauku Avīzes" numuros mēs šādu informāciju lasām, bet tā vēl ir nepilnīga. Daži dati ir neobjektīvi, starp dažiem skaitļiem trūkst loģiskas sakarības. Tas liecina, ka mums nav pat metodes, kā šos parametrus aprēķināt. Pievēršu republikas vadības uzmanību faktam, ka laikā no 1970. līdz 1987.gadam gaļas ražošana republikā pieauga 1,6 reizes, bet ieskaitījumi valsts centralizētajā fondā 3,4 reizes, neskaitot to, kas no republikas tiek izvests neorganizētā veidā. Izsaku priekšlikumu republikas vadībai panākt, lai centralizētās

piegādes augtu vismaz proporcionāli gaļas ražošanas pieaugumam, nevis ar lielu apsteidzes koeficientu, kā tagad. Republikā izvēršas nomas darba uzņēmuma forma. Es to varu uzlūkot kā pārejas formu, kā pagaidu parādību. Mums jāorientējas uz sociālistisku fermeru šķiru laukos. Protams, vispirms ekonomiski vājās saimniecībās, kur šie sociālistiskie fermeri varētu uz platības vienību iegūt lielāku produkcijas masu nekā sabiedriskā saimniecība. Zeme paliktu valstij, fermeris to nomātu no valsts, viņam būtu zemes lietošanas akts, kas viņam piešķir šo zemi beztermiņa lietošanā ar mantošanas tiesībām. Turpretī ēkas, tehnika, lopi, inventārs būtu viņa privātais īpašums. (*Aplausi.*) Pie mums, akadēmijā, bieži iegriežas sovhozu direktori un interesējas par iespējām reorganizēt sovhozus par kolhoziem. Domāju, nekādu administratīvu līdzekļu šeit nedrīkstētu būt, bet, ja šāda iniciatīva saimniecībās ir radusies, tā ir jāatbalsta. Ekonomiskā analīze rāda, ka sovhozu sektorā resursu potenciāla vienību izmanto sliktāk nekā kolhozos. Kolhozi to izmanto efektīvāk. Tādēļ es uzskatu, ka tālākā perspektīvā mūsu laukos varētu būt divas saimniecības formas, kas izriet no divām īpašuma formām -- ekonomiski spēcīgi kolhozi un fermeru saimniecības. Kura no šīm formām dzīvotspējīgāka, efektīvāka, to lai izšķir tirgus konkurence. Ja mēs dzīvojam tiesiskā valstī, mums jāzin, ka sabiedrības vadība tajā dibinās uz atgriezenisko saišu mehānismu. Bet atgriezenisko saišu pamats ekonomikā ir tirgus un politikā -- demokrātija. Gribu redzēt perspektīvā savu Dzimteni, savu Latviju, Latvijas laukus, ar ražotām druvām, ar sakoptām mājām. Un lai kā tautas nemirstības simbols pār manu Dzimteni plīvotu sarkanbaltsarkanais karogs un skanētu lūgšana "Dievs, svēti Latviju!". (*Aplausi.*)

Ruta Munkevica

Cienījamie kongresa delegāti un cienījamās kongresa delegātes! Pirms pievērsu jūsu uzmanību vēstuļu apskatam, kurā savas domas par Latvijas Tautas frontes programmas darbības pamatvirzieniem un darbības formām izteikusi tā Latvijas iedzīvotāju daļa, kura griezās ar saviem ierosinājumiem Latvijas Tautas frontes orgkomitejā, gribu norādīt, ka iegūtie dati ir orientjoši un tos nekādā gadījumā nevar uzskatīt par socioloģiskas aptaujas rezultātiem, par vispārējas tautas domas paudējiem. Jo, pirmkārt, raksta jau galvenokārt tikai aktīvākā daļa, un, otrkārt, noteikt, tieši cik cilvēku piekrit paustajām domām, nebija iespējams, jo apmēram ceturtdaļa no kopējā vēstuļu skaita bija rakstīta grupas vārdā. Turklāt vairumā gadījumu nebija norādīts ne grupas lielums,

ne arī tas, cik cilvēku piedalījās konkrētajā sanāksmē. Tāpēc arī procenti, kurus es jums nosaukšu, ir tikai viela pārdomām un attiecināti uz vēstuļu kopskaitu, kuras mēs esam saņēmuši. Vispār saņemtas 713 vēstules. 10% no tām ir tīri individuāla rakstura, un apmēram 11% bija tikai atbalsts Latvijas Tautas fronteī, jo 358 vēstules tika saņemtas pirms Statūtu un Programmas projekta publicēšanas.

Tātad kopsummā ir mazliet vairāk par 500 vēstulēm, kurās atsevišķi cilvēki un arī Latvijas Tautas frontes atbalsta grupas kaut ko ierosināja vai atbalstīja Programmu un Sta-tūtus. Bez šaubām, lielākā daļa -- 61% no visām vēstulēm -- piekrita, ka Latvijas Tautas fronte veic sabiedrisko attiecību izpausmju problēmu izzināšanu un apkopošanu, kā arī apkopo dažādu sabiedrības grupu un Latvijas PSR pilsoņu uzskatus par problēmu risinājumiem un izstrādā priekšlikumus to risināšanai, izsverot sabiedrības kopumā un atsevišķu sabiedrības grupu intereses. Pirmo vietu, detalizētāk apskatot šīs sabiedrības intereses un aktualitātes, ieņem vēstules par Latvijas ekonomisko neatkarību, par konstitucionālas suvereni-tātes nodrošināšanu, par to, lai mēs būtu saimnieki savā zemē (46%). Vēl man jāatzīmē, ka ir arī vēstules, kuras ir pret Prog-rammas projektu, un es par tām ziņošu vairāk vai mazāk absolūtos skaitļos, jo to nav pat viens procents. Pret Latvijas ekonomisko neatkarību bija septiņas vēstules, kas pauž uzskatu, ka tā jau ir pie-tiekoši garantēta.

Otrajā vietā ir cīņa par latviešu tautas, tās valodas un kultūras atdzimšanu -- 40%. Pret -- apmēram viens procents, piecas vēstules. Trešā vietā -- cīņa par cilvēku tiesībām un tiesisku valsti -- 37%. Ceturtajā vietā -- migrācijas ierobežošana. Migrācijas ierobežošanu kā tādu prasa 36%, bet pilnīgu migrācijas pārtraukšanu -- 28% no vēstuļu rakstītājiem. Pret migrācijas ierobežošanu bija divi procenti no visām vēstulēm. Piekto vietu daļa cīņa pret korupciju un varas ļaunprātīgu izmantošanu, pret birokrātismu, pret resoru patvaļu un varas monopolizāciju un prasība pēc Latvijas PSR pilsoņa statusa izstrādāšanas: lai par republikas pilsoni uzskatītu katru, kas dzīvo Latvijā ne mazāk kā desmit gadu. Pret cīņu ar korupciju un varas ļaunprātīgu izmantošanu, birokrātismu un resoru patvaļu nebija nevienas, bet pret Latvijas pilsonību bija desmit vēstules. Tālāk -- aicinājums Latvijas Tautas fronteī sekot, kā demokrātiskos principus ievēro valsts pārvaldes orgāni, sabiedriskās organizācijas un valsts un kooperatīvie uzņēmumi -- 31%. Savus ierosinājumus ekoloģisko jautājumu risināšanā, uzskatot to par ļoti būtisku un svarīgu, sniedza 27% vēstuļu. Vēl es gribētu pakavēties pie kāda Programmas punkta, pret kuru vairāk bija negatīvu vērtējumu. Prei

nacionālās armijas izveidošanu kopsummā bija 12 vēstules, uzskatot to par nevajadzīgu. Kopsummā par Programmas punktiem ierosinājumu bija ļoti daudz, pāri par 300, un tos ņēma vērā redakcijas komisija, tā ka īpaši pie tiem pakavēties nevēlos. Varbūt vienīgi pie viena ierosinājuma, proti, par Statūtiem. Statūtos, jeb pareizāk sakot, Statūtu projektā ir punkts: Latvijas Tautas frontes Dome ir tiesīga pieņemt lēmumus, ja tās darbībā piedalās ne mazāk kā divas trešdaļas locekļu. Lēmumus pieņem ar klātesošo divu trešdaļu balsu vairākumu. Tas pats ir teikts par Valdes sēdes un tās lēmumu pilntiesīgumu. Tika noteikts, ka divu trešdaļu vietā jāņem trīs ceturtdaļas. Kādēļ? Vēstulēs ierosinājums pamatots ar to, ka divas trešdaļas balsu nesastāda pusi ne no Domes, ne Valdes sastāva, piemēram, deviņi cilvēki: divas trešdaļas ir seši, savukārt divas trešdaļas no sešiem ir četri. Tātad pieņemt lēmumu var ar mazāku skaitu nekā puse valdes un Domes sastāva. Paldies par uzmanību. (*Aplausi.*)

Jānis Rukšāns

Dārgie draugi! Dāmas un kungi! Es esmu laimīgs. Es esmu laimīgs, ka man ir paveicies piedzimt īstajā laikā, ka man ir paveicies piedzīvot šo gadu un aktīvi piedalīties tā norisēs. Un, kaut arī pamatprofesijai -- dārzkopībai -- man šogad nav atlicis laika, es to nenožēloju. Šodien es atceros to brīdi, kad Viktors Avotiņš dažas dienas pēc rakstnieku plēnuma pateica vēsturiskos vārdus: "Mums nekas cits neatliek kā dibināt Tautas fronti." Es Viktoram piekritu, kaut arī tobrīd nebija ne mazākās jausmas, kas tas būs un kā būs, un pārņēma tāds dziļš biklums, pat nespēka sajūta. Cik strauji aizskrējis laiks... Kad Viktora dzīvokli sanāca sākotnējā iniciatīvas grupa un tapa aicinājums, ko Viktors pirmoreiz nolasīja žurnālistu protesta mītiņā 22.jūnijā, tas nevarēja tikt publicēts tikai tādēļ, ka parakstītāju skaitā bija Helsinku grupa un žurnāls "Auseklis". Tad kā kompromisa variants arī radās divas iniciatīvas grupas ar būtībā vienu un to pašu "Aicinājuma" tekstu. Vai toreiz kādam nāca prātā, ka paies tikai trīs mēneši un mēs brīvi lasīsim daktera Vidiņa uzstāšanos "Padomju Jaunatnē"? Ka pat "Ciņas" Pakalns būs tiktāl pārkārtojies, ka uzstāsies nevis pret helsinkiešiem, bet pret Iljini (*aplusi*)? Un es noliecu galvu Helsinku grupas priekšā, kas pēc pirmā pārrāva baiļu aizsprostu, kas pirmā izstrādāja atdzimšanas programmu (*aplusi*), parādot nevis politisku aklumu (*aplusi nerimstas*), kā domā prokurors Dzenītis un laikraksts "Ciņa", bet gan politisku gaišredzību.

Un es esmu laimīgs arī tādēļ, ka no padsmiņu grupas mēs dažos mēnešos esam izauguši līdz simt un vairāk tūkstošiem. Un es nevaru nenoliekt galvu Sandras Kalnietes priekšā, kuras organizatoriskais talants palīdzēja iemiesot šo ideju šodienas kongresā.

Tikai pirms nedēļas šāds pats kongress notika Tallinā. Maskavas TV, isā teikumā informēdama par notiekošo, sevišķi uzsvēra, ka runa nav par jaunu partiju, runa nav par opozīciju. Pareizi, šodien šeit vēl netiek dibināta jauna partija, un kāda gan runa var būt par opozīciju, ja šeit pulcējusies tauta, tautas brīvi izvēlēti pārstāvji, pašas tautas izvirzīts avangards, cilvēki, kam tauta uzticas, kas savus spēkus, zināšanas, prasmi grib veltīt tautas augšupejai.

Bet kas tad ir partija? Un roka tver PSKP statūtus, kuru pirmajā lappusē lasāms, ka PSKP ir pārbaudīts padomju tautas cīņas avangards, vislabākā, visapzinīgākā tautas daļa, padomju sabiedrības vadošais, virzošais spēks, kas pastāv tautas labā un kalpo tautai.

Bet tad jau iznāk, ka tieši šeit, šajā zālē, šobrīd ir sapulcējušies komunisti. Un trešdaļai no mums patiešām kabatā ir biedru kartes, un daudziem jo daudziem šo biedru karšu kabatā nav tikai tādēļ, ka viņi nevēlējās saistīt savu vārdu ar stagnokrātijas ļaundarbībām, kaut arī sirdī viņi bija komunisti, leņģiniskā tipa komunisti. *(Aplausi.)*

Bet šonedēļ notika vēl viens komunistu forums. Tas notika otrdien Kirova ielā. Kāda tad ir atšķirība starp šiem abiem forumiem? 4.oktobrī tika ignorēta tautas vairākuma griba un par partijas vadītāju tika ievēlēts cilvēks, kurš pērn no TV ekrāniem draudēja tautai ar represijām, un tauta nav to aizmirsusi. *(Aplausi.)* Nu ko, cerēsim, ka par republikas suverenitāti Jānis Vagris cīnīsies tikpat drosmīgi kā pērn 17. un 18.novembrī pret amerikāņu imperiālistu un tā intrigām Latvijā. *(Aplausi.)*

Bet otrdien es nobrinījos, ka Veidenbauma iela kārtējo reizi bija pilna ar milicijas nemieru apkarošanas spēku mašīnām -- kā visasāko demonstrāciju un mitiņu laikā --, ka republikas presei bija kategoriski noliegts pat pieminēt gaidāmo CK plēnumu. Tātad tur, Kirova ielā, otrdien lieliski apzinājās, ko dara, kādu tautā nepopulāru lēmumu gatavoja pieņemt. Un šie cilvēki grib dēvēt sevi par avangarda avangardu? Vai tautas avangards būtu bijis spējīgs pieprasīt Rīgas Politehniskā institūta ķīmiķiem sagatavot slēdzienu, ka ziedi, lūk, bojājot Brīvības pieminekli, *(aplauši)* kā to pieprasīja Rīgas pilsētas izpildkomitejas vadība, kur visiem kabatā ir partijas biedru kartes!

Neticu tautfrontietim Teivānam, kurš met sprunguļus ceļā VAK darbībai Ļeņingradas rajonā. Ne jau velti 14.jūnija mitiņā tauta viņu izsvilpa. Un, ja tādu rokās nonāk ideoloģija, tad man žēl

partijas. Taču ticu Anatolijam Gorbunovam, kaut arī, ja gribu palikt politiski konsekvents, man jāsaka, ka viņa runa republikas parlamenta pēdējā sesijā viesa bažas. Bet ceru, ka tās nav pamatotas.

Tiesa, mums tagad apgalvo, ka tieši partija sākusī pārbūvi. Pareizi, sāka partija. Bet tad likumsakarīgi jāprasa, kas tad noveda pie krīzes, kādi ļaundari sagrāva tautas saimniecību un kam citam tad būtu jāsatīra savāritās ziepes (*aplausī*)? Diemžēl pašreizējā pieredze rāda, ka šim "avangardam" tīrīšana sokas bruņurupuču gaitā. Un tieši tādēļ ir nepieciešams patiess avangards, nepieciešama ir Tautas fronte!

Un tādēļ arī nav ko būties, ka agrāk vai vēlāk, bet neizbēgami mēs nonāksim pie daudzpartiju sistēmas. Būtībā pašreizējā Komunistiskā partija jau ir sašķēlusies divās partijās -- stagnātu partijā un revolucionārajā partijā, tāpat kā savulaik KSDSP sašķēlās maziņkos un lieliniēkos. Īstie komunisti sēž šeit, mūsu zālē, bet tie, kuri sevi tikai dēvē par komunistiem, izrādīja savu īsto būtību 18.jūnija slepenajā plēnumā. Neko citu no viņiem nevarēja gaidīt arī 4.oktobrī. Tā bija utopija -- cerēt, ka šis CK sastāvs rēķināsies ar tautas gribu, ar ierindas komunistu vairuma gribu. Un kādu gan uzticības zvērēšanu partijai var prasīt, ja joprojām tās rindās ir tādi masu slepkavas un cilvēknidēji kā Staļins, Višinskis, Ždanovs? Kas pie sava štāba ēkas tur godā un cieņā latviešu tautas nodevēja Pelšes krūšutēlu?

Vai varu drošu sirdi uzticēties Latvijas ministru kabinetam, kura vadības groži ielikti Viļņa Breša rokās? Cilvēka, kurš "vadīja" republikas lauksaimniecību, padziļinot tās krīzi, piepildot agrorūpniecības komiteju kā skudru pūzni ar klerkiem, par kuru kompetences līmeni var liecināt kaut vai tāds anekdotisks fakts kā auglīkopības attīstības perspektīvās programmas izstrāde, pārgrozot kartupeļu programmu. Viņš vadīja vislatviskāko iestādi republikā, jo kas gan vēl ir latviskāks par mūsu zemnieku, taču šajā iestādē visi dokumenti tiek sastādīti tikai krievu valodā. Tagad, pierādījušam savu mazspēju vienā nozarē, viņam būs jāvada visu tautas saimniecības nozaru darbs.

Apbrīnojama loģika, kas pielīdzināma tikai Džordža Orvela antiutopijām. Kā lai te neatceras visas tautas atbalstītā Igaunijas kompartijas līdera Vaino Veljasa runu Igaunijas TF kongresā? Citēju: "Apstākļos, kad partija pauž tautas gribu, Tautas fronte nevar kļūt par opozicionāru kustību." Pilnīgi piekritu, bet tas attiecināms uz apstākļiem, kad partija pauž tautas gribu, taču to, kā šis nosacījums attiecināms uz Latvijas Kompartijas vadību, vislabāk raksturo žurnāla "Kommunist Sovetskoj Latvii" abonētu skaits. Šo CK rupu pirms dažām dienām bija parakstījuši tikai

648 abonenti. (*Aplausi.*) Re, kur papīra rezerve Tautas frontes laikrakstam "Atmoda", kura pirmo numuru, tiesa, nomaskētu aiz informācijas lapas nosaukuma, jūs esat saņēmuši, jo, raugi, suverēnā valstī, izrādās, pat neatkarīgas organizācijas avīzes izdošanai atļauja jāizprasot Maskavā. Valstī, kur it kā atcelta politiskā cenzūra, LKP CK aģitācijas un propagandas daļas vadītājs Brokāns, rupji iejaukdamies Tautas frontes iekšējās lietās, piespiež izņemt no "Atmodas" Modra Slavasku rakstu par LNNK attieksmi pret Tautas fronti, liek nosvītrot piezīmi mazajai informācijai par TF Statūtu papildinājumu, ko tagad jums nolasu: "Tādējādi pirmo reizi pēc V.I.Ļeņina nāves tikt atjaunoti Ļeņiniskie principi preses vadībā un tikt izveidots pirmais no partijas CK aparāta neatkarīgais preses izdevums Latvijā." Te jāautā: kas tad izdod "Atmodu"? LKP CK vai TF? Beidzot taču jālikvidē šis monopols uz informāciju! Bez legāli izdotā "Ausekļa", "Staburaga", "Atmodas" nebūs pārbūves garantu. (*Aplausi.*)

Tādēļ par vienu no mūsu kongresa uzdevumiem uzskatu mūsu avīzes redkolēģijas un redaktora vēlēšanas. Izmantosim Konstitūcijas garantēto preses brīvību, šis mūsu pamattiesības! Galu galā, ja visi striķi trūks, vai tad mūsu tautieši ārzemēs mums nesniegs palīdzīgu roku un nepalīdzēs iegādāties iespiedmašīnu, tipogrāfijas krāsu un dažas tonnas papīra vismaz pirmajam laikam? (*Aplausi.*) Galu galā mūs vieno viens mērķis -- BRĪVA LATVIJA!

Un tikai tagad esmu nonācis pie tēmas, par kuru biju iecerējis runāt, proti, par republikas neatkarības atjaunošanu. Esmu absolūti pārliecināts, ka Konstitūcijas 69.panta piemērošana ir vienīgais risinājums, kas garantēs mūsu tautu saglabāšanos. Taču nebūs pareizi lietot vārdu "izstāšanās", jo mūsu tautas nekad nav iestājušās Padomju Savienībā, bet gan ir varmācīgi okupētas (*aplausi*), tāpat patiesībā mēs esam kolonija. Sekosim mūsu justīcijas ministra Skudras piemēram un atvērsim Politisko vārdnīcu. Citēju: "Kolonijas ir zemes un apgabali, kam nav politiskas un ekonomiskas patstāvības un ko ekspluatē metropole. Lai nodrošinātu savu kundzību pār kolonijām, okupē tās ar savu karaspēku, ieceļ administrācijā savus ierēdņus, atņem vietējiem iedzīvotājiem politiskās tiesības, sagrābj savās rokās saimniecības pamatnozares, izposta apspiestās tautas nacionālo kultūru." Visas šīs pazīmes attiecināmas arī uz Baltijas valstīm. Vai nav pienācis pēdējais laiks izsvītrot Padomju Savienības vārdu no kaunpilnā koloniālo lielvalstu saraksta?

Atjaunojot taisnīgumu arī šajā jomā, Padomju Savienība iegūtu milzīgu politisko kapitālu, kura nozīmību varētu samērot ar savstarpējās raķešu iznīcināšanas līguma nozīmi. Aiz tā nebūt

neslēpjas mēģinājums restaurēt kapitālismu Latvijā, kā to parasti mēģina piedēvēt. Latvijai jābūt sociālistiskai, padomju, taču neatkarīgai! Tas atrisinātu gan pilsonību, gan migrāciju, gan valodu, gan saimnieciskā aprēķina problēmu, turklāt praksē, nevis teorijā. No tā iegūtu abas puses un it īpaši PSRS, jo tai kaimiņos rastos trīs draudzīgas valstis vai šo valstu federācija. Atcerēsimies, cik negatīvi 1968.gada notikumi mainīja čehu un slovaku attieksmi pret Padomju Savienību. Pie mums notiktu pretējs process. Politiski neatkarīgi, mēs paliktu cieši ekonomiski saistīti, jo neatkarīgai valstij tāpat būs nepieciešami enerģijas nesēji, izejvielas, tirgus sarazotajai produkcijai. Taču nelielā valstī ekonomika ir daudz vieglāk atveseļojama nekā milzīgā un nepārvaldāmā gigantā, par kādu pārvērtusies PSRS. Vai Somijas piemērs nav iedvesmojošs? Vai tiešām būtu bijis izdevīgāk, ja Somija būtu padarīta par sešpadsmito padomju republiku? Ņemot vērā mūsu tautai raksturīgo darba mīlestību un uzcītību, neatkarība ļautu strauji atjaunot saimniecību, ko ievērojami veicinātu vispārējs morāls pacēlums

Neatkarīga Latvija tāpat paliktu sociālistiskās sadraudzības valsts, un kopējās aizsardzības intereses būtu regulējamas ar īpašiem līgumiem, kā tas pieņemts visā pasaulē. Tāpat tiktu nodrošināta tranzīta kustība un pieklūšana ostām.

Pašreizējie centieni likvidēt staļinisma drausmo mantojumu visās dzīves jomās nedrīkst pāriet secen arī Staļina noziedzīgajai ārpolitikai. Vēsturiskā pieredze rāda, ka koloniālās impērijas, kas izveidotas varmācīgā ceļā, pretēji "Cīņas" redaktora J.Britāna apgalvojumam (žurnālā "Jaunās Grāmatas") var pārtapt suverēnu valstu sadraudzībā arī mierīgā ceļā. Tā tas notika, piemēram, ar daudzām britu sadraudzības zemēm. Arī varmācīgi izveidota Staļina impērija var pārveidoties par patiesi suverēnu valstu sadraudzību. Tiesiskas valsts celtniecība jāsāk ar tiesiskās netaisnības novēršanu, atjaunojot 1920.gada līgumā Latvijai uz mūžīgiem laikiem piešķirto neatkarību.

Ir cilvēki, kas saka: kur jūs steidzaties -- šī impērija sabruks tāpat, kā ir sabrukušas visas pārlietu lielās impērijas cilvēces vēsturē, sākot jau ar seno Ēģipti un Romu, Čingishana un Napoleona lielvalstīm. (*Aplausi.*) Mūsdienu notikumi rāda, ka šis process ir sācies arī Padomju Savienībā. Bet tad, kad tas notiks dabiskā ceļā, būs jau par vēlu. Tad diez vai vairs būs tāda Latvija, tāda tauta -- latvieši, tad būs izlaupīti jau tā pieticīgie mūsu dabas resursi, neglābjami piegānīta mūsu zeme, gaiss un ūdens. Būs iznīcināta tauta, kas apbrīnojamā kārtā cauri gadsimtu jūgam pratusi saglabāt vienu no senākajām indoeiropiešu cilmes valodām un visbagātāko tautas folkloras krājumu pasaulē. Vai tiešām tāds būtu humānā sociālisma mērķis?

Daži veikli demagogi mēģina oponent ar argumentu, ka Rietumeiropa, lūk, iet uz aizvien lielāku saplūšanu, robežu atvēršanu, kopīgu valūtu. Bet te viņi aizmirst piebildi, ka katrai koptirgus valstij pieder veto tiesības jebkura lēmuma pieņemšanā, ka tur valdības spiestas rēķināties ar vēlētāju domām, jo pastāv daudzpartiju sistēma, ka tur neeksistē valodas asimilācijas draudi un, neraugoties uz tiešām aizvien lielāku integrāciju, netiek apdraudēta nāciju eksistence.

Te var rasties jautājums -- vai ir cita alternatīva? Jā, ir, bet tā prasa tik revolucionāras pārmaiņas visā valsts Konstitūcijas un likumu sistēmā, ka pat visumā tik gaišām galvām, kāds ir Politbiroja loceklis A.Jakovļevs, tās šķiet ķecerību pārpilnas un absolūti nepieņemamas. Alternatīvajā risinājumā jāievēro divi pamatnosacījumi, proti, pilsonības statuss, turklāt šim statusam jābūt tik stingram, ka tas liegtu nacionālā republikā balsstiesības nejaušiem caurstaigātājiem, laimes meklētājiem un sanatoriju atpūtniekiem, kā arī izmitinātām karaspēka daļām, ar kuru palīdzību birokrātija var nodrošināt praktiski jebkuras personas ievēlēšanu. Obligāta prasība -- valsts valodas prasana un pietiekami ilgs apmēšanās stāžs republikā, teiksim, vismaz 10 gadu. Otrs nosacījums -- visas politiskās sistēmas reforma, piešķirot katrai republikai veto tiesības Savienības lēmumu pieņemšanā. Tā kā šāda lielkrievu šovinisma piekāpšanās nacionāliem praktiski nav ticama -- to pierāda Starpnacionālo attiecību komisijas nacionālais sastāvs partijas konferencē --, tad jāsecina, ka alternatīvas dekolonizācijas nav. Neatkarības piešķiršana paglāba latviešu nāciju no 1937.gada asinspirts, attālināja kolektīvizācijas murgu, atstājot cerību, ka varbūt vēl izdosies atjaunot lauksaimniecību. Tādēļ arī tagad vienīgais Latvijas tautu glābiņš ir neatkarība. Šeit vietā citāts no 1940.gada 17.janvāra tobrīd vēl nelegālās "Cīņas": "Ko mums sola demokrātiska Latvija ciešā sadarbībā ar PSRS? Pilnīgu Latvijas neatkarību un patstāvību!" To tautai solīja komunisti, kas par savu pārlicību sēdēja nevis mikstos klubkrēslos, bet gan uz cietas cietuma lāviņas. Padomājiet par to, pirms noraidāt.

Un noslēgt savu garo un reizē tik iso uzstāšanos es gribētu ar Ievas Akurāteres izpildītās Ritmaņu dziesmas vārdiem:

Palidzi, Dievs, palidzi, Dievs, visai latviešu tautai

Dzīt saknes drīz brīvas Latvijas zemē!

(*Aplausi.*)

Sergejs Jegorjonoks

Augsti godājamie tautieši, mani mīļie nacionālisti, šovinisti un ārvalstu spiegi! (*Aplausi, smieklī.*)

Laika trūkums neļauj man pilnībā atsegt problēmu, kurā esmu gatavs iedziļināties. Atļaujiet man tikai vispārējās līnijās iezīmēt savu koncepciju. Domāju, ka izvērstā rūpnieciskās demokrātijas koncepcija var kļūt par derīgu papildinājumu Tautas frontes Programmai.

Rūpnieciskā demokrācija jeb reāla cīņa par strādnieku varu ikvienā atsevišķā uzņēmumā obligāti ietver šādus nosacījumus: pirmkārt, tiesiski nodrošinātu strādnieku varu uzņēmuma ietvaros, otrkārt, šādas varas ekonomisko nodrošinājumu, treškārt, strādnieku kā patstāvīga politiska subjekta piedalīšanos reālajā politiskajā cīņā kā uzņēmuma ietvaros, tā arī ārpus tā.

Pirmais. Par tiesisko nodrošinājumu. Gan jaunie, gan vecie likumdošanas akti ar savu deklaratīvo raksturu tā vai citādi pastāvīgi tika virzīti uz šķietamu strādnieku tiesību palielināšanu, bet to patiesais nolūks ir bijis pilnīgi pretējs. Strādnieka atkarība no administrācijas pastāvīgi pieaug. Rūpīgi studējot likumu izmaiņas, redzams, ka tie strādnieku faktisko ekspluatāciju pastiprina. Nepieciešams mūsu kopīgās pūles virzīt uz šādu likumu saišu saraušanu. Pasaules prakse pietiekami skaidri pierādījusi, ka brīvs strādnieks savu darbu veic daudz labāk nekā strādnieks, kas faktiski padarīts par mēmu darbagrada un administrācijas piedēkli. Cīņa par strādnieku varas tiesisku nodrošinājumu uzņēmumos ir viens no svarīgākajiem faktoriem, kas varētu nodrošināt mūsu kopīgo uzvaru.

Otrais. Ekonomiskais nodrošinājums. Runāt par strādnieku varas tiesisko nodrošinājumu un nemeclēt ekonomiskās sviras, lai strādnieki varētu iesaistīties reālā cīņā par varu uzņēmumos, nozīmētu nepateikt neko. Strādnieki var kļūt par noteicējiem uzņēmumos tikai tad, ja šie uzņēmumi kļūst par viņu īpašumu. Tad viņi tiešām padzīs no ceļa katru, kas tikos pēc šī īpašuma. Lai uzņēmums kļūtu par strādnieku īpašumu, samaksa par darbu jāorganizē nevis pēc tarifa likmēm, bet pēc katra strādājošā reālā ieguldījuma galaprodukta vērtības radišanā. Tas ir gaužām vienkāršs rēķins. Un tikai mūsu politiskie oponenti šo vienkāršību tišuprāt nesaskata. Piemēri man ir, bet es tos neminēšu.

Rodas jautājums: vai katrs uzņēmums spēj pāriet uz tādu apmaksas sistēmu un patiesi aktivizēt strādniekus? Atbildēšu: nē. Un tieši tas ir žogs, aiz kura mūsu cienijamais oponents slēpj savu varu. Uzņēmumi, kuri pašlaik strādā labi, nevar būt atsaucīgi mūsu vēlmēm. Šie uzņēmumi pagaidām jāatstāj mierā. Kamēr cilvēkam ir

labi, viņš pasaules ciniņos nemetīsies. Uzņēmumi, kuri faktiski atrodas bankrota priekšā, arī neielaidīsies strādniekam labvēlīgās pārmaiņās, jo tās var novest pie to bojāejas. Šīs divas uzņēmumu grupas būs mūsu objektīvie pretinieki, un tieši uz tām balstīsies oficiozā politika. Attieksmi pret šiem uzņēmumiem esmu iztirzājis savā ekonomiskajā koncepcijā neformālās Tautas frontes kongresā, un, ja šo koncepciju mani kolēģi neformāli publicēs, katram būs iespēja ar to iepazīties un konstruktīvi pastrīdēties ar tās autoru. Pašlaik pievērsīšos citam jautājumam. Šīs divas uzņēmumu grupas būs spiestas palikt ārpus aktivizācijas loka, jo to kolektīvi objektīvi būs pret aktivitāti (protams, subjektīvās aktivitātes faktoru neviens nevar izslēgt).

Lai vēlreiz koncentrētu uzmanību uz galveno šīs iedaļas jautājumu, atkārtāju: par pievadmechānismu ciņā par strādnieku varu uzņēmumā jāklūst uzņēmuma pārejai strādnieku īpašumā un darba samaksai kā uzņēmumpeļņas daļai.

Trešais. Strādnieku iesaistīšanās reālajā politiskajā ciņā. Lai strādnieks savā uzņēmumā pārņemtu varu, nepieciešama viņa dalība politiskā ciņā par šo varu.

Iegūstot tiesiskas garantijas uz ekonomisku nodrošinājumu, strādnieks šajā ciņā noteikti iesaistīsies. Tad vēl atliek jautājums, par ko un kā cīnīties, precīzāk, ar ko un pret ko cīnīties. No vienas puses, strādnieku ciņai jātiek virzītai pret uzņēmuma administrāciju -- līdz tās pilnīgai pakļautībai strādnieku, t.i., ekonomikas interesēm. No otras puses, pret pašiem strādniekiem un inženier-tehniskajiem darbiniekiem, t.i., pret tiem cilvēkiem, kuri, piederot šai videi, izmanto to vienīgi kā aizsegu un istenībā ir tikai naidīgi: kavē darbu, dzer vai, atrodoties darbā, nepārstāv vis strādnieku, bet gan grupu vai personīgās intereses, kas vērstas pret kopīgo lietu.

Trešais politiskās ciņas virziens ir pret valsti, t.i., pret augstāko ierēdniecību un valdības institūta varu, lai reāli panāktu pilnīgu patstāvību. Piespiest augstākos varas orgānus kalpot zemākstāvošo, nevis savām pašu interesēm.

Visu šo uzdevumu atrisināšana iespējama tikai tad, kad, pirmkārt, arodbiedrību komitejas piederēs pašiem strādniekiem un panāks pilnīgu decentralizāciju. Uzņēmuma arodorganizācijā nedrīkst atrasties administrācijas pārstāvji -- tiem jārada sava arodbiedrība, bet ārpus uzņēmuma teritorijas. Arodbiedrības komitejām jābūt savam īpašam streiku fondam un jāaizstāv tiesības uz streiku. Jāizstrādā speciāls likums, kas regulē streiku kārtību un konfliktu risināšanu.

Otrkārt, uzņēmumos jādarbojas nevis tādām padomēm, kādas ir pašlaik, bet gan padomēm, kas izstrādā uzņēmumu iekšējo spēku kompromisa modeli. Tas nozīmē -- strādniekiem, inženierteh-

niskajiem darbiniekiem un administrācijai vajadzīgas patstāvīgas padomes vai klubi, kur tiek izstrādāta šo grupu politika uzņēmumā. Bet darba kolektīva padome izstrādā kompromisa līgumu, kas apmierina visas puses. Šāda padomes darbība ļaus izvairīties no nevajadzīgiem konfliktiem un saasinājumiem. Pašreizējo padomju darbība diskreditē to jēgu un dažādu grupu attiecības noved līdz atklātām vai pusapslēptām sadursmēm, bet šādām sikām sadursmēm mēdz būt smagas sekas.

Treškārt, strādniekiem savai varai jāpakļauj arī uzņēmumu partijas komitejas. Šis politiskais orgāns tiešām var palīdzēt gan valstij, gan strādniekiem, ja nebūs vairs glēvs statista augošajā strādnieku šķiras sašutuma procesā, bet palīdzēs ietekmēt oficiozo trulo ietiepību, ja negaidīs eksploziju, bet risinās strīdu pārrunu kārtībā. Pateicos par uzmanību. (*Aplausi.*)

Ilmārs Lazovskis

Ļoti cienjamie klātesošie, kongresa dalībnieki un viesi! Šis kongress ir par vārdu un darbu saskaņu pagātnē, par vārdu un darbu nosodījumu un par vārdiem un ļoti lieliem darbiem, kas paredzami nākotnē. Par saskaņu vēl pagaidām grūti spriest. Es esmu ārsts un uzstājos kā Ārstu biedrības iniciatīvas grupas pārstāvis. Ir zināmi saukļi veselības aizsardzībā, kas lasāmi daudzās slimnīcās un citur: "Katram padomju cilvēkam pieejama bezmaksas augsti kvalificēta, iekļūta medicīnas palīdzība." Diemžēl mūsu dienās atklāti jāatzīst, ka šie principi ne vienmēr tiek ievēroti, bet dažkārt tos pārkāpj. Laika trūkuma dēļ es nevaru izanalizēt katru no šiem apgalvojumiem, tādēļ minēšu tikai pašus svarīgākos ierosinājumus veselības aizsardzības sistēmas uzlabošanai. Lai radītu kaut minimālu atbilstību starp šiem saukļiem un reālo dzīvi, vispirms ir nepieciešama Latvijas PSR veselības aizsardzības decentralizācija, izveidojot republikas vajadzībām vispiemērotāko modeli. Ievērojot agrāko gadu labo pieredzi, par tādu jāuzskata apdrošināšanas medicīna, ko Latvijā sauca par slimokasu sistēmu. Tā ļauj sekmīgi apvienot trīs ļoti svarīgas lietas: slimnieks saņem vislabāko iespējamo medicīnas palīdzību praktiski bez maksas, ārsts kļūst augstākā mērā ieinteresēts palīdzēt pēc iespējas vairākiem pacientiem, tajā pašā laikā saņemot savas profesijas nozīmīguma cienīgu atalgojumu, bet jebkura iestāde kļūst maksimāli ieinteresēta rūpēties par to, lai strādājošo veselība būtu ļoti laba. Diemžēl patlaban medicīnas darbinieku -- ārstu un māsu -- atalgojums ir šī saraksta beigās un pat zemāks par nekvalificēta strādnieka algu.

Ja lauksaimniecība tiek atzīta par prioritāru nozari ražošanā, tad, pēc manām domām, veselības aizsardzība līdzās tautas izglītībai jāatzīst par prioritāru nozari patēriņa jomā. Tādēļ bez budžeta līdzekļiem steidzīgi vajadzīgi līdzekļu pārskaitījumi no valsts un kooperatīvās tirdzniecības ienākumiem, it īpaši tiem, kas gūti valūtā, jo diagnostikas un ārstēšanas iespējas bez naudas paliks nepieļaujami zemā līmenī. Veselības aizsardzībā jāatjauno sociālais taisnīgums: visās poliklīnikās un slimnīcās nav vienādi augsts līmenis, bet iestādēs, kurām mēs mēdzam žargonā likt priekšā vārdiņu "spec", līmenis tomēr ir augstāks, iespējas plašākas. Šāds stāvoklis neatbilst mūsdienu attieksmei pret vārdiem un darbiem. Nepieciešama arī atklātuma un demokrātijas konsekventa ieviešana veselības aizsardzībā, vadošo kadru izvēlē no kritērijiem izšķiroša nozīme jāpiešķir kompetencei, latviešu valodas brīvai prasmei. Līdz šim daudzās vietās ārsts nav spējīgs sarunāties ar pacientu latviešu valodā. Vispārēju veselības aizsardzības pasākumu ieviešana, piemēram, visu iedzīvotāju dispanserizācija, patlaban ir saistīta ar lielām grūtībām. Tos nepieciešams iepriekš plaši apspriest, novērtējot reālos apstākļus un iespējas. Ar šiem jautājumiem vēlas nodarboties arī profesionālā Ārstu biedrība, kas nesen nodibinājās, izraisidama milzu interesi. Tomēr ar nepatīkamu pārsteigumu jāatzīmē, ka augstākajās veselības aizsardzības vadītāju aprindās šis fakts izraisīja pretdarbību. Jācer, ka tā pāraugs diskusijā, kas kalpos veselības aizsardzības uzlabošanai. Valdībai būtu arī jā rūpējas, lai pēc iespējas ātrāk iznāktu no resoriem neatkarīgs ārstu žurnāls, kur būtu iespējams brīvi apspriest visus aktuālos medicīnas un veselības aizsardzības jautājumus.

Jāizbeidz arī ministrijas gandrīz pilnīgā pasivitāte ekoloģijā, kā arī datu turēšana slepenībā, tas rada neveselīgu atmosfēru iedzīvotāju vidū un nepareizi informē ārstus un medicīnas darbiniekus. Steidzīgi jāmaina pašreizējā administratīvi kontrolējošā un strādājošo darbinieku proporcija par labu strādājošiem. Pēc ārstu biedrības aplēsēm, vismaz 50% nevajadzīgi kontrolējošo un administratīvo darbinieku ir ministrijā un 5--10% ārstniecības iestādēs, piemēram, t.s. organizatoriski metodiskie dienesti. Ministrijai, kā tas ir visās valstīs, jāuzņemas statistikas, informācijas un vispārējās stratēģijas funkcija, bet ne birokrātiskas un administratīvi kontrolējošas iestādes funkcija. Radikāli jāmaina attieksme pret medicīnas izglītību. Visas programmas jāizstrādā Latvijas medicīnas mācību iestādēm, īpaši Rīgas Medicīnas institūtam. Tur jānodrošina pilnīgas iespējas krievu tautības studentiem, kas strādās mūsu republikā, visus priekšmetus brīvi apgūt latviešu valodā. Tas neapšaubāmi cels viņu spēju saprasties ar slimniekiem. (*Aplausi.*) Jāpanāk arī tiešu, operatīvu kontaktu no-

dibināšana starp Latvijas un citvalstu, arī Amerikas Savienoto Valstu un Rietumeiropas mediķiem: studentu un praktisko ārstu -- es gribētu tieši uzsvērt šīs divas kategorijas --, ne tikai izcilu medicīnas zinātnieku apmaiņa ar ārzemēm, savstarpēju ielūgumu bezvalūtas apmaiņas veidā. Latvijas Ārstu biedrība atbalsta un rosina ieceri 1989.gada vasarā Rīgā sasaukt Vispasaules latviešu ārstu sanāksmi. Pēc Ārstu biedrības rīcībā esošās informācijas, vismaz simt latviešu izcelsmes Amerikas ārstu jau devuši piekrišanu šādā sanāksmē piedalīties. Un beigās es gribēju teikt, ka Hipokrāta zvērests, ko dod ārsts, beidzot institūtu, liek viņam ik dienas likt lietā ne tikai savas zināšanas, bet arī savas dvēseles spēku. Un dvēseles spēks tikai tad var būt stiprs, ja vārdi pilnīgi saskan ar darbiem. Būdam optimists, es ceru, ka uz to būs virzīta visa Tautas frontes kongresa darbība un arī mūsu veselības aizsardzības nākotne. (*Aplausi.*)

Elmārs Grēns

Cienījamie delegāti, viesi, dāmas un kungi! Maza atkāpe. Tā kā esmu autovadītājs, svinīgi pasludinu, ka no šīs dienas posmā starp Raiņa un Padomju bulvāri pa Brīvības ielu es nebraukšu. (*Aplausi.*)

Zinātne ir kultūras sastāvdaļa, ne tikai ražošanas spēks un tehniskā progresa garants. Zinātne, tāpat kā kultūra, ir nacionāla bagātība. Tā tam vajadzētu būt. Taču jāatzīst, ka zinātne Latvijā un ne tikai Latvijā vien sevi jūtami diskreditējusi, zināmā mērā pat zaudējusi tautas uzticību. Tā stipri vien tehnokratizējusies, nonākusi valsts birokrātiskā aparāta kontrolē un vadībā. Vai mēs nebijām starp tiem, kas netieši veicināja apkārtējās vides un ļaužu apziņas piesārņošanu? Vai tie nebija Latvijas zinātnieki, kuri pazīstamo ekonomistu Paulu Dzērvi 1959.gadā izsvitroja no Latvijas Zinātņu akadēmijas locekļu saraksta? Atcerēsimies, akadēmiķis Andrejs Saharovs savā laikā netika izslēgts no PSRS Zinātņu akadēmijas. Domāju, ka mūsu Zinātņu akadēmijai jādzēš savs kauna traips un jo drīzāk jāatjauno, kaut arī ar liktenīgu nokavēšanos, Pauls Dzērve Latvijas Zinātņu akadēmijā kā tās loceklis. (*Aplausi.*)

Pēdējā laikā Latvijas zinātnieki uzsākuši aktīvu un arī rezultatīvu cīņu pret vides piesārņošanu. Atcerēsimies vairāku zinātnieku akciju Daugavpils HES celtniecībā, sabiedrības uzmanības pievēršanu Olaines, Jūrmalas, Ventspils draudošajam ekoloģiskajam stāvoklim. Taču ir arī otra veida ekoloģija. Tā saistīta ar ļaužu apziņas piesārņošanu. Vai no mūsu zinātnieku vidus nenāca tādi apgalvojumi, ka, lūk, 1941. un 1949.gada deportācijās

Latvijā bijuši zināmi pārspilējumi, taču pašas par sevi, redziet, tās izrādījušās nepieciešamas, un tātad attaisnojamas? Vai atkal -- 1939. gada līguma un 1940.gada notikumu Latvijā zinātniska analīze. Vādi tiešām daži cienījami vēsturnieki nesaprot, ka viņu dotā faktoloģija un argumentācija, maigi izsakoties, ir šur tur vienpusīga? Vai Višinska klātbūtne 1940.gada jūnija notikumos Latvijā pati par sevi nenoteica notikumu attīstību un raksturu viņam vēlāmā virzienā? Neatkarīgi no tā, bija vai nebija revolucionārā situācija.

Es nezinu, kā bija ar revolucionāro situāciju toreiz, 1940.gadā, toties skaidri redzu, ka revolucionārā situācija ir šodien. (*Aplausi.*) Turklāt nevis atvesta no kaut kurienes, bet radusies tepat uz vietas. Tauta prasa mūsu vēsturniekiem vispirms faktus, objektīvu, patiesu notikumu analīzi. Tai skaitā arī par divdesmito un trīsdesmito gadu Latviju -- savā veidā neērtu un tādēļ noklusējamu periodu mūsu tautas dzīvē. Par to vajadzētu runāt un rakstīt. Un te mēs nonākam pie zinātniskuma jēdziena. Zinātnei kā patiesības meklētājai vajadzētu būt neatkarīgai, visumā brīvai no ideoloģijas un politikas ietekmes. Manuprāt, tēze par zinātnes šķirisko un partijisko raksturu ir politiska, bet ne zinātniska kategorija. Tas ir strīdīgs jautājums, taču šī tēze ir jāpārskata. Protams, zinātnes piedalīšanās politisku jautājumu analīzē un izstrādē ir vajadzīga. Taču, ja zinātnieks tiek pieaicināts nevis kā palīgs pie izstrādes un vērtēšanas, bet, lai pamatotu kādu programmu vai viedokli, tiek pārkāpts viens no vissvarīgākajiem zinātniskā darba principiem, zinātniskā objektivitāte. Lai atceramies, pa kādām iznīcinošām sekām, arī, starp citu, Latvijā, ideoloģisko un politisko kritēriju diktāts noveda tādas zinātnes kā ģenētiku un vēl isti nedzimušo kibernetiku. Šodien situācija mainījusies un eksaktās zinātnes visumā attīstās brīvi, bez ideoloģiska spiediena. Taču zinātnes politizācijas recidīvi vēl dzīvo mūsu sabiedriskajās zinātnēs -- vēsturē, ekonomikā, filozofijā. Man šķiet, lieki te būtu meklēt konkrētus piemērus, jo lielās devās tos piegādā ikdienas prakse.

Zinātne var sevi tikai diskreditēt, piedaloties svarīgu problēmu risināšanā ar neefektīvām un savu laiku pārdzīvojušām metodēm. Nesen republikas sabiedrība tika iepazīstināta ar Latvijas PSR ekonomiskās un sociālās attīstības koncepciju laikā līdz 2005.gadam. Latvijas Zinātņu akadēmijā ar to sasauca Ekonomikas institūta izstrādātā Latvijas PSR Zinātniski tehniskā progresa kompleksā programma. Jau virspusējas iepazīšanās gaitā rodas šaubas, vai minētie dokumenti radušies nopietnas un mūsdienīgas analīzes rezultātā. Apšaubot atsevišķu skaitlisko rādītāju realitāti un sasniedzamību, kā arī vajadzību pēc tik sikas detalizācijas, kāda ir šajos dokumentos, rodas pamatots jautājums -- vai tiešām šis

prognozes nebūs atkarīgas no tā, kā nākotnē pārveidosies pati saimnieciskā vadības sistēma mūsu republikā? Te nonākam pie zinātnes kvalitātes. Republikā daudzās nozarēs zinātne attīstās savdabīgas monopolizācijas apstākļos, bez iekšējas konkurences, un izvairās no ārējas sacensības, no salīdzināšanas ar pasaules zinātni. Tas neizbēgami noved pie zinātnes līmeņa krišanās, pie kritēriju pazemināšanās. Un, ja ir tādi zinātniskie kolektīvi, kas, nedodami kaut cik jūtamu ieguldījumu Padomju Savienības un pasaules zinātnē, turklāt darbojas atrauti no republikas saimniecības un kultūras vajadzībām, tad tādi kolektīvi nodara mums divkāršus zaudējumus.

Visumā jāatzīst, ka republikas Zinātņu akadēmijas un augstskolu zinātnei, visai zinātnei kopumā, nezaudējot augstu zinātnisku prasīgumu un darbojoties nozīmīgu Vissavienības programmu ietvaros, kas ir ļoti svarīgi, vairāk jāpievēršas Latvijas konkrētām vajadzībām gan tehnikas, gan sociālajā un kultūras jomā. Jaundibināmā Latvijas Zinātnieku savienība, kas apvieno visdažādāko profesiju sociāli aktīvus zinātniekus, kuriem rūp mūsu Dzimtenes nākotne, atbalsta Latvijas Tautas frontes Programmu un paredz cieši sadarboties ar to, veidojot tās zinātnisko ekspertu kodolu. Latvijas Zinātnieku savienības pamatā, mūsaprāt, jābūt šādiem uzdevumiem: iestāties par zinātnisko objektivitāti jebkura sabiedriski svarīga jautājuma risināšanā; prasīt zinātnieku atbildību sabiedrības priekšā par savu darbu; izstrādāt priekšlikumus par svarīgiem republikas tautsaimniecības zinātnes un kultūras jautājumiem; organizēt neatkarīgu zinātnieku ekspertīzi par jau izstrādātiem projektiem, lēmumiem un koncepcijām; celt zinātnes prestižu sabiedrībā un zinātnieku sociālo aktivitāti; vērsties pret birokrātiju un elitārismu zinātnē; iestāties par plašu demokrātiju zinātnieku sabiedrībā un tos organizācijās. Mēs dzīvojam strauju pārvērtību laikmetā, kuru varam raksturot kā jaunu tautas atmodu. Uz priekšu saucošais emocionālais lādiņš šodien dominē pār zinātnieku analīzi un vēsu prātu. Pirms četriem mēnešiem paplašinātā Rakstnieku savienības plēnumā tikai daži runātāji atļāvās visai bikli ieminēties par Tautas frontes vai kustības lietderību. Šodien tā jau ir atzīta realitāte. Taču šis spēks, šī tautas enerģija lai neaizplūst vienīgi runās, mītiņos un diskusijās. Šodien nepieciešama rīcība. Skaidru mērķu aicināta, reālas programmas vadīta rīcība visās tās iespējamās formās. Tikai tad ieceres pārtaps ieguvumos, tikai tad pretspēks mūs arī uzskatīs par spēku, tikai tad tauta ticēs mūsu mērķu sasniedzamībai, tikai tad Tautas fronte no organizācijas pārtaps par īstu Tautas kustību. *(Aplausi.)*

Visvaldis Lācis

Tautieši, mūsu draugi! Sākumā nedaudz labošu teikto, ka es esot Madonas rajona atbalsta grupas pārstāvis. Mēs esam otrā skaitliski lielākā Tautas frontes rajona organizācija Latvijā. Aiz mums šobrīd stāv gandrīz divi tūkstoši piecsimt cilvēku. Tātad es pārstāvu Madonas rajona Tautas fronti.

Tātad madonieši, dodoties uz šo kongresu, jau pirms -- es uzsveru: pirms -- Augstākās Padomes sesijas mani ievēlēja par "runājošo" delegātu un ceļa maizei deva līdzīgu šādu novēlējumu -- nelietot vārdu "lūgt". Vairāk nekā divtūkstoš cilvēku rajonā liek man prasīt, nevis lūgt. Tātad mēs prasām. Par valodu. Latviešu valoda ir vienīgā valsts valoda republikā, tā ir valdošā valoda, kā to uzsvēris Rainis. Un arī lietvedības pamatvaloda. (*Aplausi.*) Mūsu uztverē patiess internacionālisms ir tāds, ka katrā PSRS nācijas vai tautas apdzīvotajā teritorijā pamatnācijas valoda ir valsts valoda un lietvedības valoda. Krievu valoda nedrīkst pretendēt uz privilēģētu izņēmuma stāvokli, kā tas ir bijis līdz šim. (*Aplausi.*) Ārpus Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās republikas -- krievu nācijas apdzīvotās teritorijas -- tā jāuzskata par tādu pašu valodu kā jebkura cita PSRS tautu valoda. Arī mūsu republikā karakalpakieša, uzbekā, igauņa, poļa, ebreja valoda kā otrā valoda ir līdztiesīga krievu valodai. Krievu valodai, es uzskatu, nekādas privilēģijas nav vajadzīgas un nav dodamas. Jo pretējā gadījumā tas ir šovinisms. (*Aplausi.*) Vēsturiskā pieredze rāda, ka pretējā gadījumā noris citu PSRS nāciju pārkrievošana un skaitliski mazākās nācijas savā teritorijā ar laiku kļūst par minoritātēm, kas apdraud šo nāciju pastāvēšanu. Par pilsonību, vēlēšanām un demogrāfisko situāciju. Neatziņā pašreizējo starptautisko attiecību stāvokli un demogrāfisko stāvokli republikā par draudošu latviešu tautas turpmākai eksistencei ir liekulība. Latviešu tautas politiskā griba nevar izpausties un taisnīgā tieksme atjaunot republikas suverenitāti nevar tikt realizēta, ja vēlēšanās piedalās visi cittautieši. Mēs negribam būt kā Strauss, kas iebāž galvu smiltis un izliekas neredzot, ka tautu polarizācija jau ir notikusi. Un, ja vēlēšanas notiks un tajās varēs piedalīties visi cittautieši un vēl armija, tad latviešu tautas balsij var nebūt nekāda svara, vismaz tai nebūs izšķirošais svars. (*Aplausi.*) Par Latvijas pilsoņiem jāuzskata visi latvieši un tie cittautieši, kuri 1940. gada jūnijā bija Latvijas pilsoņi, kā arī viņu pēcnācēji. Visi pārējie cittautieši ir tikai Latvijas iedzīvotāji bez tiesībām piedalīties vēlēšanās. (*Aplausi.*) Ne teorija, bet prakse, ka pamatnācija nosaka pilsonību, ir sastopama visā pasaulē, un to atzīst par normālu visu nāciju piederīgie, jo katrai nācijai ir tiesības savā teritorijā rūpēties par nācijas politisko patstāvību. Mēs kategoriski noraidām apgalvojumu, ka šāds pilsonības formulējuma

veids ir vērsti pret citām PSRS nācijām vai tautām. Gluži otrādi. Šāds pilsonības formulējuma veids nodrošina ikvienas PSRS nācijas vai tautas politisko un kulturālo patstāvību un ir īsta, patiesa internacionālisma pamatā. (*Aplausi.*) Turklāt mēs uzskatām, ka Latvija Molotova un Ribentropa pakta noslēgšanas un tālāko Staļina ārpolitikas ceļu rezultātā ir iekļauta PSRS sastāvā un Pelšes un Vosa piekoptās politikas rezultātā ieplūdušie cittautieši nav, uzsveru otrreiz -- nav latviešu tautas aicināti, un ka latviešu tauta nekad nav devusi piekrišanu šādam migrācijas procesam. (*Aplausi.*) Būdami maza tauta, mēs vienkāršā bioloģiskā vairošanās ceļā, arī bez mehāniskā migrācijas pieauguma, tomēr būtu nākotnē apdraudēti kļūt par minoritāti, pastāvot ilgstošai latviešu skaitliskai paritātei ar cittautiešiem. Pilsonības iegūšanas iespēja jāizskata katram cittautietim atsevišķi, un par Latvijas pilsoni nākotnē var kļūt tikai tāds cittautietis, kuram ir kādi nopelni pret latviešu tautu, kurš zin latviešu valodu un, galvenais, atzīst latviešu pašnoteikšanās un valstiskuma principu Latvijā. (*Aplausi.*) Mēs, madonieši, neesam šovinisti, šo apvainojumu, kā jūs zināt, ļoti bieži izmanto pret tādiem, kas pauž līdzīgus principus kā es. Mēs jau tagad zinām un uzskatām, ka, pirmkārt, Marina Kosteņecka pilnīgi ietilpst šai pilsoņu kategorijā, jo viņa dzīvo Latvijā jau kurā paaudzē, bet, ja arī kādi cilvēki neietilpst šai kategorijā, kā Ludmila Azarova un citi jau šodien minētie krievu tautības pilsoņi, tad tas nevar būt par šķērslī būt Latvijas pilsoņiem tiem, kam ir nopelni pret latviešu tautu un kuri zin mūsu valodu un atzīst mūs. Acīmredzot, tādi būs daudzi cittautieši, kuri mūs ciena, un viņiem no šāda pilsonības statusa nav ko baidīties. (*Aplausi.*) Jauktajā laulībā ar latviešu tautības pārstāvi Latvijā dzimušie bērni automātiski kļūst par Latvijas pavalstniekiem. Tātad vēlēšanās, kuras notiktu pēc pilsonības principa, turklāt tā, lai šis princips nodrošinātu noteiktu latviešu tautas politiskās gribas izpausmi, mēs uzskatām, jāpiedalās ne tikai tādām sabiedriskām organizācijām kā Komunistiskajai partijai, komjaunatnei un arodbiedrībai, bet arī visām citām neformālām un sabiedriskām organizācijām. Mēs vēl paspējam starpbrīdī aprunāties, un vienprātīgi 21 delegācijas loceklis uzskata, ka jāpiedalās un kandidātus vēlēšanās jāļauj izvirzīt, kā to prasīja luterāņu mācītājs Juris Rubenis, arī visu konfesiju reliģiskām organizācijām. Mēs atbalstām šo prasību. (*Aplausi.*)

Par migrāciju. Ievērojot iepriekš teiktos apstākļus, mēs prasām nekavējoties ar likumu pārtraukt migrantu ieplūšanu Latvijā.

Par ekonomiku. Lai neatkārtotos: mēs pilnībā atbalstām akadēmiķa Arņa Kalniņa koncepciju par republikas saimniecisko aprēķinu. Ka tā ir nepieciešama, to parādīja mūsu tikšanās pirms

izbraukšanas ar rajona vadību, kas pieklājīgi un laipni lūdza atļauju piedalīties mūsu delegācijas kopsapulcē. Mēs, protams, piekritām, un rajona izpildkomitejas vadība mums pateica -- varbūt to nezina visa republika --, ka jau šobrīd nākamā gada gaļas piegādes Vis-savienības konts ir pieaudzis par divtūkstoš tonnām. Nākamgad mūs aplaupīs par diviem miljoniem kilogramu vairāk. Mēs varam novērst šādu aplaupīšanu tikai tad, ja mums tiek dota ekonomiskā neatkarība.

Mēs zinām, ka mūsu viedoklis par jebkuru no izteiktajiem jautājumiem pilnīgi atbilst Ļeņina principiem. Piemēri: valodas kodeksu nosaka nacionāli, iedzīvotāju struktūru nosaka pamatiedzīvotāji, -- 1913.gadā Ļeņins to ir jau teicis. Ekonomisko neatkarību Ļeņins ieteica ierobežot tikai diplomātiskā un militārā jomā. Un Ļeņins teica, ka atdalīšanās tiesības bez iespējas atdalīties ir melīga frāze. Mēs šobrīd neprasām to, bet, ja pienāks brīdis, tad lūdzu Latvijas Komunistiskās partijas vadību nepieturēties pie šīs melīgās frāzes. (*Aplausi.*) Tādēļ personīgi mani un arī citos delegātos lielu izbrīnu rada tā dedzība, ar kādu cittautieši un Latvijas Komunistiskās partijas Centrālkomitejas un republikas valdības vadošie darbinieki uzbrūk tiem, kuri šos ļeņiniskos principus grib iemiesot dzīvē. Mēs uzdodam šādu jautājumu: kuri no mums ir ļeņinieši -- mēs vai jūs? (*Aplausi.*) Kādu teoriju tad pārstāvat jūs, ļeņiniskā principa pretinieki?...

Līdz šim es runāju kā Madonas rajona Tautas frontes pārstāvis. Bet, tā kā es Madonas rajona Tautas frontes konferencē no iespējamām 379 delegātu balsīm saņēmu 333 balsis, tad uzskatu, ka man ir morālas tiesības izteikt arī savu personisko uzskatu.

Biedri, latviešu tautības komunisti! It sevišķi Latvijas Komunistiskās partijas Centrālkomitejas locekļi, vadošie latviešu tautības komunisti Ministru Padomē un republikas Augstākajā Padomē! Jums šodien vairs daudz izvēles ceļu nav. Tie ir tikai divi. Viens no tiem -- tāpat kā agrāk klanīties Maskavai un, apspiežot latviešu tautas politisko gribu, gribu dzīvot neatkarīgā, suverēnā Latvijas valstī, ar mazāk vai vairāk bargām represijām vērsties pret mūsu tautas politiski aktīvāko daļu. Šis ceļš -- vai nu jūs to ietu pa isāko, taisnāko, bargāko ceļu, vai arī pa aplinkus garākiem ceļiem ar demagoģiskiem solījumiem un līdzšinējo divkosību -- tik un tā gala rezultātā novestu pie visas latviešu tautas traģēdijas un arī pie jūsu, visu jūsu personīgās dzīves traģēdijas. Nākotne tad noslaucītu jūs agrāk vai vēlāk no vēstures ceļa. Ja ne jūs, tad jūsu vārdus. (*Aplausi.*) Un ir otrs ceļš. Uzklusot vakar un šodien skaidri izteikto un visu vasaru skaidri jūtamo latviešu tautas gribu, izpildīt to un iet tautai līdzī, un varbūt pat vest tautu uz neatkarīgu Latviju.

Trešā izvēles ceļa, es uzskatu, jums šobrīd nav un nekad vairs nebūs. Prokurors Dzenītis kā kvalificēts jurists droši vien arī šos manus vārdus mācētu iztulkot kā draudus. Es nebūt nedraudu. Vairāk nekā četrdesmit gadu jūs esat atļāvušies mācīt mūs visus -- kā mums dzīvot, kā izturēties un, protams, arī -- kā un ko runāt. Tagad es atļaujos pamācīt jūs, sevišķi, būdams gados vecāks par lielo vairumu no jums -- man ir 64 gadi --, tātad arī kā vecāks cilvēks (*jautriība*). Tas, ko es atļāvos teikt, ir vienīgi mans vēsturiskais pareģojums. Bet es esmu pārliecināts par šī pareģojuma pareizību. (*Aplausi, ovācījas.*)

Aleksandrs Kudrjašovs

Cienījamie delegāti, viesi, un līdzjutēji! Dārgie brāļi un māsas! Es šodien pirmām kārtām gribu apsveikt jūs visus no mūsu pareizticīgo Baznīcas Latvijā un novēlēt sekmes Tautas fronteī. (*Aplausi.*) Latvijas likteņi, Latvijas prieki un Latvijas bēdas ir mani likteņi, jo Latvija ir mana Tēvuzeme, un tāpēc Latvijas likteņi man šodien ir tikpat tuvi kā jums visiem. Bet, tā kā es pārstāvu pareizticīgo Baznīcu, kura sastāv no dažādām tautām -- krieviem, latviešiem, baltkrieviem, ukraiņiem, igauņiem, ebrejiem un citām tautām, tad atvainojiet, ka tālāk runāšu krieviski. Šisdienas konferenci un notikumus, kuriem sekojam un kurus pārdzīvojam, grūti aptvert un Baznīcas vārdā uzreiz dot tiem novērtējumu. Taču es gribu sacīt, ka mūsu -- baznīcas kalpu -- uzstāšanās šeit, politiskās izglītības namā, nozīmē jaunu -- Tautas frontes, tautas kustības radītu -- laikmetu. Šodien daudzi runāja par to, ka šī kustība cilvēku sirdīs bija dzimusi jau agrāk. Bet tieši šodien -- pateicoties pārmaiņām, kuras notiek ne tikai Latvijā, bet arī visā mūsu valstī -- mēs esam pulcējušies vienkop un varam par to runāt skaļi. Es nerunāšu par pārbūvi, par to šodien tika runāts daudz. Un tomēr, tieši pēdējie notikumi liecina, ka pateicoties gan ekonomiskās, gan politiskās, gan sociālās un visbeidzot -- arī reliģiskās dzīves atjaunotnei, es kā kristīgās Baznīcas pārstāvis varu griezties pie jums ar apsveikumu, un visi šie pēdējie notikumi kā Lieldienu zvani atbalsojas katra ticīgā kristieša un citu konfesiju pārstāvju dvēselēs -- gan mūsu republikā, gan citās pasaules valstīs. Un šie notikumi vēsta, ka mēs visi esam aicināti, lai briesmīgais Staļina Gulgātas rēgs nekļūtu par realitāti, lai mēs kopīgiem spēkiem varētu veidot tiesisku sabiedrību, valsti, mūsu republiku un visu republiku federāciju. Man visvairāk interesē sekojošais: šodien tika runāts par to, ka daudzas, ļoti daudzas problēmas rodas no ekonomiskām un sociālām problēmām -- cilvēki allaž vispirms

tiecas domāt par tām. Par to mums vēsta jau Evaņģēlijs, un Kristus no tā bridina. Baznīca kopš saviem pirmsākumiem ir aicināta veikt glābšanas misiju, glābt cilvēkus mūžībai. Bet Baznīcai nav sveša arī tautas dzīve, tautu dzīve, katras ģimenes, katra cilvēka dzīve. Tāpēc mēs, garīdznieki, runājam par to, kas mūs satrauc, kad pie mums vēršas ticīgie. Un, runājot par sociālām un ekonomiskām izmaiņām, bez kurām nevar tikt atrisinātas nedz nacionālās, nedz citas problēmas, gribas sacīt sekojošo: mums jāatceras -- un es kā kulta kalps gribu to atgādināt --, ka mēs drīz ieiesim trešajā tūkstošgadē kopš Pestītāja Kristus nākšanas pasaulē, kurš ir mūs bridinājis, ka cilvēks pārtiek ne jau no maizes vien. Ir nepieciešama maize, ir vajadzīgi dzīvokļi, ir vajadzīgs daudz kas. Bet mēs runājam, spriežam par Dievu, taču šobrīd diemžēl mēs ne jau vienmēr un ne jau visi, iespējams, domājam par to, cik lielas ir garīgās, tikumiskās degradācijas briesmas, cik svarīgas ir jūtas, kuras atšķir cilvēku -- saprātīgu būtni -- no dzīvnieku pasaules. Evaņģēlijs mums māca arī to, ka Dievs -- tā ir mīlestība, un, ja mēs neesam izjutuši mīlestību, mēs neesam iepazīnuši Dievu. Man gribētos pasacīt: mums jābūt reālistiem. Un, radot cīņas fronti pret birokrātismu, pret visu to, kas bijis, gribētos, lai retorika, kurai mēs dažkārt ļaujamies, emocijas, -- lai tās nepalīktu vienīgi retorikas līmeni, tikai emociju līmeni, lai mēs rastu tām saprātīgu pielietojumu, iespējami reālistiskāku pielietojumu, lai mēs tuvinātos ideāliem, par kuriem runājam. Par Dievu mums jārunā, un par Kristu jārunā, jo, kā sacījis Kristus: "Bez manis jūs neko nespējat uzcelt." Vēsture to mums māca. Bet Dievs -- tā ir mīlestība. Un šodien, runājot par izmaiņām, par vajadzībām, mēs dzirdējam daudz interesanta un derīga. Ir arī diskutablas lietas. Tomēr, kā apustulis saka romiešiem: no pacietības -- pieredze, no pieredzes -- cerība. Mīlestība ir likuma piepildījums. Man gribas minēt šādu piemēru: pārcelsimies dažus gadu desmitus atpakaļ, piemēram, uz 1944. gadu. Zilo ezeru zemē -- Latgalē, kur dzīvoja mans vectēvs, viņa senču dzīvesvietā, vecāki dzīvoja kaimiņos ar latviešiem. Viņu starpā nebija konfliktu. Viņi palīdzēja viens otram. Mani senči cienīja savus kaimiņus tāpat kā kaimiņi viņus. Un šķita, ka pastāv vienīgi savstarpēja cieņa un saprašanās. Bet kara laikā uz mana vectēva māju nakti atnāca trīs padomju partizāni. Visi viņi nebija krievu. Viens no viņiem bija baltkrievs, otrs ukraiņis, trešais -- krievi. Kad par to uzzināja mana vecmāmiņa, viņa savam vīram sacīja, ka pie mums slēpjas krievu gūstekņi, t.i., krievi, tāpēc, ka viņi runāja krieviski. Pastāvēja, kā mēs visi zinām, vācu virspavēlniecības pavēle -- ne tikai nebarot partizānus, bet nekavējoties viņus izdot varas iestādēm. Ko gan sacīja šis sirmmais vīrs, kurš ne vien dziļi ticēja Dievam, bet allaž centās palīdzēt savam tuvākajam?

Viņš sacīja: "Nē, māt, tu esi par mani jaunāka, tu vari mani atstāt. Bet es nevaru to izdarīt, es palikšu savā mājā, tev ir daudz radu citos Latgales novados, tu vari iet prom." Taču viņa palika kopā ar vīru. Un, tā sacīt, kara histērijas rezultātā cilvēku un tautību sanaidošanas rezultātā kāds no kaimiņiem viņu nodeva -- viņu aizveda un pēc tam Salaspils koncentrācijas nometnē sadedzināja. Taču ar to notikums vēl nav galā. Manai mātei, kura pa to laiku bija izgājusi pie vīra, draudēja izvešana uz Vāciju, -- viņai atkal palīdzēja kaimiņi, pēc tautības latvieši. Palīdzēja un izglāba. Un, pateicoties tiem cilvēkiem, kuri dzīvo vēl šodien, man tagad ir iespēja uzstāties jūsu priekšā. Es šodien gribu jums sacīt -- mēs nedrīkstam aizmirst, ka šodien dzīvojam tik sarežģītā laikā, kad ir jāatrod savstarpēja sapratne, un man gribas teikt tiem, kas nezina, un vēlreiz atgādināt tiem, kas zin, apustuļa Pāvila korintiešiem sacīto: "Ja es runātu ar cilvēku un eņģeļu mēlēm, un man nebūtu mīlestības, tad es būtu skanīgs varš jeb zvanīgs zvārgulis. Un ja man būtu praviešu mācība, un ja es zinātu visus noslēpumus un visu atzišanu, un ja man būtu visa ticība, tā ka es varētu kalnus pārcelt, un man nebūtu mīlestības, tad es neesmu nekas. Un ja es visu savu mantu dotu nabagiem, un es savu miesu nodotu, ka taptu sadedzināts, un man nebūtu mīlestības, tad tas man nepalīdzētu nenieka. Mīlestība ir lēnprātīga, tā ir laipnīga, mīlestība neskauž, mīlestība nelielās, tā neuzpūšas, tā neturas netikli, tā nemeklē savu labumu, tā neapskaistas, tā nedomā uz ļaunu. Tā nepriecājas par netaisnību, bet tā priecājas par patiesību. Tā aplāj visu, tā tic visu, tā cerē visu, tā panes visu. Mīlestība nekad nebeidzas, jebšu gan praviešu mācības mitēsies, un jebšu valodas beigsies, un jebšu atzišana mitēsies." Tas mums ir jāzina, lai varētu runāt par Kristus, runāt par ticību, lai atrastu kopīgu valodu. (*Aplausi.*) Man ir konkrēts priekšlikums, kuru Tautas fronte varētu pievienot savām prasībām varasvīriem, un proti: lai Baznīca varētu nodarboties ar žēlsirdību. Tas ir nepieciešami, lai dotu Baznīcai iespēju pildīt savu kristīgo un pilsonisko pienākumu. (*Aplausi.*) Es visiem pateicos par uzmanību.

Ilmārs Latkovskis

Godājamie kongresmeņi un viesi! Šodien partijas pirmais sekretārs Vagris izteicās, cik svarīgi mums būt vienotiem. Es domāju, tad, kad radikāli pretēju viedokļu izteikšana kļūs par normu, tad mums nebūs arī neveselīgas konfrontācijas, un tad arī paaugstināsies mūsu dialoga un savstarpējo attiecību kultūras līmenis. Latvijas Tautas frontes rezolūcijā ir rakstīts, ka Latvijas

Tautas fronte atzīst, ka demokrātiskā un sociālistiskā plurālisma apstākļos katrai masu organizācijai ir tiesības brīvi paust savus uzskatus ar masu informācijas līdzekļu palīdzību. Es uzsveru apzīmējumu -- sociālistisks. Diemžēl, tieši šis jēdziens bieži vien kļūst un arī turpmāk var kļūt par demokrātijas, arī plurālisma pakļupināšanas līdzekli. Ja sociālismu mēs uzskatām nevis par sastingušu dogmu, bet gan par radošu procesu, kurš gan būs tas, kurš noteiks, kas ir sociālistisks un kas nav sociālistisks. Kas atbilst pārkārtošanās interesēm un kas tām neatbilst, kas ir pretpadomju un kas nav pretpadomju. Šodien jau šeit pieminēja akadēmiķi Andreju Saharovu. Vēl pavisam nesen viņš bija oficiāli atzīts gan par antisociālistisku, gan arī pretpadomju elementu. Tagad, kā dzirdam, viņam ir gods un slava atkal. Tāpēc aicinu delegātus turpmāk Tautas frontes darbībā, varbūt arī Programmā un Statūtos pievērst uzmanību tieši šādiem plurālismu ierobežojošiem apzīmējumiem, lai mēs plurālismu ierobežotu nevis ar atsevišķu ierēdņu interpretācijas iespējām, bet gan tikai ar starptautiski pieņemtiem aizliegumiem. Tas būtu -- varmācības un rasisma propagandas aizliegums.

Protams, tagad oficiālajam līmenim ir pavisam citi kritēriji, bet vai tos varam pasludināt par absolūti pareiziem? Nekādā gadījumā ar demokrātijas jēdzienu nevar savienot domu, ko vēl šogad maijā Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās Komitejas plēnumā izteica Arnolds Klaučēns. Vairums pilsētas organizācijas komunistu domā "pareizi". Līdz ar to pareizas domāšanas kritēriji atkal būs atkarīgi no atsevišķu partijas darbinieku interpretācijas. Kā jau šodien komunisti Rukšāns norādīja, partijas biedrs vēl nav tas pats, kas komunisti. Diemžēl, no atsevišķu atbildīgu darbinieku priekšstatiem par pareizu domāšanu arī šodien nav brīvi mūsu masu informācijas līdzekļi. Un ne tikai partijas prese vien. Tā kā pie mums arī citu oficiālo izdevumu vadībā atrodas partijas darbinieki, tad jebkurā gadījumā paliek iespējas iedarboties uz viņiem ar partijas disciplīnas ievērošanas ieganstu. Es neaicinu Tautas fronti nostāties pret partijas politikas propagandu viņu masu informācijas līdzekļos un arī citos oficiālajos masu informācijas līdzekļos, es aicinu Tautas fronti atbalstīt neformālo izdevumu darbību. Tas ir jautājums, kas Rīgā tika uzdots arī Padomju Savienības Komunistiskās partijas Politbiroja loceklim Aleksandram Jakovļevam. Tiešās atbildes vietā biedrs Jakovļevs gan atjokoja, ka tagad arī oficiālā prese raksta tik daudz un dažādi, ka burtiski galva reibst lasot.

Jā, oficiālā prese pēdējos gados stipri mainījusies. Jā, arī partija ir tā, kuras vadībā tika uzsākts oficiālais pārbūves kurss un demokratizācija, bet, jāatzīmē, ka partija ir arī tā, kuras vienvadībā

mēs nonācām stagnācijā. Tagad gan partijas biedri ir mainījušies, piesauc arī Dievu palīgā -- gan vakar manifestācijā, gan šeit. Varbūt tas ir simboliski, bet viena lieta ir dialogs un sadarbība ar ticīgajiem, taču pavisam cita lieta jau ir Dieva vārda piesaukšana un varbūt šiem vārdiem neatbilstoša personiskā rīcība. Un tas jau mums draud ar amorālismu. Varbūt nav korekti jaukties citu sirdsapziņā, taču, runājot par plurālismu un partijas vadošo lomu, es tomēr piedāvāju katram partijas biedram, lai viņš sev uzdod jautājumu un padomā par atbildi -- kāpēc viņš ir iestājies partijā? Vai nu tāpēc, ka komunistiskās idejas ir viņa pārliecība, vai arī viņu vada materiālistiskais pasaules uzskats? Varbūt tāpēc, ka tā ir mūsu vienīgā partija? Un savas tautas interesēs ir jāizmanto pastāvošās struktūras, nevis jāignorē tās. Es nenosodu arī šo otro variantu, taču, lai taktika nekļūtu amorāla, tad laiks ir atbalstīt arī neformālo kustību centienus. Jo viņi sirdsapziņas jautājumus tomēr stāda augstāk par politiskās lavierēšanas jautājumiem.

Bet, ja ir stingra komunistiskā pārliecība un materiālistiskais pasaules uzskats, tad es teikšu nevis Dieva, bet Ļeņina vārdiem: "Mēs atzīstam, ka pat jezuītiem ir tiesības brīvi aģitēt, bet mēs cināmies, protams, ne jau policejiski, cināmies pret jezuītu un proletāriešu apvienību." Arī šodien partijai nebūtu ko baidīties no radikāli atšķirīgu viedokļu publicēšanas, no radikāli atšķirīgas ievirzes masu informācijas līdzekļos. Partijas rokās taču ir tik lieli izdevumi kā "Cīņa", "Sovetskaja Latvija", "Komunisti", uz kuriem nav nekāda parakstišanās limita. (*Aplausi.*)

Un, lai arī mūsu sabiedrībā būtu tiesības brīvi aģitēt, aicinu Latvijas Tautas frontes Programmā ierakstīt, ka ikvienam cilvēkam vai cilvēku grupai ir tiesības informācijas apmaiņas un savu uzskatu brīvības vārdā izdot un izplatīt informatīvos biļetenus. Tas ir cilvēktiesību cieņas jautājums, tas ir arī alternatīvu viedokļu konkurences jautājums. Protams, pagaidām šie neformālie izdevumi nav augstā profesionālā līmenī, reizēm jūtams arī ētiskās kultūras trūkums, bet neformālie izdevumi ir ceļš uz neatkarīgu presi. Un neatkarīga prese mums ir nepieciešama ceļā uz neatkarīgu valsti, ceļā uz vārda un sirdsapziņas brīvību. (*Aplausi.*)

Velta Čebotarenoka

Es pārstāvu vienu no pasaules unikālākajām pilsētām. Šī pilsēta ir dabas izveidotā lente starp upi un jūru, kas, gadiem ejot, ir burzīta, plēsta, raustīta un sacirsta, līdz pārvērtusies par virvi, kas mums -- pilsētas iedzīvotājiem -- ir apmesta ap kaklu un draud mūs nožņaugt. Tā ir Jūrmala. Mums grib iestāstīt, ka šī virve ir eleganta

kaklasaite. Smagākais mezgls šajā virvē ir Slokas celulozes un papīra fabrika. Man ir kauns, ka vēlreiz jārunā par šo mūsu traģēdiju, jo baltā diena nenāk. Es vairs neticu nevienam solījumam, ka pakāpeniski tiks pārtraukta celulozes un papīra ražošana šīnī fabrikā. Rūpnīca jāslēdz, jo alternatīvas nav. Jābeidz slepena cilvēku un dabas nogalēšanu. (*Aplausi.*) Bet, par spīti visam, nav tāda, kam šī pisēta nepatīktu. Šī mazā zemes strēle nav bezizmēra, taču, ar pilsētas un republikas varas iestāžu ziņu un mūsu neizbēgamības dēļ par tādu to konsekventi cenšas padarīt Vissavienības resori un darbaroku kārie Jūrmalas uzņēmumi. Maskētākais un baigākais posms šajā ķēdē ir pilsētas uzņēmumi un organizāciju kopmitnes. Kopmitņu iemītnieku nebeidzamā aprīte garantē to, ka vietējie iedzīvotāji dzīvokļus saņem tikai ekstremālos gadījumos. Ko darīt? Ir viena izeja -- jāslēdz pilsēta! Jāpārtrauc nejašu cilvēku iepludināšana! Šo mezglu varētu atrāist republikas pilsonības noteikšana. Priekšnosacījums tās iegūšanai varētu būt divdesmit Latvijā nodzīvoti gadi un latviešu valodas zināšana.

Jūrmala stipri atšķiras no citām Latvijas pilsētām. Tajā visasāk izpaužas sociālā nevienlīdzība. Katastrofālā stāvoklī ir pilsētas vietējo iedzīvotāju medicīniskā aprūpe, bet resoru dziedinātavas, nemaz nerunājot par specsanatorijām, apgādātas ar mūsdienīgām iekārtām, medikamentiem, tur netrūkst arī medicīniskā personāla. Lielākā daļa no tām mums ir pieejama tikai līdz žogam vai sargbūdiņai. Tiek atzīts, ka izveidojusies disproporcija starp pilsētas infrastruktūras un dziedinātavu attīstību. Dzīvokļu un sociālo objektu celtniecības tempi, kaut arī palielinās, ir nepietiekami. Tāpēc ir nepieciešams nekavējoši atsavināt visas pilsētā esošās dziedinātavas un pansionātus un nodot tos pilsētas izpildkomitejas pārziņā. (*Aplausi.*) Sākt varētu, teiksim, ar tā saucamajiem Jūrmalas bēdīgi slavenajiem astoņiem luksiem -- nodot tos Afganistānas karā cietušajiem. (*Aplausi.*) Tikpat negatīva attieksme jūrmalniekiem ir pret vēl neuzcelto PSRS Mašīnbūves ministrijas sanatoriju. Lai sāktu tās celtniecību, pretēji visiem liegumiem tika izvēlēta vieta kāpās un izcirsts milzīgs daudzums priežu. Ja jau reiz šāda būvniecība notiek, tad uzskatām, ka sanatoriju nepieciešams atdot tiem cilvēkiem, par kuriem mūsu sabiedrība līdz šim vismazāk rūpējusies, -- spinālajiem slimniekiem. Šādu Jūrmalu smacējošu mezglu ir ļoti daudz.

Godājamie domubiedri! Savas uzstāšanās nobeigumā es nevaru nepateikt par sava darba kolektīva -- laikraksta "Jūrmala" -- smago rūpi. Sabiedrības demokratizācijas un atklātuma laikā mums -- redakcijas daudz nacionālajam darba kolektīvam -- kategoriski tiek liegta iespēja rīkot konkursu un redaktora vēlēšanas. Kas ir šie liedzēji? Tas ir partijas Jūrmalas pilsētas komitejas birojs, kas

žurnālistos nesaskata domubiedrus un galveno atbalstu problēmu risināšanā šajā revolucionārajā laikā. Redakcijas kolektīvs redaktora amatam izvirzīja Daiņa Īvāna kandidatūru. (*Aplausi.*) Un man ir kauns -- dubults kauns, jo es esmu komuniste un redakcijas partijas organizācijas sekretāre --, ka partijas pilsētas birojā tika apšaubīta viņa kā publicista un partijas 19.konferences delegāta piemērotība šim amatam. Tautas frontes Jūrmalas atbalsta grupa apmēram tūkstoš cilvēku sastāvā izteica vienotu atbalstu redakcijai un Dainim Īvānam. Tas vēlreiz pierāda, ka redakcijas izvēle ir pareiza. Lūdzu republikas Kompartijas vadību un tās pirmo sekretāru Jāni Vagri palīdzēt ne tikai mūsu mazajam kolektīvam, bet visai Jūrmalai un atbalstīt Daiņa Īvāna kandidatūru vismaz "Jūrmalas" redaktora amatam. (*Aplausi.*) Partijas Jūrmalas pilsētas birojam gribu teikt Bernarda Šova sacīto: "Ja valdība uzskata, ka tauta nav attaisnojusi viņas cerības, tad, lai valdība izvēlas sev citu tautu." (*Aplausi, ovācijas.*) Un nobeigumā ierosinu Rīgas pils tornī uzvilkt Latvijas nacionālo karogu, lai tas mums dod spēku un ticību arī pēc tam, kad mūsu svētki būs beigušies. (*Aplausi.*)

Juris Bojārs

Mums šeit bija vesela virkne ļoti tālejošu priekšlikumu, bet, ja jūs neprotestēsiet, es tomēr mēģināšu stāvēt uz zemes, kaut gan citi varbūt domās, ka es lidinos gaisā.

Ziniet, daudzi noteikti mums pārmetīs, ka mūsu Programma ir stipri nacionālistiska, bet man liekas, ka mums tomēr ļoti stingri jāņem vērā viens apstāklis: šī ir Latvijas, nevis Igaunijas, Lietuvas vai Ukrainas Tautas frontes Programma. Un tāpēc mums jāņem vērā, ka šajos pamatdokumentos nav un nevar būt ignorēti pamatnācijas tiesību un interešu aspekti. Tātad, neskatoties uz to, ka mēs esam noskaņoti celt mūsu nākamo sabiedrību -- sociālistisku, demokrātisku sabiedrību -- plecu pie pleca kopā ar visām 80 nācijām, kas dzīvo mūsu republikā, man liekas, ka mūsu brāļu tautām visupirms tomēr jāsaprot -- un ne tikai jāsaprot, bet arī atklāti jāatzīst --, ka Latvija ir latviešu tautas vēsturiskais mājoklis, ka mēs esam ieradušies šajā zemē pirms četriem gadu tūkstošiem un tie četrdesmit gadsimti, kuru laikā mēs esam slacījuši zemi ar saviem sviedriem un asinīm, dod mums neapšaubāmas pirmtiesības uz to neatkarīgi no pastāvošās politiskās sistēmas. (*Aplausi.*)

Apstāklis, ka latviešu tauta devusi vārdu šai republikai, liek secināt, ka tieši latviešu tauta nes galveno atbildību par šo zemi un nesa lielāko darba smagumu pat tad, kad, gadsimtu gaitā beztiesiska būdama, pārdzīvoja gan vācu, gan poļu, gan zviedru

atbrīvotājus, -- nu, un visbeidzot no visiem iepriekšējiem atbrīvotājiem mūs atbrīvoja Pēteris Lielais. (*Aplausi.*) Par galveno atbildību. Teiktais nebūt neliecina par mēģinājumiem atņemt vai ierobežot jebkuras Latvijas teritorijā dzīvojošās nacionālās grupas likumīgās tiesības. Gluži otrādi. Es domāju -- un varbūt LTF atbalstīs mani -- ka mūsu Programmā pietiekami skaidri izpaužas doma: LTF iestājas par pastiprinātu visu Latvijas teritorijā dzīvojošo tautu un tautību nacionālo un kultūras tiesību aizsardzību augstākā aizsardzības līmenī. Mums jāņem vērā vēl viens apstāklis: redziet, ja nu mēs tomēr būsim tik nejauki (un to es ļoti negribētu un nekādā ziņā neatbalstītu) un sāktu, nedod Dievs, ierobežot kādas Latvijā dzīvojošās tautas tiesības, tad tām tomēr vēl ir iespējas, tām ir sava rezerve. Mums jābūt pietiekami godīgiem, lai tomēr atzītu, ka lielākā daļa no mūsu brāļu nācijām, kas šeit dzīvo, manuprāt, tomēr nespēs turēties preti vilinošāku darba vai dzīves apstākļu kārdinājumam, turpretī latvieši, tieši otrādi, turēsies preti šādam kārdinājumam un savu Dzimteni nepametīs. (*Aplausi.*) Mums citur nav tādu iespēju savu nacionālo, kultūras un citu tiesību aizsargāšanai, kādas ir mūsu republikā, un tāpēc šī ir pēdējā robeža, no kuras tālāk atkāpties mums vairs nav iespējams, neradot etniskas iznīcības neatgriezeniskus draudus.

Tālāk es gribētu pāriet pie dažiem reāliem priekšlikumiem, kas būtu veicami Tautas fronteī, lai, pirmkārt, noturētu šo pēdējo robežu. Un, otrkārt, lai atgūtu zaudēto, lai atgūtu, atkal pārņemtu tautas kontrolē savu republiku, kuru pašlaik faktiski kontrolē vēl joprojām līdz galam nesagrautās universālās administratīvi birokrātiskās sistēmas, kaut gan pirmās pozitīvās iezīmes mēs nešaubīgi redzējām vakar un šodien.

Pirmais un galvenais uzdevums ir īstenas tautvaldības nodibināšana, sekmējot visas varas nodošanu republikas teritorijā Latvijas PSR Augstākajai Padomei. Šī mērķa īstenošanai, manuprāt, LTF nekavējoši jāķeras pie nākamo vēlēšanu kampaņas organizēšanas, lai nepieļautu, ka jaunajās suverēnajās -- šoreiz suverēnajās -- padomēs deputātu mandātus iegūtu pašreizējā partijas un valsts aparāta samazināšanas gaitā izbrāķētie aparāta darbinieki. Viņi ir pareizi izbrāķēti, un būtu ļoti nejauki, ja viņi tagad iesētos mūsu stabilajos jaunajos un godpilnajos deputātu sēdekļos. Tāpēc es domāju, ka Tautas fronteī jā rūpējas par to, lai netiktu ievēlēti cilvēki, kas nebauda vispārēju tautas uzticību, kā arī tie, kas vakar ar visskaļākajiem lozungiem soļoja vienā virzienā, bet šodien, apmetuši kažoku uz otru pusi, tikpat naski soļo otrā virzienā un pat sniedzās pie karoga kāta. Tas ir redzams arī mūsu rindās šeit. (*Aplausi.*)

Es domāju, ka praktiski mums šajā sakarā nekavējoties jāķeras pie konkrētas organizatoriskas formas izveidošanas sadarbībai ar Latvijas Kompartijas Centrālkomiteju un visu līmeņu padomēm. Tās mērķis būtu nākamo un visu citu vēlēšanu organizācija un to demokrātiskas norises garantija. Tālāk, es domāju, LTF būtu nepieciešams jau līdz nākamajām vēlēšanām apsekot, kuri no visu esošo padomju līmeņu deputātiem nepilda savus deputāta pienākumus, un likumā noteiktā kārtībā panākt to atsaukšanu un nekavējoši organizēt papildvēlēšanas, lai aizņemtu šos mandātus (*aplautsi*), lai ievēlētu tur personas, kuras bauda tautas uzticību. Es domāju, ka nākamais, svarīgākais LTF uzdevums būtu svarīgāko konstitucionālo likumdošanas aktu projektu maksimāli ātra un kvalitatīva izstrādāšana, enerģiski sadarbojoties ar LPSR Augstākās Padomes Prezidiju un izmantojot Latvijas Valsts universitātes Juridiskās fakultātes zinātnieku radošo potenciālu.

Tālāk es gribētu pateikt pāris vārdus par republikas suverenitāti. Šeit tiek izteiktas visdažādākās domas. Vieni saka, ka vajadzīga tāda suverenitāte, otri -- ka citāda. Manuprāt, politiskā suverenitāte absolūti nav atdalāma no ekonomiskās un viena bez otras tās nav realizējamas -- ne politiskā bez ekonomiskās, ne ekonomiskā bez politiskās. Tālāk Latvijas suverenitātes garantijai Konstitūcijā, manuprāt, būtu absolūti nepieciešams uzsvērt, ka Latvijas PSR ir pilntiesīga Starptautiskās valstu sadraudzības locekle ar pilnu neatkarīgai valstij piemītošu starptautisko tiesībspēju. Šajā sakarā absolūti nevar piekrist nesenajam apgalvojumam. Es (un laikam arī daudzi no mums) šo cilvēku ļoti cienu, bet, manuprāt, tā vienkārši bija -- nu, varbūt kļūda, sika drukas kļūda viņa runā, ka, lūk, Latviju Apvienoto Nāciju Organizācijā neviens nepieņemšot tāpēc, ka pastāvēt ANO statūti, pēc kuriem, es citēju, PSRS tur esot dotas trīs vietas. Man jāsaka, ka ANO statūtos tāda noteikuma nav. Trīs vietas, kas dotas PSRS, gluži vienkārši ir ANO dibināšanas laikā panāktās lielvalstu vienošanās rezultāts. ANO statūtu 4.pantā ir pateikts: "Uzņemšana organizācijā ir atklāta visām citām miermīlīgām valstīm, kas uzņemsies šajos statūtos ietvertās saistības un kuras saskaņā ar Organizācijas viedokli var un vēlas šīs saistības pildīt." Es domāju, ka nav ne mazāko šaubu par tādas valsts miermīlību, kurai nav pat savu militāro formējumu. (*Aplautsi.*) Tāpat, man liekas, PSRS Ārlietu ministrijai nav ne mazāko iemeslu uztraukties par lieku balsi -- lieku sociālistu balsi Ģenerālajā Asamblejā.

Tālāk es gribētu aizskart ļoti delikātu momentu. Mēs, manuprāt, esam drusku līdzīgā situācijā kā šizofrēniķi, ar tādu kā personības dalīšanos, jo pastāv prātam neaptverama divu Latviju eksistence. Viena ir tā Latvija, kurā mēs šeit atrodamies un kurā

dibinām jaunu tautvaldības izpausmes formu. Otrā ir Latvija, kuru ik gadus mēs, respektīvi, ne mēs, bet PSRS Ārlietu ministrija, saņem, lūk, tādos biezos "ķieģeļos", kuros ir fiksēti visi spēkā esošie starptautiskie līgumi un šo līgumu dalībnieki. Ik gadu šie krājumi iznāk no jauna, un katrā no tiem ar ļoti normāliem burtiem ir rakstīts -- Latvija, Lietuva, Igaunija. Un tagad mēs esam tādā situācijā, it kā būtu divas Latvijas. Viena, lūk, tā, kas ir šajā krājumā, un otra -- šī, kurā mēs reāli dzīvojam. Man liekas, ka būtu laiks šīs divas Latvijas apvienot.

Redziet, šeit vēl ir ļoti svarīgs moments. Pašlaik ārzemēs atrodas Latvijas īpašums. Un diezgan liels īpašums. Mūsu misiju, respektīvi, mūsu republikas misiju īpašums -- saskaņā ar visiem starptautisko tiesību noteikumiem. Un pašlaik, manuprāt, ir pienācis laiks, kad mūsu pienākums ir pieprasīt atpakaļ šīs misijas, lai tur nesēdētu kaut kādu organizāciju pārstāvji, kurus diezin vai pat šajā visai tālejošā sapulcē mēs varam saukt par Latvijas pārstāvjiem. Ir vēl daudzi Latvijai piederoši zemes gabali, kurus arī vajag atprasīt. Turklāt Rietumos joprojām atrodas Latvijas zelts. Es zinu, ka Ņujorkā bija apmēram ap tonnu, Londonas bankā ap piecām tonnām un Šveicē laikam arī ap tonnu (es varu kļūdoties). Diemžēl ir vēl viens fakts. Tas nav nekāds noslēpums, taš ir minēts padomju juridiskajā literatūrā (gan krievu valodā). Šīs piecas tonnas, kas atradās Londonas bankā, tika izsaimniekotas bez mūsu līdzdalības. Sešdesmit astotajā gadā, kad biedrs Kosigins noslēdza tirdzniecības līgumu ar Lielbritāniju, ar šīm piecām tonnām un ar zeltu, kas piederēja pārējām Baltijas republikām, tika samaksāts par divām koncesijām -- "*Tetiukhe Mining Corporation*" un "*Lena Goldfields Corporation*". Es domāju, ka neviens no klātesošiem nevar apgalvot, ka tas tika darīts ar Latvijas ziņu. Vismaz es neesmu par to dzirdējis. Ja tas nav tā, lūdzu mani izlabot. Es uzskatu, ka mums šo zeltu vajadzētu dabūt atpakaļ, to varētu kaut kā izmantot. (*Aplausi.*) Kas attiecas uz zemes gabaliem, tad, pēc man zināmajiem datiem (un man liekas, ka biedrs Neilands to apstiprinās), ja nemaldos, pirms dažiem gadiem no Šveices iestādēm caur vēstniecību pienāca vēstule PSRS Ārlietu ministrijai ar protestu, ka, lūk, PSRS vēstniecība uzbūvējusi Latvijas teritorijā kaut kādu savas ēkas daļu. Viņi it kā turpinot regulāri sūtīt šos protestus. Nu, es nezinu -- varbūt šajā gadījumā vajadzētu Šveici atbalstīt. (*Aplausi.*)

Tālāk es pāriešu uz nacionālajiem jautājumiem. Tie ir ļoti delikāti. Es negribu nevienu apvainot. Lai visiem būtu skaidrs -- es dzīvoju tā saucamā internacionālajā ģimenē, tā ka, protams, pret savas ģimenes sastāvdaļām nevērsīšos, tomēr esmu spiests pateikt sekojošo. Pārējo konstitucionālo pārkārtojumu ietvarā, balstoties uz

nacionālā mitekļa koncepciju, būtu absolūti nepieciešams latviešu tautas pašnoteikšanās garantijas labad noteikt absolūto mandātu minimumu esošajā demogrāfiskajā situācijā. Absolūto mandātu minimumu apmēram sešdesmit procentu līmeni. Jautājums, protams, ir diskutējams. Tas ir mans priekšlikums. Šos mandātus nepieciešams rezervēt vienīgi latviešu tautības pārstāvjiem neatkarīgi no reālā iedzīvotāju sastāva republikā. (*Aplausi.*) Bez šī principa ietveršanas konstitucionālajā likumdošanā, man liekas, sociologiem atliek tikai izrēķināt, cik gadu vēl atliks, kamēr mēs zaudēsim jebkuru, pat šodien esošo kontroli mūsu tā saucamajā suverēnajā republikā. Un es lūdzu mani nepārprast, bet jebkuram starptautisko tiesību speciālistam, arī, es domāju, biedram Neilandam, kas tagad ļoti bieži uzstājas visādos starptautiskos forumos, ir labi zināma tāda bezasiņu okupācijas metode. Saskaņā ar to -- tā ir pieņemts kolonizatoriem -- jebkurā teritorijā, kuru grib okupēt, vienkārši iepludina kolonistus, vienalga -- plantāciju strādniekus, vjetnamiešus vai ko tur, nav svarīgi, kamēr pamat-tautība vairs nesastāda vairākumu un nevar demokrātiskā kārtībā, respektīvi, demokrātiskās vēlēšanās aizstāvēt savas tiesības. Lūk, tieši tāpēc vajadzīgs šis absolūtais, nepārkāpjamais deputātu minimums. (*Aplausi.*) Varbūt tas, ko es saku tagad, ir absolūti nepamatoti, bet doktrinālais pamatojums ir. Es atsaukos uz Ļeņina pēdējo darbu, kuru jau biedrs Vaksbergs citēja, bet citā vietā un citā aspektā, -- "Jautājumā par tautībām jeb par autonomizāciju". Atbildot uz paša uzstādīto jautājumu, kā saprast internacionālismu, Ļeņins raksta: "Apspiedējas jeb tā saucamās lielās nācijas, lai gan lielas tikai ar savām varmācībām, liekas tikai tādā ziņā, cik liels ir "djeržimorda." (To Ļeņins lika pēdējās, es, biedri, nevienu negribu apvainot.) Internacionālismam jāizpaužas ne tikai nāciju formālās vienlīdzības ievērošanā, bet arī tādā vienlīdzībā, kur apspiedēja nācija, lielā nācija, kompensētu to nevienlīdzību, kāda dzīvē izveidojas faktiski. Kas to nav sapratis, tas nav sapratis patiesi proletārisku attieksmi pret nacionālo jautājumu. Tas būtībā joprojām raugās no sīkburžuāziskā viedokļa, un tāpēc tam ik brīdī jānoslid līdz buržuāziskam viedoklim." Ļeņins, Raksti, 36.sējums, 554.--555.lpp. Tātad mūsu uzdevums ir iedibināt tieši šādu -- Ļeņina plānotu, taisnīgu, mazās tautas aizsargājošu nevienlīdzību. (*Aplausi.*) Es domāju, ka nākamais darbs, pie kura mums ļoti steidzīgi jāķeras, ir priekšlikumu sagatavošana gaidāmajam PSKP CK plēnumam nacionālajā jautājumā. Man liekas, Tautas fronteī tur vajadzētu piestrādāt. Es zinu, ka Maskava jau pieprasa priekšlikumus, vismaz Universitātei. Tātad mums būtu nepieciešams dot šos priekšlikumus nacionālās politikas tālākai izstrādei. Un, es domāju, mēs nekādā ziņā nedrīkstam aizmirst, ka PSRS tika vei-

dota uz starprepublikāniska, pēc savas būtības starptautiska līguma pamata kā suverēnu republiku savienība. Domājams, ka šis līgums lielā mērā jau novecojis, un nākošajā padomju kongresā, kas tiks sasaukts, acīm redzami būtu nepieciešams atjaunot šo līgumu visā pilnībā uz Ļeņina nacionālās politikas principu pamata. Pārskatot Konstitūciju, būtu nepieciešams arī pārveidot un nostiprināt Tautību padomi, lai, apejot šo palātu, nekādā ziņā nevarētu pieņemt lēmumus, kas vitāli skar jebkuras republikas intereses. Un vēl. Ir ļoti divaina situācija. Mēs to saucam par Tautību padomi, bet šajā padomē diemžēl nav pārstāvēta vesela rinda tautību. Šajā palātā nepieciešams pārstāvēt arī oročus un citas tamlīdzīgas mazās tautas, jo tām vienkārši nav citas iespējas aizstāvēt savas tiesības Savienības mērogā, nav nekādu tiesību. (*Aplausi.*) Tālāk. Ja šī ir Tautību padome, tad tā jāvēl, dabiski, uz nacionālā principa pamata, kā savādāk? Citādi tā jāpārdēvē par republiku padomi. Es to tā saprotu.

Attiecībā uz mūsu republiku nepieciešams panākt vēl vienu -- lai mūsu karaspēka vienības tomēr būtu. Jo, saprotiet, ir tāda ļoti divaina situācija. Kamēr mums bija strēlnieki, tikmēr mums bija pašnoteikšanās. Kā nav strēlnieku, tā no tā brīža vairs nav arī pašnoteikšanās. Ļoti divaina sakritība. (*Aplausi.*)

Un pēdējais. Mēs zinām, ka mūsu valsti tiek veidots tā saucamais prezidenta princips. Es par to jau esmu izteicies presē, bet mani ļoti satrauc biedra Gorbunova liktenis. Es absolūti neiebilstu pret biedru Vagri, bet ja prezidenta princips tiks iedibināts mūsu republikā, kas notiks ar biedru Gorbunovu, kuru mēs tik ļoti vakar visi atbalstījām un kurš saņēma gandrīz vai visvairāk ziedu? Lūk, tāpēc šis jautājums acimredzot būtu jārisina. Varbūt mūsu republikā var izveidot drusku demokrātiskāku, horizontālāku situāciju, kad mums būtu divi augstākie līderi -- augstākais partijas un augstākais valsts līderis. Lūk, man tāds maigs priekšlikums. Man viss. (*Aplausi.*)

Virgīlijs Čepaitis

Runāšu krieviski, jo arī es kaut kādā mērā esmu staļiniskās tautu draudzības upuris. (*Smieklī.*) Tā bija vienvirziena iela, un pat milēt latviešus lietuviešiem vajadzēja pa apkārtni -- caur Maskavu.

Iesākumam es gribu mazliet pastāstīt par pašiem jaunākajiem notikumiem Lietuvā, kuri, cik man zināms, jūs visus interesē. Vakara desmitos no rīta Ģedimīna tornī svinīgi tika pacelts trīskrāsu nacionālais karogs. (*Aplausi.*) Jūs taču zināt, ko mums nozīmē

Ģedimīna tornis -- mūsu valstiskuma simbols kopš 14.gadsimta. Bet pirms šī notikuma bija desmit dienas, par kurām īsumā mēģināšu jums pastāstīt.

28.septembrī Lietuvas Brīvības līga -- skaitliski diezgan neliela neformāla organizācija, kas neiekļaujas mūsu kustībā, kurai esam devuši nosaukumu "Sajūdis" --, gribēja organizēt mītiņu par Ribentropa -- Molotova pakta papildu protokoliem, precizāk, par protokolu, kas attiecas tieši uz Lietuvu. Pēc šī protokola daļu Lietuvas teritorijas, kas atrodas aiz Nemunas, Padomju Savienība ir pārdevusi hitleriskajai Vācijai par 7,5 miljoniem dolāru. Mēs, kustības "Sajūdis" dalībnieki, 23.augustā mūsu Dziesmu svētku laukumā organizējām plašu mītiņu, kurā piedalījās 250 tūkstoši cilvēku un uzstājās kā republikas vadības, tā arī mūsu kustības pārstāvji, tajā skaitā arī jums visiem droši vien labi zināmais dzejnieks Justīns Marcinkēvičs, kurš šajā mītiņā nosodīja 1939.gadā parakstīto paktu. Mītiņa apraksts nesēn bija publicēts mūsu laikrakstā "Atdzimšana", kas iznāk gan lietuviešu, gan krievu valodā.

Līgas organizētajam mītiņam valdība atļāuj nedeļa un, savlaicīgi par to nebrīdinājusi, nolēma to izklīdināt ar nūju un asaru gāzes palīdzību. Kaut gan mītiņš nebija oficiāli izziņots un bija izplatījušās baumas, ka to organizē mūsu kustība, uz to bija ieradušies tūkstoši desmit vai varbūt vēl vairāk cilvēku. Ģedimīna laukumu aplēnc milicija un karaspēks. Kaut arī nebija nekādu provokāciju no mītiņa dalībnieku puses, pūlī ielauzās iekšlietu daļas speciālās karaspēka vienības un sāka sist ar nūjām katru -- arī sievietes un bērņus --, kas gadījās ceļā. Šī izrēķināšanās dažādās pilsētas centra vietās turpinājās diezgan ilgi, un to pārtrauca vienīgi gadījums -- tieši tajā laikā Kauņas apkaimē cietumā izcēlās dumpis, un karaspēks steidzīgi bija nepieciešams tur. Ticis galā ar uzdevumu, karaspēks atgriezās Ģedimīna laukumā. Ap pieciem no rīta tur vēl arvien atradās cilvēki, kas, protestējot pret zvērisko izrēķināšanos, bija nolēmuši pieteikt bada streiku. Karaspēka daļas izrēķinājās arī ar viņiem. Dažus dalībņiekus arestēja. Otrā dienā viņus tiesāja, taču attaisņoja, jo viņu rīcību nevarēja kvalificēt kā noziegumu. (*Aplausi.*)

Nākošajā dienā mūsu kustības grupas locekļi tika izsaukti uz partijas Centrālkomiteju uz pārrunām -- partijas vadība bija sapratusi, ka situācija republikā nokaitēta un tai var būt neparedzamas sekas. Mums parādīja milicijas darbinieku uzņemtu televīfilmu par nesēnājiem notikumiem, un arī tajā nebija saskatāms, ka miliciju uz šādu rīcību kāds būtu izprovocējis. Valdība izvīrēja savu versiju, pēc kuras milicija it kā bijusi spiesta iejaukties, lai novērstu provokācijas no mītiņa dalībņieku puses.

Mūsu kustība šos notikumus novērtēja citādi, un tas skan apmēram tā: ir pienācis laiks teikt savu vārdu, -- pat ja tas nav pareizs. Ar varu nedrīkst nogalināt vārdu. Un tieši to mēs nosodījām milicijas zvēribās. Mūsu paziņojumam vajadzēja tikt atspoguļotam televīzijā. Taču tā atteicās to darīt, un nākamajā dienā pie televīzijas studijas ēkas notika mūsu kustības pikets. Pēc tam sākās ierastā, kā mēdz notikt arī pie jums, nosodišanas kampaņa -- mītiņi dažās rūpnīcās, vēstules uz redakcijām --, kā tas notiek, mums visiem ir labi zināms.

Taču pirmdien mūsu kustības pārstāvji atkal tika pieņemti partijas Centrālās Komitejas birojā. Situācija republikā bija tik saspīlēta, ka CK ierosināja šo notikumu izmeklēšanai izveidot komisiju, kuras sastāvā vienādā skaitā būtu valdības un mūsu kustības pārstāvji. Lietuvas KP CK trešais sekretārs uzstājās televīzijā -- un jau ar pilnīgi citu skatījumu uz šiem notikumiem, proti, atzina, ka no milicijas puses pieļauta pretlikumīga rīcība. Otrdien notika Lietuvas KP CK plēnums, kurā iepriekš bija paredzēts izskatīt pavisam citus jautājumus, bet kurā deva tiesības uzstāties mūsu kustības iniciatīvas grupas biedram profesoram Ģenzelim, kurš pieprasīja iekšlietu ministra atstādināšanu no amata un izteica neuzticību Lietuvas KP CK pirmajam sekretāram biedram Saugalim. (*Aplausi.*) Kaut arī bija iepriekšēja noruna ar CK, diez vai profesors Ģenzelis tiktu pie vārda, ja Centrālkomitejas ēku nebūtu ielencis mūsu kustības dalībnieku pikets. Kad profesors savu vārdu bija teicis, piketētāji izklida pa mājām. Ģedimīna kalnā tika pacelts trīskrāsu karogs. (*Aplausi.*)

Šis notikums vēl nav beidzies. Komisija darbojas. Lai nosodītu milicijas provokācijas, pirmdien Kauņā notika mūsu kustības Kauņas padomes organizēts masu mītiņš, jo mēs uzskatām, ka tas, kas notika 28.septembrī, bija pārkārtošanās pretinieku provokācija. Viņi gribēja radīt sarežģījumus Viļņā, lai pēc tam varētu paziņot, ka stāvoklis kļuvis nekontrolējams un nepieciešami bargi pretpasākumi.

Tagad gribu pavisam īsi pastāstīt par mūsu kustību. Runāšu, ja tā var teikt, no "vecākā brāļa" pozīcijas, tāpēc ka mūsu kustība nodibinājās mazliet agrāk un mūsu ir mazliet vairāk. Domāju, ka mūsu pieredze, kas iegūta šajos četros darba mēnešos, jums noderēs: tie bija diezgan sīvas politiskas cīņas mēneši.

Mūsu kustība nodibinājās 3.jūnijā. Sākumā radās iniciatīvas grupa 55 cilvēku sastāvā, tad sāka veidoties atbalsta grupas dažādu uzņēmumu kolektīvos. Pašlaik tādu Lietuvā ir divi tūkstoši. Precīzu dalībnieku skaitu nevaram pateikt, jo mums nav biedra statusa. Mūsu kustībā -- kā to labāk pateikt? -- ir it kā demokrātiskāk nekā jūsu frontē, bet varbūt pie mums ir citādi apstākļi. Lietuvā atšķirībā

no Latvijas praktiski nebija nekādu daudzskaitlīgu organizāciju, nedz kustību, kurām vajadzētu apvienoties. Mūsu kustība jau no paša sākuma bija vienota, monolīta. Vienīgā grupa, kura ir ārpus mūsu kustības, lai cik divaini tas nebūtu, ir tieši Lietuvas Neatkarības liga.

Ari mēs, tāpat kā jūs, cenšamies savā kustībā apvienot visus republikas iedzīvotājus -- no garīdznieka līdz ateistam, no partijas biedra līdz bezpartejiskajam, lietuviešus, poļus, krievus. Ari mērķi ir tādi paši: staļinisma un brežņevisma desmitgadēs saskaldīto, varbūt pat sanaidoto sabiedrību saliedēt un padarīt par brīvu sabiedrību, kas spēj skatīties nākotnē.

Kas šajos mēnešos paveikts? Par vienu no svarīgākajiem darbiem es uzskatu staļinisma noziegumu izmeklēšanas komisijas nodibināšanu, kura strādā jau divus mēnešus: sastāda visu represēto Lietuvas pilsoņu kartotēku un vāc ziņas par bendēm, kas nodarbojās ar masveida deportācijām un izcēlās ar īpašu nežēlību. (*Aplausi.*) Jāpiebilst, ka daudzi no viņiem vēl arvien ir dzīvi, saņem personālās pensijas, un daži pat sēž valdībā. Tādēļ ir pilnīgi saprotams, kādu pretdarbību sastopam no zināmu aprindu puses, no birokrātijas un pret pārkārtošanos vērstiem spēkiem. Situācija īpaši saasinājās pēc partijas 19.konferences, kurā tika pasludināta jaunā vēlēšanu sistēma, jo mūsu kustība, tāpat kā Tautas fronte, piedalīsies vēlēšanās.

Pavisam īsi vēl par vienu būtisku mūsu darba rezultātu -- ir apturēta Ignalinas atomelektrostacijas trešā bloka celtniecība. (*Aplausi.*) Tika savākti vairāk nekā 400 tūkstoši parakstu, un tie piespieda mūsu valdību pirmo reizi ar kategorisku "nē" stāties pretīm Maskavas monopoliem. Tolaik mēs pat spriedām -- izrādās, ka mums ir valdība! (*Smieklī.*)

Nobeidzot vēl gribu pateikt, ka nesen mēs dzirdējām, kā, stāvēdams šajā pašā tribīnē, viesis no Maskavas rediģēja Jāni Peteru. Mūsu viedoklis ir tāds, ka katram no mums vispirms pašam jāievieš kārtība Lietuvā, Latvijā, Krievijā, un tad arī visā Savienībā, visā pasaulē būs vairāk kārtības. (*Aplausi.*)

Jānis Pujāts

No katoļu puses īsi un konkrēti. Cik es saprotu, ļoti svarīgs jautājums ir republikas iedzīvotāju vienotība. Te gribētos atgādināt vienu morāles sentenci -- *virtus stat in medio* -- tikums stāv vidū starp galējībām. Tātad tomēr būtu jāizsargājas no pārāk asas konfrontācijas. Es kā garīdznieks pieskaršos kādam specifiskam, klusam konfliktam, proti, starp ticīgiem un neticīgiem.

Neizliksimies, lūdzu, ka šis konflikts neeksistē. Ar to, ka valsts protežē ateismu visās sfērās, šī politika netieši vēršas pret to iedzīvotāju daļu, kas ir ticīgi. Tā veidojas ticīgiem nelabvēlīga sabiedriskā doma, kurai, kā zināms, ir liels svars. Tāpat visā izglītības sistēmā valda ateistiska pozīcija, tā ka ticīgie ar lielām bazām izvada savus bērnus uz skolu, pamatotī norūpējušies, ka tiem var tikt atņemta viņu ticība. Bet valsts institūtiem taču būtu jābūt vienādi taisnīgiem pret visiem pilsoņiem. Mēs neapstrīdam ateisma mācīšanu partijas sistēmā, taču tautas izglītības sistēmā ticības vai neticības jautājumā skolai būtu jābūt neitrālai. Īsākais problēmas risinājums, mūsaprāt, būtu, pirmkārt, oficiāli atzīt acīmredzamo faktu, ka zinātne nav un nevar būt partejiska, ka tā ir tikpat laba ticīgiem un neticīgiem, bet ticēt un neticēt -- tas ir brīvas izvēles rezultāts, nevis zinātniska konsekvence. Otrkārt, likvidēt ateisma privileģēto stāvokli skolās un sabiedriskajā dzīvē, it īpaši tādēļ, ka šajos 70 gados ateisms -- nu, negribas teikt, bet jāsaka -- ir tomēr līdzvainīgs daudzu kultūras vērtību iznīcināšanā, es domāju, kultūrceltņu un arī tautas tikumiskajā pagrimumā. Treškārt, izstrādāt vienkāršus, skaidrus un taisnīgus likumus, kas regulē Baznīcas un valsts attiecības. Un nevis sīkumainus aizrādījumus, kā tagadējā nolikumā -- ko mācītājs baznīcā drīkst darīt un ko nedrīkst. Tikai tad ir īsta sirdsapziņas brīvība, ja visi pilsoņi, kā ticīgie, tā neticīgie, nevis uz papīra, bet dzīvē ir līdztiesīgi. Sešdesmitajos gados notikušais Vatikāna koncils, starp citu, laida klajā dokumentu arī par reliģisko brīvību. Kas bija pamatarguments šajā dokumentā? Cieņa pret cilvēka personību. Un šī visu katoļticīgo nostāja labi saskan ar ētikas principiem, kas formulēti mūsu Tautas frontes Programmā. Reliģija pieder pie tām garīgajām vērtībām, kuras izturējušas laika pārbaudi. Mēs, ticīgie, prasām no jaunās likumdošanas nevis vienkāršu toleranci, bet īstu reliģisku brīvību. Brīvība -- tas nozīmē, nepārkāpjot līdzcilvēku tiesības, dot un saņemt katram savu daļu. Un, kas attiecas uz iedzīvotāju konsolidāciju, tad, manaprāt, tā vislabāk realizējas tieši brīvā cilvēku sabiedrībā. Paldies par uzmanību! (*Aplausi.*)

Aleksandrs Laškova

Dārgie biedri, draugi, kongresa viesi! Atļaujiet jūs sveikt daudzu tūkstošu kolektīva vārdā, kurš apvieno četrdesmit tautību cilvēkus, sveikt jūs kārtējā mūsu dzīves demokratizācijas posmā, kurš norisinās pārbūves un PSKP 19.konferences lēmumu īzpildes gaismā. (*Aplausi.*) Atļaujiet izteikt pateicību jums un orgkomitejai, kas neļāva izvērsties incidentam, diskriminācijai staļinisma garā,

kas aizsākās debašu laikā. Biedri, mums katram ir savs viedoklis, taču izteikt to savas organizācijas vārdā ierobežotā laika dēļ es nevarēšu, visas mūsu domas -- un mums ir savas domas -- es iesniegšu sekretariātam. Atļaujiet tomēr izteikt vienu domu: vētrainā, es pat teiktu -- eksplozīvā latviešu tautas, tās inteliģences aktivitāte, sastopas ar citu krievu valodā runājošo iedzīvotāju daļas piesardzīgu attieksmi. Mūsu uzdevums -- izmantojot dažādas rīcības formas, izdarīt tā, lai Tautas fronte kļūtu par patiesi internacionālu fronti, par robežu, kura ciņā par vārdu un darbu saskaņu tautas vienos, nevis šķirs. (*Aplausi.*) Vai var būt cita iespēja ceļā uz tautas pašpārvaldi, kā atbrīvošanās no kļūdām, kā praktiska rīcība. Galvenais -- darīt galu ierastajai kārtībai, t.i., centieniem vadīt pa vecam. Atļaujiet novēlēt mieru, draudzību un savstarpēju saprašanos mūsu kopīgajās mājās -- Latvijā. Lai starp mūsu tautām, kas apdzīvo Latviju, būtu vienīgi saprašanās, draudzība un labas attiecības. Paldies. (*Aplausi*) Gribu vērsties pie Latvijas krievu inteliģences un pie tiem, kurus -- aizvainojoši, bet taisnīgi -- sauc par migrantiem. Manifestācijas laikā iepretim skatuvei parādījās transparents: "Rusifikācijai -- nē." Man palika kauns, nevis par sevi, nevis par saviem krievu draugiem, un nevis par maniem domubiedriem -- krieviem, bet par tiem mūsu līdzpilsoņiem, kuri šeit dzīvo gadiem ilgi un visiem paņēmieniem -- ieskaitot pat atsaukšanos uz vēsturi, kā tas šeit jau notika -- attaisnot savu vienvalodību, attaisnot savu latviešu valodas nezināšanu. Gribētos sacīt, ka jebkurā harmoniski funkcionējošā daudzna- cionālā sabiedrībā eksistē divvalodība, t.i., vienas un tās pašas per- sonas divu vai vairāku valodu lietošana pārmaiņus. Bet mēs šo jautājumu esam gandrīz vai sakompromitējuši, jo to saprotam kā visu PSRS tautību spēju runāt divās valodās, bet krievu tautības cilvēku -- tikai vienā. Tā nav divvalodība. (*Aplausi.*) Tātad Latvijā divvalodība nepastāv. Man šķiet, ka citu nacionalitāšu pilsoņiem, kas dzīvo Latvijā, jārunā latviski gluži tāpat, kā latviešiem -- krie- viski. Un jāpiebilst: krievu inteliģences vēsture liecina, ka tā nekad nav bijusi vienvalodīga. Šodien biedrs Stešenko citu krievu kul- tūras darbinieku vidū minēja arī Ilju Uljanovu. Bet vai jūs zināt, ka Ilja Uljanovs, strādādams citu tautu vidū, pārvaldīja četras Volgas baseina valodas? Taču, kaut arī es izjūtu cieņu pret šīm valodām, ar Ausekļa un Raiņa valodu kaut kādā mērā tās tomēr nevar salīdzināt. Un tātad -- kā panākt divvalodību? Ir iespējama vesela virkne prak- tisku pasākumu, par kuriem diemžēl man šeir neatliek laika runāt. Vēl tikai piemēra pēc atsaukšos uz prokuratūras darbinieka Egona Rusanova priekšlikumu: par latviešu valodas, tāpat kā svešvalodas zināšanu, varētu paredzēt piemaksas pie algas. Atgādināšu, ko šodien sacīja jau manis pieminētais biedrs Stešenko: ja katrs lat-

vietis vienam krievam palīdzēs apgūt latviešu valodu, tad latviski sarunāties varēs visi Latvijas iedzīvotāji.

Vēršos pie klātesošā tēva Aleksandra Kudrjašova, kurš rāda mums reālu krievu tautības cilvēka divvalodības piemēru: ja Rīgas metropolīts, kura priekšgalā ir tik augsti izglītots un augsti kulturāls arhierejs kā ekselence Leonīds, ņems kaut nelielu daļību šī jautājuma risināšanā, tad krievu valodā runājošās iedzīvotāju daļas apmācīšana latviski galu galā ievērojami pavirzīsies uz priekšu. (*Aplausi.*)

Juris Šulcs

Miļie draugi! Paldies par uzdāvinātajām trim minūtēm. Man kāds cilvēks nesen sacīja: "Līdz šim es biju neticīgs, bet, kad redzu, ka Tautas fronte tomēr ir nodibinājusies, man jākļūst ticīgam." Pēdējā laikā mūsu tautā sākuši zelt ticības asni. Bet vēl nesen taču likās, ka nav vairs palikusi nekāda sēkla, ka augsne ir nomidīta, ka drīz mūsu dvēselēs būs tuksnesis. Nu arvien vairāk dominē zaļā krāsa, arvien vairāk parādās asni, katru dienu kāds neticīgais kļūst ticīgāks. Tas ir ļoti pozitīvs process, tas vienīgais var glābt mūsu tautu, tam mēs visi esam liecinieki arī šodien. Bet mēs esam tikai pašā sākumā. Mums vēl būs jāiet tālu un ilgi, lai iegūtu ticību, kas balstīta mūžīgajā un nebeidzamajā Dievā, lai mēs arī paši kļūtu mūžīgi un nebeidzami. Un tāpēc es šodien gribu sacīt -- mēs esam kļūdījušies, smagi kļūdījusies, uzskatot, ka ateisms, automātiski pasludināts par visas sabiedrības nostāju, var veidot pilnvērtīgu cilvēku. Ja mums pietiktu drosmes arī šajā jautājumā tā, kā mēs šodien esam drosmīgi daudzos jautājumos, skatīties patiesībai acīs, tad mums būtu jāatzīst, ka ar ateisma filozofiju esam apzaguši paši sevi. Esam piesmējuši savu dvēseli. Mūsu pašu nemiers, mūsu pašu tukšums ir tas, kas brēc pēc ticības, brēc pēc Dieva, un, kamēr mēs neesam to atraduši, nejutamies pilnvērtīgi. "Pēc sevis Tu mūs esi radījis, ak, Dievs, un mūsu dvēseles neatrod dūsu, kamēr tās nedus Tevi," sacīja Augustīns. Mēs būsīm noziedznieki arī pret saviem bērniem, ja nedosim viņiem visu to labo, ko dod kristietība. Mēs būsīm līdzdalībnieki noziegumā pret viņu mazajām dvēselēm, ja šodien nepateiksim noteiktu "nē" kara propagandai, kas joprojām četrdesmit trīs gadus pēc kara plūst straumē no ekrāniem un grāmatām. (*Aplausi.*) Un mēs brīnāmies, ka mūsu bērni aug cietsirdīgi. Es domāju, ka mēs esam noguruši no cietsirdības, ka mēs negribam, lai mūsu bērni ir cietsirdīgi pret veciem cilvēkiem un dzīvniekiem. Kamēr mēs neatteiksimies no visatļautības filozofijas, kas pašos pamatos izriet no tā saucamā zinātniskā ateisma, mūsu

attieksmē pret dabu, mūsu savstarpējās attiecībās un ģimenēs, kas taču ir katras tautas lielākais svētms un bagātība, nevaram cerēt izveidot žēlsirdīgu sabiedrību. Dažus vārdus par žēlsirdību tiri praktiskā plānā. Mūsu ģimene -- es, sieva, četri bērni --, mēs esam iecerējuši izveidot tā saucamo ģimenes bērnu namu. Tas nozīmē -- mēs gribam paņemt savā ģimenē vēl sešus bāreņus, kas kļūtu par brālīšiem un māsiņām mūsu četriem bērniem. (*Aplausi.*) Paldies. Man ir ļoti vajadzīgs jūsu atbalsts, un, vai zināt, kāpēc? Mēs viņus gribam audzināt kopā ar mūsu bērniem, ļaut viņiem sasildīties ģimenē un -- es uzdrošinos arī sacīt -- dot viņiem mātes un tēva mīlestību. Bet pagaidām mums nekas neizdodas. Mēs jau vairākus mēnešus nesekmīgi cenšamies kaut ko šajā virzienā izdarīt, bet mūsu rokas ir par īsām, un tāpēc es ceru uz jūsu palīdzību. Lai nopirktu šim nolūkam labu privātmāju kaut kur Liepājas apkārtnē, mums vienkārši nav līdzekļu, savukārt no valsts puses piedāvātās mājas līdz šim ir bijušas tādas, ka tās labāk būtu norakstīt žurkām. Vai tiešām mēs turpināsim tikai vārdos, -- man ir bažas: tikai vārdos -- atbalstīt šos centienus palīdzēt bērniem, palīdzēt bāreņiem, tikai vārdos atbalstīt tos, kas ir gatavi kaut ko darīt? Mēs -- es, mūsu ģimene -- mēs esam gatavi darīt, bet vieni paši to nevaram. Mani māc bažas arī par to, ka daudzviet ir iesikstējusi vecā domāšana -- ja ticīgi cilvēki, šajā gadījumā mācītāja ģimene, grib ņemt bāreņus, grib kaut ko ar cilvēkiem darīt, nodarboties, tad tur noteikti kaut kas slēpjas, tad tur ir kāds zemteksts -- tad mēs gribam samaitāt bērnus ar savu ideoloģiju --, un to nevar pieļaut! Mēs šur un tur tādu nostāju diemžēl vēl jūtam. Es gribu jautāt -- vai kristietība kādu cilvēku ir padarījusi sliktāku? Vai kristietība māca pamest bērnus un nerūpēties par viņiem? Vai kristietība māca paiet garām otram cilvēkam? Lai par to un vēl daudziem citiem jautājumiem katrs varētu pats pārliedzināties, mans pēdējais ierosinājums -- ļaut apgūt, kā mēs šodien jau daudzreiz dzirdējām, skolās un augstskolās (fakultatīvā kārtā, protams) Bībeles mācību, atvērt visiem bērniem pieejamas brīvprātīgas svētdienas skolas, ļaut baznīcām dibināt bērnu namus, vecu ļaužu paansionātus, palīdzības punktus alkoholiķiem un narkomāniem, kur viņi atgūtu spēku un ticību pilnvērtīgai dzīvei. Tad ikviens, arī vislielākais skeptiķis, varētu praksē pārliedzināties par to, vai Baznīca var palīdzēt sabiedrības atjaunošanas procesā, vai Kristus var dot katram cilvēku ticību, cerību, mīlestību. Lai Dievs mūs svētī! (*Aplausi.*)

Labvakar, godājamie klātesošie! Mēs, juristi, runājam par tiesiskas valsts izveidošanu. Mēs teorētiski zinām, kādai tai jābūt, bet vai vienlaicīgi nebūtu jāsāk domāt, kas šo tiesisko valsti sargā? Manuprāt, vienmēr jāatceras, ka tiesiska valsts ir ne tikai garants pret tiesības sargājošo orgānu patvaļu, tiesiskai valstij jābūt arī garantam, lai mūs naktī uz ielas nepazemotu piedzēries deģenerāts, lai mūsu meitām kādā pavārtē neuzkluptu izvarotājs un, beigu beigās, lai pūlis neizglītotu puīšļu ar saukļiem "*Bej gansov, bej fašistov!*" nepieķautu skolniekus sarīkojumā. Tai jābūt valstij, kur nebūtu pieļaujama nekāda ņirgāšanās par citu tautību visdažādākajām īpatnībām. Un tāpēc rodas pamatots jautājums -- vai pašreizējie tiesības sargājošo orgānu modeļi atbilst tām prasībām, kuras izvirza tiesiska valsts, par kādu cīnās Latvijas Tautas fronte? Nav pieļaujams šķirt teorētisko domu par tiesisku valsti un tās attīstību no tiesību sargājošo orgānu harmoniskas līdzattīstības. Tāpēc man šķiet divaini, ka, piemēram, Iekšlietu ministrijā nav izveidota atbalsta grupa, ka prokuratūrā šāda grupa tika veidota bezmaz vai pusnelegāli. Tas nav normāli, un nedrīkst pieļaut šo tiesību sargājošo orgānu nošķirtību no tiem procesiem, kuri notiek republikā, nošķirtību no savas tautas. Bet šī plaīsa pagaidām ir ļoti dziļa, un, ja tāda tā palīks, mums nekad nebūs tiesiskas valsts. Aktuāla joprojām šķiet žurnālista Šablovska publikācija "Ceļā uz darbu", bēdīgas pārdomas izraisa notikumi Lietuvā. Nav iedomājama vecā tiesību sargājošā modeļa uzspiešana, "nolaišana no augšas". Šie modeļi ir jālauž, jo tie neatbilst tiesiskas valsts prasībām, un tāpēc daži konkrēti priekšlikumi izmaiņām Latvijas Tautas frontes Programmā, proti, 2.sadaļas 5.pantā un 3.sadaļas 5.pantā. Jāpanāk, lai konstitucionāli būtu nostiprinātas LPSR Augstākās Padomes tiesības ne tikai iecelt Latvijas republikas prokuroru, bet arī pašai izdot savu likumu par Latvijas republikas prokuratūru. (*Aplausi.*)

Pašlaik spēkā ir PSRS likums par PSRS prokuratūru. Latvijas'PSR prokuratūras funkcionāli organizatoriskā darbība pilnībā ir atkarīga no PSRS ģenerālprokurora pavēlēm, rīkojumiem un, es pat teiktu, iegribām. Kā gan reāli izskatīties republikas saimnieciskais aprēķins, kā perspektīvā izskatīties republikas valūtas ieviešana, ja PSRS prokuratūra tai pašā laikā turpinās uzspiest republikas likuma sargiem, kā un kādos virzienos organizēt darbību republikā? Vai tad mēs esam, atvainojos, dumjāki? Ja republikai būs sava valūta, vai tad PSRS prokuratūra arī turpinās noteikt algu apmērus prokuratūras darbiniekiem? Vai ir normāli, ka, lai dabūtu štata vietu, piemēram, sētniekam, mums jālūdz PSRS prokuratūras atļauja? Manuprāt, ir nenormāli, ka prokuratūrai

pašlaik ir jācinās pret tādām ekonomiskā haosa parādībām kā vagonu dikstāve, brāķa produkcijas izlaide. Domāju, ka šīs problēmas ar laiku izzudīs, kad efektīvi darbosies saimnieciskā aprēķina princips. Tātad perspektīvā nebūs nekādas vajadzības, lai vienots Savienības likums regulētu izzudušas vai vismaz neaktuālas problēmas. Jāpanāk, lai PSRS prokuratūra veiktu tikai augstāko uzraudzību pār Savienības likumdošanas pamatu ievērošanu suverēnas republikas teritorijā. Republikas prokuratūrai, balstoties uz Latvijas PSR likumu par republikas prokuratūru, kurš, es domāju, būtu jāpieņem, pašai būtu jāizlemj sava funkcionāli organizatoriskā nozīme, štatu lielums, struktūra, algu apmērs un citi jautājumi. Domāju, ka tamlīdzīgi būtu jārisina jautājums arī Iekšlietu ministrijas sistēmā. Domāju, ka republikai pašai jāizlemj, kur, kādas, cik, cik lielas labošanas darbu iestādes ierīkot Latvijas teritorijā. Panākt, lai soda izciešana nevienam nesagādātu fiziskas un morālas ciešanas, kā notiek nereti tagad. Nedrīkst pieļaut, ka soda izciešanas procedūru nosaka PSRS Iekšlietu ministrijas pavēles, instrukcijas un citi akti. Tiem jābūt rūpīgi izstrādātiem mūsu republikas normatīviem aktiem, kas nepieļautu notiesāto izmantošanu ekonomisko robu aizpildīšanai, reizē liedzot viņiem elementāru darba aizsardzības noteikumu ievērošanu. Ir jālauž šī Vissavienības pakļautības sistēma, citādi latviešu valoda nekad nekļūs par lietvedības valodu tiesību aizsardzības orgānos. Nekad netiks panākta notiesāto vēlākā sociālā rehabilitācija. Un vēl -- angļi saka: kas lēti pērk, dārgi maksā. Var teikt arī tā -- lēta justīcija ir mums visiem dārgi maksājusi. (*Aplausi.*)

Andris Teikmanis

Godājamie klātesošie! Vakar jau daudz tika runāts par tiesisku valsti, bet es domāju, ka arī šodien nebūtu par lieku vēl dažus vārdus tomēr bilst. Un man šajā sakarā ir gluži konkrēti priekšlikumi. Katram ir skaidrs: lai mums nodibinātos tiesiska valsts, ir jāpilda likumi, jāpilda visiem. Un pirmām kārtām jau mūsu augstākajam valsts varas orgānam, kas tos pieņem. Diemžēl pēdējā sesija pilnīgu pārliecību par to mani nerādīja, jo tika pieņemts un apstiprināts 29.jūlija Prezidija dekrēts par demonstrāciju, mītiņu, ielu gājienu utt. rīkošanas kārtību un atbildību par šīs kārtības pārkāpšanu. Pirms tam dažās diskusijās, manuprāt, diezgan skaidri tika visiem darīts zināms, ka likums, dekrēts ir nepilnīgs, ka tas ir labojams, ka tas ir nepareizi lietots līdz šim, tāpēc šai redakcijā to apstiprināt nebija lietderīgi. Tomēr sesija to izdarīja, kaut arī, es uzskatu, pretlikumīgā veidā, jo mūsu

pašu Augstākās Padomes sesijas pieņemtais 15.apriļa likums paredz, ka jautājumi, kas skar konstitucionālas tiesības, ir apspriežami tautā un nekāda citāda kārtība tur nav paredzēta -- ne sevišķa nepieciešamība, ne ārkārtējs stāvoklis. (*Aplausi.*) Tāpēc, lai rādītu mūsu likumdevējiem priekšzīmi, es ierosīnu Tautas fronteī nekavējoties izveidot juristu ekspertu komisiju, kas izstrādās šim likumam papildinājumus un labojumus. (*Aplausi.*) Es domāju, šī ekspertu komisija, izstrādājot likumprojekta papildinājumus, nevadisies pēc līdzšinējās mūsu republikas vadošo orgānu pieredzes, kura varētu izskatīties apmēram šādi -- mēs speram to ejamo soli visā garumā, pēc tam paskatāmies apkārt, vai kāds pareizi sapratis, pēc tam speram pussoli un vēlreiz paskatāmies, vai kāds nav aizskarts un vai visi ir tomēr pareizi sapratuši., Iesim uz priekšu pilniem soļiem un izstrādāsim tādu likumu, kāds atbilstu tautas vajadzībām, un neaizmirsīsim, ka šis likums tomēr ir jāapspriež visapirms tautā, tas ir, pieņemot priekšlikumus no visas tautas. Es domāju, Tautas fronteī tas būs pa spēkam. (*Aplausi.*) Runājot par likuma valsti, mēs tomēr nevaram paiet garām pagātnei, paiet garām tiem noziegumiem, kuri tika izdarīti staļinisma ziedu laikos. Ja mēs varam starptautiskā mērogā meklēt kara noziedzniekus un atrast viņus vistālākajās valstīs, vai tad mēs neatradīsim tos konkrētos cilvēkus šeit, Latvijā? (*Aplausi.*) Viņu noziegumiem, kas izdarīti pret cilvēci, nevar būt noilguma. (*Aplausi.*) Lai arī cienījamais partijas Centrālkomitejas sekretārs Aleksandrs Jakovļevs teica -- viņam negriboties vēlreiz atgriezties pie asinīm, rakt tos kapus vaļā un darīt visu pārējo, es tomēr domāju -- visam ir jābūt savā vietā. Un tie tūkstoši, kas palika Sibīrijā, to mums nepiedos. (*Aplausi.*) Un vēl -- atgriežoties pie mūsu konstitucionālajām tiesībām. Ja es tagad jums teikšu, ka tiek pilnībā nodrošinātas mūsu Konstitūcijā noteiktās tiesības par pasta, telegrāfa, telefona sarunu neaizskaramību, es domāju, jūs vienkārši par to pasminēsiet, jo reāli mēs zinām, ka tas tomēr netiek ievērots mūsu ikdienas praksē. Es domāju, šis jautājums pilnībā jāregulē ar likumu, jo pilnīgi nepieļaujama būtu pasta un korespondences noslēpumu neievērošana, tātad pārbaudīšana, ja tas ir aizliegtas ar likumu. Mums ir tādi panti. Bet diemžēl tie gadījumi, par kuriem es domāju un par kuriem jūs domājat, ar likumiem netiek regulēti. Tie tiek regulēti resoros, Iekšlietu ministrijā, Drošības komitejā, un par šiem resoriem nav tādas uzraudzības, kādai vajadzētu būt. Tātad šai uzraudzībai ir jābūt. Vai to darīs, spēs darīt mūsu prokuratūra, vai to spēs darīt konstitucionālā tiesa, kam būtu jāatceļ tie normatīvie akti, kuri regulē pilsoņu tiesību ievērošanu šai jomā? Tikai tā mēs varam ātrāk sasniegt tiesisku valsti. (*Aplausi.*)

Māris Samts

Es runāšu ne tikai Latvijas universitātes studentu vārdā. Šis problēmas, par kurām es runāšu, ir aktuālas visās pārstāvētās augstskolās. Tāpat kā visiem mūsu sabiedrībā, arī studentiem ir atņemtas tiesības vērtēt. Tas izpaužas visur -- gan mācībās, gan sabiedriskajā darbā. Vispirms par galveno -- mācībām. Studentiem jānoklausās noteikts kurss pēc noteikta plāna pie noteikta pasniedzēja. Mums nav izvēles tiesību. Lai mācītos ar maksimālu atdevi, jārada iespējas izvēlēties mācību spēku, kurš, pēc studentu domām, labāk izklāsta mācību vielu. Tas novērstu priekšmeta nekvalitatīvu pasniegšanu, jo pasniedzējs, pie kura nemācītos neviens students, zaudētu savu darbu un varētu nodarboties ar zinātni vai ar ko citu. Būtu vēlams tāda sistēma, kurā diploma saņemšanai nepieciešams apgūt noteiktu priekšmetu skaitu, kurus nosaka students pats. Patlaban mums absolūti nav tiesību vērtēt sabiedriskos priekšmetus. Studenti tiek baroti ar oficiālām koncepcijām par reliģiju, ētiku, politekonomiju, filozofiju un vēsturi pēc vienveidīgas sistēmas, un galā -- valsts eksāmens marksismā--ļeņinismā. Pilnīgi novārtā atstāti kultūrizglītības jautājumi, piemēram, valoda, literatūra, kultūras vēsture, ekoloģija. Arī šeit noteikti nepieciešama izvēles brīvība. Piemēram, mācīties ateismu vai ticības mācību, varbūt abus. Augstskolai jāprasa iespēja pašai noteikt savus mācību plānus -- tādus, lai sagatavotu Latvijai un latviešu tautai vajadzīgos speciālistus. (*Aplausi.*)

Tālāk -- par kara katedru. Varbūt daudzi nezina, ka dažās fakultātēs militārā apmācība ir obligāta arī meitenēm. Mēs prasām likvidēt meiteņu militāro apmācību. (*Aplausi.*) Jāizskata jautājums par studentu iesaukšanu obligātajā karadienestā. Studiju laikā tas ir nepieļaujami. (*Aplausi.*) Jo pēc armijas mācības atsāk tikai neliela daļa studentu, bet kā pagaidu alternatīva, uzsveru -- pagaidu alternatīva -- varētu būt kara katedra, kurā mācības būtu tikai nedieņējušiem studentiem. Pārējiem šo kursu apgūt vai neapgūt -- pēc pašu vēlēšanās. Turpretī pašlaik visi izdieņējušie studenti obligātā kārtā apgūst otru militāro specialitāti kara katedrā, turklāt atskaitīšana no kara katedras praktiski nozīmē atskaitīšanu no augstskolas. Šeit nav runa par katra pilsoņa pienākumu nepildīšanu valsts aizsardzībā, bet par to, ka mums nav iespējas apgūt savu profesiju, paralli neapgūstot militāro specialitāti. Turklāt militārajai mācībai atvēlētais laiks ievērojami pārsniedz jebkuram citam priekšmetam atvēlēto laiku, izņemot vienīgi marksismu--ļeņinismu kopumā. No nepatikas pret kara katedras apmācībām un no laika deficīta profesijas apgūšanā iznāk, ka studenti labi neapgūst ne

vienu, ne otru. Šādus speciālistus mēs nenovēlētu ne Latvijas tautas saimniecībai, ne Latvijas teritoriālajai armijai. Nākotnē militārās specialitātes būtu jāapgūst tikai militārajās augstskolās.

Vēl ļoti svarīga prasība. Latvijas Valsts universitāte ir vienīgā universitāte latviešu tautai, tāpēc jebkuru specialitāti, katru priekšmetu, ieskaitot arī civilo aizsardzību, ja tāda vispār vajadzīga, ir jādod iespēja apgūt latviešu valodā. (*Aplausi.*) Tas nebūt netiek izpildīts, arī visos speciālajos priekšmetos ne. Krievu tautības studentiem ir daudz universitāšu, kurās var studēt krieviski, bet mums šī ir vienīgā ar latviešu valodu. (*Aplausi.*) Tāpēc latviešiem ir jādod prioritāte galvenajos universitātes pašnoteikšanās jautājumos.

Speciālistu labu sagatavošanu veicinātu regulāras studijas ārzemēs, kaut vai uz dažiem semestriem. Tā ir nepieciešamība.

Par mācīšanas metodiku. Trūkst elementārā -- iespējas pavairot pasniedzēju lekciju konspektus. Tādēļ lekciju lasīšanas sistēma patlaban bieži pie mums ir šāda: pasniedzēji triecientempā cenšas nolasīt savu kursu, studenti tik tikko paspēj pierakstīt, iedziļināties nav laika. Apburtais loks. Nepietiks līdzekļu konspektu pavairošanai -- nebūs labu speciālistu, kas šos līdzekļus varētu palīdzēt radīt. Ja tādi būtu, samazinātos pasniedzēju slodze, būtu mazāk lekciju, vairāk semināru, vairāk praktisko nodarbību. Un, protams, mazāk mehāniska darba -- pārrakstīšanas.

Par augstskolu beidzēju valsts valodas prasmi. Katram Latvijas augstskolas absolventam kā speciālistam un kā inteliģentam cilvēkam jāprot latviešu valoda. (*Aplausi*) Patiesi neatkarīgā augstskolā tas būtu atrisināms ar latviešu valodas kursu iekļaušanu obligātajā minimumā krievu plūsmā. Par sabiedriskām organizācijām. Ir nepieciešama sabiedrisko organizāciju funkciju pārvērtēšana. Ļoti bieži komjaunatne uzņēmusies to, kas tai nebūt nepienākas, piemēram, studentu vienības. Tās nav komjauniešu, bet gan studentu vienības. Tomēr šeit monopols pieder komjaunatnei. Vienalga, no kādas organizācijas vai kluba students brauc uz ārzemēm, nav nepieciešams ne studentu zinātniskās biedrības, ne deju kolektīva vadītāja, ne trenera paraksts zem raksturojuma, bet komjaunatnes sekretārs piedalās lemšanā -- braukt vai ne. Bet brauc taču koncertturnejā vai uz studentu olimpiādi, nevis uz komjauniešu tikšanos. Komjaunatne pārņēmusi sabiedriskās dzīves vadītāja lomu, kaut arī tai pienākas tikai ideologa loma.

Visi minētie trūkumi ir par iemeslu studentu pasivitātei, pesimismam, vienaldzībai ne tikai pret universitātes, bet pat pret visas tautas likteni. Bez iespējas vērtēt, bez augstskolas pašnoteikšanās studenti arī paliks tikai nenozīmīgi zobratīņi lielā mašīnā, kura, iespējams, griežas arī nepareizi. Un tādi augstskolas beidzēji aizies strādāt latviešu tautas labā. Lai atrisinātu minētās problēmas,

mēs izvirzām priekšlikumu -- pieņemt kongresā rezolūciju par Latvijas augstākās izglītības sistēmas neatkarību. (*Aplausi.*) Es ticu, ka tie skolēni, kuri vēl tikai gatavojas kļūt par universitātes studentiem, mācīsies istā latviešu nacionālajā universitātē, istā Latvijas vadošajā augstskolā -- Latvijas Universitātē. Un es ceru, ka esmu ietaupījis laiku, un sakarā ar to dodu vārdu īsam ziņojumam RPI studentam Austrim Puplovskim. (*Aplausi.*)

Austris Puplovskis

Kongresa delegāti! RPI studentu vārdā es pilnīgi pievienojos izteiktajām domām par Latvijas augstskolu mācību kardinālu reorganizāciju un demilitarizāciju. Bet man ir kauns, jo es nepārstāvu mūsu Rīgas Politehnisko institūtu, bet Arvīda Pelšes vārdā nosaukto Rīgas Politehnisko institūtu. (*Aplausi.*) 11.oktobrī vajadzēja notikt mītiņam par institūta labā vārda atjaunošanu un Arvīda Pelšes darbības izvērtēšanu. Šo mītiņu pieteica mūsu institūta komjaunatnes komiteja. Bet Rīgas pilsētas Kirova rajona izpildkomiteja aizliedza to rīkot Latviešu sarkano strēlnieku laukumā, par iemeslu minot, pirmkārt, to, ka tas atrodas Rīgas centrā un pievērsīs pārāk lielu Rīgas iedzīvotāju un tās viesu uzmanību. (*Aplausi.*) Bet mūsu mērķis taču ir tieši parādīt visiem Latvijas iedzīvotājiem un tās viesiem savu attieksmi pret cilvēku, kura vārdā saucas mūsu augstskola. Otrkārt, mītiņš nevarot notiks Sarkano strēlnieku laukumā, jo tas taču esot *Sarkano strēlnieku* laukums. Bet vai mēs varam likt vienlīdzības zīmi starp latviešu sarkanajiem strēlniekiem un Arvīdu Pelši? (*Aplausi.*) Izmantojot iespēju, institūta studentu un darbinieku vārdā es pieprasu izpildu komitejai un republikas vadībai atļauju sarīkot šo mītiņu otrdien pulksten piecos, jo pretējā gadījumā komjaunatnes komiteja izmantos tādas ciņas formas, par kurām vēl nav nekādu nolikumu. (*Aplausi.*)

Silva Kaputikjana

Dārgie draugi! Pie mums Tautas fronte, kura sākumā saucās vecāko padome, faktiski nodibinājās jau februārī -- sakarā ar notikumiem Armēnijā, Kalnu Karabahā, kuri oficiālā valodā tiek dēvēti "Kalnu Karabaha un problēmas ap to". Vēlāk tā tika pārdēvēta par sabied-risko padomi pārbūves atbalstam, tagad, pēc citu Tautas frontu parauga, tā saucas tāpat.

Pa šiem mēnešiem mēs nekādi nevarējām sakoncentrēties un savas rāmās balsis aizvadīt līdz tautas apziņai -- tāpēc ka tauta

atradās tādā stāvoklī, ka nespēja domāt nedz par pārbūvi, nedz ekoloģiju, nedz par ekonomiku, pat ne par valodu, kaut gan tieši šis jautājums allaž visus ir satraucis. Un tā mēs pagājušajā mēnesī sapulcējāmies, lai beidzot kaut nedaudz parunātu, lai pieteiktu sevi kā Tautas fronti. Mēs sapulcējāmies Zinātņu akadēmijas lielajā zālē, pasākumā piedalījās daudz cilvēku -- Armēnijas zinātniskās un radošās inteliģences pārstāvji, tomēr sakoncentrēties nekādi nespējām. Ļoti daudz mūsu sirdis bija dusmu. Tik daudzi notikumi bija risinājušies, tik daudz niknuma bija mūsos. Un mūsu sapulce pārvērtās mitiņā, demonstrācijā. Noslēgumā mēs uz Maskavu nosūtījām telegrammu, kura skanēja apmēram šādi: "Godājamais Mihail Sergejevič! Septiņus mēnešus ilgušais morālais terors, antiarmēniskā histērija, kuru visā valstī kurina centrālā prese un televīzija, klaji labvēlīgā attieksme pret Azerbaidžānu, acimredzamā iecietība pret noziedzniekiem -- grautiņu rīkotājiem Sumgaitā un citos Azerbaidžānas rajonos, iedzinuši mūsu tautu -- kura, lai noturētos pretī noziegumiem un duļķaino apmelojumu straumei, līdz pēdējai iespējai sakoncentrējusi visu savu gadsimtos krāto pacietību -- stresa stāvoklī, no jauna izraisot mitiņus un streikus, pamudinot izmisušo jaunatni uz ilgstošiem sēdošiem un bada streikiem. Pēdējo skaits jau sasniedzis četrpadsmit, un tajos piedalās arī krievi, ukraiņi u.c. tautību jaunieši. Šie bruņutransportieru priekšā sēdošie streiku dalībnieki nodēvējuši sevi par nāviniekiem.

Mēs, armēņu inteliģences pārstāvji, esam ļoti norūpējušies par radušos politisko situāciju. Mūsu aicinājumi uz izturību un savaldību taisnīgi sašutušajos nerod vajadzīgo atbalsi -- tāpēc ka mums nav vēl dota atbilde uz galveno jautājumu. Ja jūs noraidāt mitiņus, streikus, tad kādiem līdzekļiem lai stājas pretim genocīda aktiem attiecībā pret Azerbaidžānas armēņu tautības iedzīvotājiem, melu plūdiem, kurus izplata masu informācijas līdzekļi, acimredzamai netaisnībai? Ir pilnīgi skaidrs, ka nepieciešams pārliecināti izvest armēņu tautu no stresa stāvokļa, kurš jau sasniedzis savu galējo robežu. Nepieciešams paātrināt republiku un augstāko varas orgānu galīgo lēmumu pieņemšanu Karabahas jautājumā. Mēs esam pārliecināti, ka no konkrētās ekstrēmās situācijas ir tikai viena izeja -- nekavējoši atbrīvot Kalnu Karabahu no Azerbaidžānas administratīvās pakļautības un nodot šo apgabalu Savienības pagaidu varas pārziņā. Pieņemts Armēnijas PSR Tautas frontes zinātniskās un radošās inteliģences sēdē." (*Aplausi.*)

Dārgie draugi! Es nolasīju šo telegrammu, jo tajā konspektīvā veidā ir izteikts tas, ko nepieciešams zināt visiem godīgiem Padomju Savienības un pasaules cilvēkiem. Mēs nelūdzam palīdzību, mēs lūdzam savstarpēju sapratni. Mēs esam pārliecināti, ka tauta,

kurai pieder Rainis -- lielais brīvības cīnītājs, kurš Turcijas genocīda laikā pret armēņu tautu pacēla savu protesta balsi --, ka Raiņa tauta arī šodien mūs sapratis. (*Aplausi.*)

Visu laiku bez visiem citiem, tā sacīt, personīgajiem apvainojumiem un bēdām, mūs nomāca vēl viena izjūta: bija sagadījies tā, ka mēs it kā neklausījāmies Karabahas tautas prasībās un armēņu tautas atbalsis tām, jau septiņdesmit gadu izliekoties, ka nesaudzirdam brāļu tautas -- Karabahas dēlu un meitu -- palīgā saucienus, jo tam bija radīti priekšnoteikumi: mūs vienmēr apvainoja, ka armēņu inteliģence, jo īpaši rakstnieki, ir kūdījuši uz neapmierinātību, bet Karabahas tauta patiesībā ir ļoti apmierināta. Taču šī neapmierinātība ir bijusi vienmēr. Lūk, beidzot noticējuši pārbūves garam, karabahieši ir cēlušies cerībā, ka šoreiz viņu balsis tiks izdzirdētas. Diemžēl -- tās netika izdzirdētas. Un tā šī lielā, taisnīgā, tieši pārbūves gara izsauktā kustība atdūrās pret birokrātijas, pārakmeņojušās birokrātijas mūri, un, pateicoties pārbūves pretinieku centīgai palīdzībai, tā deformējās un mums visiem par lielu nožēlu vērtās sitienā no mugurpuses pašai pārbūvei. Visa tā rezultātā pārbūves pretinieki pacēla galvas, no jauna atdzīvinot likumus par mītiņu un demonstrāciju aizliegšanu. Tāpēc, ka es pazistu Krievijas progresīvo inteliģenci, kura visas savas cerības saistīja ar pārbūvi, tas mani dziļi skumdina. Dārgie draugi, jau otro dienu atrodoties jūsu vidū, šī nomāktības sajūta mani ir it kā atkāpusies. Es televīzijā redzēju jūsu manifestāciju Mežaparkā. Kā tā man atgādināja mūsu dienas februāri, kad 700 tūkstoši Armēnijas iedzīvotāju kā kalnu strauti satecēja Teātra laukumā un pildīja visas Erevānas ielas. Tur bija tauta, kuras sirdi ir daudz pārestības. Tā bija jauna tautas atmoda. Tā bija tādas tautas gara vienotība, kura, kā šķita, bija attīrījies no šajos gados uzkrātajiem netirumiem, korupcijas, veikalnieciski pārejošas aizrautības un pārtapa savā pirmveidā, savā senas tautas klasiskajā veidolā. Un jūsu vakardienas un aizvakardienas demonstrācijas man visu to ļoti atgādināja. Es esmu par jums sajūsmā. Es jūtu jūsu sāpi. Es jūtu, cik daudz pārestību, aizvainojuma, naida sakrājies jūsu sirdīs. Un lūk, šajās dienās jūs it kā attīrāties, it kā esat atraduši cits citu un cits citā atraduši mierinājumu, vienotību un cerību. Šodien es pirmoreiz dzirdēju jūsu himnu, tās pirmo rindu: "Dievs, svētī Latviju!" Kā gan tā atgādina mūsu himnu! Mūsējā skan tā: "Dievs, pasargā armēņus!" (*Aplausi.*) Laikam šie vārdi ir ļoti raksturīgi mazskaitlīgām tautām. Mēs nesakām: "Dievs, sargi caru!"... Mūsu himnā neskan vis aicinājums iekarot jūras, okeānus kā angļiem, bet gan vēlēšanās dzīvot, izdzīvot. Un pat tas mums ne vienmēr izdodas. Mani, visu to redzot, no jauna modās sajūta, ka pārbūve tik un tā uzvarēs. Tā nav tikai atsevišķu cilvēku labā griba, tas ir

gadsimtu aicinājums, tieši tautas, nacionālās atmiņas aicinājums, kura visos mūsos ir dzīva un bez kuras mēs nevaram pastāvēt. Mēs visi jūtam un ticam, ka šis gars tik un tā uzvarēs, ka Maskava mūs sapratis, ka ir pienācis laiks, kad tautas vairs negrib tā dzīvot, tās grib dzīvot, kā novēlējis Ļeņins, tās vēlas brīvību. Un tā, pateicoties mūsu kopīgiem centieniem, atnāks. Es redzēju -- es atkāroju, -- es redzēju jūsos ļoti daudz dusmu, īpaši pēc vakardienas filmas. Bet atzīsim, mēs visi varam uzņemt šādu filmu. Mēs visi esam aizvainoti -- jūsos ir četrdesmitgadīgs, pat septiņdesmitgadīgs aizvainojums. Mūsu aizvainojums, iespējams, ir pat dziļāks par jūsējo. Mans rakstnieces pienākums ir jums pateikt, ka nebūt ne mazāks ir arī krievu tautas aizvainojums, jo šis staļinisma režīms, mākslīgais sociālisms dižo krievu tautu ir padarījis par klejotājiem. Krievi pameta savas dzimtās vietas, pameta Ziemeļus, pameta savus apgabalus un sāka klejot pa visu Padomju Savienību. Tas nav nesīs svētību krievu tautai, Krievzemei. Jūs visi esat lasījuši krievu t.s. lauku prozas autorus -- Rasputinu, Abramovu, citus. Cik daudz sāpju ir viņu dvēselēs. Daži domā, ka vainīgi esam mēs, mēs domājam, ka vainīgi ir viņi. Nē. Vainīgs ir režīms -- mākslīgi radītais, laika uztieptais režīms. Un neaizmirsīsim, ka ir divas Krievijas. Ir Kočetkova un Tvardovska Krievija, un ir Vasiljeva un Marinas Kosteņeckas Krievija. (*Aplausi.*) Mēs ticam, neskatoties uz daudzkārt piedzīvoto vilšanos -- es runāju par Armēniju, Kalnu Karabahum par visu šajās dienās pārdzīvoto --, ka mūs tomēr sapratis un taisnība uzvarēs. (*Aplausi.*)

Jau pieminētajā telegrammā redzam: apstākļi veidojušies tā, ka mūsu cēlās jūtas, mūsu klasiskais miers ir vērties dūsmās, stresā, naidīgumā. Par to es ļoti bēdājos. Es negribu, lai mana tauta kļūtu nikna. Pēc Sumgaitas notikumiem (atvainojiet, ka es pārkāpju reglamentu, es tūlīt beigšu), kad visi bēgļi -- katrs ar savu briesmīgo likteni -- ieradās Armēnijā, mēs atradām sevi tik daudz spēka, lai Sumgaitas noziedzniekiem neatbildētu ar to pašu. 8.martu, šo svētku dienu, mēs pārvērtām sēru dienā. Mums ir kalns, kurā atrodas piemineklis 1915.gada upuriem. Tikai reizi gadā -- 24.aprīlī -- visa armēņu tauta dodas turp, lai noliektu galvas pusotra miljona upuru piemiņas priekšā. Un 8.martā, vienīgo reizi pa šiem gadiem, armēņu tauta gāja šo taku, pie šī pieminekļa. Mums bija kāda vārdos netverama, tautā dzimusi nojausma, ka šie notikumi ir 1915.gada genocīda turpinājums. Tā bija lepna, sērojoša klusēšana. Es gribu, lai šī lepnuma izjūta manā tautā tiktu saglabāta. Puškini, raiņi, tumanjani nedzimst no dūsmām. Viņi dzimst no taisnīga naida, no ciešanām un labvēlības. (*Aplausi.*) Šogad es atpūtos kinodarbinieku radošajā namā. Tur atpūtās arī viena ģimene, kura devusi patvērumu astoņiem dažādu tautību bērniem. Un kad es

uzzināju, ka šo bērnu vidū ir arī viena azerbaidžāņu meitenīte, man ap sirdi, ticiet vai neticiet, palika ļoti gaiši. Šī ģimene bija ļoti draudzīga. Un man gribas, lai turpmāk cilvēce dzīvotu pēc šīs ģimenes principiem, lai mums visiem būtu viena kopīga māte -- daba, lai mūs vienlīdz apmiļotu saule -- ar vienādu siltumu, vienādu mīlestību. Lai šajā tautu saimē nebūtu nedz vecāko brāļu, nedz jaunāko brāļu, lai nebūtu aizbildņu un aizbildināmo. (*Aplausi.*) Lai nebūtu glābēju un izglābto, lai visas tautas dzīvotu draudzīgi un lai pār visām tautām valdītu viena svēta izjūta -- izjūta, kuras vārds ir brīvība. (*Aplausi.*)

Juris Podnieks

Augsti godātais kongress, tautasbrāļi, draugi! Esmu laimīgs, ka esmu bijis liecinieks, un domāju, ka teikšu gan visu jūsu vārdā, gan visu to cilvēku vārdā, kuri šodien klausās radio vai skatās televizoru, ka mēs esam laimīgi, ka esam liecinieki šim brīdim. Esmu laimīgs arī par to, ka esmu liecinieks tam, par ko runāja cienījamā dzejniece. Jau piecas reizes šī gada laikā mēs ar savu kinōgrupu esam bijuši gan Armēnijā, gan Azerbaidžānā, gan Karabahā. Mēs mēģinājām būt visos karstākajos mūsu zemes likteņpunktos, un tāpēc gribu ierosināt jums vienu: man šķiet, ka šodien vēlēšanās domāt tikai par mūsu Latvijas likteni, domāt tikai par mūsu iekšējo problēmu ir kļūda. Man liekas -- šodien ļoti būtiski ir dibināt tiltus starp šo dažādo jauno kustību, šo pamodušos cilvēku grupām, kuras ir visā mūsu zemē. (*Aplausi.*) Armēnijā man mēģināja atņemt kameru, domājot, ka es pārstāvu Centrālo televīziju. Un tad, kad es teicu -- nē, es esmu no Rīgas, man atbildēja -- labi, filmē, bet jūs jau gribat atdalīties. Es gribu runāt par to, ka šodien vēl arvien ir saglabājusies iespēja manipulēt ar informāciju. Un arī tas ir viens no mūsu frontes uzdevumiem -- pārtraukt iespēju manipulēt ar informāciju. Tāpēc mums ir jādibina šie tilti, kanāli, lai varētu apmainīties ar informāciju. Es galvoju, ka gan mūsu Programmas mets, gan arī tā Programma, kuru šodien pieņemsim, ir pietiekami interesanta un ļoti svarīga mūsu brāļiem gan Armēnijā un Karabahā, gan pārējās Padomju Savienības vietās, kur notiek šī grūtā pamošanās. Es domāju, ka mēs daudz varētu no viņiem mācīties, varbūt daudz vairāk saprast sevi, ja mēs labāk zinātu to, kas šodien notiek kaut vai Jaroslavlā vai Armēnijā. Es gribu ierosināt apmainīties ar šo informāciju un, teiksim, arī Rīgas centrā reizi nedēļā vai mēnesī izveidot atklāto tribīni, kur, tāpat kā Erevānā vai Stepanakertas laukumā, mēs varētu rezumēt savu dar-

bu, apmainīties ar informāciju un iet ar kaut kādiem priekšlikumiem tautā. Es domāju -- tas ir ļoti būtisks moments šajā atklātības jeb "glasnostj" programmā. (*Aplausi.*) Un vēl man šķiet, ka šodien visasāk (to parādīja arī Augstākā Padome un tās pēdējā sesija) mūsu priekšā nostājas kadru jautājums, jo, lai kā es sajūsminātos par situāciju, ka šāda Augstākās Padomes sesija un sēde notika, jo tā bija tomēr ar jaunu seju pret mums vērsta, man tomēr bija arī kauns, ka ar grūtībām tika sameklēti cilvēki, kas kaut cik tekoši varēja nolasīt latviešu valodā, teiksim, pārskata ziņojumu. (*Aplausi.*) Šeit jau tika runāts par to, ka mums it visi spēki jāveltī mūsu tautas pārstāvjiem tieši padomēs. Ne velti Gorbačovs ir teicis, ka šodien ir par maz sociālisma. Es domāju, ka šodien nav par maz sociālisma, bet vienkārši ir par maz padomju varas, un tāpēc mums būtu jānostājas principiāli un visi spēki jāveltī -- vismaz šajā pirmajā periodā -- nākamajām vēlēšanām.

Mani šaubas izraisa arī cilvēki, kas šodien varbūt pat sēž šajā zālē vai piedalās citās atklātās programmu apstiprinošās sēdēs, bet pavisam nesenā pagātnē vēl pieņēma pavisam citus lēmumus un vērsās pret mums ar pavisam citiem ļoti striktiem norādījumiem vai pat vērtējumiem utt. Es varētu runāt ļoti ilgi par daudzu mūsu Rīgas kinostudijas filmu likteni. Es varētu runāt vispār par Mākslinieku savienības un visu pārējo mākslas pārstāvju kopīgo sāpi. Jūs gribat konkrētus uzvārdus? Es domāju, ka mēs tos visus zinām, un kongress tam nav istā vieta. Man šķiet, ka šodien mums ir jāiedibina mūsu frontē nodaļa vai sekcija, kas ne tikai izskatītu staļinisma noziedznieku uzvārdus, viņus meklētu, bet arī nodotu atklātībai to daudzo cilvēku vārdus, kuri visā šajā pēdējā laikā ir mēģinājuši mūs bremsēt un stādināt. (*Aplausi.*)

Ilgu laiku biju prom un pēdējā laikā -- Anglijā, kur, izrādās, atrodas 5 tonnas Latvijas zelta. Nav vairāk! Jā, diemžēl vairs nav. Ja es būtu zinājis, es būtu tās sargājis.

Es vairāk saņemu informāciju no preses un laikam ar savu tādu kā stagnāta dabu, kas nepārprotami mani iekavējusies -- esmu šī perioda bērns --, visu laiku gaidīju: nu kas tad notiks un cik drīz, un cik ilgi mēs vēl spēsim izturēt šo ātro vilni, kurā šodien veļamies uz priekšu. Protams, man bija bail, ka ar mums notiks tas pats, kas notiks ar Armēniju, ka šeit arī stāvēs tanki un bruņumašīnas un varbūt būs tāpat kā tur, viņu lidostā: kad latvieši, armijas sastāvā būdami, izrēķinājās ar miermīlīgajiem demonstrantiem -- sita un šāva, ka tāpat var notikt ar kādu armēņu puisi, kad viņš ieradīsies šeit, Latvijā, ietērpts bruņucepurē un bruņuvestē. Es domāju -- tāpēc mums ir vajadzīga šī informācijas apmaiņa, lai tas nevarētu notikt. (*Aplausi.*) Un pēdējais (es ļoti atvainojos, ka pārkāpju reglamentu). Es domāju, ka ir ļoti būtiski mūsu frontē iedibināt atvērtību pret

jaunām idejām un jauniem cilvēkiem. Mani tomēr baida arī fakts, ka uz mani skatās vidējās un varbūt pat vecāki nekā vidējās paaudzes cilvēki. Es gribu, lai mūsu frontē tiktu iedibināts atvērts skats pret jauno cilvēku idejām, lai cik tās būtu trakas, lai cik tās būtu sākumperiodā kļūdainas, jo, ilgu laiku nepieļaudami iespēju kļūdīties mūsu jaunajai paaudzei, mēs esam viņu "razmācījuši" (atvainojiet pat tādu latviešu vārdu) nākt pie mums ar iniciatīvu, domāt un darboties. Paldies par uzmanību! (*Aplausi.*)

Ivans Čiževskis

Esmu dzimis Latvijā vēl pirms kara, bet nākas runāt krieviski, tāpēc ka pie mums ir tāda situācija. Atceros, pēc kara mūsu ciemā bija trīs skolas, bet nevienas latviešu, visas krievu.

Tagad mēs bieži runājam par savu dzīvi. Daži saka, ka dzīvojam labi. Varbūt arī nedzīvojam slikti, bet mums būtu jādzīvo divreiz labāk un brīvāk. Salīdzinājumam paskatīsimies uz saviem kaimiņiem, kaut vai uz Somiju. Tur no govīs vidēji izslauc 7 tūkstošus litru piena. Bet mūsu slaucēja nesen izslauca 4 tūkstošus litru, un viņai par to ārpus kārtas piešķīra automašīnu. Zviedrijā 4% iedzīvotāju nodarbināti lauksaimniecībā, paši sevi nodrošina un pusi produkcijas vēl pārdod ārpus valsts robežām, un dzīvo labāk par mums. Tāpēc man arī jādomā par mūsu latviešu tautas dzīvi pēdējā laikā. Un visbrīnīgākais periods Latvijas vēsturē, manuprāt, ir bijuši tās neatkarības gadi. (*Aplausi.*) Pievērsīsimies faktiem: vidējas kvalifikācijas Rīgas strādnieka alga bija 5 lati dienā. Kilograms žāvētas gaļas maksāja 1 latu un dažus santīmus. Desmit dienās strādnieks varēja nopirkt labu uzvalku, kārtīgu uzvalku, nevis sintētisko, tā kā tagad, kad viss piesūcināts ar ķīmiju. (*Aplausi.*) Ņemsim zemi. Manuprāt, labāko zemi mūsu pienākums atstāt nākošajām paaudzēm. Pie mums, Krāslavas rajonā, pusi zemes aizņēmušas rūpnīcas un, saprotiet, visu no tās izsūkušas.

Domāju, ka Latvijas neatkarības 70.gadadiena plaši jāatzīmē un tai jāpiešķir svētku dienas statuss. Dārgie biedri, es uzskatu, ka dažādās Latvijas vietās noteikti jāuzstāda pieminekļi Kārlim Ulmanim. (*Aplausi.*) Kāpēc? Tāpēc, ka viņš bija īsts latviešu tautas draugs. Kaut vai gadsimta sākumā, viņš jau tad cīnījās par neatkarību, par pilnīgu Latvijas patstāvību. Un par to pusgadu sēdēja Pleskavas cietumā. Vai pēc revolūcijas. Ja sociāldemokrāti cīnījās par to, lai Latvija atrastos Krievijas pakļautībā, tad Ulmanis cīnījās par pilnīgu Latvijas neatkarību. (*Aplausi.*) Atcerēsīsimies 1919.gadu, kad uz Rīgu devās Bermonts. Sociāldemokrāti aicināja

it kā padoties, boikotēt pretošanos, bet Rīgā ieradās Ulmanis un organizēja pretsparu ienaidniekam. Un tas bija lielākais Latvijas uzplaukuma laiks. Ņemsim Pēteri Stučku, viņu slavē. Tiklīdz viņš nāca pie varas -- no Krievijas izsauca karaspēku, noplūdināja Latviju asinīm, daudz tika sagrauts.

Vai arī -- mūsu pēckara dzīve. Es redzēju, ka zemniekiem bez atlidzības lika strādāt mežā. Milzīgi mežu masīvi tika izcirsti, un ešloni tos aizveda nezināmā virzienā -- kaut kur uz valsts iekšieni. Man pašam nācīs kolhozā daudz strādāt. Un es apskaudu tos... Mani vecāki bija kalpi. Apprecējās kā kalpi. Es apskaudu kalpus, jo viņi ēda četrreiz dienā un viņiem neviens nebija noteicis nekādas izstrādes dienas. Un viņš pusgadā nopelnīja tik, ka pusgadu varēja mierīgi dzīvot bez darba.

Atceros arī vācu zaldātus, viņi nemaz nebija tik briesmīgi, kā mēs stāstām. Atceros, kā viņi mūsu šķūnīti tēvu ar viņu cienāja. Labi cilvēki. Pie mums desmitiem kilometru apkaimē neviens cilvēks netika nošauts un neviens netika sadedzināts, tāpēc ka nebija partizānu. Partizāni atradās kaut kur rajona nomalē, savu ādu glāba... (*Aplausi.*) Viņi izdomāja plānu OST, šķietami briesmīgu plānu. Bet plānus izdomāt taču var visādus. Pie mums Krievijā un Latvijā bez jebkāda plāna iznīcināja miljoniem dzīvību (*aplausi*) -- gan latviešus, gan citu tautību cilvēkus.

Buržuāziskās Latvijas laikā taču katrs cilvēks varēja izbraukt uz ārzemēm, arī tas pats sociāldemokrāts, un atgriezties jebkurā laikā. Komunisti taču paši raksta: 1939.gadā braukājām uz ārzemēm, drukājām avīzes, no Somijas šurp vedām. Kurp tu aizbrauksi tagad? Biju aizgājis uz Ministru Padomi, tur ir viens komitejas priekšsēdētājs, un tam jautāju: "Kā ir, vai varu uz kādu nedēļu aizbraukt, ar bezdarbniekiem satīkties?" -- "Vai, mēs nevaram." Tā arī netiku. (*Aplausi.*) Mēs jau pusgadsimtu avīzēs rakstām: "Latvija ir brīva." Visas brīvības tiek izdeldētas ar spriedelējumiem par kopīgām interesēm. Runā, ka nepieciešamas jūtas, bet uz šīm jūtām dzimtenes vārdā spēlē visi. Un es lūdzu atļauju pateikt, ka es sapņoju par to, lai republika būtu brīva, tikpat brīva kā visas Rietumu republikas, -- to NATO blokā ir divi desmiti: puīši dienē māju tuvumā un nebrauc tūkstošiem kilometru. Un tās ir NATO valstis, kuras organizē savas kopīgās militārās mācības un kurām ir nesatricināma aizsardzība. Kāpēc tad PSRS kaut kas tāds nav iespējams? Pilnīgi iespējams. Traucē birokrāti. Tāpēc es uzskatu, ka visām republikām ir jābūt brīvām pēc rietumvalstu parauga un jāizvēl kopīgs parlaments. Jo arī tur, aiz robežas, visi ir patstāvīgi un visi ir vienoti.

Labi jau labi, pusi pateicu, pusi... (*Aplausi.*)

Olafs Gūtmanis

Cienījamie klātesošie! Vispirms es gribu izteikt savu nožēlu un sašutumu par to, ka šorīt tā tika pārtraukts dievkalpojums no Doma baznīcas. Man liekas -- to varēja izdarīt citādākā veidā, man liekas -- tas tika izdarīts diezgan nesmalkjūtīgi, un to izjutu ne tikai es, bet arī ļoti daudzi mūsu Latvijas TV skatītāji, kuriem bija apsolīts, ka parādīs šo aizlūgumu līdz galam un kuri tādēļ varbūt negāja uz Doma laukumu. (*Apļausi.*)

Un tagad jāpievēršas atkal mūsu pilsoniskajam dievkalpojumam šeit, un man ir uzticēts pārstāvēt Liepājas zvejnieku kolhoza "Boļševiks" Tautas frontes atbalsta grupu. Tātad par jūsu un mūsu piekrasti. Jūra ir tikpat piederīga mūsu republikai kā zeme, un uz jūru mūsu pamatiedzīvotājiem pagaidām ir vēl mazākas tiesības nekā uz zemi. Vismaz divas trešdaļas no Latvijas piekrastes ir aizliegtā zona -- postaža ar atsevišķiem izņēmumiem, kur koncentrēta zvejniecība un jūrniecība. Valsts robeža, ko apsargā robežsargi, karaspēka daļas no tautas armijas, kas pārstāv visas padomju tautas. Taču līdz šim nav panākta saskaņa starp mūsu republikas saimnieciskajām interesēm un karaspēka daļām. Dzīvojam katrs pēc saviem likumiem. Vispirms, ja ir runa par dabas aizsardzību un saimniecisko darbību piekrastē un Baltijas jūrā, par pamatiedzīvotāju tiesību ievērošanu savā teritorijā, -- mūsu piekraste un jūra ir tiktāl noplicināta šādas savrupdarbības rezultātā, ka pēdējais laiks valdības līmenī šo jautājumu atrisināt par labu republikas vitālajām interesēm. Konkrēti -- lai arī armija un flote ievērotu likumus par dabas aizsardzību piekrastes zonā un Baltijas jūrā. Un, ja vēl konkrētāk, tad jūras un ostas akvatorija piesārņošana ar naftas atkritumiem, izspridzinātie meži un noblietētās kāpas ap Jūrmalcietu un Papi, ar fosfora bumbu atliekām apdedzinājušies cilvēki, kuri šos spīduļus noturējuši par dzintaru... Mums jāatgūst saimnieciskās tiesības uz savu piekrasti un jūru.

Kāds tad izveidojies stāvoklis mūsu jūrniecībā un zvejniecībā? Krišjāņa Valdemāra kādreizējais aicinājums latviešiem skan kā parodija -- cik tad vairs ir to latviešu, kas jūrā brauc, kas apsaimnieko savu piekrasti! Piemēram izvilks no Tautas frontes atbalsta grupas sanāksmes kolhozā "Boļševiks": "Tie, kuri nāk iekārtoties darbā par zvejniekiem, -- 90% cittautiešu, vairumam nav savas dzīvesvietas, pretendē uz dzīvokļiem, kamēr vecie kolhoznieki dzīvo graustos. Ekspedīcijas zvejā galvenokārt iekārto cittautiešus, jo ap 80% latviešu ir radi ārzemēs vai vecāki bijuši izsūtīti. Šie "grēki" vēl aizvien tiek attiecināti uz dēliem un mazdēliem. Sen jau novecojusi vecā kārtība, kad slepenībā tiek

izlemts par vīzu piešķiršanu. Atklātības laikmetā šiem lēmumiem jābūt atklātiem, lai būtu zināms komisijas sastāvs, lai atteikums tiktu rakstiski paziņots un motivēts. Traucē caurlaižu sistēma. Mūsu bērni netiek uz kuģiem, lai iepazītu un iemilētu darbu, ko strādā viņu tēvi. Lauksaimniecībai piešķirta prioritāte, bet ūdeņi ir vēl nesakoptāki nekā augsne, jo sevišķi astoņām valstīm piederošā Baltijas jūra, kas piedraņķotās straumes ieņem sevi. Dzelmes atmirst, zivju krājumi izsīkst, nārstu vietas ik gadu izdangā ar traļiem, kāš jau mencīņas, kādas agrāk izbaroja vistām un zvēriem. Starp valsts standartu un zvejniecības noteikumiem ir pretrunas, kuru rezultātā tiek izniekoti zvejnieku lomi. Pat pārtikas trūkumā zivju produkcija tik zemas kvalitātes, ka veikalu plaukti vēl pilni ar bezgaršīgiem konserviem, primitīvi apstrādātām zivīm. Galvenais dzenulis ir plāns un peļņa, savervētie ļaudis plēš ārā no dzelmes lielo rubli. Ekspedīcijas zvejā ir daudz nenokārtotu jautājumu, kļiedzošu pretrunu nozvejā, zivju pieņemšanā un apstrādē. To nekādi nevar saukt par kārtību, ja augstvērtīgas zivis pārstrādā miltos, neparedzēto virsplāna nozveju, apstākļu spiesti, laiž pār bortu. Gadiem ilgi mūsu valsts zvejnieki, saudzīgi izsakoties, izskatās nepievilcīgi starptautiskajā arēnā. No tā cieš arī Latvijas zvejnieku kolhozu prestižs un cerētā peļņa. Vai nebūtu laiks arī šo kopīgo virtuvi sadalīt pa katliem, lai katrai republikai ekspedīcijas zvejā būtu sava flote, kas būtu atbildīga par savas republikas plānu un prestižu. Mums būtu vajadzīga sava pārstāvniecība starptautiskā mērogā, līdzīgi idejai par savas Olimpiskās komitejas izveidošanu, pārstāvniecība Apvienoto Nāciju Organizācijā." (*Aplausi.*)

Ievērojot prasību par ekonomisko neatkarību, nedrīkstam aizmirst zvejniecību -- mūsu republikas iedzīvotāju senso nodarbošanos. Mūsu jūrniecība ir vēl bēdīgākā stāvoklī nekā ar prioritātes tiesībām aplaimotā lauksaimniecība. Uz klausot zinātniekus un speciālistus, ņemot vērā Kultūras fonda rūpes par mūsu piekrasti un Vides aizsardzības kluba rekomendācijas, mūsaprāt, Tautas frontes Programma jāpapildina ar tiešiem norādījumiem, kas attiecas uz jūru un piekrastes zonu kā mūsu republikas vitāli svarīgu sastāvdaļu. (*Aplausi*)

Juris Dobelis

Cienijamie klātesošie! Atzīmējot mūsu tautas sabiedriski politisko aktivitāti, nevajadzētu aizmirst, ka šo aktivitāti nemitīgi bremsēs un traucēs visi, kam tas ir izdevīgi. Un tādu Latvijā ir

ārkārtīgi daudz. Tie ir cilvēki, kuri joprojām pilnā mērā bauda izveidojušās sabiedrības ietvaros radītās priekšrocības. Lai tās nezaudētu, šie privileģētie ir spējīgi ķerties pie visradikālākajiem līdzekļiem. Neaizmirsīsim, ka mūsu republikā, īpaši Rīgā, arī Jūrmalā, joprojām katru gadu saglabājuši pirmtiesības uz dzīvokļiem vesela virkne privileģētu pensionāru no visas Padomju Savienības. (*Aplausi.*)

Centisimies ieviest dzīvē visus Tautas frontes pieņemtos nopietnos lēmumus ar vislielāko drosmi un neatlaidību. Lai vārdi "atpakaļceļa vairs nav" nebūtu tikai tukša skaņa. Īpaša uzmanība pievēršama nacionālajam jautājumam. Tas ir galvenais latviešu tautai. Tas jārisina tūlīt un nekavējoties, jo laika vairs nav nemaz. Šinī sakarībā Tautas fronteī būtu nepieciešams noteikti pieprasīt atklāti publicēt LKP Centrālās Komitejas 1988.gada 18.jūnija plēnumā sniegto politiskās situācijas raksturojumu republikā un (*aplauši*) ar to saistītos lēmumus.

Par migrācijas kontroli republikā. Tautas fronteī vajadzētu ne tikai piedalīties tādu pasākumu izstrādāšanā un realizēšanā, kuru rezultātā migrācija pilnīgi izbeigtos, bet arī nodibināt sakarus ar Krieviju un citām PSRS republikām ar nolūku iesaistīt tās tādā darbībā, kuras rezultātā daļa cittautiešu, kuri nepārdomāti un nevajadzīgi atstājuši dzimtās vietas, varētu uz turieni atgriezties. (*Aplausi.*) Latvijas Tautas fronteī jāpiedalās un jāveicina tādu pasākumu realizācija, kuru rezultātā latvieši būtu vismaz 75% no republikas iedzīvotāju sastāva. (*Aplausi.*) Tautas fronteī vajadzētu arī noteikti pieprasīt likvidēt visas jauktās skolas un jauktos bērnudārzus republikā. (*Aplausi.*) Lai vēlēšanas varētu noritēt normāli, vispirms jābūt absolūtai publiskai skaidrībai par to, vai 40.gada notikumi Latvijā bija nelikumīga vai arī likumīga iekļaušana Padomju Savienībā. (*Aplausi.*) Vakar mēs atkal dzirdējām cienija-mo vēsturnieku Krupņikova un Strangas domas, ka tas krievu zaldāts, kurš ienāca Latvijā, nemaz neesot bijis tāds īsts okupants, tas vācietis esot bijis, redziet, sliktāks. Kad beidzot varēs publiski atzīt, ka tā bija nelikumība, tad varēs sarīkot pirmās padomju vēlēšanas, kurās būs jāpiedalās tikai tiem, kuri līdz 40. gada 17.jūnijam bija Latvijas pilsoņi, un to pēcnācējiem. (*Aplausi.*) Pie Augstākās Padomes jāizveido komisija, kurai jāizstrādā nolikums par pilsonības piešķiršanu pārējiem republikas iedzīvotājiem. Jādod skaidrs LPSR pilsoņu statusa apzīmējums. Par tādiem vispirms uzskatāmi iedzīvotāji, kuri bija Latvijas pilsoņi līdz 1940. gada 17.jūnijam un to pēcnācēji; ārpus Latvijas dzīvojošie latvieši un to pēcnācēji, ja viņi to vēlas. Citas personas, kuras grib apmesties republikā uz pastāvīgu dzīvi un kļūt par LPSR pilsoņiem, var kļūt par tādiem, ja apgūst latviešu valodu, atzīst

latviešu kultūras, saimnieciskās un citas tradīcijas un ar ilgstošu darbu Latvijas labā ir pierādījuši, ka ir cienīgi kļūt par LPSR pilsoņiem. (*Aplausi.*) Šādas tiesības būtu izskatāmas speciālai komisijai. Tie, kuri nav pilsoņi, uzskatāmi tikai par LPSR iedzīvotājiem, uz kuriem attiecas vispārējās tiesības, bet neattiecas tiesības vēlēt un tikt vēlētiem, vispārējās tiesības uz vietu dzīvokļu rindā, tiesības uz darbu darbavietu trūkuma gadījumā. Tālāk. Sakarā ar to, ka laikraksts "Sovetskaja Latvija" ir galvenais citu republiku informētājs par republikas dzīvi, no kura lielā mērā ir atkarīgas starptautiskās attiecības gan mūsu republikā, gan ārpus tās, pieprasīt, lai Tautas frontes īpaša komisija piedalītos šī laikraksta materiālu apspriešanā kopā ar redakcijas pārstāvi pirms materiāla publicēšanas presē, lai Tautas fronteī vajadzības gadījumā būtu tiesības publicējamam materiālam pievienot savus komentārus. (*Aplausi.*)

Šeit mēs jau dzirdējam dažādas domas par Latviju kā valsti. Jau tagad būtu nepieciešams domāt par iespēju sarīkot latviešu tautas referendumu, kurā tauta nobalsotu par tālāku iespējamo Latvijas valsts likteni. Lai latviešu tauta beidzot parāda savu šodienas attieksmi pret Latviju kā neatkarīgu valsti. (*Aplausi.*) Būtu jāatjauno arī 1922. gada satversmes sapulce. Var jau būt, ka šādi priekšlikumi kādam liekas pārsteidzīgi un gribas vēl kādu laiku pabūt apātījas gaisotnē, bet Latvijas tiesības būt neatkarīgai ir ierakstītas PSRS Konstitūcijā. Redziet, ilgu gadu nodarbojoties ar latviešu karavīru piemiņas vietu apzināšanu, bieži esmu domājis par tām milzīgajām ciešanām, kuras mūsu tautai atnesa 1. un 2. pasaules karš, par staļinisma nežēlīgo genocīdu pret latviešu tautu, esmu atcerējies tos nepilngadīgos latviešu zēnus -- strēlniekus un Latvijas armijas karavīrus, kuri, ne reizi nenoskūpstījuši sievieti, kā varoņi aizgāja no šīs pasaules, domādami par brīvu, neatkarīgu Latviju. Esmu sapratis cik daudz mēs, šodienas paaudze, esam viņiem parādā. Mums visu mūžu vēl būs smagi jāstrādā, lai mēģinātu mazināt šo parādu. Cita ceļa nav. Dievs, svētī Latviju! (*Aplausi.*)

Juris Putriņš

Dārgās Latvijas meitas un dēli, sievas un vīri! Šajā nebijušajā, necerētajā laikā man uzticēts tas gods sveikt latviešu tautu, sveikt jūs visus pirmajā Latvijas Tautas frontes kongresā Igaunijas Tautas frontes Domes vārdā. (*Aplausi.*)

Aizvakar manifestācijā "Par tiesisku valsti" jūs sveica šeit zilē sēdošais Domes loceklis Marts Tarmaks. (*Aplausi.*) Šodien --

arī latviešu valodā -- to darišu es. Tāpat sveicu jūs no topošās Igaunijas latviešu biedrības, kura savu dibināšanas sanācšanu svinēs kopā ar visu latviešu tautu -- šā gada 18.novembri. (*Aplausi.*) Un es domāju, ka arī latviešiem lieti noderēs pieredze, kā pa arumiem jābrauc, lai pieņemtu statūtus. Līdzās šai nelielajai, mīlas pilnajai ironijai atļaujiet kopā ar jums būt lepnēm par latviešu tautas atmodu, drosmi un vīrišķību. Un savukārt tas, kā latviešu tauta apsveic jebkuras zemes pārstāvi, kurš ierodas šeit ar lepmi paceltu galvu un sāpi par savu tautu, -- šī kopības sajūta pārliecinošāk par visu rāda, ka nav drošāka nacionālā jautājuma risināšanas ceļa kā katras tautības atmoda, kā visu tautību kopējas brīvības alka. Man nācās šoruden darboties Igaunijas tautību foruma veidošanā un izjust sarūgtinājumu, redzot, ka tur dzīvojošiem latviešu bērniem ir daudz mazākas iespējas apgūt latviešu valodu nekā mūsu tautiešiem Amerikā, Austrālijā, Zviedrijā vai kur citur. Nācās izjust sāpes par somu un zviedru traģiskajiem likteņiem. Tas bija saspringts darba mēnesis. Forumā uz līdztiesības principiem piedalījās 19 Igaunijas tautību delegācijas. Kopīgi pieņemām rezolūcijas nacionālajā jautājumā. Tāpat tika izveidota Tautas frontes Tautību padome, kura līdzdarbosies Igaunijas delegācijas platformas izstrādāšanā paredzētajam PSKP plēnumam par nacionālo jautājumu. Darbs šajā forumā radija lielu gandarījumu un deva iespēju mums daudz labāk saprast vienu otru ļoti daudzos sarežģītos jautājumos. Atļaujiet arī visu Igaunijā dzīvojošo tautību vārdā sveikt visas Latvijā dzīvojošās tautības. (*Aplausi.*) Un vēl -- mīlā, mīlā latviešu tauta, tagad, kad mēs visi mostamies, atļaujiet man novēlēt, lai nekad mums nebūtu jādzird, ka latvietis saka, ka viņš kaut ko nevar. Šī caur tūkstoš gadiem nestās etniskās apziņas atmoda dara latvieti stipru, vienotu, sev ticošu un brīvu. Bet šai atmodas reiboni lai neaizmirstam bez savas tautas arī citas tautības. Tādu sisto, pazemoto, pa pasauli izsvaidīto vēl ir daudz, ļoti daudz. Un mēs neesam vienīgie, kuri uz savas ādas izjutuši to skarbo patiesību, ka vislielāko ļaunumu tautai nodara savu etnisko apziņu zaudējušie tautieši. Ļeņins, to teikdams, domāja par plašās Krievijas mazajām tautām, bet šodien tas pilnā mērā attiecas uz visiem. Etniskā pašapziņa izzūd, un, apzinoties, cik viegli tāds cilvēks izmantojams kā ierocis pret citām tautībām, mums jācinās par nacionālo attiecību demokratizāciju arī šeit. Un mums ir svēts pienākums palīdzēt visiem, lai šodien vistuvāk zemei esošajai latgaļu tautai ir savas skolas, teātri un kultūras centri, lai atmaksājam savu parādu Igaunijas brāļu tautai libiešiem, kurus nemācējām nosargāt arī no staļinisma patvaļas. Dziedot libiešu "Pūt, vējiņi", mēs viņus atceramies ļoti reti. Lai palīdzam visiem šīs staļinizācijas upuriem, lai mostas visu tautību etniskā apziņa un lai

cilvēks atkal kļūst vienots ar dabu savā garā un tikumības jaunā -- augstākā pakāpē, lai izlūdzamies piedošanu no dabas par savu nespēju nostāties preti dabai un tautībai naidīgiem spēkiem. Es nešaubos, ka varenā krievu tauta sevi neļaus pazemot līdz tam, ka to izmantos par ieroci pret citām tautām. Un nebūs ilgi jāgaida, kad mēs savos svētkos lepni varēsim sveikt pamodušos un brīvu krievu, brīvu baltkrievu un brīvu ukraiņi. Un mēs atkal atgriezīsimies tuvāk zemei, tuvāk etnosam, tuvāk viens otram. Tuvāk tikumībai un ticībai savai nākotnei. Lai Dievs ir ar mums! (*Aplausi.*)

Imants Kalniņš

Par starpnacionālajām attiecībām. Te nav runa par starpnacionālām attiecībām, te ir runa par draudīgu asimilācijas procesu, kura ātrums ir kļuvis nekontrolējams. Runāt par to, cik nepieklājīgi viens otru ir apsaukuši latvietis un krievs, ir tas pats, kas spriest, vai pēc Latvijas okupācijas 1940.gadā bija vai nebija revolucionāra situācija. (*Aplausi.*) Es neredzu dialoga iespēju starp cittautiešiem un latviešiem. Cittautiešiem problēma atrodas cilvēcisko attiecību līmenī, bet latviešiem -- "būt vai nebūt" līmenī. Tātad runa ir par objektīviem draudiem latviešu nācijas eksistencei, nevis par to, cik iecietīgi mēs viens pret otru izturēsimies. Tātad runa ir par to, ka uz latviešu tautu iedarbojas aktīvi destabilizējoši faktori, kas draud ar tautas bojāeju.

Ko darīt? Pirmkārt, nekavējoties un pilnīgi izbeigt migrāciju. Otrkārt, ar likumu noteikt pieļaujamo citu tautību pārstāvju kopējo īpatsvaru Latvijas republikā. (*Aplausi.*) Nav pieļaujams tāds stāvoklis, kāds ir, piemēram, Rīgā, kur latvieši sastāda ne vairāk par 30% iedzīvotāju skaita. Tas rada tautai stresa stāvokli, kurā nav iespējama normāla harmoniska eksistence. Tas pats attiecas uz citām lielākajām Latvijas pilsētām. Treškārt, valdībai ir jāizskaidro tiem cilvēkiem, kuri šeit atvilināti, ka tās politika ir bijusi aplama, jāatvainojas viņiem un jānodrošina visi apstākļi, lai viņi varētu atgriezties savās dzimtajās vietās. (*Aplausi.*) Ja netiek neitralizēti visi latviešu tautu diskriminējošie un destabilizējošie faktori, Latvijas Tautas fronteī jāizvirza jautājums par Latvijas izstāšanos no Padomju federācijas. (*Aplausi.*) Tauta nekad nesamierināsies ar pašreizējo stāvokli, arī šis process ir neatgriezenisks.

Par internacionālismu. Nevaru iedomāties internacionālismu citādi kā konkrētu palīdzību tautai, kurai šī palīdzība ir vajadzīga. (*Aplausi.*) Tie ir latviešu strēlnieki Krievijas revolūcijā, tie ir latvieši un igauņi cīņā par savu valstiskumu Pirmajā pasaules karā, tās ir internacionālās brigādes Spānijā, tās ir pasaules tautas cīņā

pret fašismu. (*Aplausi.*) Tikai konkrētā palīdzībā tautai, kurai šī palīdzība ir nepieciešama, var izpausties internacionālisms. Cita internacionālisma nav. (*Aplausi.*) Jebkura tauta ir ieinteresēta sevi saglabāt, tādēļ neviens cits kā pati tauta vislabāk zina, kas tai nepieciešams, lai tās nākotne būtu nodrošināta. To jautājumu izlemšanā, kuri attiecas uz tautas nākotnes nodrošināšanu, nevar tikt ņemtas vērā citu tautu pretenzijas. (*Aplausi.*) Latvija nav kaut kāda abstrakta neitrāla teritorija, kuru var dalīt un pārdalīt atkarībā no iedzīvotāju nacionālā sastāva skaitliskajām attiecībām. Jāņem vērā, ka šīs attiecības lielvalstiskā ļaunprātībā ar iztapīgu ierēdņu palīdzību ir tikušas radītas mākslīgi par postu visai latviešu tautai. (*Aplausi.*) Latvija ir zeme, kas pieder latviešu tautai, un tādēļ tikai pati tauta ir tiesīga noteikt parametrus, kas attiecas uz iedzīvotāju sastāva skaitliskajām attiecībām, īpaši tagad, kad tas ir tautas dzīvības un nāves jautājums. (*Aplausi.*) Tikai pati tauta ir tiesīga noteikt, kādā valodā tā savā zemē runās, kāda būs tās ekonomika un kādus cilvēkus tā izvēlēsies par saviem lideriem. (*Aplausi.*) Jebkurš kompromiss šajos jautājumos ir nevis internacionālisma izpausme, bet agresija pret tautas pašnoteikšanās tiesībām. (*Aplausi.*) Jā, nav taisnīgi vainot cilvēkus, kas uz Latviju braukuši, karjeristiskas ievirzes ierēdņu vilināti vai gluži vienkārši biežāku maizes kumosu un labākus dzīves apstākļus meklēdami. Bet ir taisnīgi prasīt, lai šie cilvēki necenstos apmierināt savas vajadzības uz tās zemes iedzīvotāju rēķina, uz kuru viņi ir atbraukuši. Jā, nav taisnīgi, ka iebrucēji no citurienes tiek nicīgi dēvēti par migrantiem. Bet ir taisnīgi prasīt, lai tie jebkuras tautības pārstāvji, kuri Latviju izvēlējušies par savām mājām, plecu pie pleca cīnītos par tās tautas ideāliem, kuras vidū viņi savas mājas ir atraduši. Cita internacionālisma nav. (*Aplausi.*)

Juris Freibergs

Draugi, domubiedri, latviešu tauta! Esmu pilnvarots runāt Ogres rajona un Taurupes ciema frontinieku vārdā. Es gribētu sākt ar ekoloģiju. Baldonē gatavojas ierīkot četras šahtas, pa 1600 kubikmetriem katru. Ir izstrādāts grandiozs projekts par republikas eksperimentālā toksisko atkritumvielu pārstrādes un glabāšanas poligona celtniecību Taurupē. Projekts, kuram nav un nevar būt vietas mūsu republikā, mūsu mazajā Latvijā. (*Aplausi.*)

Šī nav lokālpatriotiska noskaņa par sava kaktiņa, sava stūrīša zemes saglabāšanu. Tas ir visas Baltijas jautājums un ne tikai Baltijas jautājums. Atbildot uz taurupiešu sašutumu par poigona

celtniecību, bijušais Ministru Padomes priekšsēdētājs biedrs Rubenis teica: "Mums pašiem arī savi atkritumi jāglabā." Bet es gribētu jautāt, vai tad tie ir mūsu atkritumi? Izejvielas ievadam, darbaspēku ievadam, produkciju izvedam, atkritumi -- mūsu? (*Aplausi.*) Būsim godīgi un ievērosim arī ekoloģijā vienlīdzīgās sadales principu, jo pamatā indigo atkritumu ražotāji ir Vissavienības resoru pakļautības uzņēmumi, un tātad arī toksisko atkritumu uzglabāšana jāorganizē nevis pēc teritoriālā, bet gan pēc resoru principa. Un te nu jāatzīst, ka Latvija nekādā veidā nevar uzņemties vēl vienu laipnību un labprātīgi kļūt par Vissavienības, es pat gribētu teikt -- Eiropas mēroga miskasti. (*Aplausi.*) Taurupes poligona jauda plānota 120 tūkstošiem tonnu atkritumu gadā. Bet pēc aptuveniem aprēķiniem republikas atkritumu pārstrādes jauda gadā ir 20 tūkstoši tonnu. Tātad simttūkstoš tonnas tiks ievestas. No kurienes? Izrādās, gan no austrumiem, gan rietumiem jau interesējas par Taurupes poligona celtniecību. Un šeit neviļus nāk prātā prakse, kādu lieto tā kapitālisma pasaule, kura savus ķīmiskos atkritumus par zināmu atlīdzību noglabā bijušajās kolonijās un mazattīstītajās zemēs. Vai tiešām arī Latvijai tiek piedēvēts tāds kolonijas statuss, un vai tā ir pelnījusi tādu likteni? (*Aplausi.*) Poligona dārdzība sastāda 150 miljonus rubļu. Vai tiešām vēl simt gadu republikas uzņēmumi nedomā ieviest daudznozaru bezatlikumu tehnoloģiju, kuru jau tagad pakāpeniski realizē attīstītās pasaules valstis? Un vai joprojām leposimies ar šādiem simtgadu plāniem? Poligona teritorija aizņem 4163 hektārus. Tā ir puse no Taurupes ciema teritorijas. Projektu realizējot, jālikvidē 50 lauku viensētas, jāpārveido, es pat gribētu teikt, jāizsūta 190 cilvēki no savām dzimtajām vietām, jālikvidē piecas fermas, bērnudārzs, reāli ir apdraudētas izcilā latviešu ainavista Vilhelma Purviša dzimtās mājas "Vecjauzi", kopējie materiālie zaudējumi sastāda 17 miljonus, bet zemi mēs taču vispār nevaram vērtēt. Vai tiešām tas var realizēties tagad, kad visa uzmanība tiek veltīta Latvijas kultūrainavas un vides saglabāšanai un Latvijas viensētas atdzimšanai? Un tādēļ, ņemot vērā visus šos argumentus, es Ogres rajona delegātu vārdā gribētu ieteikt: pirmkārt, nodrošināt efektīvu kontroli pār ražošanas atkritumu glabāšanu un izplūdēm. Nepieļaut jaunu, nepārdomātu toksisko atkritumvielu poligonu celtniecību. Otrkārt: nodrošināt republikas ekonomisko suverenitāti un absolūti atbrīvoties no Vissavienības resoru ietekmes un iejaukšanās. Brīvību jautājumu izlemšanā par struktūrizmaiņām tajā virzienā, kas atbilst republikas saimnieciskajam modelim un ekoloģiskajai drošībai ar tiesībām nekavējoties slēgt atsevišķus uzņēmumus, kas aktīvi indē vidi. Realizēt jau 1917.gadā Ļeņina pasludināto lozungu "Visu varu padomēm!". Lai padomēm būtu vadošā un noteicošā loma tautas

saimniecības pārvaldē, lai tautas deputātu padomes neatrastos arī vietējo resoru aizbildniecībā. Jo mēs taču zinām, ka vara pieder tam, kam ir nauda. To nedrīkst aizmirst. Un, kamēr tautas deputātu padomes būs lūdzēja lomā, absolūti nekas nemainīsies. Nekavējoties izlemt jautājumu par migrācijas tūlītēju un pilnīgu izbeigšanu. Jo arī Taurupē gatavojas ievest sešsimt cilvēku. Nekavējoties izlemt jautājumu par Latvijas pilsonību. Jo es uzskatu, ka tikai Latvijas iedzīvotājs, kurš apzinās sevi kā pilsoni, var rūpēties par Latvijas saglabāšanu. Un piekritu visiem tiem, kuri teica, ka par pilsoņiem var atzīt cilvēkus, kuri dzīvojuši Latvijā līdz 40. gadam vai ir šo cilvēku pēcnācēji, bet pārējo Latvijas iedzīvotāju pilsonības jautājumu var izlemt speciālas pilsonības komisijas atkarībā no iedzīvotāju valodas prasmes, Latvijas kultūras un vēstures zināšanas.

Vēl nedaudz par izglītību. Tā kā es pats esmu skolotājs, tad domāju, ka ir nekavējoties jārealizē trīs galvenie jautājumi izglītības jomā. Pirmkārt, skolas patstāvības nodrošināšana. Ir taču beidzot jāsāk ticēt tiem cilvēkiem, kuri apņēmušies un kuriem sabiedrība uzticējusi jaunās paaudzes audzināšanu. Ir jāizdzen verdziskās atkarības sindroms no skolotāja, skolotājam ir jābūt neatkarīgam un patstāvīgam. Otrais. Skolas humanitarizācija. Un trešais -- garīguma ieaudzināšana, jo tikai tad mēs varēsim ticēt Latvijas nākotnei. Pašreizējā pedagoģija ar vēl ļoti stiprajām staļinisma, brežņevisma pedagoģijas ievirzēm sistemātiski nodrošina jaunu tehnokrātiņu un birokrātiņu atražošanu. (*Aplausi.*) Un nobeigumā es gribētu teikt, ka Ministru Padomes preses konferencē tika solīts toksisko vielu poligona Taurupē necelt. Taču ir pieņemts Ministru Padomes lēmums par tā celšanu. Un kamēr nebūs lēmuma, kas atceļ iepriekšējo, mēs tam neticam. Izmantojot to, ka šeit atrodas republikas valdība, es tomēr gribētu lūgt Ministru Padomes priekšsēdētāju biedru Bresi dot konkrētu atbildi uz jautājumu par Taurupes poligona celtniecību. (*Aplausi.*) Tātad -- cels to vai nē. Es domāju, tam mēs laiku varētu atrast...

Lūdzu mazu uzmanību. Te ir lapa ar veselu rindu parakstu: "Mēs, apakšā parakstījušies, protestējam pret eksperimentālo neutilizējamo toksisko rūpniecības atkritumu neitralizēšanas un uzglabāšanas poligona celtniecību Taurupē." Vienā sarakstā 260 parakstu, otrā 198. Tas ir, bez tiem sešsimt parakstiem, kurus Taurupes ciema un apkārtējo ciemu iedzīvotāji iesniedza Ministru Padomei jau vasarā, uz kuriem nav saņemta atbilde... (*Zāle viņņojas.*) Un vēl uzmanību. Vēl 198 paraksti arī, lūgums par pilnīgu atklātību par Latvijas PSR ekoloģisko stāvokli, precīzu informāciju par ķīmisko atkritumu glabāšanu Baldonē un Salaspils atomreaktora tehnisko stāvokli...

Viļņa Breša atbilde.

Biedri, lēmumu par Taurupes vai kādu citu poligonu celtniecību Ministru Padome nav pieņēmusi. Pavisam nesen, kādas divi nedēļas atpakaļ, šis jautājums tika izvirzīts Ministru Padomē un kā nesagatavots noraidīts. Tika uzdots kompetentām iestādēm sagatavot jautājumu par atkritumu daudzumu un par iespējām kaut kur viņus republikā glabāt. Tuvākā laikā mēs šo jautājumu izskatīsim un dosim sabiedrībai pilnīgu atbildi. (*Zālē neapmierinātība.*)

Ilmārs Ančāns

Es ļoti pateicos, ka man beidzot dots vārds. Es varbūt sliktāk runāšu latviski, bet tā tas ir zināmu apstākļu dēļ. Īsumā par savu biogrāfiju. 1962.gadā, kad mācījos Rīgas Medicīnas institūtā, es kritizēju Hruščova politiku un pateicu, ka tā ved pie kraha ekonomikā un lauksaimniecībā. Es tiku izslēgts no Rīgas Medicīnas institūta par pretpadomju propagandu. Tālāk mans ceļš turpinājās dienestā, es dienēju netālu no tās vietas, kur prezidenta Kaļiņina sieva izcieta savu desmit gadu ilgo sodu, blakām bija tas lāģeris. Pēc tam es aizbraucu uz Maskavu un iestajos 1.Maskavas Medicīnas institūtā, neizstāstīdams visu par sevi. 1973.gadā nāca gaismā tas, par ko es biju izslēgts no Rīgas Medicīnas institūta. Valsts eksāmens sākās sestdien, bet piektdienas vakarā man tika paziņots, ka mani nepielaiž pie valsts eksāmeniem. Lielu palīdzību man sniedza Centrālkomitejas darbiniece Valentina Pikina, kas savā laikā bija Ļeņingradas komjaunatnes trešā sekretāre, viņu bija pratinājuši personīgi Staļins un Berija, pēc tam viņa sešpadsmit gadu nosēdēja cietumā. Viņa mani saprata un daudz palīdzēja. Pēc institūta beigšanas atgriezies Latvijā, es strādāju Dzelzceļnieku slimnīcā. Tur radās konfliktsituācija kāda nāves gadījuma dēļ. Lai gan es protestēju, mana lieta sākās no sākuma. Pienāca ziņojumi no Rīgas Medicīnas institūta un Maskavas Medicīnas institūta, un, tā kā es biju partijas biedrs, jautājums par mani tika izskatīts Centrālkomitejā. Es izteicu viedokli, ka jārada jauna tipa partija, jāņem savās rokās armija un milicija un jāgāž valdība. Mani izslēdza no partijas, un es vairs nedrīkstēju strādāt par mediķi. Pēc tam kad es apciemoju Amerikas vēstniecību, man izdarīja divas psihiatriskās pārbaudes nakts laikā, milicijas telpās. Pēc atgriešanās Rīgā mani vajāja Drošības komiteja, viss nonāca tik tālu, ka es baidījos no bezjēdzīgas bojāejas un mēģināju pāriet robežu, kas man neizdevās laika apstākļu dēļ. Es apmetos uz dzīvi Minskā, mani meklēja milicija, un gandrīz četrus gadus es biju bez darba. Starp citu,

pavēli par manas lietas izmeklēšanu pēdējo reizi te, Rīgā, kad strādāju Dzelzceļnieku slimnīcā, bija parakstijis Pugo. Savā laikā manu likteni lēmusi Vosa administrācija, Pugo, Dzenitis, Drizulis, Kaņeps... Tagad gribu dažos vārdos izteikt neizpratni par biedra Jakovļeva apciemojumu mūsu republikā. Es līdz šim bridim nevaru izprast, kas nav skaidrs nacionālajā jautājumā. Atļaušos minēt dažus piemērus. Iepriekšējais runātājs, Imants Kalniņš, pieskārs jautājumam, ka Rīgā latviešu ir mazāk par 30%, Latvijā mazāk par 50%, un ka mēs, latvieši, vēl arvien neesam sasnieguši to skaitu, kāds bija 1930.gadā. Mūsu dabiskais pieaugums ir 0,02 procenti. Tas Padomju Savienībā ir viens procents. Tādas situācijas nav nevienā sociālistiskā valstī. Vai tiešām tā ir tā pati republika, kura savā laikā tik daudz darījusi Oktobra revolūcijas labā? Tepat, mūsu zālē, ir cilvēks, kas tēloja galveno lomu filmā "6.jūlijs". Tieši 6.jūlijs bija tas, kas glāba revolūciju, glāba Ļeņinu. Attiecībā uz nacionālo jautājumu es nevaru izprast, kas nav skaidrs Jakovļevam. Minēšu piemēru, statistikas datus: laikā no 1970. līdz 1979.gadam -- desmit gadu laikā -- latviešu skaits ir pieaudzis par 230 cilvēkiem, krievu -- par 116 tūkstošiem, baltkrievu -- par 16 tūkstošiem, ukraiņu -- par 13 tūkstošiem. Es atkārtoju -- mūsu pieaugums ir 0,02%. Kā gan mūsu valdība, kā mūsu partija nevar izprast, ka mēs stāvam nācības iznikšanas priekšā... Un tāpēc es ierosinu, pirmkārt, lai Latvijas Tautas frontes kongress vai nu atzīst par spēkā esošu 1920.gada Miera līgumu, ko ir parakstījis Ļeņins, vai par spēkā neesošu to līgumu, ko Hitlers un Staļins parakstīja 1939.gadā, un, otrkārt, ņemot vērā situāciju, kādā mēs atrodamies, es ierosinu, -- tāpat, kā 1917.gadā, pēc revolūcijas, tika pieņemts Dekrēts par mieru un Dekrēts par zemi, izstrādāt Dekrētu par speciālu komisiju nācības saglabāšanai. Citādā gadījumā mēs nevaram izdzīvot. Paldies par uzmanību. (*Aplausi.*)

Marģers Martinsons

Godājamie tautieši dzimtenē! Miļš paldies par iespēju piedalīties Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresā arī Sibīrijā dzīvojošiem latviešiem. (*Aplausi.*) Mana ģimene triju cilvēku sastāvā septiņus gadus atpakaļ izbrauca ar komjaunatnes ceļazīmēm labprātīgi, patriotisku jūtu aicināti, palīdzēt celt BAMu. Tagad nevienam nevajadzīgo BAMu. Kādēļ mūs piemeklēja pazudušā dēla liktenis? Tagad mums ģimenē ir pieci bērni. Ārija, Maija, Līga, Laima, Marģerītis un mazmeitiņa Inita. Dzimuši Ziemeļbaikāla krastos. Bet mēs cilvēcīgi vēlamies, lai vēl šogad jaundzimušais

Lāčplēsis vai Mildiņa dzimtu Dzimtenē, Latvijā. Bet -- kur dzīvosim? Es darba nebaidos. Atradišu. Latviešu valodu māku -- mākam. Aizbraucām, bija tā: "Ja ķebe ruskim jazikom govorju, poņimaješ? Ti na ruskom jazike neponimaješ, što li?" Šāda veida pirmā uzruna. Jebkurā darbavietā Sibīrijā. Un paprovē tikai sastomīties, atbildēt citā mēlē, nekā gaidīts. Darbā tu pirmais melnstrādnieks, visos citos lūgumos -- pēdējais. Kaut BAMA triecienceltnē ie braucis ar komjaunatnes ceļazīmi, esi laimīgs, ja tevi par fašistu nenosauc, kad tu stūrgalvīgi prasi cilvēkcieņu latviešu ciematā Kičerā vai Taksimā. Tātad visu izšķir pirmām kārtām valoda, kādā tu runā. Un ar tevi runās. Ja manējā -- manējais. Latvieši, runāsim latviski savā Dzimtenē! (*Aplausi.*) Visos līmeņos, noteikti arī lietvedībā. Jo citas tādas valodas nav. Un citur mēs neesam nekas. Neesam nekas. Nepakļausimies ie braucēju visvarēnībai, kas iekaro telpu ar ideoloģiskiem internacionālismiem, kolonizatoriem, kosmopolītiem, uzsūtītiem, nevis uzaicinātiem. Piemēram, Burjatijas ziemeļos, Severobaikāliskā, 67 tautības pilnīgi apklusinājušas dzimto burjatu valodu viņu dzimtenē -- arī manas sieviņas valodu savā dzimtenē, sākuma periodā pat nepieļaujot domu uz līdzīgiem pamatiem maksāt par darbu; viņiem jāatsāk darba stāžs no nulles. Tā ir ekonomiska paverdzība iedzimtājiem, nemākuļiem, ar augstākām izglītībām. Mēs esam tādi kā daudzgalvaini pūķi padomju stādnieku šķiras aizsegā. Varbūt par līdzīgi internacionālistiem, kas 67 mēlēs uzbrūk vienai nācijai, burjatu tautai, kas uz necilvēcīgiem principiem ar dažādiem ideoloģiskiem ieročiem attaisno savu pārākumu, tehnoloģisko sagatavotību un pat nesagatavotību, neļauj vietējiem strādāt savā dzimtenē uz tikpat izdevīgiem pamatiem, ar augstiem atalgojumiem, uzreiz izslēdz nepieciešamību tālajā austrumu zemē izmantot burjatu valodu lietvedībā vai runāt burjatiski ar iezemiešiem. Šis daudzgalvainais ideoloģiskais rēgs ir briesmīgs savā "nevainībā". Viņš, ilgstoši dzīvojot vairākumā, kļūst par iznīcinošu spēku mazākuma tautām, automātiski likvidējot autonomiju. Migranti nospiedošā vairākumā ir mazo nāciju kolonizatori, to iekarotāji un iznīcinātāji bez zobena. Metīsi jau nav noteikta tauta. Tāpēc brauksim mājās uz savām dzimtenēm, visas nācijas! (*Aplausi.*) Mēs taču savā dzimtenē varbūt esam gaidīti, vēlami, lai celtu savas tautas gaišo, bagāto nākotni. Kāpēc ievest cittautiešus, ja savtautiešus izvedam, organizējam ar internacionāliem lozungiem atkal izbraukt uz Tjumeņu Sibīrijā un citur. Mēs, latvieši, taču dzīvojam arī Austrālijā, Amerikā, Zviedrijā, Vācijā, varbūt tajās zemēs par mums atkal līdzīgi domā vietējie? Tāpēc brauksim mājās. *Pojehaļi domoj!* (*Aplausi.*) Nobeigumā gribu izteikt priekšlikumu sastādīt priekš Latvijas Tautas frontes mūsu pirmo sarakstu, ar mūsu adresēm, sīki aprakstītām

iedzīvēm: vagoniņš, baraka, dzīvoklis, garāža, siltumnīca, iekopts zemes gabaliņš. Pirtiņas, saunas, vietas bērnudārzos, krievu valodas skolās. Labāk apmaksāts darbs jebkurai profesijai, ja jūs esat dzimtie sibīrieši, mainisimies līdzvērtīgi! Cittautieši, bez atsevišķas pilsētas celšanas kādā Pleskavas apgabala nostūrī, ne latviešiem priekš krieviem un ne krieviem priekš latviešiem. Mēs taču, pasaules laimes meklētāji, savā laikā esam ieguvuši to, kas pienācās. Bet tagad pa mājām, jo BAMS skaitās uzcelts 1984.gadā, kad biju klāt, kā krieviski saka -- stikovkā. Atbraucām, uzcēlām, braucam mājās visi. Atbrīvojāt, un arī brauciet mājās. (*Aplausi.*) Lai būtu noderīgi mēs visi savai Tēvzemei un brīvībai. (*Aplausi.*) Dāvinu Latvijas Tautas fronteī -- manā izpratnē, kā mācēju -- krāsu foto- glezniņu "Tautas varoņa augšāmcelšanās". (*Aplausi.*)

Viktors Avotiņš

Nav tautas bez cilvēka. Viss mantotais top tikai ipašums, ja nav, kas izved to caur sevi jaunā skaistumā un jaunā garīgā virsotnē, ja nav pildīts pienākums un tauta micās uz vietas vai domā par likteņa nežēlību pret sevi. Tai ceļā, ko esam gatavi iet, mūs negaida dārgumu atradnes, mūs negaida sarūpēts azaidis un guļa, bet vien mūsu līdzenums, mūsu pauguri un drusciņ jūras. No tiem mums jādabū viss, lai mums pietiktu. Apkārtējo netaisnību var novērst tikai ar mūsu gribas un rūpju taisnību. Jūtu taisnība vēl ir tikai eņģelis, kas lido virs mums.

Tagad, kad drikstam paust savu rūgtumu, kad drikstam pieminēt netaisni nobeigtos, es lūdzu iedomāt savu zemi un tās postā grūdējus. Lai katrs daudz maz brīvā laikā paskatās sevi: kā es stāvu Latvijā? Vai man atļauj būt, vai es esmu? Esmu brīvs, kamēr dziedu, vai esmu brīvs? Ja mums kārtējo reizi tikai atļauj būt, tad šis patoss un šis runas ir mazā vērtē. Tas ir jauns estrādes žanrs, ko valdība mums visžēlīgi piešķir tvaika nolaišanai. (*Aplausi.*)

Ar verdzisku apziņu brīvu valsti veidot nav iespējams. Šis apziņas varbūt nav Dziesmu svētku estrādē, parkos un laukumos, bet tā vēl uztūkst, jo tuvāk esam tiem, kas tur rokās mūsu dienišķās maizes skapja atslēgas un dienišķās dzīves skābekļa balonu. Es gribu, lai mēs atcerētos, ka ir arī mūsu darbs mūsu tuvo nāvēs, mūsu Tēvijas aizliegumā, ka ir arī mūsu mēsli mūsu Dzimtenes acīs.

Gribētos, lai šis daudz maz brīvākais laiks mūs māca -- uz priekšu nenolaisties pret savu Dzimteni arī tās grūtajās dienās. Mums jādabū atpakaļ tas garīgais spēks, kas ir nokauts un izkliests. Mums ir nepieciešams vīrišķais klāt pie bezgalīgās sievišķās pacietības un sīkstuma. Ir jāatdzimst -- ne jau ar skau-

dibu, sikumainību, privātumu, pat daiļrunību, bet ar godu, bijību, gribu, ticību, tikumu, darbu. Vēl mūsu Dzimtenē ir Sūnu ciems. Un Ješka tikko ir iejūdzis zirgu. Nevajag gaidīt, kamēr zēni kaut kur aizbrauks pēc acimredzamas patiesības. Vienoti Latvijai, bet arī apgaismoti Latvijai, citādi tā nav atmoda. Tas ir bezmiegs.

Es ierosinu pieņemt vēl vienu rezolūciju. Rezolūciju par solidaritāti. Es ar to biju domājis Latvijas, Lietuvas un Igaunijas Tautas frontu apvienošanās gan kopējai Baltijas interešu aizstāvībai, gan arī nepieciešamības gadījumā katras atsevišķas tautas interešu kopējai aizstāvībai. Taču man gribētos, lai šāda rezolūcija tiktu pieņemta katram sevī, jo vienojoties ir kaut kas jāatstāj mājās un kaut kas jāatdod. Ir jāatstāj mājās mulķība, un ir jāatdod daļa savas gribas. Nav pēc vakardienas vakara garantijas, ka, teiksim, tā partiju bābele, kas mūsu necilajā, neatkarīgajā kapitalismā bija viens no iemesliem krīzei divdesmito gadu beigās, nav patriotiskās depresijas iemesls mūsu laimīgajā sociālismā. Tāpat vēl es gribētu teikt, lai mēs savā nacionālajā eiforijā esam arī politiķi. Vai mēs domājam par reālo situāciju, nevis par vārdu, bet par vārda jēgu un mērķi? Es domāju, ka vakar, teiksim, trīs cilvēki tika izraidīti tikai tāpēc, ka viņi gribēja noskaidrot, vai viņi var sastāvēt divās politiskās organizācijās. Viņiem vajadzēja uz to atbildēt, nevis viņus izraidīt. Es stipri šajos apstākļos baidos no nelatvisko spēku integrācijas. Es nebaidos no tā, ka birokrātija mēģinās integrēt šos nelatviskos spēkus, radīt kaut kādu Kohtlajerves variantu, es baidos no tā, ka mēs rīkosimies tik netaktiski un nepārdomāti, ka šie spēki sāks integrēties paši. Bez birokrātijas līdzdalības. Šajā sakarā un ne tikai šajā sakarā es gribu atlikušo laiku parunāt par to, kas man šķiet nepietiekami kompleksi traktēts Tautas frontes dokumentos.

Man gribētos, lai, rēķinoties ar sociāldemokrātisko vai politisko varas aparātu nolaidību vai ņemot vērā varas vienaldzību pret kultūras, nacionālās vēstures un valstiskuma nākotni, apzinoties ekonomikas problēmu risinājumu prioritāti, šī prioritāte tomēr nepārtaptu par ekonomikas vienu vienīgu fetišizāciju. Protams, spēcīga ekonomikas muskulatūra var pastāvēt līdzās ar nevarīgu sabiedrības spēku. Protams, kā teiktu filozofs Mamardašvili, ekonomika var veidoties, ignorējot kultūras darbību tajā. Bet vai tad mēs vēlamies vien ārējo attīstību līdzās iekšējai atpalicībai? Ar to es gribu uzsvērt, ka tikai vienota kultūrapziņa visās jomās var garantēt vispārēju tautsaimniecisku un garīgu progresu. Šo aspektu, Latvijas aspektu kā mērķi, es uzskatu par nepietiekami akcentētu Tautas frontes dokumentos.

Pēdējās dienās partijas darbinieki aktīvi pauž uzskatu, ka viss būtu kārtībā, ja vien nebūtu sociāli ekonomisko problēmu. Iespējams. Taču cilvēks -- skrūvīte, cilvēks -- mašīna ir sevi nolietojis,

un nekāda vara kā tāda vairs nespēj viņu piespiest čakli rūkt, dūkt un taurēt. Cilvēciskai būnei turpreti nepieciešams kas vairāk par kloķu raustišanu un smērellām. Sociāli ekonomiskās problēmas netaps atrisinātas, kamēr būtībā netaps atrisinātas nacionālās, tiesiskās un tamlīdzīgi.

Tikpat kompleksi ir īpaši tiesiskuma, pilsonības un varas monopoljautājumi. Vai tiesisku valsti var realizēt bez pilsonības noteikšanas? Nenoteikts pilsonības likums radīs it kā tiesiskuma aizkaru -- pa caurumiem spīdēs saule, aiz mezgliem būs tumsa. Un tieši aiz mezgliem vislielākā juridiskā tumsa. Tostarp likums eksistē viscaur un visulaik. Taču tiesiska valsts nerealizēsies, ja nebūs noteikta pilsonība, ja pastāvēs varas monopols. Pilsonības trūkums pašreiz likumu padara par stiepjamu jēdzienu, bet varas monopols kā ikviens politisks vai resoru monopols pagērēs sev tiesiskas privilēģijas. Šis konteksts būtu arī jāfiksē Tautas frontes Programmā. Vakar Statūtu apspriešana bija burvīgs totālā teātra paraugs. Nu, protams, Statūti ir pārāk centralizējoši. Un, protams, arī apspriešanā gluži neapzināti virsroku guva centralizējošais stereotips. Piemēram, viena priekšsēdētāja ievēlēšana. Tas nenozīmē neko citu kā ierasto rutīnu -- atgrūsties no atbildības, atgrūsties no atbildības personiskā, subjektīvā limenī. Šo atgrūšanos no atbildības, manuprāt, arī apliecina tas, ka diezgan daudz atbalsta grupu programmās Latvija ir visur kur, tikai ne šo atbalsta grupu darbības vietās. Es uzskatu: ja kāds ir patiess Tautas frontes biedrs, viņam savs uzdevums ir jāpieņem vispirms savā vietā, Latvija ir sevi. Vakar izskanēja jautājums, vai katrai atsevišķai grupai var būt savi statūti. Šie statūti jau ir. Ārstu biedrībai acimredzot būs savi statūti, arī Zinātnieku savienībai. Protams, ka ir jāuzņem indivi-duālie biedri Tautas frontē, jo pastāv ne tikai kolektīvais, bet arī individuālais motīvs, piederības apsvērumi. Atsevišķam biedram gan jāzina, ar ko viņam jāreķinās, taču lai viņš pats ar savu galvu zina, vai viņam gana ar biedra naudas maksāšanu, kāda izmitināšanu vai atsevišķu uzdevumu risināšanu, kuri varbūt ir ne mazāk svarīgi kā grupas uzdevumi.

Neformālo grupu līdzdalībai Tautas frontē ir jābūt tik neatkarīgai, cik to vēlas šīs grupas, nevis tādā pakāpē, kādu nosaka Tautas frontes Dome. Taču vakardienu izrādīja savu tiesu provinciālisma un vismaz man vēlreiz atgādināja to, ko uzskatu par neformālās kustības trūkumiem. Vienlaikus es saprotu, ka šie trūkumi, tāpat kā politiskais diletantisms, ir gluži dabiski. Ka neformālā kustība ir nepieciešams pozitīvs spēks un varas aparāta nespēja to novērtēt dod tai pienācīgu tribīni, vēl vairāk, dažādu melu producēšana neformālu sakarā liecina tikai par paša varas aparāta infantilismu, proti, nespēju darboties adekvāti situācijai un atbilstoši

savam statusam. (*Aplausi.*) Taču neformālu galvenos trūkumus es tomēr minēšu. Idejas, prasības izvirzīšana un neuzņemšanās būt šīs idejas izpildītājam. Iekšējās pašizaugsmes programmas trūkums pat savas idejas ietvaros, kas pēc pāris gadiem var pārvērsties mietpilsonībā. Lideru ražošanas kāre. Reflektējošais darbības stils, proti, izdarīsim to, tad redzēsīm, kas būs. Izdarīsim, tad atkal redzēs. Sāksim to, tad redzēs, kas būs. Tas nozīmē -- nevis atbildēt par situāciju, bet tikai to provocēt. Bistamākais Tautas frontes naidnieks nav birokrācija, bet iekšēja sīkpilsonība. Jo sīkpilsonībai pietiks ar supernacionālu izkārtņu piesišanu pie sapuvušām stenderēm. (*Aplausi.*)

Visvājāk gan mūsu, gan igauņu frontes dokumentos, šķiet, izstrādāts atsevišķa biedra statuss. Šeit paraugs nevar būt formālās organizācijas, kurās biedriem ir viegla dzīve. Patlaban, Tautas frontes un partijas statūtus salīdzinot, partijas biedra statūtos biedram vismaz formāli organizācija garantē lielāku aizstāvību nekā Tautas fronte atsevišķam biedram. Padomājiet, pie kā cilvēki ir pieraduši. Inteliģenti varbūt varēs sevi izlauzties tāpat un gūs savstarpēju aizstāvību. Padomājiet, kā ir cilvēkiem Latvijas nostūros, kur par drošu vārdu uzskata ne tuvu ne to, kas šeit tiek teikts. Par šo cilvēku ir jārūpējas, viņš ir jāaizstāv. Juridiskā paviršība Tautas frontes dokumentos ir zināmā mērā atkārtojums tam, kā valsts rūpējas par savu pilsoņu aizstāvību, taču tas šajā gadījumā Tautas frontes dokumentu sastādītājus neattaisno. Tikai tā, aizstāvot savu biedru, ļaujot viņam ar visas frontes spēkiem aizmugurē pacelt galvu, -- tikai tā var patiesi tuvojties apakšai. Padomājiet, kādēļ visasākie konflikti ar Tautas fronti, vislielākā pretestība nāk no rūpnīcu, iekšlietu daļu administrācijas, un vidējā partijas aparāta? Birokrācija savus spēcīgākos, policejiskākos varas bastionus ļoti sargā. Tāpēc arī pagaidām Tautas fronte pietiekami garantē subjekta patērēšanu savā organizācijā, bet nepietiekami -- viņa statusu. Par to vēl ir laiks padomāt.

Demokrātija vispirms ir varas stils un tikai tad -- šī stila dabiskais rezultāts, nevis liberāla atļauja -- vispusīgu sabiedrisku institūtu, neformālās kustības atsevišķu ļaužu pašizpaušme. Kā parādīs senāk, mūsu varas aparāts arvien savā vairumā tiecas būt "ārpusabiedriska" parādība un ir drīzāk tautas arbitrs, nevis tās gribas noteikts vadītājs. Lai arī varas aparāts reaģē vai ir spiests reaģēt uz atsevišķiem sabiedriskās domas izpaušumiem, domāju, ka par visu tautas gribasizpaušmju un reālās situācijas norišu sintezējošu rezultatīvu spēku tas vēl nav kļuvis. Rodas jautājums -- vai biedram Vagrim ir pietiekami progresīva komanda, kompetents aktīvs? Man šķiet, patlaban ir acīm redzami, ka partijas demokrātijas šī gada 5.oktobra modelis visumā neatšķiras no šī gada 18.

jūnija modeļa. (*Aplausi.*) Taču, vai var nodarboties ar gaidīšanu, kamēr šis modelis mainīsies formālā kārtā? Protams, par atsevišķiem labdarības un labvēlības aktiem -- paldies, taču kopumā liekas, ka republikas partijas aparātam vadošā funkcija nozīmē gandrīz vai varas funkciju. Tad kļūst pilnīgi saprotams, ka, izvēloties kadrus, pārsvarā netiek dota priekšroka patiesai autoritātei vai aktīvai kompetencei, kuru es personīgi vērtēju augstāk nekā simpātiju noteiktu autoritāti, spēju uzturēt ierastā mehānisma rūkšanu. "Cekā" pārāk gaida, ka masas pašas ar sevi tiks galā. Vadošās partijas viedokļa diskusijās pietrūkst jo bieži, pietrūkst tieši būtiskos un jaunos aspektos. Turklāt pēc veca paraduma aizvien jo bieži tiek aizmirsts, ka partijas vadošā loma un partijas aparāta vadošā loma ne tuvu nav viens un tas pats.

Lai šo stāvokli ietekmētu, es ierosinu uz laiku un bez kādas varas vai vadības funkciju piešķiršanas Tautas frontes ietvaros dibināt komunistu frakciju. Tā ir nepieciešama, manuprāt, mūsu īpašos apstākļos. Uzsveru vēlreiz -- uz laiku, bez varas un vadības funkcijām. (*Aplausi.*) Arī, nevis lai Tautas frontes ietvaros radītu īpašu viedokli, bet lai veiktu noteiktu uzdevumu, proti: a) apkopotu un propagandētu to republikas komunistu viedokli, kuri uzskata, ka dotajā situācijā ārkārtēja partijas kongresa sasaukšana republikā ir nepieciešama; Tautas frontes kongress pats varētu izteikt šādu priekšlikumu; b) tā kā priekšā stāv centieni apvienot partijas un valdības vadošos amatus, šī Tautas frontes komunistu grupa veiktu savu tiesu darbu līdz ar visu Tautas fronti. Proti, līdz ar visiem progresīvajiem komunistiem -- pozitīvajiem neformālajiem un formālajiem spēkiem -- izraudzītos, apspriestu, vienotos un izvirzītu savu kandidatūru. Šo kandidatūru uzturētu spēkā, organizētu ar visiem savā ricībā esošiem līdzekļiem tai priekšvēlēšanu kampaņu, nodrošinātu un, ja vajag, pieprasītu sava un visu pārējo kandidātu regulāras diskusijas ar sabiedrību. Lai kandidātu autoritāte un kompetence tiktu pārbaudīta tautā, nevis varas gaitējos. Lai partijas tiesības uz vadošo lielumu starp kandidātiem tiktu nevis uzurpētas, bet tautā apliecinātas (*aplausi*); c) Tautas frontes komunistu frakcija aktīvi organizētu un publiski vērstos pret jebkuru gadījumu, kad partijas kurss republikā tiek aizstāts ar vidējā partijas aparāta veiktu voluntāru un subjektīvu redakciju, nepieļautu manipulēšanu ar tautu un tautas vārdu.

Uzsveru, ka šai grupai Tautas frontes ietvaros nav piešķiramas nekādas pilnvaras. Ja katra diena ir svētdiena, tad svētdienas nav. Ja visi šķiet Lāčplēši, tad Lāčplēša nav. Ja katram tiek ordenis, nav pat ordeņu cienīgo. Šodiena dzimst vakardienas klēpi. Arī tādā veidā, ka vakardienas aristokrātu, teiksim, valdības plutokrātu, brežņevistu tradīcijas savā veidā folklorizējas tautā. Domāsim par

to, lai ceļoties un sēžoties mēs tomēr beigu beigās paliktu kājās. Necerēsim uz labiem kungiem, svētnīcas lai ir svētnīcas, un dzertuves lai ir dzertuves. Mājokļi ir mājokļi, un lopu kūtis ir lopu kūtis. Meži ir meži, un izgāztuves ir izgāztuves. Kāpsim kalnā augšā, nevis skatīsimies uz augšu. (*Aplausi.*)

Nikolajs Vorokuta

Cienijamie delegāti un domubiedri, draugi un tautieši! Man ir tas gods šajā forumā pārstāvēt Latgali, precīzāk -- Daugavpili. Pirms manis uzstājās daudzi oratori, bet, manuprāt, viņu runas galvenokārt balstījās uz emocijām. Ļoti maz konkrētības. Es kā strādnieks un kā strādnieku pārstāvis runāšu viņu vārdā. Vispirms par ražošanu. Rūpniecība ir tā sfēra, tā nozare, kas ir jebkuras valsts kodols. Ja tā būs attīstīta, ja tā būs pietiekami augstā līmenī, tad par visu citu runāt būs viegli un brīvi, varēs pat dziedāt un deklamēt. Bet kamēr tā nav, mums jāatjauno šīs grūtās, tieši grūtās un cēlās, strādnieku profesijas prestižs. Mums jāstrādā kopā ar strādnieku šķiru, jo vēsture jau pierādījusi, ka inteliģence viena pati, bez kontakta un sadarbības ar strādniecību, nav spējusi realizēt nevienu revolūciju. Vienlaikus arī strādniecība nevar pastāvēt bez inteliģences. Tāpēc pamēģināsim šo grūto nastu nest kopā. (*Aplausi.*)

Es mēģināšu runāt par to, par ko vēl netika runāts, tas ir grūti, bet nepieciešami. Rūpniecās praktiski nav arodbiedrību. Es, iespējams, dzirdēšu iebildumus, bet arodbiedrības -- tajā nozīmē, kādas mums nepieciešamas -- mums nav. Mūsu Tautas frontes uzdevums ir restaurēt arodbiedrības, restaurēt pa istam. (*Aplausi.*) Kā to izdarīt? Pirmkārt, tautas masas, pati tauta nezina, kas ir arodbiedrība. Tā nav viņas vaina. Vainīga ir ilgus gadus pie varas bijusi valdītāju sajiņa, kuriem bija izdevīga tā tumsonība, kas šobrīd vērojama tautā. Ar nolūku tika darīts viss, lai tauta nezinātu par izmaiņām likumdošanā, par savām viselementārākām tiesībām. Tāpēc nav brīnums, ka uz jautājumiem nereti tiek atbildēts ar plecu raustišanu vai izplūdušiem spriedumiem. Minēšu piemēru: saticis cilvēku ar divdesmit piecu gadu darba stāžu, viņam pajautāju: kas ir arodbiedrība un kāds ir tās uzdevums? Viņš man atbildēja: "Nu, no arodbiedrības mēs saņemam zināmu palīdzību." Tas ir viss, ko viņš man varēja atbildēt. Man bija rūgti no sev līdzīga cilvēka dzirdēt, ka viņš nezina, ka viņš nav spējīgs aizstāvēties. Bet daba taču katru cilvēku ir apveltījusi ar spējām aizstāvēties. Kāpēc gan mēs šīs spējas esam pazaudējuši? Tāpēc mūsu uzdevums ir -- izskaidrot cilvēkiem, pierādīt, ka viņu liktenis ir pašu rokās, un, ja mēs šodien

viņiem neatvērsim acis, rīt jau būs par vēlu. Mums šāda iespēja vienkārši netiks dota.

Un vēl. Gribu pakavēties pie jautājuma par darba kolektīvu lomu. Tas, starp citu, arī ir svarīgs faktors. Likums par darba kolektīviem ir izkropļots gandrīz līdz nepazīšanai, arī presē traktēts dažādi, kā vien ienāk prātā, bet izskaidrojumu tā arī nav radis. Jāpanāk, lai šis likums pārliecinoši un viennozīmīgi stājas spēkā, lai cilvēki zinātu, ka šis likums dod garantijas viņu rītdienai. Tāpēc, ja mēs uzņēmumos pratisim šos divus komponentus atjaunot, tos īstenot, strādnieki mūsos un mēs viņos saskatīsim lielu atbalstu. Gribu pakavēties vēl pie pāris jautājumiem.

Par karaspēka kontingentu. Mani centās atrunāt, pārliecināt, ka par to varbūt nav vērts runāt, bet es domāju, ka laikam tomēr ir vērts. Ļoti milzīgi mūsu līdzekļi aiziet armijai. Padomju Savienībā ir vislielākā armija. Pat mūsu draugi, sacīsim, tie draugi, kas dzīvo sociālisma zemēs, jautā: "Kam jums tas vajadzīgs? Jūs taču it kā esat par atbruņošanos, bet patiesībā armiju nepārtraukti paplašināt un paplašināt." Ciešam no tā mēs, turp aiziet mūsu sūri grūti nopelnītie rubļi. (*Aplausi.*) Acīmredzot šis jautājums īpaši jāakcentē. Vajag kaut kādā veidā samazināt armijas kontingentu republikas mērogā, un šis solis jārealizē noteiktā lēmumā.

Es savā un savas atbalsta grupas vārdā, kaut arī mēs lielākoties esam krievi, atzīstu latviešu valodas tiesības iegūt valsts valodas statusu. Mēs esam par latviešu valodu. (*Aplausi.*)

Tā kā mēs dzīvojam pašos republikas austrumos, es vēl īpaši gribētu pakavēties pie Latvijas austrumu daļas statusa, varbūt ne tieši statusa, bet savrupības. Daugavpils salīdzinājumā ar Rīgu līdz šim brīdim kaut kādā mērā ir bijusi nepelnīti apieta, aizvainota. Tāpēc nākas pat ar zināmu rūgtumu runāt par to, ka mums vairāk kļūdu -- varbūt tāpēc, ka tās kaut kādā mērā tikušas neapzināti radītas. Mums līdzās atrodas sava veida atombumba. Un mēs ļoti gribētu vērst uzmanību uz to, ka mēs atrodamies 30 km zonā no Ignalinas AES, kura rītdienai nedod garantijas. Neviens nevar dot garantijas, bet šī stacija laikam ir spēcīgāka par Černobiļas AES. Sajā zālē sēdošajiem laikam labāk ir to apzināties. Tāpēc gribu īpaši lūgt Tautas fronti pievērsties šim jautājumam.

Mums vēl ir daudz domstarpību arī nacionālajā jautājumā, jo nav noslēpums, ka mums tikai apmēram 16% iedzīvotāju ir latvieši. Arī Tautas fronteī nebija liela atbalsta. Es, šai tribīnē stāvot, domāju -- varbūt daudzi izdzirdēs un padomās --, ka Latvijai tomēr jābūt vienotai. Tāpēc arī valodai, tikumiem un parašām jābūt likumīgi noteiktiem.

Gribu vēl pakavēties pie vēlēšanām. Mēs tagad daudz spriežam par to, ka deleģēsim uz vēlēšanām savus delegātus, t.i.,

pārstāvēšim Tautas fronti. Bet kas var dot garantijas, ka vēlēšanu rezultāti netiks izkropļoti, sagrozīti? Ir neoficiālas ziņas, ka iepriekšējās vēlēšanās mūsu pilsētā piedalījušies 64%, bet avīzē bija norādīts -- 90%. Tas liecina par neapmierinātību lielā daļā iedzīvotāju. Bet līdz mums šis fakts netika novadīts.

Vēl par mūsu frontes biedra statusu, kaut varbūt par to nevajadzēja runāt, bet tomēr... Mūsu rindās jābūt tiem, kas pazemoti, tiem, kas ir neapmierināti. Tie, kas šodien dzīvo labi, to mūsu rindās, protams, nav. Tāpēc mūsu rindās var iespraucēties arī provokatori un tādi, kas sapņo par treknāku kumosu. Bet ne jau tāpēc mēs esam pulcējušies. Mēs esam pulcējušies kopīgai lietai, mūsu Latvijas nākotnei. Tāpēc es aicinu paaugstināt modrību, īpaši pret partijas biedriem. Grūti, protams, par to runāt, bet partijas biedru vidū var būt provokatori. (*Aplausi.*) Tāpēc vēlreiz aicinu uz modrību, un rikosimies tā, lai rītdiena būtu skaidrāka par šodienu. (*Aplausi.*)

Juris Vidinš

Dāmas un kungi!

Ja partija tagad saka, ka tās pašreizējam kursam ir plašs latviešu tautas atbalsts, tā pirmo reizi nemelo. Bet kas ir partija: Peters un Dzenītis, Jeļcins un Ļigačovs, Gorbačovs un Sanders. Piecpadsmit gadus bijis partijas biedrs, nevaru šo veidojumu uzskatīt par partiju šā vārda izpratnē. Domāju, ka šis konglomerāts sastāv no miljoniem beztiesīgu ierindas biedru, kurus pārvalda šamērā neliela noziedznieku grupa. Atcerēsimies Staļinu, Ježovu, Čurbanovu, Brežņevu, Rašidovu un katrā apgabalā un rajonā ministāļinus miničurbanovus utt. Miljoniem ierindnieku tika iepotēta atziņa, ka viņi ir cilvēces avangards, ka viņi ved pārējos uz paradīzi zemes virsū.

Un tomēr -- mēs atbalstām kārtējo vēsturisko lūzuma periodu -- tā saucamo pārbūves kursu. Bijuši industrializācijas, kuku-ruzācijas, kolektīvizācijas un daudzi citi periodi, kurus izdomāja mūsu vadoņi. Bet šoreiz tiešām mēs esam gatavi pieciest kādu laiku cukura un gaļas, apavu un apģērbu trūkumu, tikai lai Gorbačova kurss ietu plašumā un dziļumā. (*Aplausi.*)

Gorbačovs saka -- šis kurss ir revolūcijas turpinājums. Tātad tas paredz varas maiņu. Vai nu varas maiņu pašā partijā, t.i., jārada praktiski jauna partija, vai partijas atstādināšana no varas. Otrais variants ir maziespējams, jo grūti iedomāties partiju kā pašas kapraci. Personīgi es šim kapracim ticēju tikai tad, ja viņš uz visiem laikiem apraks, pārfrazējot Komunistiskā manifesta vārdus, rēgu,

kas klist pa Eiropu, tagad jau pa pasauli, PSRS izpildījumā.
(*Aplausi.*)

Mēs uzzinām aizvien vairāk par noziegumiem, kas partijas vārdā un vadībā pastrādāti pret latviešu un citām PSRS tautām. Par kļaju genocīdu, par masu slepkavībām, kas pielīdzināmas fašistu zvēribām un pat pārspējušas tās. Mums nebija gāzu kameru, bet bija Sibīrijas sals un bads, bija padomju koncentrācijas nometnes, kurās gāja bojā miljoniem un miljoniem ne tikai "tautas ienaidnieku", bet cilvēku, kas šo monsturu radīja un stiprināja. Divas dienas mēs nosodījām Staļinu, Brežņevu, viņa rokaspuišus un kaut ko nenoteiktu, amorfu, ko apzīmējām par administratīvi birokrātisko aparātu. Un neviens no mums neuzdrošinājās pateikt, ko mēs ar to domājam. Atbilde ir vienkārša -- Padomju Savienības Komunistisko partiju.

Kāpēc tai nav jānes atbildība par 2.pasaules kara izraisīšanu, par genocīdu un citiem noziegumiem pret cilvēci, kuriem nav noilguma termiņa? Pēckara tieslietu praksē ir precedenti, kad uz apsūdzēto sola ir ne tikai atsevišķi cilvēki, bet arī organizācijas. Atcerēsimies Nirnbergas procesu.

Pašreizējā partijas vadība Maskavā apzinās, ka katra diena, ko nodzīvojam uz brīvām kājām, dara mazāk iespējamu staļiniska veida represiju atgriešanos. Mēs kļūstam eiforiski aiz laimes, ka varam runāt, ko gribam, un sākam no visas sirds atbalstīt partijas pašreizējo vadību. Atbalsts ir īsts, ne tāds, kādu agrāk pauda mūsu tolaik paranoidālā prese. Partija spekulatīvi iztēlo TF masveidīgumu kā liecību tās kursa atbalstam. Cilvēki tomēr vairs neuzskata, ka, runājot par partiju, domā Gorbačovu un, runājot par Gorbačovu, domā partiju. Viņi labi apzinās starpību starp LKP CK, kas 18.jūnijā pieņēma lēmumu par politisko situāciju Latvijā un kas 31.oktobrī ievēlēja jaunu pirmo sekretāru un politbiroju Maskavā.

Situācija, kad apakšas vairs negrib un augšas nevar dzīvot pa vecam, radusies partijas nedalītas valdīšanas rezultātā. Iztēlot pārbūvi kā partijas kārtējo labdarību tautai vai tās pienākumu pret tautu nav godīgi. Partijas Politbiroja pašreizējā liberalizācijas politika ir apstākļu piespiesta. Nedrīkst pašsaglabāšanos uzdot par kārtējo tautas aplaimošanu.

Ja Tautas fronti partijas funkcionāri nākotnē iedomājas kā instrumentu savu plānu realizēšanai un ja Tautas fronte ies tās pavadā, tā degradēsies. Tāpat kā komjaunatne, arodbiedrība un atturības veicināšanas biedrības, kuras darbojas laikmeta prāta, goda un sirdsapziņas vadībā. (*Jautrība zālē.*)

Partijiskam aparātam ir paniskas bailes no vārda "opozīcija". Bet, Vagra un Gorbunova kungi, 14.jūnijā, nevarēdams tikt pie

pieminekļa, es priekšā stāvošajiem lūdzu atbrīvot ceļu grupai "Helsinki-86". Viņi darija to ar lielu gatavību. Viens virietis pat pateica: "Mēs visi esam grupa "Helsinki-86"." Tie ir zīmīgi vārdi. Atcerieties vienēr, vai jums tas patik vai ne: visa tauta ir opozīcijā pret partiju! (*Aplausi.*) Mēs varam par to pārliecināties, izdarot eksperimentu. Mūsu grupa ir visvairāk gānīta un apmelota no jūsu oficioziem, no CK darbiniekiem (pakalni, vasermaņi, britāni, dzeniši u.c.). Tātad opozīcija. Balotēsīmies martā ar jums, Vagra kungs, vienā vēlēšanu iecirknī -- lai tauta izšķir.

Jums šis kongress ir sagādājis ļoti nepatīkamus brīžus. Pa-celtu roku mežu, aplausu vētru jūs tagad pieskaitāt pie demagoģijas, nekorektuma. Neko darīt -- ko sēsi, to pļausi. Cetrdesmit četrus gadus ar meliem un demagoģiju esam audzināti. Turpinās tas arī šodien. Piemērs: orgkomiteja uz šo kongresu ielūdza emigrantu organizāciju pārstāvjus. PSRS konsulātos viņiem ir pateikts, ka šie ielūgumi esot atcelti. Tie ir meli. Mums jāmacoties demokrātija, lai gan tās vietā partija mēģina iesmērēt kādu tās surogātu -- sociālistisku plurālismu. Katrā ziņā tas liecina tikai par vienu -- līdz šim tās mums nav bijis.

Tāpat kardināli jāpārvērtē tādi nedemokrātiski radīti štampi kā sociālisms -- uzvarējušais, reālais, demokrātiskais un pēdējā laikā -- tautas.

Vai mēs varam saukt par sociālismu iekārtu, kas tautām sagādājusi neizmērojamas ciešanas un sāpes, kļaju masu ekspluatāciju, par kādu jebkurš kapitālists 19.gadsimtā varēja tikai sapņot? Domāju, ka pienācis laiks šo izgāzušos eksperimentu izbeigt un ļaut tautai pašai turpmāk izvēlēties, kādu ceļu tai iet. (*Aplausi.*)

Ir pazemjoši šeit, kongresā, dzirdēt runas par divvalodību, kad mūsu nācijas eksistence apdraudēta. Ka tikai, nedod Dievs, kāds mūs nepārprot... Varbūt jūs, Gorbunova un Vagra kungi, arī kaut kā pārpratisiet vai nesapratisiet tos miļos 40 vai 50 šovīnistus, kuri aizvakar miļi piekāva latviešus pie Brīvības pieminekļa? Vainīgi taču šie nacionālisti, kuri pietiekoši ātri nenoslēpās. Dodiet vien rīkojumu savam likumu sargātājam Jānim Dzenītim, lai viņš nacionālistus kādu mēnesi patur ieslodzījumā kā Lujānu...

6.oktobri, Gorbunova kungs, jūs pirmoreiz uzstājāties kā Prezidija priekšsēdētājs. Cik šī uzstāšanās bija veiksmīga, lai citi spriež. Akadēmiķa Drīzuļa akrobātiskie triki Augstākās Padomes balsošanas novilcināšanā par latviešu valodu kā valsts un lietvedības valodu bija stagnanta paraugmācībstunda. (*Aplausi.*)

Vakar preses konferencē vēsturnieki viennozīmīgi deva atbildi, ka 1940.gadā notikusi Latvijas okupācija. Parastie cilvēki to zināja 48 gadus. Un nevar taču nopietni runāt par kaut kādu Latvijas prezidentu, ja tas ir okupācijas un koloniālās varas

ieliktenis. Prezidents republikai, kurai tortes receptes jāsaskaņo ar metropoli, republikai, kuras iedzīvotāji var tikai apskaust Dienvidāfrikas bantustānas, jo tur tiešām ir robežas, sava valūta, savs karaspēks, savas pastmarkas. Priekšlikums uzņemt Latviju ANO ir absurds, jo tas padarītu pasaules sabiedrības acīs šo okupāciju likumīgu. Un, Vaksberga kungs, mēs negribam būt ne par kādu izmēģinājumu poligonu PSRS, mēs gribam būt paši sev. Mums ir viena realitāte -- mēs neesam brīvi. Un viens ceļš -- brīvības cīņas ceļš. Šo ceļu sāka "Helsinki-86" -- Grantiņš, Bariss un Biteniņš 1986.gadā. Manifestācijā mēs pārsteigti uzzinājām, ka arī Mavriks Vulfsons bijis ar grupu -- "Mūsu bija maz" (1987.gada 14.jūnijā). Paldies jums, Vulfsona kungs, ja jau jūs esat iznācis atklātībā, mēs esam gatavi jūs arī formāli uzņemt grupas sastāvā. Paldies jums, Viktor Avotiņ, Džemma Skulme, Jāni Peter, Albert Bel, Linard Grantiņ, Roland Silaraup, Jāni Rožkaln, Mudīte Šneidere, Dina Kuple, Daini Ivān un Jāni Rukšān, Sandra Kalniete un Ivar Žukovski. Paldies daudziem citiem -- Jurim Ziemelim un Gunāram Astram, kura nav starp mums un kas šo stundu būtu gaidījis visu savu mūžu. It sevišķi liels paldies Ievai Akurāterei. Un tiem daudziem tūkstošiem, kas iedrošinās un uzdriksstas. Grupas biedri un visi mani tautieši, mēs uzvarēsim! Tauta uzvarēs. Paldies. Dievs, svētī Latviju! (*Aplausi.*)

Vilis Bunkšs

Dārgie brāļi un māsas! (*Aplausi.*) Tikko uzstājās Juris Vidiņš, arī viņš ir no Latgales novada, bet viņa runa vairāk pievērsās globāla mēroga un mūsu vispārīgām, kopējām problēmām, mūsu kopējām sāpēm, bet es runāšu tieši par mūsu rajonu, par to nostūri, kas ir vistālāk ziemeļaustrumos. Lai gan atmoda ir sākusies un tai it kā būtu jānāk no austrumu rajoniem, Balvu rajons diemžēl ir starp pēdējiem. Iznāk, ka atmodas gaisma nāk kaut kur no vidienes un rietumiem. Kāpēc tas ir tā? Tikai tāpēc, ka šeit sava vaina ir staļinismam, brežņevismam un it īpaši republikas līderu pūliņiem pēdējo gadu stagnācijas periodā. "Atmoda" Balvu rajona vistālākā stūrī izpaužas tā, ka mēs starp republikas 26 rajoniem esam itin kā īpašs rajons, mēs eksportējam savus prātus, mēs izvedam darba rokas, bet mūsu vietā ieplūst pārstāvji no kaimiņu -- Pleskavas -- rajona. Un tas savukārt ietekmē kultūru tādējādi, ka šodien latgaļu valoda ir gandrīz iznikusi. Latgalē vēl šobrīd nav sava teātra, un šis jautājums vēl arvien nav atrisināts. It īpaši sāp viensētu liktenis. Viensētas -- tie ir tūkstoši pamestu, ar nezālēm aizaugušu māju, un ābeles, kas kādreiz ziedēja, dāsni dāvāja ābolus,

bet tagad ir sapuvušas vārda pilnā nozīmē. Bet mūsu prāti, kas plūst prom, kāpēc tad tie neva-rētu palikt mūsu rajonā vai atgriezties? Ja mēs pulcinām latviešu tautu pie Daugavas krastiem, tad uz Latgali mēs aticinām visus tos, kas gan piespiedu kārtā, gan savu labumu meklēdami, ir aizgājuši uz republikas vidieni. (*Aplausi.*) Jāatgriežas zilo ezeru zemē. Un tad, ja būs brīva Latgale, būs brīva arī Latvija. Un tikai tā. Kāpēc mūsu novada cilvēkiem, mūsu prātiem būtu jādarbojas tikai citu rajonu labā? Piemēram, Madonas rajona komitejas pirmais sekretārs Jānis Vanags ir balvēnietis, viņš ir populārs cilvēks, arī šodien, Tautas frontes kongresa dalībnieku vidū, un arī viņam būtu jāatgriežas savā rajonā un jāpārņem vadības stūre, pie kuras pašlaik stāv ielikteņi (*aplausi*), republikas Centrālās Komitejas aparāta ielikteņi. To pašu var teikt arī par Centrālās Komitejas sekretāru Antonu Briļu. Kāpēc viņš savu enerģiju nevar ziedot Latgales pusei? (*Aplausi.*) Latgale aicina atgriezties, -- un, ja zemnieks atgriezīsies, tad mēs neslauskim vis divtūkstoš kilogramu, bet varbūt visus četršimt tūkstošus kilogramu piena no gov. Apvienosimies visi kopā! Šis ir atmodas brīdis, vienotības brīdis.

Vēl ļoti jūtami mūsu rajonā ir tas, ka mēs nenovērtējam mafijas nozīmi. Es uzskatu, ka mafija -- tā šodien ir tirdzniecība. Nezinu, cik daudz tirdzniecības darbinieku ir Tautas frontes delegātu vidū, bet, manuprāt, viņu ir ļoti maz. Viņi arī šodien dzīvo labi, viņi ir apmierināti. Vismaz mūsu rajonā. Viņi atļaujas visu ko, gūdami zināmu atbalstu no vadības. Bet, kad mūsu rajonā pirms pāris nedēļām ieradās komjaunatnes pirmais sekretārs Priedītis, tad veikalos bija pārpilnības ilūzija. Mēs, redz, esam apgādāti ar visu, ko tik vien var vēlēties. Tikko viņš aizbrauca, viss atkal tukšs. Un tā notiek ne jau mūsu rajonā vien. Tas ir kauna traips, kas beidzot jāizskauž. Ko gan mēs darām? Un vislielākais kauns varbūt ir tas, ka latvietis brauc pēc cukura uz Maskavu. Maskavā viņš pērk cukuru un lūdz -- sak, es no Latvijas. Mēs ejam lūgties un kritam uz ceļiem. Tas ir kauns, ja mums jābrauc uz kaut kurieni pēc kaut kā. Beidzot izvēle ir mūsu rokās, un viss jāšāk pašiem, tepat uz vietas. Un tāpēc es aicinu atbalstīt biedra Gorbačova līniju. Lai dzīvo Gorbačovs! Lai dzīvo brīvā Latvija un brīvā Latgale brīvajā Latvijā! (*Aplausi.*)

Svetlana Šamoniņa

Dārgie draugi, dāmas un kungi! Lūdzu piedodiet, bet es runāšu krieviski. Pati esmu latviete. Mans tēvs bija latvietis, un tā ir likteņa ironija, ka migrācijas rezultātā esmu kļuvusi par upuri.

Daudzu gadu gaitā Latvijas PSR valdības nacionālā un demogrāfiskā politika likumsakarīgo noveda tikai pie negatīvām sekām. Birokrātiskie pasākumi formāli it kā tikuši virzīti uz Latvijas iedzīvotāju dabiskā pieauguma stimulēšanu, taču praksē tie veicinājuši stabilu vietējo iedzīvotāju -- latviešu -- izmiršanas procesu. Raksturīgs birokrātiskās liekulības paraugs ir 1987.gada 4.augusta lēmums Nr.262 -- "Par demogrāfiskās situācijas uzlabošanas pasākumiem Latvijas PSR". Daudzbērnu mātes, iepazīnušās ar šo lēmumu, nonākušas pie secinājuma, ka šis liekulīgais dokuments ir jāatceļ un ir jāizstrādā jauns lēmums, un tā izstrādāšanā obligāti jāpiedalās daudzbērnu māšu biedrībai un citām šajā jautājumā ieinteresētām pusēm. Pārbaudes rezultātā esam konstatējuši, ka vairums Latvijas daudzbērnu māšu un viņu bērnu dzīvo drausmīgos apstākļos. Mēs uzskatām, ka šādi bērnu uzturēšanas apstākļi ir noziegums pret cilvēci. Spriediet paši, vai tas ir normāli, ka daudzbērnu ģimenes mitinās dzīvokļos, kas ir noņemti no dzīvojamā fonda uzskaites, neapkurināmos bēniņos, pārapsūtos komunālos dzīvokļos. Īpašu satraukumu rada daudzbērnu ģimeņu materiālais stāvoklis. Līdz šim vairumam daudzbērnu ģimeņu dzīves līmenis ir ievērojami zemāks par republikā noteikto nabadzības līmeni: daudzi bērni ir spiesti gulēt uz grīdas, tāpēc, ka vecākiem trūkst līdzekļu guļampiederumu iegādei. Tāpat viņi ir spiesti ēst subproduktus par 36 kap. kilogramā. Šobrīd, kad visu Latvijas iedzīvotāju veselība praktiski ir iedragāta, bērnu veselības stāvoklis satrauc īpaši. Un tiešām, mūsu bērni nevar būt veseli, ja visapkārt viss, ieskaitot barību, ir saindēts. Cilvēks un daba ir saistīti. Tāpēc mēs aicinām Latvijas Tautas fronti palīdzēt apturēt dabas postīšanas procesu un līdz ar to saglabāt mūsu bērnu veselību. Šobrīd, kad republikas ekoloģiskā, demogrāfiskā un ekonomiskā situācija ir sasniegusi to robežu, kuru pārkāpjot, Latvija ļoti ātri var pārvērsties mirušajā zonā, mēs aicinām visus iestāties Latvijas Tautas frontē un aktīvi tajā darboties. (*Aplausi.*)

Ļoti daudzi šeit runāja par pārbūves ienaidnieku, birokrātu viltību, piedēvējot tiem spēku, alkatību un izveicību. Jā, šiem argumentiem nevar nepiekrīst. Bet vēl kaitīgāk ir pieļaut domu, ka šie spēki aktīvi nepiedalās Tautas frontes darbā. Visas problēmu risinājuma metodes, nerealizējot Latvijas PSR Konstitūcijas 69.pantu, -- tā arī ir rīcība, tas ir svarīgākais tumšo spēku uzdevums -- apdzēst tautas masu enerģiju, iesakot līdzekļus, kas šo problēmu risināšanai ir nederīgi.

Es aicinu visus, kam dārga Māte Latvija, kam nav vienalga, vai latviešu tauta izdzīvos vai nē, kas dzird mūsu Latvijas zemes vaidus, -- realizēt Latvijas PSR Konstitūcijas 69.pantu. Tas ir mūsu kopīgais ceļš, lai glābtu mūsu tautu. (*Aplausi.*)

Dārgie domubiedri! Šis ir pirmais kongress, kurā savas problēmas var iznest atklātībā arī skolēni. Un kas tad labāk zina skolu problēmas, ja ne mēs paši? Kas mūs visvairāk satrauc? Pirmā problēma. Visām skolām un arī manai skolai ir raksturīgs milzīgs viduvējības līmenis. Kur ir tās cēloņi? Pirmkārt, mācību programmas pārslogotība, kas rada mākslīgas grūtības. Otrkārt, tas, ko mēs šodien mācāmies, neatbilst mūsu interesēm, mūsdienu idejām. Otra problēma. Cilvēks aug sabiedrībā. Mana pieredze rāda, ka, saņemot sabiedrības atbalstu tikai morālā formā vai epizodiskos pasākumos, kā Dzejas dienas, Mākslas dienas, Mūzikas dienas un citi pasākumi, vecāko klašu skolēnu sabiedrībā aktivitāte ne-realizējas. Kāpēc visi sabiedrības formējumi, kas tik labi apvienojas biedrībās, nevarētu regulāri sadarboties ar skolu? Kāpēc sabiedrība rada plaisu starp sevi un skolu? Ko es ierosinu? Noteikt vidusskolu obligātos priekšmetus, kuru starpā jābūt latviešu valodai, literatūrai, krievu valodai, vēsturei, estētiskā cikla priekšmetiem, jādod skolēniem iespēja brīvi izvēlēties priekšmetus, kas atbilst viņu interesēm, viņu nākamajai profesijai. Ilustrācijai var minēt faktu, ka mūsu meitenes militārajā mācībā apgūst tā saukto "ogņevuju podgotovku", kaut arī tajā pašā laikā viņas labprāt mācītos priekšmetus, kas viņas audzinātu par mātēm, eruditām sarunu biedrēm un pavarda sildītājām. (*Aplausi.*) Vēl viens fakts: klubu "Jaunais patriots" vada skolotāja, sieviete, nevis veterānu klubs vai internacionālistu klubs. Nebēdziet prom no mūsu skolēniem, nāciet pie mums, sadarbosimies, un varbūt mēs redzēsīm jūsu izvērstās darbības mērķi un jēgu. Tās ir mūsu galvenās vidusskolu problēmas. Bet ar kādiem paņēmieniem tās atrisināt? Atļaujiet izteikt pēdējo priekšlikumu: skolēni uzskata par nepieciešamu nodibināt centralizētu Tautas frontes skolēnu sekciju, kas būtu Tautas frontes sastāvdaļa. (*Aplausi.*) Skolēni tajā saskata reālu iespēju risināt savas problēmas. Un tāpēc lūdzu -- atbalstiet šo mūsu, skolēnu, priekšlikumu ar balsošanu. Lūdzu: kas par to, lai mums, skolēniem, būtu sava sekcija? (*Liela vienprātība.*) Vienprātīgi? Liels paldies. (*Aplausi.*)

Biedri Latvijas Tautas frontes dalībnieki, delegāti! Vakar izskanēja jautājums par nacionālo jeb tā saucamo teritoriālo karaspēka formējumu. Es jums nedaudz atklāšu savas domas un viedokļus. Nākotnē, domājams, Latvija būs suverēna valsts. Suverēnai valstij ir vajadzīgs savs karaspēks. Pat vairāk: suverēna valsts bez tā nevar pastāvēt. (*Aplausi.*) Latvijas Tautas frontes Programmas projektā ir ierakstīts -- "Latvijas Tautas fronte ierosina atjaunot iepriekšējā Latvijas PSR Konstitūcijā pasludinātās tiesības uz teritoriāla karaspēka veidojumu, kurā obligāto karadienestu varētu pildīt Latvijas PSR pilsoņi neatkarīgi no tautības". Ir reāla iespēja izveidot šādu karaspēka veidojumu. Šīs tiesības var sākt realizēt jau tuvākajā laikā. Daudzi iebilst -- mums neesot kadru. Tā nav patiesība. Kadri mums ir. Jau šogad vien karaskolā mācās 400 latviešu tautības pārstāvju. Un cik simti to jau ir beiguši! Un, ja vēl ierēķina tos divus simtus, kas mācās Rīgas suvoroviešu karaskolā, tad kadru mums pietiks. Vajadzētu sākt kara literatūras tulkošanu latviešu valodā. Otrkārt, panākt, lai latviešu tautības pārstāvji, kas beiguši augstākās karaskolas, atgrieztos Latvijā. (*Aplausi.*) Arī mūsu skolas, Rīgas suvoroviešu karaskolas absolventiem pēc augstākās karaskolas beigšanas būtu jāpaliek Latvijā. Pagaidām mūsu skolai šādu garantiju nav, un tāpēc ļoti daudzi latviešu tautības pārstāvji gluži vienkārši aiziet no skolas. Vēl būtu jāpanāk karaskolu atjaunošanu Latvijā uz esošo karaskolu bāzes. Latvijā pašlaik ir trīs karaskolas: Birjuzova politiskā, Alkšņa aviācijas karaskola un aviācijas karaskola Daugavpili. Teritoriālā karaspēka izveide Latvijā nozīmētu arī reālu migrācijas samazināšanu. Cik gan simtu virsnieku katru gadu iebrauc dienēt Latvijā esošajās karaspēka daļās (*aplausi*), turklāt kopā ar ģimenēm. Šiem iebraukušajiem virsniekiem ir arī privilēģijas dzīvokļa piešķiršanā un vairākos citos jautājumos. Mūsu jaunatnes attieksme pret padomju armiju pagaidām ir noraidoša. Kā gan citādi, ja elementārās militārās apmācības skolotāji ir cilvēki, kas vienalzīgi pasniedz savu priekšmetu, kas nemāk ne vārda latviski, -- reizēm ir arī tādi. Rīgas speciālās internātskolas Tautas frontes atbalsta grupa pievienojas prasībai padarīt elementāro militāro apmācību par fakultatīvu priekšmetu, kā arī neiesaukt armijā studentus, jo tas ļoti kavē mācību procesu. (*Aplausi.*) Likvidēt militāro katedru augstskolās, jo nepieciešamības gājumā cilvēks, kuram ir augstākā izglītība, var apgūt militāro zinātņu pamatus daudz isākā laikā, nekā tas notiek tagad. Man viss. Dievs, svētī Latviju! (*Aplausi.*)

Ģirts Kristovskis

Labdien, tautieši, labdien, draugi! Es esmu Ventspils Vides aizsardzības kluba prezidents, taču runāšu ne tikai neformālu, bet arī pārējo ventspilnieku vārdā, kaut gan ir arī daži, kas domā citādi. Tātad, par vienu no Latvijas lielākajām ģeogrāfiskajām bagātībām -- Ventspili. Tā ir tieši ģeogrāfiska bagātība, ko apstiprina jau kopš Pētera I laikiem pazīstamais jēdziens "logs uz Eiropu". Un šis logs ir izcirsts varmācīgi, kā sākotnēji, tā pseidosociālisma gados, degradējot pilsētu, kura brīvas un neatkarīgas valsts apstākļos būtu varējusi kļūt par Baltijas pārli. Tagad, kad pilsētas pamatiedzīvotājus tur gūstā bumba ar laika degli, un ne tikai pamatiedzīvotājus, bet arī tā sauktos klejoņus, rodas jautājums -- kādēļ tas notiek? Vai tādēļ, lai mūsu latviešu tauta maksātu par lielas, ekonomiski atpalikušas, gandrīz septiņdesmit gadu eksistējušas pseidosociālisma valsts mantojumu? Vai tas neturpinās joprojām? Mēs it kā mācāmies no kļūdām, kuras tika pieļautas, izvirzot Latvijas delegātus 19. partijas konferencei, esam izteikuši tautas neuzticību Augustam Vosam un tiem, kas nekādi nerezistentē Latvijai. Vai kaut kas ir mainījies, vai kāds uzklausa šo tautas balsi? Vai nupat notikusi republikas augstāko tautas vadoņu iecelšana nav kārtējais izaicinājums tautai? (*Aplausi.*) Es aicinu izteikt visasāko protestu šādai rīcībai, kas nav savienojama ar valsti notiekošajiem demokrātiskajiem procesiem un grauj uzticību tiem -- bet nevis partijai; tai par šādu uzticību ir jācinās vaiga sviedros, nevis jāpauž par to no tribinēm vai partijai pakļautu avižu slejām.

Ventspili, šodien visnolaistākā republikas pilsētā, valda haoss. Pilsētas mēra nav. Labākajā gadījumā pēc pusotra vai diviem mēnešiem kāds ieņemšot šo amatu, jo izsludināta atklāta priekšsēdētāja kandidāta izvirzīšana. Nav skaidrības Komunālās saimniecības dienestu apvienošanā, ko izsludinājusi valdība jeb Ministru Padome. Bijušais pilsētas partijas komitejas pirmais sekretārs tagad strādā Latvijas Komunistiskās partijas Centrālajā Komitejā par nodaļas vadītāja vietnieku. Savā divarpus gadu ilgajā izsūtījumā, es pasvitroju -- izsūtījumā, viņš nolaida kadru politiku Ventspili "lidz kliņķim" (*aplausi*). Tā šodien ir Ventspils tradīcija, tā ir jūsu traģēdija, jo, kas zina, kura pilsēta būs nākamais upuris, ja uz turieni tiks izsūtīts šāds cilvēks; viņa vārds ir Anatolijs Devisilovs. Esiet uzmanīgi! (*Aplausi.*) Ierosinu izslēgt iespēju, kura ļauj mehāniski aizvietot, pārcelt u.tml. bezatbildīgus partijas, arodbiedrības, komjaunatnes un saimniecisko sfēru vadošos darbiniekus Par padarīto jāpieprasa atskaite. Jo, piemēram, šis pats Devisilovs nav atskaitījies par savu darbu divarpus gadu ilgajā izsūtījumā. Kadru jautājumā attiecībā uz atbildīgiem svarīgiem

valsts pārvaldes amatiem jābūt attiecīgam materiālam nodrošinājumam. Piemērs: daudzmaz stabila ministrijas uzņēmuma direktors saņem divreiz vairāk nekā pilsētas mērs. Tas liecina, ka darbigis un atbildīgs cilvēks nav ieinteresēts ieņemt pilsētas mēra amatu ar visām dabiski izrietošām sekām. Rodas jautājums, -- kādēļ tas tā notiek? Vai tādēļ, lai gandrīz septiņdesmit gadu pastāvošais centralizētais sociālisms turpinātu savu eksistenci? Un tieši tāpēc šodien, šajā brīdī, mūsu tautai vēl joprojām tiek cirstas brūces bezatbildīgas kadru politikas dēļ. Tā nav spējīga apturēt migrāciju, atrisināt dabas un tautas ekoloģijas problēmas. Tieši tādēļ un tikai tādēļ tiek veidota Tautas fronte, un šis, uzsveru, Tautas frontes uzdevums ir -- risināt tautas dzīvībai svarīgas problēmas. Un nebūs liela bēda, ja tā pāraugs otrā partijā, tādā veidā pierādot tiesiskas valsts eksistenci, kas vēl aizvien pastāv tikai vēlējuma izteiksmē. Lai tad ilggadīgā stagnātū partija godīgā politiskā cīņā pierāda savas tiesības runāt tautas vārdā. (*Aplausi.*) Vēl joprojām spēcīgi ir partijas varmācības institūti, kuriem patīk staļinistu vienīgā un, var teikt, pārbaudītā ideja -- ir tauta, ir problēmas, nav tautas -- nav problēmu. Savu senču, mūsu tautas vārdā lūdzu tikai vienu ie- spēju -- brīvu, neatkarīgu Latviju! (*Aplausi.*)

Andrejs Cīrulis

Mani miļie cilvēki! Miļie latvieši un citi! Man arī visu laiku nācās dzīvot līdzī Tautas fronteī, visām tās idejām, un es gribu jums pateikt, ejot pa ielu, man nemitīgi nāk klāt cilvēki, viņi saka -- miļie, pasakiet kongresa delegātiem -- glābsim! Mēs nedrīkstam visai Latvijai, visai pasaulei parādīt, ka mums it kā pēkšņi trūkst ideju, ka pēkšņi trūkst vienotības. Neaizmirsīsim, ka par mūsu ķildām priecājas Tautas frontes ienaidnieki, un viņi liksmo, noskatoties, kā mēs šeit skaldām matus. Es ļoti lūdzu ieklausīties Jāņa Petera vārdos par to, ka mums jātic veselīgajiem spēkiem. Es nedomāju, ka Tautas frontes kongress ir tā vieta, kur mēs varētu necienīgi runāt par mūsu prezidentu Anatoliju Gorbunovu, kam aizvakar Mežaparkā izgavilēja visa puta. (*Aplausi.*) Es aicinu visus būt vienotiem, apdomīgiem, prātīgiem, pieņemt Programmu. Es izvirzu principu -- apjēgt, ka šodien mēs pieņemam Programmu pirmajam gadan, un varbūt tikai iestāties pret tiem principiāliem punktiem, kas kādu diskriminētu vai arī traucētu Tautas frontes attīstību kopumā. Mēs jau pirms mēneša esam publicējuši projektu, visi it kā vienprātīgi atbalstījuši to, atzinuši, ka varam iet iezīmētajā virzienā, tāpēc atturēsimies no sīkajām iegribām. Dieva dēļ, es jūs ļoti lūdzu, tas ir ārkārtīgi svarīgi. Ja mēs šodien salaidīsim, tā maigi

izsakoties, "dēli", tad Tautas frontes ienaidniekiem sagādāsim lielu prieku. Un vēl, es jūs ļoti lūdzu, pieņemsim Programmu tādu, lai tās istenošanā varētu iesaistīties gan komunisti Rusanovs, gan komuniste Skulme, gan komunisti Peters, gan komunisti Inkēns, Priedītis, Īvāns, Kauls, Kezbers, un es gribu pateikt, ka būšu jums pateicīgs, ja "Padomju Jaunatne" un "Padomju Jaunatnes" lasītāji arī varēs būt kopā ar viņiem. Atstāsim malā sīkās ķildas. Tām šobrīd nav īstais laiks, šis ir vēsturisks brīdis, un ja mēs šodien to neizdarīsim un nesapratisim, ja gribēsim tikai parādīt savas ambīcijas un pateikt, ka par katru cenu gribam pielikt tādu pusteikumu un nevis šitādu, tad būs slikti. Es ticu veselajiem spēkiem. (*Aplausi.*)

Jānis Gulbis

Cienījamie delegāti! Man gribas tomēr šodien izteikt dažas domas, kas varbūt būtu svarīgas mums visiem turpmākā darbā. Jūs redzējāt, cik ārkārtīgi grūti mums iet pa ceļu. Visu laiku mēs esam gājuši pa grāvjiem. Vienā grāvī iekšā, no tā ārā, tad atkal otrā grāvī. Šodien mēs mēģinām nostāties uz ceļa. Bet mēs drausmīgi jūtam to, ko mums ir izdarījis viss šis laiks, -- izkropļojis mūsu dvēseles. Virspusē izvirzījis spēku, veiklību, viltību un viduvējību. Vai tā nav katastrofa, ka šodien republikā nav vadoņu, kurus mēs varam izvēlēties? Vai tas ir partijas aparāts, vai tas ir valdības aparāts, vai tā ir mūsu Tautas fronte -- mums ir jārunā par tām reālām kandidatūrām, kas var strādāt šodien, katru brīdi, lai viņu dēļ neciestu cits darbs. Izvēle mums ir maza, grūtības -- lielas. Jūs izlasījāt Programmu, iepazīnāties ar to... (*noraidoši aplausi*) ... Es nerunāšu gari, es runāšu tēžu veidā, lai varētu pateikt jums to, ko šodien gribu pateikt. Mūsu veselība -- tas ir lauks, ko es pašreiz pārstāvu. Šis lauks orgkomitejas darbā ir ļoti maz apskatīts un ielikts Programmā. Es gribēju apstāties tikai pie tā, kādā stāvoklī tas ir un ko mums varbūt vajadzētu darīt šajā lietā. Es gribu runāt par to, ka Veselības aizsardzības ministrija, kura ir atkarīga no politiskās situācijas, no tā, kas mums pašreiz ir, apgrūtina mums to jautājumu risināšanu. Ja mēs paskatāmies (*aplauši*) ierosinājumus, ko man iedeва delegāti, un zīmites, ko rakstīja skatītāji, tad redzam, ka viņi šodien izsaka protestu pret to un prasa, lai Veselības aizsardzības ministrija paskaidro, kāpēc mēs, kas visu laiku bijām vadošā vietā, šodien esam noslidējuši piecdesmitajā vietā. (*Aplausi.*) Un šajā sakarībā man ir priekšlikums pašos pamatos mainīt izglītības sistēmu medicīnā tādā veidā, lai visas medicīnas mācību iestādes būtu patstāvīgas, lai Latvijā varētu noteikt savu programmu, apmā-

cības veidu, un... (*aplautsi*)... Paldies par uzmanību. Ja neinteresē, nav vajadzīgs.

Jānis Porietis

Godātās kongresa delegātes, delegāti, viesi, tautieši! Šī gada vasarā republikas Ministru Padome izveidoja komisiju, kas izstrādātu lēmuma projektu par iedzīvotāju skaita mehāniskā pieauguma apturēšanu. Komisijas locekļi, kuru vidū ir atbildīgi Valsts Plāna komitejas, Zinātņu Akadēmijas Ekonomikas institūta, Darba resursu, kā arī Valsts Statistikas komitejas, universitātes un citu iestāžu darbinieki, rakstnieks Visvaldis Lāms un žurnālists Dainis Īvāns, iepazīnās ar plašu informāciju, izstudēja simtiem šai jautājumā saņemto vēstuļu, kā arī izbraidīja lekciju laikā tikās ar darbaļaudīm Cēsu, Kuldīgas, Madonas, Talsu, Rīgas un citos Latvijas rajonos. Tāpēc es šodien ar vislielāko atbildības sajūtu varu apliecināt to, ka viens no pašiem asākajiem un sāpīgākajiem jautājumiem, kura sekmīga risināšana nav iedomājama bez Latvijas Tautas frontes aktīvas iesaistīšanās, ir republikas iedzīvotāju skaita mehāniskā pieauguma apturēšana.

Šai jautājumā sakarību ķēde ir pavisam vienkārša. Pārveides pamatu pamats ir ekonomikas attīstība. Tā savukārt nav iespējama bez ražošanas intensifikācijas. Lai to reāli nodrošinātu, ražošana jāattīsta, to vispusīgi modernizējot, nevis palielinot strādātāju skaitu. Šādā skatījumā iedzīvotāju skaita mehāniskais pieaugums būtiski kavē ražošanas intensifikāciju.

Taču situācija ir vēl dramatiskāka. Cilvēku pieplūdums no citām republikām būtiski apdraud dzīvokļu, pārtikas, kultūras attīstības un citu ļoti svarīgu programmu izpildi.

Lūk, tikai daži satraucoši skaitļi. No 1971. līdz 1987. gadam no kopējā republikas iedzīvotāju pieauguma -- 292 tūkstošiem cilvēku -- migrācija deva 190 tūkstošus jeb divas trešdaļas. 190 tūkstoši cilvēku -- tas nozīmē, ka bija jāuzceļ papildus vismaz 60 tūkstoši jaunu dzīvokļu. Tas nozīmē arī strauji pieaugošu vajadzību pēc pārtikas papildus resursiem, pēc jauniem veikaliem, bērnu dārziem, skolām un citiem sociāliem objektiem šo iebrucēju apgādāšanai un apkalpošanai. Vienlaikus tas palielina vajadzību pēc jauniem celtnieku, tirdzniecības, sadzīves pakalpojumu, izglītības un citu darbinieku kadriem, tātad izsauc savdabīgu lavinveidīgu procesu, kas līdz šim bija praktiski gandrīz nekontrolējams. Tāpēc šāds uz migrāciju balstīts iedzīvotāju skaita mehāniskais pieaugums, kas, protams, ir nepieciešams jaunu reģionu, piemēram,

Sibīrijas apgūšanai, ir galīgi nepieņemams tādu attīstītu reģionu kā Baltijas republikas, tai skaitā Latvijas PSR, attīstībai. Diemžēl gan Savienības resoru interesēs, gan daudzu pašmāju uzņēmumu nesaprātīgu vadītāju aplamās, uz ekstensīvo attīstību balstītās saimniekošanas rezultātā republikas iedzīvotāju skaita mehāniskais pieaugums astoņdesmitajos gados ir uzrādījis strauji pieaugošu tendenci. 1980.gadā tas bija 5,7 tūkstoši, 1984.gadā 10,6 tūkstoši, bet pagājušajā, 1987.gadā -- jau 18,8 tūkstoši cilvēku jeb vismaz 3 tūkstoši jaunu dzīvokļu. Lūk, kāpēc tajās apmēram 400 vēstulēs, kuras, atsaucoties uz aicinājumu, ko izteica LPSR Ministru Padomes izveidotā komisija iedzīvotāju skaita mehāniskā pieauguma apturēšanai, mums atsūtīja republikas dažādu tautību iedzīvotāji, izteikts pamatots viedoklis, ka, migrantu ieplūdumu neapturot, netiks izpildīta ne dzīvokļu, ne pārtikas, ne arī kultūras attīstības programma, netiks novērsts garīgais diskomforts, ko šodien izjūt gan latvieši, gan citi mūsu republikas pastāvīgie iedzīvotāji.

Diemžēl šādas pamatotas bažas rada arī laikrakstos publicētā Latvijas PSR ekonomiskās un sociālās attīstības koncepcija laika posmam līdz 2005.gadam. Elementāri matemātiski aprēķini liecina, ka tajā vēl paredzēts republikas iedzīvotāju skaita pieaugums par vismaz 42 tūkstošiem un dzīvokļu deficīts vismaz 28 tūkstošu mitekļu apmērā. Protams, ka šādas ekstensīvās attīstības koncepcija nevar mūs apmierināt.

Taču stāvoklis ir vēl ļaunāks nekā tikko raksturojām, jo ļoti nelabvēlīgs ir tieši latviešu tautības iedzīvotāju pieaugums, to ilgākā laika posmā vērtējot.

Lūk, ko liecina sausi, bet savā būtībā traģiski statistiskie dati. Laikā no 1976. līdz 1986.gadam latviešu tautības iedzīvotāju skaits samazinājies par 9,6 tūkstošiem, bet citu tautību iedzīvotāju skaita dabiskais pieaugums kā starpība starp dzimušo un mirušo skaitu palielinājies par 67,8 tūkstošiem. Pat pagājušā gada labvēlīgākā situācija bija šāda; no 10,2 tūkstošiem dabiskā pieauguma tikai 2,2 tūkstoši cilvēku jeb apmēram tikai viena piektā daļa bija latviešu tautības. Tāpēc arī nav jābrīnās, ka pēdējā laikā, tiekoties ar Rīgas, citu pilsētu un lauku rajonu darbaļaudīm, kā arī ar republikas propagandistiem, no kopskaitā vairāk nekā 100 rakstveidā izteiktajiem jautājumiem trīs ceturtdaļas bija par migrāciju. Bet klausītāja Rudzīte sava jautājuma nobeigumā bija pierakstījusi šādus rūgtus vārdus: "Aizputnieki pa jokam saka -- mēs te esam latviešu rezervāts."

Lai mani bez tulkojuma saprastu visi TV skatītāji un radio-klausītāji, gribu pateikt dažus vārdus arī krieviski.

Dārgie līdzpilsoņi, krievi, baltkrievi, ukraiņi, citu tautību cilvēki, kas dzīvojat mūsu republikā! Lūdzu, saprotiet mūs, latviešus, mūsu satraukumu par to, ka mums, latviešiem, draud briesmas kļūt par nacionālo minoritāti mūsu dzimtajā zemē, mūsu Padomju Latvijā. Palīdziet apturēt Latvijas iedzīvotāju nesaprātīgo mehānisko pieaugumu!

(Latviski.) Kādi ir iedzīvotāju mehāniskā skaita pieauguma galvenie cēļi, un kā tos aizšķērsot?

Vienu -- pašu galveno -- jau minējām. Tā ir jaunu darbavietu radīšana ražošanā, tās ekstensīvā attīstība, kura joprojām turpinās. Mani informēja, ka nupat esot parakstīts protokols par vienošanos Rīgā izvietot kādu Ļvovas uzņēmuma filiāli, kas aizņemšot vismaz divus hektārus zemes, nodarbinot tajā vairāk nekā 100 cilvēku, no kuriem daļu paredzēts iesaistīt no citiem reģioniem. Taču šis gadījums nav vienīgais. Šinis dienās mani uz ielas apturēja ļoti satraukta sieviete, lūdzot kaut ko darīt, jo šūšanas firma "Latvija" atkal gatavojoties piesaistīt kadrus no citiem reģioniem.

Otrs migrāciju aizšķērsojošs pasākums -- pēc iespējas ātrāk pieņemt likumu par republikas pastāvīgo iedzīvotāju pilsonību.

Joprojām liels migrantu pieplūdums notiek caur augstākajām un vidējām speciālajām mācību iestādēm. Tā, piemēram, republikas medicīnas skolās laikā no 1981. līdz 1985. gadam uzņemti 9 tūkstoši audzēkņu, no tiem trešā daļa no citām republikām. No šai laikā skolasbeigušajiem apmēram 2 tūkstoši bijuši citu republiku ļaudis, kam darbavietas iedalīta mūsu republikā. Arī augstākās izglītības jomā stāvoklis ir līdzīgs.

Migrantiem ceļu atvieglo arī administratīvie pārkāpumi, kas tiek pieļauti kopmītņu izmantošanā, jo sevišķi tajās, kas atrodas Valsts celtniecības komitejas un Viegglās rūpniecības ministrijas pakļautībā. Tikai šajā gadā vien par dzīvošanu bez pierakstīšanās republikā pie administratīvas atbildības saukti 7355 cilvēki, no tiem Rīgā ap 3 tūkstošiem cilvēku. No 411 par kļaidonību šogad aizturētajiem cilvēkiem 188 izrādījušies citu republiku pilsoņi. Viegglās rūpniecības ministrijas kopmītnēs šogad izdarītā pārbaude atklājusi 148 nepierakstītus vieniniekus un 46 ģimenes. Valsts celtniecības komitejas kopmītnēs šobrīd izvietoti 44 tādi iebraucēji, kuriem iekšlietu orgāni pierakstīšanos vispār atteikuši. Tanī pašā laikā celtnieku kopmītnēs šī gada septembrī dzīvoja 513 vieninieki un 136 ģimenes, šai sistēmā jau vairs nestrādāja, tā radot aplamu vajadzību pēc jauniem iecelotājiem.

Daļa iebraucēju tātad ir tādi, kuri vadās pēc principa -- kur labi, tur tēvija. Šādi ļaudis bieži pat nenodarbojas ar sabiedrībai derīgu darbu. Manuprāt, šādus cilvēkus likumdošanas kārtībā vajadzētu nosūtīt atpakaļ uz tām vietām, kur viņi ir dzimuši un

uzauguši, un tas nebūtu ne nedemokrātiski, ne nelikumīgi.
(Aplausi.)

Šādus un tamlīdzīgus piemērus varētu minēt vēl un vēl. Bet kur tad ir meklējama izeja no šādas bezprātīgas migrācijas?

Ekonomiskajā jomā tā ir paaugstinātu maksājumu noteikšana kā par no citām republikām piesaistīto, tā arī par virslimita darbaspēku, pakāpeniski pārejot uz republikas saimniecisko aprēķinu. Komisijas sagatavotajā lēmuma projektā par katru no ārpusrepublikas piesaistīto strādātāju paredzēts maksāt vietējos budžetos 25 000 rubļu, no tiem 10 000 rubļus paredzot novirzīt pārtikas programmas izpildei, taču mēs jau saņēmām pirmo kritiku, ka šī summa esot paredzēta pārāk maza. Lēmuma projektā paredzēta arī ievērojama maksa par pilsētas rūpniecības uzņēmumu aizņemto zemi, lai tā mazinātu Savienības resoru apetīti atkal izvietot jaunas ražotnes mūsu republikas jau tā šai ziņā pārblīvētajā teritorijā, kā arī nepieciešamība paātrināt pilsonības statusa noteikšanu. (Aplausi.)

Attiecībā uz kvalificētu kadru sagatavošanu mēs ierosinām tos gatavot tikai no republikas jauniešiem un mūsu pašu vajadzībām, jauniešus no citām republikām uzņemot tikai ar mērķa norikojumu, kā arī diferencēt darba samaksu atbilstoši Latvijas PSR valsts valodas un starpnacionālo sakaru valodas zināšanām.

Tāpat jāizstrādā plāns kopmitņu skaita pakāpeniskai saprātīgai samazināšanai un jāveic virkne citu pasākumu, tai skaitā ar dzīvokļu uzlabošanu, ar lauku kopsaimniecību piemaksām daudz bērnu mātēm un citiem pasākumiem visādi jāstimulē dabīgais pieaugums latviešu tautības iedzīvotāju vidū, kur, kā jau minējām tas tomēr ir katastrofāli mazs un nepietiekams.

Sasāpējušo migrācijas jautājumu risināšanā daudz lielākam ir jābūt mūsu preses atbalstam. Tā, piemēram, par šo jautājumu sagatavotais raksts laikrakstam "Sovetskaja Latvija" tā arī netika publicēts un jau nedēļām ilgi guļ tā redakcijas plauktā. Esam iesnieguši visiem republikas centrālajiem laikrakstiem mūsu komisijas sagatavotā lēmuma projektu, lai tādā veidā to nodotu visu iedzīvotāju apspriešanai un iespējamai papildināšanai. Taču arī šai gadījumā krievu valodā iznākošo laikrakstu redakcijās nācās dzirdēt korektam noraidījumam līdzīgu piezīmi, ka šādus materiālus varot publicēt tikai ar Latinforma starpniecību. Un tas jādzird mūsu atklātības laikmetā?

Migrācijas sasāpējušiem jautājumiem veltītajās darbaļaužu vēstulēs izteiktas pamatotas bažas, ka resoru birokrātiskās kundzības apstākļos šo mūsu republikai negatīvo procesu diez vai esot iespējams apturēt. Šīs bažas diemžēl nav bez pamata. Tāpēc arī mūsu komisija griezās ar dedzīgu palīgā saucienu gan pie uzņēmumu darba kolektīvu padomēm un vietējām padomēm, gan pie

topošās Tautas frontes vietējām aktivistu grupām. Mūsu aicinājums gan pagaidām ir nodrukāts tikai "Rīgas Balsī". Taču ļoti gribētos cerēt, ka to pārpublicēs arī republikāniskie laikraksti.

Mums ikvienam jāsaprot, ka mūsu republikas konkrētajos apstākļos tikai iedzīvotāju skaita mehāniskā pieauguma radikāla apturēšana var palīdzēt visu sasāpējušo problēmu atrisināšanā, tai skaitā arī radikāli uzlabot starpnacionālās attiecības.

Tā tad arī ir viena no svarīgākajām jaunās Latvijas Tautas frontes aktīvas un pašaiizdzīgas darbības sfērām.

Dārgie kongresa dalībnieki! Kad es pirms kongresa iegāju Rakstnieku savienībā, kur darbojās orgkomiteja, es dzirdēju tur tādu teicienu: "Nu gan šeit ir tā kā Smoļņijā revolūcijas dienās." Un tas mani un arī citos klātesošajos radīja lielu pacēlumu.

Šodien šeit dzirdējām dažādas runas, un ne visam teiktajam var pievienoties. Manuprāt, jebkura šķelšanās, jebkura neienpratība starp tautu un partiju, starp tautu un republikas pašreizējo vadību, kura tiešām saprot mūsu sāpes un kura mūs pat steidzina ātrāk izstrādāt pārbūvei nepieciešamos likumprojektus, ir kaitīga un nav pieļaujama. (*Aplausi.*) Tāpēc, kad partijas biedri, sapulcējušies mazajā zālē, nolēma, ka Tautas frontes ietvaros nav lietderīgi organizēt ipašu partijas biedru frakciju un mēs visi gājām ārā no mazās zāles, vienprātīgi dziedādami "Nevis slinkojot un pūstot", man rdās pārlicība, ka arī Latvijas Tautas fronte var šādu pārbūves darbinieku vienotību visnotaļ sekmēt. (*Aplausi.*)

Biedri, draugi!

Kad vakar, braucot uz Mežaparku, ļaudis tramvajos, troļļibusos un vilcienos dziedāja, bet simttūkstoš cilvēku manifestācijā pat vīrieši atklāti raudāja, mēs sapratām, ka Latvijas Tautas fronte jau ir akumulējusi tautas sāpes, ilgas un darbības vēlējumus, lai pēc šī kongresa tos nekavējoties pārvērstu radošā darbībā sarežģīto pārveides uzdevumu atrisināšanai.

Pateicos par jūsu uzmanību! (*Aplausi.*)

V.Botvins

Esmu priecīgi satraukts par iespēju piedalīties tādā svarīgā notikumā kā revolucionāras formas -- Tautas frontes dibināšanā. Atļaujiet man nedaudz izkļiedēt saspilējumam un sacīt, ka šobrīd, kā man šķiet, jūsu pirmais uzdevums ir nevis konstituēt Tautas frontes juridisko statusu, bet atcerēties, ka vislielākā neformālā organizācija Padomju Savienībā ir Komunistiskā partija, kura nav nekur reģistrēta. (*Aplausi.*) Jāķeras pie darba. Un man šķiet, ka tās grūtās demokrātijas mācībstundas, kuras mēs, šajā zālē sēdošie, apgūstam,

-- tās nebūs veltīgas. Tauta mācās ļoti ātri. Tagad atļaujiet jūs informēt, ka šini gadījumā es uzstājos Maskavas Tautas frontes orgkomitejas un Ļeņingradas Tautas frontes uzdevumā, kuru vārdā, tāpat kā Krievijas Federācijas, Jaroslavas, Penzas, Kuibiševas/Samaras un arī Minskas un Alma-Atas vārdā es jūs sveicu. Laiks man ir ierobežots, un es domāju, ka virkni jautājumu apspriest, uzdot jautājumus u.tml. varēs vakarā, preses konferencē. Divas galvenās tēzes. 28.augustā Ļeņingradā notika starpreģionālā Tautas frontes un masu demokrātisko kustību pārstāvju tikšanās. Tajā piedalījās 7 republiku deviņdesmit organizāciju pārstāvji no četrdesmit pilsētām, tajā skaitā arī eksperti no formālām un neformālām Igaunijas, Lietuvas un Latvijas Tautas frontēm. Trīs diskusiju dienas (un mēs atkal jūs apskaužam, jo savu diskusiju organizējām Somijas pierobežā, burtiski sakot, brīvā dabā, nevis tik greznā zālē), un pēc triju dienu diskusijām un apspriedēm mēs nonācām pie vienota secinājuma, ka Tautas frontes rašanās -- tā ir neizbēgamība, tā ir nepieciešamība, un ka bez masu kustības mūsu ideāli un mērķi nav un nevar būt sasniedzami. Tika pieņemts lēmums par informatīvu struktūru radīšanu. Apmēram sešdesmit astoņas pilsētas un organizācijas nolēma organizēt informācijas apmaiņu, lai veicinātu sadarbību ar Tautas frontēm un citām demokrātiskām kustībām Tas pirmkārt. Pēc igauņu kongresa, domāju, var runāt pat par kopīgu vēstnešu vai materiālu krājumu izdošanu. Otrkārt. Es vēlreiz izsaku prieku par to, ka jūsu pasākums notiek tik lieliskā zālē, taču rodas iespaids, ka dažādu nosacījumu iespaidā -- tā sacīt, Maskavas roka, kā gan mēs esam pieraduši pie Maskavas rokas! -- ne visi izprot nepieciešamību apvienot spēkus. Taču es runāju par to, ka tie nolikumi, kuri tika pieņemti 29.jūlijā -- nolikums par demonstrācijām, mītiņiem, gājieniem un sapulcēm, un nolikums par iekšējā karaspēka statusu --, tie taču pieļauj, tie pieprasa, lai šie karaspēka formējumi, speciālas nozīmes karaspēka daļas nepakļautos tautas orgāniem, padomju varas orgāniem. Tādējādi šis karaspēka daļas var tikt izmantotas pēc iekšlietu ministra lēmuma -- neatkarīgi no to vai citu tautas pārstāvju, tajā skaitā arī Tautas frontes, gribas un vēlēšanās. Man nav mandāta, lai es varētu ierosināt vai izvirzīt šādu priekšlikumu, bet es tomēr gribu to darīt -- ierosināt apspriest rezolūciju, kura atzītu, ka šie nolikumi par iekšlietu karaspēku faktiski pieļauj atkal atgriezties pie administratīvi voluntārām, staļiniskām metodēm un ignorēt tautas gribu. (*Aplausi.*) Es domāju, ka visdrausmīgākais staļinisma noziegums ir mēģinājums iznīcināt tautas dzīvo dzēseli, ar šķeltniecības palīdzību sarīdīt tautas. Mana dvēsele veidojās sekojoši: es mācījos Latvijas skolā un universitātē, strādāju rūpniecā, un es domāju, ka mani bērni varēs būt lepni par to, ka viena no manām

pirmajām adresēm saistās ar faktu, ka lasīju Raiņa dzejoļus pie Aleksandra Ņevska katedrāles. Viss mans personīgais un sabiedriskais liktenis saistīts ar Latviju, kuru uzskatu par savu dzimto zemi. Un es domāju (piedodiet, ka es tā uztraucos un ka nākas runāt par personīgo dzīvi), es domāju, ka tie sasniegumi, kurus jūs jau esat guvuši, tuvākajā laikā būs vēl nozīmīgāki. Man šķiet, ka tiem piecpadsmit tūkstošiem cilvēku, kurus šobrīd jau apvieno Tautas fronte, nākotnē klāt nāks vēl un vēl, un viņu būs vairāk nekā partijas biedru, un tieši šajā skaitliskajā pieaugumā slēpjas organizācijas perspektīva. Taču man šķiet, ka šajā skaitliskumā slēpjas arī virkne problēmu, ka visas organizācijas -- to rāda vēsture -- pārdzīvo tos grūtās dzimšanas procesus, kuru laikā jāmācās gan pašai, gan citai no citas. Man šķiet, ka Tautas frontei kā demokrātiskai masu kustībai -- tāpat kā presei un zinātnei -- jāpalko par sociālo oponentu. Jebkurš varas monopols, jebkurš patiesības monopols, diktāta mēģinājums, vienmēr izvēršas tautas traģēdijā. Nedomāju, ka staļinisms ir kaut kāda nejaušība. Mums pašiem jārada īsteni cilvēciski eksistences apstākļi; un, ja es atļaujos pasapņot, tad es sapņoju par to (atcerieties Mārtina Lutera Kinga vārdus, kas ierakstīti viņa kapakmeni: "Beidzot esmu brīvs"). Es domāju, mums ir jāsaprot, ka brīviem jātop nevis pēc nāves, bet dzīviem esot. Taču, tā sacīt, ja man neizdosies to piedzīvot, es vismaz gribu tikt apglabāts Latvijas zemē un, varbūt krievu valodā runājošās iedzīvotāju daļas vārdā, tādējādi, ja tā var teikt, mēslojot šo zemi un izpirkt to bēdu un tos grēkus, kurus mēs gribot negribot atnesām sev līdzī.

Es domāju, ka tuvojas atmodas, nožēlas, attīrīšanās, atjaunotnes brīdis, un es sapņoju par to, ka nebūs vienkārša šī masu kustība, nebūs vienkārša šī masu pašdarbība un nebūs vienkārši noskaidrot, ko darīt un kas pie visa vainīgs, pat -- ar ko sākt. Bet mēs to izdarīsim. Taču visvairāk es lepojos ar to, ka mēs beidzot būsīm pārstājuši baidīties. Un mēs esam pārstājuši baidīties. Pirmām kārtām es gribētu latviešus lūgt, lai viņi saviem krievu, ukraiņu, baltkrievu, ebreju biedriem iemācītu nebaidīties un -- vēl jo vairāk -- nebaidīties citam no cita. (*Aplausi.*)

Arnolds Klotiņš

Godājamie delegāti! Ļoti lūdzu jūs izrādīt elastību un uz dažām minūtēm pievērst uzmanību ļoti konkrētam kultūras jautājumam. Es neesmu lūdzis vārdu, lai teiktu runu, bet tikai, lai jūs iepazīstinātu ar Operas un baleta teātra kolektīva vēstuli ar divsimt piecdesmit parakstiem, kuru viņi ir iesūtījuši kongresam.

Kā jums varbūt ir zināms, vairākus gadus mūsu baltais nams -- Operas nams Rīgā -- gaida rekonstrukciju. Patlaban šī ēka ir avārijas stāvoklī, un katrā ziņā izrādes tur ir jāizbeidz vistuvākajā laikā. Tas nozīmē, ka uz trim līdz pieciem gadiem Operas un baleta teātrim būtu jāsniedz izrādes citās telpās. Bija tāds risinājums: tā kā Rīgā tiks būvēta jaunā lielā koncertzāle, Operas un baleta teātris varēs šos trīs līdz piecus gadus sniegt izrādes tajā. Acīmredzot koncertzāles celtniecības finansēšana pašlaik nevar sākties, tāpēc Operas un baleta teātris ir ļoti satraukts par sava kolektīva tuvāko nākotni -- šiem trim līdz pieciem gadiem, jo var izveidoties tāda situācija, ka šis mākslinieciskais kolektīvs -- apmēram 550 cilvēku -- degradējas vienkārši tādēļ, ka viņiem nav kur sniegt izrādes. Es nelasišu visu vēstuli, kaut arī tā nav gara -- tikai viena lappuse. Nolasīšu tikai nelielu daļu no tās.

"Neraugoties uz šī brīža svarīgumu, mūsu teātra kolektīvs vērsas pie kongresa ar lūgumu palīdzēt vienīgajam Latvija Operas un baleta teātrim rast izeju no kritiskās situācijas. Nākošajā gadā neatkarīgi ne no kādiem apstākļiem tiks pārtraukta teātra ēkas ekspluatācija un, cerams, sāksies 25 gadus gaidītā rekonstrukcija. Tomēr līdz pat šim brīdim viss teātra kolektīvs ir neziņā par mūsu tālākajiem likteņiem. Jo, pirmkārt, pašlaik Rīgā nav nevienas tik plašas skatuves, uz kuras varētu notikt gan operas, gan baleta izrādes, un, otrkārt, nav paredzētas telpas ne mēģinājumiem, ne izrādēm, ne tehniskajiem ceļiem, ne noliktavām -- visai plašajai Operas teātra saimniecībai. Teātra pastāvēšana bez darba iespējām, tas ir -- mēģinājuma telpām un stacionārām izrādēm Rīgā (tikai uz viesizrāžu rēķina) -- ilgu laiku nav iespējama. Uzskatām, ka šādi izveidojusies situācija var novest pie tā, ka vienīgais Latvijas Operas un baleta teātra kolektīvs beidz eksistēt kā pilnvērtīga mākslinieciska vienība. Ņemot vērā Latvijas kultūras vitālās intereses, mēs prasām Latvijas Kompartijas Centrālajai Komitejai, Ministru Padomei, Augstākajai Padomei un Kultūras komitejai steidzīgi atrisināt telpu jautājumu Operas un baleta teātra izvietojumam rekonstrukcijas periodā, līdz ar to nodrošinot normālas radošā darba iespējas. Mēs prasām izveidot valdības komisiju augstākajā līmenī Operas darbības nodrošināšanai rekonstrukcijas periodā, kā arī ēkas rekonstrukcijas darbu koordinēšanai, virzīšanai un kontrolei." Un šeit seko tie 260 paraksti. Tā ir vēstule, un ar šo vēstuli Operas un baleta kolektīvs lūdz, lai kongress atbalstītu šo vienīgo lūgumu izveidot valdības komisiju šī ļoti bīstamā, mūsu kultūrai tik tiešām bīstamā jautājuma atrisināšanai. Jo faktiski mūsu Operas un baleta teātra kolektīvs var izputēt bezdarbības periodā.

Vai mēs tādu atbalsta lēmumu varam šeit pieņemt?...

-- Ar balsošanu. ... Absolūts vairākums.

Aleksandrs Poļakovs

Dārgie draugi! Iedomāsimies tādu fantastisku brīdi, kad visiem rakstniekiem uz pieciem gadiem atņem papīru un tinti. Visiem gleznotājiem atņem audeklus un krāsas. Tas nav tā, ka Operas mākslinieki varētu mājās strādāt un nodrukāties pēc divdesmit gadiem vai parādīt savas gleznas pēc nāves. Mūsu māksla top katru dienu no jauna, katra nenodziedāta dziesma vairs nekad neatkārtosies, katra nenodejota izrāde nekad vairs nav atkārtojama. Dārgie draugi! Atcerēsimies to, ka divsimt gadu Rīgā ir bijis operteātris. Un vai nu tagad, kad ir pienācis laiks, kad atveram pat svētnamus, šo teātri aizvērt? Es nedomāju, ka tā ir tikai izpriecu vieta, tā ir dziļas, klasiskas kultūras iestāde, kultūras nesēja tautai. Mēs viegli saprotam, kā mūsu tauta šobrīd dzīvo ar Operas teātri, bet laikam ne katrs vēl iedomājas, kā mūsu tauta dzīvos bez tā. (*Aplausi.*)

Valts Titavs

Labvakar! Godājamās dāmas un kungi! Cienijamie tautieši un viesi! Latvijas Nacionālās neatkarības kustības padomes vārdā es sveicu delegātus, sveicu Latvijas Tautas fronti sakarā ar šo kongresu.

Tikko, vai pareizāk sakot, neilgu laiciņu atpakaļ, te izskanēja doma, ka Latvijas Nacionālās neatkarības kustība neatbalstot Tautas fronti. Tas tā nav. Un, lai jūs par to pārliecinātu, nolasišu jums kustības paziņojumu, kas pieņemts Kustības padomes sēdē 25. septembrī.

Latvijas Nacionālās neatkarības kustības padome kategoriski noraida vairāku personu bezatbildīgos apgalvojumus, tajā skaitā Latvijas PSR iekšlietu ministra Šteinbrika izteikumu šī gada 19.septembra TV skatītāju konferencē, ka Nacionālās neatkarības kustība it kā esot nostājusies pret dibināmo Latvijas Tautas fronti. Nacionālās neatkarības kustība nevienā paziņojumā, ne arī kādā citā oficiāla rakstura dokumentā nav paudusi negatīvu attieksmi pret Tautas fronti. Bažas izteiktas tikai par Tautas frontes iespējamo formalizēšanos, kura saistīta ar Komunistiskās partijas un administratīvi birokrātiskā aparāta integrāciju šajā organizācijā, Minētais process novēršams, īstenojot dzīvē Tautas frontes programmas projekta punktu, kas vērsts pret jebkuru varas monopolizāciju. To ievērojot, Nacionālās neatkarības kustība neiesaistās kā vienība Tautas frontes organizatoriskajā struktūrā, taču pamatā atbalsta Tautas frontes Programmas projektu un ne-

izslēdz personu individuālu darbību abās organizācijās. Sadarbībai starp Nacionālās neatkarības kustību un Tautas fronti jāveidojas uz līdztiesīgu partnerattiecību bāzes latviešu tautai vitāli svarīgu jautājumu risināšanā. Tā kā visu Latvijas patiesi demokrātisku kustību, tai skaitā Tautas frontes, mērķi ir saistīti ar Latvijas suverenitāts atgūšanu, Nacionālās neatkarības kustības padome neredz starp tām nepārvaramas pretrunas un noraida dažu latviešu tautas nelabvēļu izplatītos izdomājumus, ka, pastāvot dažādiem neatkarīgiem sabiedriskiem grupējumiem, tiek apdraudēta tautas vienība.

Tiktāl par mūsu attieksmi pret Tautas fronti. Man bija sagatavota runa, izstrādāta tieši astoņām minūtēm, bet, nevēloties jūs vēl īpaši aizkavēt -- visi mēs esam noguruši --, es varbūt tikai dažos vārdos pateikšu Nacionālās neatkarības kustības padomes pamatnostāju jautājumos, kurus risinās un par kuriem cīnīsies arī Tautas fronte. Latvijas NNK padome uzskata, ka pašreizējais Latvijas statuss ir okupēta valsts. Par to, pēc mūsu domām, vairs nav jāšaubās, to redz jebkurš reāli domājošs cilvēks. Nav atcelta 1922.gada 15.februāri pieņemtā Satversme, kas ir apstiprinājums latviešu tautas brīvas gribas izpaušmei. Pamatojoties uz šo koncepciju, ir grūti runāt par tiesiskas valsts izveidošanu vai par kaut kādu valsts stāvokļa uzlabošanu. Nekas nav jāveido, nekas nav jārada no jauna. Ir jāatdod latviešu valstij tas statuss, kas tai varmācīgi atņemts. Es domāju, ka nevajadzētu īpaši diskutēt par partijas lomu visā šai procesā, kas novedis latviešu tautu gandrīz vai līdz izmiršanas brīdim. Komunistu partija kā tāda ir ārkārtīgi sakompromitējusies, un es nedomāju, ka ar kļūdu atzīšanu vien pietiktu, lai padarītu notikušo par nebijušu. Vai mēs šodien varam runāt par komunistu partiju, kādu to savā laikā veidoja Ļeņins, vai par kaut kādu Staļina partijas veidojumu? Mēs aicinām pasaules sabiedrisko domu, mēs aicinām Apvienoto Nāciju Organizāciju, mēs aicinām ārpus Latvijas teritorijas dzīvojošos latviešus piedalīties Latvijas tautas jautājumu risināšanā, risināt šos jautājumus kardināli, balstoties uz starptautiskām tiesībām un starptautiskiem normatīviem. Lai Dievs mums palīdz. Paldies par uzmanību. (*Aplausi.*)

Jānis Vasks

Dārgie tautieši, dāmas un kungi! Pirms vairāk nekā simt trīsdesmit gadiem Krišjānis Valdemārs parādīja lielu drosmi. Viņš pie savas studenta istabiņas durvīm Tērbatā piestiprināja vizītkarti ar uzrakstu "Krišjānis Valdemārs, latvietis". Nākošā vēsturiskā atkāpe. Pirms simt divdesmit gadiem, 1868.gadā, pulciņš latviešu patriotu sapulcējās vāciskajā Rīgā un nodibināja Rīgas Latviešu biedrību. 1988.gada 8. un 9.oktobrī ne visai latviskā Rīgā sanāca Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongress, lai sāktu apmēram no tās pašas vietas, kur mūsu senči pagājušajā gadsimtā. Vai vēsturiskas paralēles? Jā. Šodien mēs šeit radām Latvijas vēsturi, ko mūsu mazbērniem mācīties, ja vien šo vēstures grāmatu mēs paši uzrakstīsim līdz galam. Latviešu tautai vēstures gaitā nekad nav klājies viegli. Dievs viņai lēmis dzīvot pie Baltijas jūras lielu tautu interešu krustpunktā. Mēs piedzimstam, dzīvojam un aizejam pie senčiem it kā lielo nāciju krustcelēs. Ko es vēlos teikt konkrēti, ko ierosināt, pie kā mums turēties un kā mums darīt? Vispirms, es esmu kategoriski pret Latvijas Tautas frontes pārvēršanu vienīgi par diskusiju klubu bez noteiktas organizatoriskas struktūras. Diemžēl ir ļoti zīmīgi, ka mūsu presē ne pārāk sen ir parādījušies raksti, kuru autori, it kā cēlu mērķu vadīti, ir nobažījušies par to, lai Tautas fronte pārāk nebirokratizētos. Tie paši autori nevēlas, ka Tautas fronteī būtu sava atribūtika, simbolika, nevēlas biedru kartes, nopietnu juridisku statusu. Par laimi, šis jautājums kopš vakardienas ir nokārtots. Tomēr zīmīgi, ka tāda problēma vispār bijusi. Laikam taču pastāv vēl arī tādi spēki, kuru interesēs ir, lai Tautas fronte gluži kā Sarkangalvīte dotos tieši rīklē iekšā staļinisma, birokrātijas un stagnācijas vecajam vilkam. Manuprāt, Tautas fronteī ir jābūt labi organizētam spēkam ar izteiksmīgu atribūtiku. Tālāk, manuprāt, Latvijas Tautas frontes galvenajam spēku pielikšanas punktam ir jābūt -- pēc iespējas lielākā skaitā ieiet visās padomēs. Tātad, mūsu uzdevums ir iekarot visas padomes -- no vietējām sākot, bet galvenokārt vietas Latvijas parlamentā -- Augstākajā Padomē. Latvijas Tautas fronte savu misiju būs izpildījusi, ja spēs un gribēs ikvienam stagnātam vai staļinistam jebkurā vēlēšanu apgabalā nostādīt pretī savu kandidātu. Un tad -- lai tauta ņem un izšķir. Tāds varētu būt mūsu Tēvzemes sekmīgas pārbūves ceļš. Vēl tālāk. Dziļas pārdomas rada tādi pēdējā laikā bieži pieminēti jēdzieni kā opozīcija un daudzpartiju sistēma. Droši vien mūsu valstī kādu laiku vēl būs vienpartijas sistēma. Un Tautas fronte arī nebūs un nav domāta kā politiska partija. Taču Latvijas Tautas frontes bāze un atbalsts tautā ir ārkārtīgi lieli. To katrs varēja redzēt kaut vai tikai Mežaparkā, un tāpēc katras sabiedriski politiskās

kustības jēga nebūtu tās nosaukumā vien. Partija vai fronte -- ne jau tas ir svarīgi. Svarīgs ir atbalsts tautā un mērķtiecība savas programmas realizēšanā. Latvijas pārbūves procesā. Jā, un fronte -- tas jau var būt kaut kas ievērojami lielāks, dzižāks un spēcīgāks kā viena vien partija. Ir vēl kāds vārds, no kā mēs esam pieraduši baidīties, tas ir vārds "opozīcija". Es uzskatu, ka konstruktīva, pozitīva opozīcija pastāv gandrīz jebkurā civilizētā valstī mūsdienu pasaulē. Patiesību sakot, bez opozīcijas diezin vai ir iespējams nodrošināt valsti pret jaunas kvalitātes personības kulta, atbilstoši arī korupcijas un visu pārējo nekontrolējamas valsts negatīvo iezīmju recidīviem.

Tālāk. Par prioritāti numur viens es nerunāšu. Par lauksaimniecību ir sarakstīts tik daudz literatūras un teikts tik daudz runu, ka ar to varētu piepildīt pasaules lielākās publiskās bibliotēkas, un laika trūkuma dēļ es šo jautājumu neskaršu. Bet es tūlīt beigšu. Man ir sāpīgi par to runāt, bet es esmu bijis aculiecinieks arī mūsu tautas garīgo vērtību degradācijai, dievnamu apgānīšanai un primitīvā ateisma graužošanai iedarbībai uz mūsu tautas dvēseli. Šīs problēmas aspektus es nevaru analizēt laika trūkuma dēļ. To kvalificēti ir darījuši arī mani amata brāļi. Nedaudz miera sirdij tomēr dod apziņa, ka šodien stāvoklis šinī jomā sāk ievērojami uzlaboties. No jauna sāk vērties vaļā ilgus gadus slēgtie dievnami. Cilvēku psiholoģija sāk mainīties pareizā virzienā. Arī valmierieši ļoti cer, ka Ziemassvētku prieka vēsts šogad, pēc divdesmit četrus gadu pārtraukuma, varētu no jauna atskanēt Svētā Simaņa baznīcā. (*Aplausi.*) Mūsu uzdevums nav nevienu tiesāt, pat arī ne pārmet par tumšajiem bedievju trakošanas gadiem. Vislabāko atbildi viņiem jau ir devis pats Jēzus Kristus: "Tie mani velti ir ienīduši."

Dāmas un kungi! Pirms vairākiem gadu desmitiem kāds valstsvīrs, kas šodien tiek oficiāli atzīts par šī gadsimta lielāko slepkavu, ir teicis zīmīgus vārdus -- hitleri nāk un iet. Mums šodien ir tiesības un pienākums šos vārdus nedaudz papildināt un teikt: hitleri un staļini nāk un iet. Filozofiskas sistēmas, filozofi, mūžīgu impēriju imperatori līdz ar pašu dibinātajām impērijām ir nākuši un gājuši. Neskaitāmi valdnieki un korifeji ir krituši, un reti kāds tos vairs atceras. Bet tā filozofiskā sistēma, kurai Krievzeme šogad svinēja tūkstošgadi, kurai Latvija pirms pāris gadiem paklusām svinēja astoņsimtgadi un kurai pēc divpadsmit gadiem visa pasaule atzīmēs divtūkstošgadi, negatavojas nedz krist, nedz aiziet. Gluži otrādi, tā pieņemas spēkā. Un tāpēc, Latvijas Tautas fronteī sākot jauno gaitu, lūgšim kopīgi Dieva svētību. Dievs, sargi mūsu tēvu zemi! Paldies par uzmanību. (*Aplausi.*)

Man ir arī piezīme kā Limbažu rajona delegācijas loceklim, un es pārstāvu Limbažu rajonu. Šeit, šinī iesniegumā, ir rakstīts par

partijas Limbažu rajona pirmā sekretāra Ivana Hohļenko pilnīgu nepiemērotību savam amatam. Limbažu rajonā tas ir vispārzināms fakts. Par to delegācijas locekļi ir parakstījušies iesniegumā kongresa vadībai, norādot, ka šis raksts ir nododams Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās Komitejas pirmajam sekretāram secinājumu izdarīšanai.

Vilnis Zariņš

Mēs stāvam laikmetu griežos. Kā zināms, franču domātājs Šarls Furjē ir teicis, ka laikmeti visvairāk atšķiras ar to, ka ikvienā no tiem ir citādas ilūzijas. Mēs esam liecinieki, ka ilūzijas, kuras daudziem mūsu sabiedrībā bija pirms dažiem gadiem un it īpaši pirms gadu desmitiem, gaist kā dūmi. Un mēs ieraugām šo to tādu, ko agrāk nebijām pamanījuši, bet tajā pašā laikā man šķiet, ka reizē ar jauno realitāti, ko tagad saskatām, mēs iemantojām ar daudz jaunu, skaistu ilūziju. Pirms dažiem gadiem daudzi teica -- lūk, ar latviešiem var nemaz nerēķināties, viņi drīz pavisam atmirs kā tauta. Tagad mēs redzam, ka tā nepavisam nav. Bet dažam tagad savukārt liekas, ka, lūk, ja latvieši kaut ko grib, viņi var nerēķināties ne ar ko citu kā ar šo savu vēlēšanos un, ko tikai mēs gribam, to arī darīsim. Varbūt tas būtu ļoti skaisti, tomēr drusciņ jāskatās arī, kāda ir reālā pasaule un vai mums pietiks gudrības un prāta visu reāli esošo ņemt vērā un izlemt, ko mēs spēsim realizēt. Ne tikai plānos. Klausoties cienījamo iepriekšējo runātāju un varbūt arī dažus citus, es ar lielu prieku konstatēju, ka ideoloģijā administratīvā vara ir beigusies un ka tagad mums ir iespējams konstruktīvs dialogs. Bet, ja pirms dažiem gadiem teica -- lūk, reliģiozitāte tautā ir pilnīgi beigusies un nu jau visiem ir zinātnisks pasaules uzskats, tagad man savukārt liekas, ka dažiem radusies tāda ilūzija, ka, lūk, tā saucamais zinātniskais pasaules uzskats, tā laikam vakar tika teikts -- ka tas nu ir galīgi izbeidzies un vienīgā iespēja, kas ļaus regulēt visu pasauli, atkal būs kristietība. Tā ka te ir sarežģīta problēma. Manuprāt, šāds viedoklis arī ir ilūzija. Es, protams, esmu noteikti par to, lai būtu iespēja izdot un brīvi lasīt gan Bibliu un Evaņģēliju, gan Talmudu, gan budistu svētos rakstus, gan arī Korānu, lai tie būtu pieejami latviešu un citās valodās, jo tie visi ir lielas kultūras vērtības. Bet arī tā saucamais zinātniskais pasaules uzskats, es domāju, paliks. Jo tā saucamā zinātne arī attīstās, un bez tās mēs nekādu labu nākotni neizveidosim. Neuzspiedīsim vienas vai otras domas monopolu, cīnīsimies par tautas prātiem ar garīgiem ieročiem! Un es domāju, ka mūsu tautai pietiks prāta, lai atšķirtu skaistas ilūzijas no realitātes.

Domāju, ka, ja dažādu uzskatu paudēji sacentīsies nevis par to, kurš citādi domājošiem pasacīs vairāk nepatīkamu patiesību, bet gan par to, kurš labāk spēs kalpot tautas reālajām vajadzībām, tad mūsu tautu gaida gaiša nākotne. (*Aplausi.*)

Harijs Liepiņš

Dāmas un kungi! Viesi, domubiedri! Es zinu, ka mēs visi esam jau mazliet saguruši, es centīšos runāt ātri un emocionāli. Es gribu ievadam teikt divas Leonida Breikša dzejas rindas:

Lai caur nezināmiem laikiem cauri mūžiem ejam mēs.

Dod' mums spēku, dod' mums drosmi, dod' mums

vienprātību, tēvs!

Mums ir pietiekami spēka, kas ar norūdītu sīkstumu ļāvis izturēt, pastāvēt. Es ticu, ka mums nepietrūks vienprātības, jo lielas dabas katastrofas priekšnojautās pat dzīvnieki spiežas kopā. Pats galvenais ir atrāisīt drosmi -- personīgo, kopu drosmi. Ticību nav viegli iedvest -- arī pašam sev. Aizlauztu ticību atgūt vēl grūtāk. Bet jauni, neapbrēķināmi spēki izlaužas parasti tikai no gadiem ilgas sāpes un aiztures. Mūsu sirdis šo laiku ir asiņojušas uz iekšu, tas ir vissmagāk.

Mēs bieži dzirdam: notiek sabiedrības atveseļošanās. Tātad sabiedrība ir bijusi nevesela -- visos līmeņos. Visnopietnākās kaites vienmēr bijušas galvas slimības. Šodien es esmu tiesīgs prasīt mūsu valdībai: kompensējiet manas pagarinātās slimības lapas. Šādus parādus atdot nav viegli. Tās bieži vien nav izdevīgi atcerēties. Nav viegli atcerēties un klaji atzīt vekseli, kuru izrakstīja mums visiem, tai skaitā arī augstākās vadības tēviem un vectēviem, mūsu streļķi revolūcijas un jaunās padomju valsts nosargāšanā.

Mūsu tauta ir daudzreiz sākusī no sākuma. Izcīnītās, neatkarīgās Latvijas dzimšanas laikā nopostītajos laukos mūsu vectēvi lida kā kurnji, cēla savas zemnīcas un sāka no gala. Mūsu tēvi pēc otrā lielā kara, šoreiz jau malti, kā Rainis saka, starp diviem dzirņiem, sāka no gala. Šodien mūsu paaudze sāk atkal no sākuma. Mēs esam uz ceļiem izliduši no rakumiem, daudz gadu pēc relatīva miera iestāšanās. Šodien mēs atkal esam uz pakaļkājām lēcienam, kurš nedrīkst būt ne par augstu, ne par zemu. Dievs, dod' neaizlēkt garām.

Mums šodien ir izcili lideri. Turpat blakus varbūt ir tikpat izcils pretspēks, ap kuru vēl ne tuvu nedvesmo trūdu dvaka. Cilvēki, esiet modri! Šodien daudzus no tādiem izvada pelnītā atpūtā ar dziļi izjustu pateicību par labu un godīgu darbu! Ar cilvēku ideju

ciņām nenotiek kā ar gadalaikiem, kad pēc pēdējā sniega pāris dienās uzplaukst vizbuļi. Esiet modri!

Šodien mums ir deportēto, daudzcieušo staļinisma upuru komisija. Labi, kaut arī tā strādā, kā liekas, ar piespiešanos. Bet kur ir komisija šīs baigās kustības iedvesmotāju un izvedēju atmaskošanai? Vēl daudz viņu ir mūsu vidū. (*Aplausi.*) Nav noilguma termiņa. Atcerēsimies, ko runāja sirmais vīrs pie Brīvības pieminekļa Gaigala filmā. Šodien mums netieši jāatvainojas armēņu tautai par Augustu Vosu. Mums tas jādara, lai viņi nevilktu paralēles starp individu un nāciju. Bet par to jau mēs šodien runājam un pieņemam lēmumu.

Jādara atbildīgi tie, kuri pastrādājuši kaitniecisku darbu, graujot daudzu nāciju pamatus, atvilinādami šurp tūkstošus, tā nelietīgi atviļot tiem dzimteni. Viņi ir atbildīgi par Krievijā, Baltkrievijā pamestajām auglīgas zemes joslām. Ieplūst masas, kas lielākoties ir tikai tūristi vissliktākajā nozīmē, kuru ne jau nu spožais intelekts posta mūsu zemi, posta mūsu kultūru. Galvenokārt degradējas mūsu sadzīves kultūra. Tā nemanāmi ieķermējas arī mūsu ģimeņu kultūrā. Tas ir bistami. Tikai šis process -- un tikai šis -- ir degradējis un iznīcinājis tautu draudzību. Mūsu apvāršņi kļūst arvien šaurāki. Līdz tam arvien vairāk gaist ticība. Interesu loks, sevišķi mūsu laukos, vidēji ir zems. Mēs netiekam augstāk par -- savas piemājas stūritis, savs savrupmājas kaktiņš. Traktors, rublis, mazliet izklaidējoša programma TV, ugunsūdens piektdienas vakaros. Skumji!

Ši problēmu gūzma galvenokārt salist vienā tvertnē -- demogrāfijas jautājumā. Esmu bieži viesojies mūsu lauku rajonos, arī šovasar ļoti daudz. Nereti zemnieks šodien saka: "Par ko? Kam?" Jo uz iemilētās zemes, uz koptajiem stiebriem kaitēkļu parazitē ļoti daudz.

Katrs labs saimnieks pirmām kārtām tur tīru savu nama priekšu, un, ja viņš durvju priekšā iestādījis dzīvības kociņu, viņam jātic, ka zarus neaplauzis garāmgājējs.

Kuri no aplausiem vakar Mežaparkā bija visvienotākie? Kad runāja par migrācijas nekavējošu izbeigšanu. (*Aplausi.*) Līdz ironijai nonākušas tēmas par tautu draudzību, internacionālismu. Mums piešķīra mūsu valsts valodas statusu. Tas ir labi, kaut arī mēs aplaudējām ar aizlauztu pašcieņu. Tagad jāizstrādā dzelzains likums par tās aizstāvību, lai mēs to saglabātu uz visiem laikiem, lai man vairs nekad nebūtu jādzird par suņu un fašistu valodu. Lai manu valodu sargātu stingrs likums. (*Aplausi.*) Šo valodu, kuru viņi, droši vien aiz riebuma, nav atraduši par vajadzīgu iemācīties -- bez šaubām, ne jau visi. Viņi ir atbraukuši strādāt, nevis sauļoties mūsu Rīgas jūrmalā. Varbūt demontējot un pārceļot šos mums

pašiem nevajadzīgos gigantus, mēs daudziem varam atdot viņu mājas. Pirms pirmā pasaules kara lielās Rīgas rūpnīcas demontēja dažās nedēļās. (*Aplausi.*) Dzīves telpa ir vajadzīga. Tas skan briesmīgi, jo sasaucas ar kādreizējo fašistisko Vāciju. Bet tā ir vajadzīga, lai vairs nebūtu tikai 0,02% pieauguma.

Partija pakāpeniski zaudējusi savas pozīcijas bagāto resoru priekšā, kuri savas intereses sludina par visas tautas interesēm. Šie resori pat veselas tautas centās pārvērst par deficīta cukura paciņu, kura izšķīdināma viņu pašu rūgtajā tējā. Savtīgas intereses viņi sludina par tautu mīlestību, taču tā ir vienpusīga un vardarbīga mīlestība, tā ir izvarošana.

Mūsu zeme ir nezālēm aizaugusi, tā grib elpot. Arī mēs šajās dienās te, šajā zālē, kā zemnieki esam iesējuši savus ziemājus. Mums ir laba šķirne. Sargāsim šo lauku. Neļausim to izplūkāt vēl nenobriedušu.

Draugi! Atcerēsimies šos datumus. Atcerēsimies dienas, kad reizē ar mūsu atmodu tika pārkārtota arī mūsu valdība. Atcerieties šīs dienas, deputāti, vēlētaji! Tauta jums nepiedos, ja jūs šoreiz būsiet kļūdujušies. Nepiedos ne debesīs, ne virs zemes. (*Aplausi.*)

Nevajag garas ieteikšanas, aizstāvības. Tauta vienmēr ir intuitīvi jutusi visvajadzīgāko, kā savā laikā jūta kopā ar Berklavu, Ozoliņu, Krūmiņu. Mūsu tauta lielas domas ir paradusi pateikt īsi, lakoniski. Par to liecina tautasdziesmu četrriņdes. Darbs. Darbs! Darbs. Mūsu, mākslinieku, sūtība ir kalpot tautai, kalpot idejai, ne valdībai. Mākslinieka pilsoniskums ir ne tik daudz piekrist, kā ar saviem līdzekļiem aizrādīt valdībai. Atcerēsimies šīs mūsu atmodas sākumu! Varbūt daudzas paaudzes pēc mums, lasot par šīm dienām, ar mums varēs lepoties. Atcerēsimies! Lai Dievs svētī mūs un mūsu Latvijas zemi! (*Aplausi.*)

J.Suurpe

Dārgie Latvijas Tautas frontes pārstāvji!

Pirmkārt, es gribētu visiem angļu valodā pateikties par iespēju šodien būt šeit. Es saucu jūs par draugiem, jo mēs šeit tiekam uzņemti kā draugi, un to mēs novērtējam. (*Aplausi.*)

Tagad runāšu somiski. Pārstāvu Somijas Zaļo partiju. Man būtu viegli teikt arī, ka pārstāvu šeit Somijas tautu. Jo tik plaša ir kļuvusi tā pozitīvā rezonanse, ko Somijā ir guvusi kustība Igaunijā un Latvijā. Šajā ziņā -- attieksmē pret notikumiem Baltijā -- Somijas tauta nav sadalījusies ne partijās, ne kā citādi. (*Aplausi.*) Te ir daudz runāts par internacionālismu. Somijā arī par to daudz runā. Somijā ir aktuāls jautājums, kā būtu jāattiecas pret to, ka

Rietumeiropā tagad ir aktīvs integrācijas process. Šajā procesā tomēr ir savas problēmas, un Somiju visvairāk skar šī procesa rūpnieciskā puse. Manuprāt, šajā rūpnieciskajā integrācijā, kurā tiek iekļauta Somija, ir savas problēmas. Pirmkārt, šķiet, ka tiek apgrūtināta kontrole pār mūsu vidi. Var arī gadīties, ka apvienotā Eiropā palielināsies saimnieciskā nevienlīdzība. Un tomēr "zaļie", dažādās valstīs veidojušās "zaļās partijas", grib pasvītrot, ka problēmas var un vajag risināt tieši ar internacionālisma palīdzību. Ir aplami domāt, ka militārās vai ekoloģiskās katastrofas, kas notiek un var notikt pasaulē, būtu iespējams atvaīrīt citādāk nekā tikai ar starptautisku sadarbību. Tāpēc mums ir vajadzīgs internacionālisms, bet tam jābūt citādam internacionālismam. Domājam, ka nevajadzētu vairs tik daudz runāt par Rietumeiropu un Austrumeiropu, bet šim internacionālismam vajadzētu vienot visu Eiropu un, pirmkārt, Eiropas tautas un Eiropas cilvēkus. (*Aplausi.*) Tas, kas šodien šeit notika, pārsteidz un vieš uzticību politikai. Tas atspoguļojas arī Somijā, kur uzskati par Gorbačova politiku un par notikumiem Baltijā strauji mainās. Man šķiet, ka tas, kas šeit notiek, varētu būt pozitīvs spēks, pretspēks, uz ko ved šī rūpnieciskā nevienlīdzība integrācijā ar Rietumeiropu. Esmu lasījis jūsu Programmu, uzskatu to par izcili labu. (*Aplausi.*) Un ceru -- lai arī šāds plašs demokrātijas process nekad nav viegls, tomēr šeit, Latvijā, izveidosies sabiedrība, kur sadzīvos dažādi cilvēki, dažādas tautas, dažādi vīrieši un arī dažādas sievietes. Novēlu laimes šim demokrātiskajam procesam. Un vēlreiz -- cilvēku un tautu internacionālismam. Beigšu ar citātu no starptautiskās Miera kustības deklarācijas. Nebūsim lojāli pret Rietumiem vai Austrumiem, būsim lojāli cits pret citu. (*Aplausi.*)

Dzintars Vitols

Cienijamie delegāti!

Es ļoti apzinos katras minūtes vērtību šajā zālē, bet, tā kā es pārstāvu Valmieras rajona 300 Tautas frontes dalībniekus un šajā zālē 34 delegāti ir pilnvarojuši mani runāt kongresā, es tomēr uzdrošinājos atkārtoti pieprasīt šo iespēju, kuru man neizdevās realizēt vakar un šisdienas pirmajā pusē.

Pirmais jautājums, kuram es ļoti isi centīšos pieskarties, ir jautājums par Burtniekiem, kur -- no vienas puses -- pirmo reizi notika Lāčplēša svētki, bet no otras -- pirmo reizi no Burtnieku ezera pēc peldēšanās nāca skolnieki, kuriem uz ādas vēlāk parādījās čūlas. Tātad -- miršt ne tikai Baltijas jūra -- mirst arī Burtnieku ezers, mirst Gauja. Šinī sakarībā es varētu minēt ļoti daudz faktu,

bet tam man nav laika un tos jūs visi zināt. Tātad es gribu izteikt, pirmkārt, prasību, ne lūgumu, bet prasību deklarēt -- izmantojot to, ka šeit atrodas valdības locekļi --, ka valsts dabas aizsardzība ir valsts politikas sastāvdaļa, kas kā viens no galvenajiem vadmotīviem absolūti jānostāda pāri visai saimnieciskai darbībai. Neskatoties uz visu mūsu emocionalitāti, neskaties uz visu, ko mēs vēl šodien darīsim --, ja mēs pārvērtīsim par saindētas dabas kapsētu savu Dzimteni, savu Latviju, tad nav vērtības visam tam, kas šajās dienās šeit notiek. Tātad -- tas bija mans pirmais aicinājums. (*Aplausi.*)

Otrs mans aicinājums. Jāievieš visur un viscaur vienota ekoloģiskās izglītības sistēma. Viena no mūsu nelaimēm ir tā, ka visu laiku starp mūsu vadītājiem nav bijis cilvēku ar ekoloģisko izglītību. Piemēram -- pēc tam, kad es izlasīju koncepcijas projektu, es rakstīju par to, ka turpināsies dabas indēšana līdz 2005.gadam un varbūt vēl tālāk --, es gribētu b.Ramānu uzaicināt pie sevis nolikt eksāmenu ekoloģijā. (*Aplausi.*)

Biedri -- man ir bezgala maz laika!

Trešais jautājums. Es griežos pie visiem mūsu kongresa zinātniskiem spēkiem, pie visiem Latvijas republikas zinātniskiem spēkiem. Mēs ejam pa nepareizu ceļu! Mums nav jābūvē milzīgas atkritumu izgāztuves, mums ir jāveltī visi zinātnes spēki, lai absolūti visās ražošanas nozarēs mēs pēc iespējas ātrāk varētu ieviest bezatlikumu tehnoloģiju! (*Aplausi.*) Tālāk -- es atkal griežos pie mūsu valdības, un konkrēti -- pie Augstākās Padomes pārstāvjiem. Mums Latvijā trūkst metodikas par labai nodarīto zaudējumu novērtējumu un konkrētu summu piedzišanu. Mēs nezinām, cik maksā mūsu mirusi jūra, mēs nezinām, cik maksā Burtnieku ezers, mēs līdz šim zinājām tikai, cik maksā tāds mazs kociņš, kas nolauzts Gaujas nacionālajā parkā. Mums nav konkrētas iespējas piedzīt konkrētas summas. Nav pareiza situācija, ka pašreiz esošā likumdošanā ir daudzkārt izdevīgāk maksāt kārtējo soda naudu par dabas saindēšanu, nekā izveidot tādu sistēmu, tādas iekārtas, kas attīrīšanu nodrošinātu pilnīgi. Mums pēc iespējas ātrāk jāizveido šāda metodika, pēc iespējas ātrāk jāpieņem noteikti likumi un lēmumi, un pēc iespējas ātrāk tie jāpiestāda visiem resoru uzņēmumiem, kas atrodas Latvijā. Tādiem kā Valmieras stikla šķiedras rūpnīca, Valmieras ugunsdzēsības piederumu rūpnīca, unman liekas, ka tādu ir vēl daudz arī citur.

Tālāk. Mēs dzīvojam, un es arī zināmā mērā kā ekoloģis dzīvoju ar milzīgām cerībām uz Latvijas Dabas aizsardzības komiteju, bet, piedodiet, pašreizējā situācija ir tāda, ka Valsts dabas aizsardzības komiteja ir pakļauta Ministru Padomei, bet tieši Ministru Padomes kļūdas ir tās, kas novedušas pie šodienas

traģiskā stāvokļa. Piedodiet, bet kamēr b. Misurkins varēs piezvanīt Valsts Dabas aizsardzības komitejai un dot līdzīgus rīkojumus, kādus viņš ir devis attiecībā uz Ventspils kālija sāls izkraušanu, tikmēr mēs degradēsim un torpedēsim jau pašā sākumā šo lielisko Dabas aizsardzības komitejas ideju. Tātad Dabas aizsardzības komitejai jāstāv pāri, vismaz jāpastāv paralēli Ministru Padomei, un tā jāpakļauj tikai republikas Augstākajai Padomei.

Man ir vēl viens ierosinājums -- pagaidām es runāju vēl visas delegācijas vārdā. Ir nepieciešams sodīt par ekoloģiski noziedzīgu prasību uzstādīšanu tāpat kā par kriminālnoziedzīgiem. Es domāju, jūs saprotat, kas slēpjas aiz šīs manas prasības.

Tā, un tagad dažus vārdus personīgi no sevis, man laikam vēl ir dažas minūtes laika. Es šajā kongresā esmu zināmā mērā dzīvs eksponāts, es esmu no tiem, kuri vēl palikuši dzīvi no 1941.gada 14.jūnija ešelona, kas iesāka savu ceļu Cēsis, Cēsu dzelzceļa stacijā. Es personīgi esmu redzējis, kā veidojās tie visi masu kapi, par kuriem mēs runājam, un tāpēc uzskatu, ka nav jāgaida kaut kāda atbilde pēc daudziem mēnešiem no Maskavas par to, ka deportācijas 1941. un 1949.gadā pienāktos pasludināt par noziedzīgiem pret cilvēci. To ir iespējams izdarīt arī mūsu republikā, jo mūsu tauta tika izvesta 1941. un 1949.gadā. (*Aplausi.*)

Kamēr vēl augstā forumā -- nu es atkal domāju, ka šī auditorija zina, par ko es runāju -- attiecībā uz tautas demonstrācijām tiek pieminēti ... tanki no vienas puses, bet no otras -- trūkst vēl šīs deklarācijas, nav vēl šī paziņojuma, ka masu deportācijas ir noziedzums pret cilvēci, es tādu pieprasu, es pieprasu paziņot, vai beigu beigās es no tiem laikiem, kad man bija 12 gadu, vēl līdz šodienai esmu noziedznieks vai neesmu. (*Aplausi.*)

Un beidzot šo savu runu -- es taupu jūsu laiku, cik tas ir manos spēkos --, mēs esam ļoti daudz aplaudējuši, bet šoreiz es uzaicinu ar vienu minūti, tikai ar vienu klusuma minūti pieminēt tos, kas pašlaik morāli stāv man aiz muguras, bet vairs nevar nostāties man blakus, kas ir uz mūžu palikuši Turuhanskā, Krasnojarskā, Omskā, Tomskā un citos apgabalos.

(Klusuma minūte.)

Paldies par uzmanību.

V.Puriņš

Cienījamie kongresa delegāti! Zeme jau ir visa sākums un gals. Tiek pieņemti lēmumi par parādu atdošanu laukiem, bet cilvēkiem? Kolektīvizācijas sākumā Latvijas laukos "budžu" vairs nebija, kolhozos stājās jaunsaimnieki un trūcīgie zemnieki,

nebija, kolhozos stājās jaunsaimnieki un trūcīgie zemnieki, nododot bez atlīdzības lopus un ražošanas līdzekļus, dažreiz arī ēkas; daudz iestājās vecu cilvēku, kas pirmajos gados nostrādāja par velti un aizgāja aizsaulē. Aizsaulē aizgājuši arī tie, kuri saņēma pensiju 12 rubļu mēnesī, tāpat daļa to, kuri saņēma mūža beigās 30 rubļu lielu pensiju. Tiem mēs vairs neko neatdosim. Bet vēl ir cilvēki -- pirmie kolhoznieki --, kuri saņem, es varu teikt, nelielu pensiju un joprojām dzīvo laukos, un ierosinu Tautas fronteī apsekot šos cilvēkus, vērsties pie republikas vadības, izskatīt jautājumu par pensiju paaugstināšanu šiem cilvēkiem. Tie ir ļoti nedaudzi 70--80 gadus veci cilvēki, un lai viņi mūža beigās vismaz saņemtu morālu un materiālu stimulu par savu mūža darbu laukos. (*Aplausi.*)

Jānis Streičs

Nazyn, vōi par vīnu minūti varēs. Tik vīgli naatraus, ka ticis te klot. Bet te es tagad gribu runāt valsts valodā. Būtu daudz ko runāt. Latgale ir liela problēma, es esmu saistījis sevi ar savu dzimto rajonu, darbojos Tautas frontē kā vienkāršs ierindnieks un aicinu visus, kas dzīvo Rīgā, saistīt sevi ar saviem dzimtajiem rajoniem. Tādā veidā notiks tā atgriešanās savā dzimtajā pusē, uz kuru aicināja mans tautietis no šīs tribīnes. Bet svarīgākais, ko es gribu jums pateikt: mīļais, ilgi gaidītais kongress, mēs esam šodien liels spēks, bet atcerieties, ka nāks rītdiena un rīt šī spēka vairs nebūs. Nebūs, ja mēs nebūsim kopā. Saka "jābūt", -- tad runāsim par to, kam jābūt, lai tas tā būtu. Es iedomājos par saviem tautiešiem, par latgaliešiem, kas aizbrauks rīt un kas no svaiga meža gaisa -- tas skaistais salīdzinājums, ko Kosteņecka teica mūsu plēnumā, ka mēs elpojam ozonu --, nokļūs staļiniskās dvingas piepīpētajos kabinetos. Stādieties priekšā, kādu šoku sagaidīs cilvēki, kāds tas būs morāls kritiens, bet kas jādara, lai tas tā nebūtu? Mums ir vajadzīgs kolektīvais organizators un aģitators -- avīze. Jūs teiksiet, ka tas ir ierakstīts Statūtos. Mīļie, ar to ir par maz. Es bez savas tiešās profesijas esmu saistīts ar daudzām avīzēm, konkrēti ar žurnālu "Kino". Tas jau 13 gadu karo par žurnāla, nevis informatīvā biļetena statusu un līdz šim brīdīm to nevar panākt, kaut arī ieguvis Vissavienības slavu kā labākais kino izdevums Savienībā, kurū kā lielu retumu un dārgumu iegādājamiem saviem draugiem. Šis izdevums vēl līdz šim brīdīm nav ieguvis žurnāla statusu. Tas ir informācijas biļetens. Turpināt? Sapro-tiet, rīt paliks tikai Dome, tā nebūs tik spēcīga kā mēs. Šodien uz mums šeit skatās valdība, uz mums skatās pasaule, mēs esam

spēks, mēs esam uzmanības centrā. Tāpēc es aicinu, ka šodien, neka-
vējoties, šodien šeit uz vietas, atliekot pārējos stridus, ir jāpieņem
jautājums par avīzes radišanu, par redaktoru. Par nosaukumu nav
jāstrīdas, nebūsim sīkumaini. "Atmoda"? Der. Ar visu redakciju, ar
galveno redaktoru -- šeit, šodien, šinī vietā. Rīt būs par vēlu. Tas ir
viss. (*Aplausi.*)

Mudīte Kalnina

Mani miļie, dārgie kongresa delegāti! Šoreiz no šīs tribīnes es
gan negribēju runāt gluži visas mūsu rajona grupas vārdā, vismaz
dažos jautājumos ne. Par runātāju kongresā oficiāli rajonā tika
izvirzīts cits delegāts. Es tik tikko viņam nepakļāvos, jo viņš ir
mans tiešais priekšnieks, tomēr, tā kā es biju jau iesniegusi pagā-
jušajā nedēļā koordinācijas centrā lūgumu dot man vārdu, tad esmu
tagad šeit, jūsu priekšā. Es šodien gribētu jaunotā mirdzumā
spodrināt vārdu BIEDRI. Un, piedodiet -- man nav daudz laika,
jārūnā īsi, tāpēc varbūt kaut kas neizdosies. Es uzskatu, ka mēs visi
kopā šeit un tie, kas ir pie TV ekrāniem vai radio -- vienalga, vai
mēs esam partijas biedri vai bezpartejiskie komunisti, vai mēs esam
kaut kas cits, bet neesam Staļina partijas biedri --, mēs visi esam
biedri, mēs visi esam Latvijas Tautas frontes ciņu, domu, cerību,
ilgu, sāpju un ticības biedri. (*Aplausi.*) Līdz šim mēs dzīvojam
katrs savā ciemā, ielā, pilsētā, viens otru nepazīdami un katrs
klusībā domādami pie sevis, sak, es laikam esmu tas Antiņš, kurš
nemāk dzīvot un domā ne tā, kā ir jādoma. Atbraukusi uz šejieni,
es tagad redzu, ka mēs šādi Antiņi esam daudz. (*Aplausi.*) Mēs
esam šeit tūkstotis, bet aiz mūsu mugurām ir vēl citi tūkstoši, un es
izsaku pārliecību, ka atradīsies šo Antiņu vidū savs Saulvedis, kurš
Latviju kopā ar visiem Antiņiem aizvedīs no tās sasistās siles, pie
kuras mēs stāvam. (*Aplausi.*) 9. septembrī laikraksts "Padomju
Jaunatne" publicēja manu pretraktstu stagnātiem ar redakcijas
virsrakstu "Otrā tēvadēla bailes". Pēc tam es esmu saņēmusi no
visām Latvijas malām desmitiem vēstuļu, telefona zvanu, sveicienu,
laba vēlējumu. Tieši tie mani iedrošināja stāties Iecavas ciema lauzu
priekšā un runāt ar viņiem par Latvijas sāpi. Tagad es esmu šeit un
uzdrošinos runāt ar jums, jo mani ir pilnvarojušas ne tikai šīs
vēstules, mani ir pilnvarojis arī mans ciems un daudzi biedri manā
šāsdienas delegācijā no Bauskas rajona. Mēs klusībā domājam,
nezinādami, vai mums ir juridiskas tiesības, -- vai nevajadzētu
mūsu valdībai dot veto tiesības to jautājumu izlemšanā, kuri ir
saistīti ar resoru patvaļu Latvijā? (*Aplausi.*) Man ir ārkārtīgi
nepatikami runāt par tiem partijas biedriem, kuri gan laikrakstos,
gan partijas sapulcēs, gan citur prasa, "ko man Tautas fronte dos.

lai sagatavotu revolūciju un varu nodotu padomēm. Šodien mēs esam tieši šāda paša procesa priekšā. Un runāt par tādiem cilvēkiem kā par partijas biedriem, es vēlreiz atkārtāju, man ir bezgalīgs kauns, lai neteiktu vēl vairāk. Man liekas, tā ir variācija par tēmu -- *ubi bene, ibi patria*. Kur labi, tur tēvija. Tautas fronte nav patērētāju apvienība, bet ciņas forma par padomju varu astoņdesmit astotā gada vēsturiskās dziesmotās revolūcijas apstākļos. (*Aplausi.*) Un rūgti ir teikt, ka mums republikā, kuru mēs līdz šim pat domās neesam uzdrošinājušies saukt par valsti, nav bijis saimnieka. Es lūdzu jūs ieklausīties šajā vārdā -- saimnieks. Mums ir bijuši izsaimniekotāji, mums ir kolhoznieki, sovhoznieki -- cilvēki, kuriem vismaz mūsu rajonā pat 7.oktobrī bija jāpilda kļaušanas, lai nākamajā gadā varētu atkal katru dienu no Latvijas izvest 11--12 vagonus ar pārtiku, bet varbūt arī vairāk, jo, kā ļaudis runā, plāns esot palielināts. Un ļoti gribētu zināt, kurš un par cik pārdeva visu mūsu dzīvības ministrijai, lai tā eksperimentē un pēta, cik ilgā laikā Baldones rajons padaris to, ko nepaspēja Staļins. (*Aplausi.*) Savu -- to cilvēku vārdā, kuri mani pilnvaroja šeit runāt, prasu kodolbrīvu Latviju, no radiācijas tīru Latviju. Mēs neticam, ka armija, kas divas reizes lopu vagonos mūsu tautu ir sūtījusi tālumā iznīcībai, kas indē mūs mūsu Tēvuzemē, kas Latviju ir padarījusi par savu pieliekamo kambari, varētu mūs pasargāt, ka cilvēki, kas iet pret mūsu brāļu tautu -- lietuviešiem, kas nostājas pret citām mūsu brāļu tautām, varētu mūs apsargāt. Apšaut vai vēl kaut ko citu ar mums darīt -- to droši vien jā. Lai Dievs mūs pasargā no tādas armijas. (*Ilgi aplausi.*) Un vēl. Pirms es runāju tālāk, man ir jāpasaka vēl kas. Mums pavisam nesen bija skolā ārkārtīgi smaga partijas pirmorganizācijas sapulce. Gandrīz visu to, ko es te ("*lai runā!*") runāju, es runāju arī tur. Par to partijas komitejas propagandas un aģitācijas daļas instruktore bija tik ļoti neapmierināta, ka teica, ka es vispār esmu pret partiju, un uzdrošinājās apgalvot, ka mana vieta vispār nav skolā. ("*Uzvārds?*") Tā ir Ausēja. Tikko vasarā rajona laikrakstā viņas vārdi bija tādi -- ticība zudusi, un mērķa nav. "Komunisma ceļš", es neatceros precīzi datumu. Ja ir iespējams, varat pārbaudīt. Es nezinu, cik procentu partijas biedru ir pārbūves entuziastu visā Latvijā kopumā un Padomju Savienībā, taču ļoti gribētos zināt, jo tieši tādu daļu no obligātās biedra naudas būtu ar mieru no sirds maksāt partijas fondā. Visu pārējo daļu atdot izglītības, kultūras, Tautas frontes un visiem citiem fondiem, lai ne kapeikas manas partijas biedra naudas neaizietu "Izvestijā" aprakstīto dižkungu apgādei Latvijā, lai tā nav daļa no 41., 49., 59. un citu gadu Latvijas kangaru un benžu personālajām pensijām. (*Aplausi.*)

Mēs 17.septembrī -- dienā, kad Padomju Armija iegāja Polijas teritorijā, lai sadalītu pasauli --, nosūtījām laikrakstam "Padomju Jaunatne" Iecavas ciema Tautas frontes atbalsta grupas aicinājumu, atklātu vēstuli. Mums solīja, ka to publicēs. Droši vien notikumi virzījās tik strauji, ka to nepaspēja izdarīt. Bet viens no punktiem tajā bija arī tāds: mēs prasām Centrālo Komiteju darīt PSKP CK zināmu mūsu prasību un pārliecību, ka pārbūve un Staļina vārds nav savienojami. Kaut simboliski, pēc nāves, bet Staļins ir izslēdzams no PSKP biedru rindām. (*Ilgi aplausi.*) Un vēl. Mēs domājam, ka ir pienācis tas laiks, kad mūsu valsts prezidentam, ministriem un visiem citiem, kas vada mūsu republiku, mūsu valsti, ir jādodas oficiālās vizītēs uz kaimiņu republikām, kaimiņu valstīm, jāņem līdzi saraksti ar liekiem mūsu republikas uzņēmumiem un jāmeklē ceļi, kā uz paju vai uz kāda cita pamata visu lieko rūpniecību novadīt tur, kur tai ir izejvielas un darbaspēks. (*Aplausi.*)

Tā kā mana galva ir ķecerību pārpilna, es uzdrošinos likt jums priekšā vēl dažas. Labojot skolēnu darbus, man neceļas roka, lai izlabotu kļūdu, kur Latvijas nozīmē vārds "dzimtene" rakstīts ar lielo burtu. Es uzskatu, ka Dzimtene ir viena un liela un vārdi "Latvija" un "Dzimtene" katram mums ir sinonīmi. Un tāpēc vārds "Dzimtene" Latvijas nozīmē, mūsu valsts nozīmē, mūsu Tēvzemes nozīmē ir rakstāms tikai ar lielo burtu. (*Aplausi.*) Es pati mācu skolā krievu valodu. Un tāpēc tālākais, ko es teikšu, attiecas tieši uz mani. Man ir kauns saņemt algu kopā ar latviešu valodas skolotāju, kurš saņem mazāk nekā es, jo 15% piemaksa, kas man pienākas par krievu valodas mācīšanu, ir finansiāls šovinisms attiecībā pret citu valodu un konkrēti visvairāk pret latviešu valodu, kas nodzīta pilnīgi pagrīdē. (*Aplausi.*) Mēs ierosinām atcelt likumu par 15% piemaksu un visu ietaupīto summu izmantot samaksai, lai latgaļu pusē varētu mācīt latgaļu valodu. (*Aplausi.*) Tāpat mēs arī uzskatām, ka pašreizējais Latvijas PSR himnas teksts ir pretrunā ar Latvijas patieso politiski vēsturisko stāvokli un statusu. Un būtu jāpadomā par jaunu mūsu valsts himnu. (*Aplausi.*) Varētu būt runa arī par agrākās himnas atjaunošanu, bet man liekas, ka šis dziesmotās revolūcijas laikā pilnīgu atjaunošanu diez vai vajadzētu. Varbūt to atstāt par mūsu lūgšanu līdz tam brīdim, kamēr mēs būsim izdarijuši to, ko mēs gribam izdarīt. Bija arī konkrēts ierosinājums -- daži biedri teica: ja jau mums ir dziesmotā revolūcija, ļoti himniska ir Petera un Paula dziesma "Manai Dzimtenei".

Sakarā ar Tautas frontes darbību bieži nākas diskutēt par terminiem "nacionāls" un "nacionālistisks", kā arī "nacionālisms". Es nesaprotu, kāpēc nacionālisms filozofijā joprojām tiek traktēts tikai Staļina redakcijā kā buržuāzisks un slikts. Vai nevar būt arī

sociālistisks un labs? Kā citādāk lai nosauc procesus, kas apzīmē minoritātes cīņu par tiesībām uz valodu, kultūru, suverenitāti, eksistenci zem Saules sociālisma sistēmas ietvaros, sociālistiskā lielvalstī, un kas ir cīņa pret resoru šovinismu un lielvalsts genocida politiku? Man tam ir tikai viens apzīmējums -- tas ir sociālistiskais nacionālisms. Un kauns valstij, kuras ietvaros kādai mazai tautai šāda cīņa jāuzsāk, bet savukārt gods tai, kas šo cīņu spēj izcīnīt un uzvarēt. Paldies. Un vēl biedri man lūdza pateikt trīs vārdus: vai mums nevajadzētu šodien solidarizēties ar Čīles tautu? (*Aplausi.*)

Dainis Ivāns

Cienījamie delegāti, cienījamie tautieši un visi Latvijas iedzīvotāji!

Man ir tas gods un ārkārtīgs savīļņojums izteikt to, ka tuvojas noslēgumam, manu-prāt, Latvijas Padomju Sociālistiskās republikas vēsturē pirmā demokrātiskā istā tautas parlamenta sēde. Ar šo brīdi ir nodibināta Latvijas Tautas fronte. (*Ilgi aplausi.*)

Pirms trim nedēļām man palika trīsdesmit trīs gadi. Tajā brīdī es pat nevarēju nojaust, cik tuvu ir mirklis, kad man būs jānes krusts, kas man uzlikts šodien. Es apzinos šo ārkārtīgo smagumu, apzinos arī to, ka mana grūtuma ierosinātājs bija tas, ka mēs ne-nobalsojām par vairākiem līdztiesīgiem Tautas frontes priekš-sēdētājiem. Bet nu vairs nevar neko mainīt.

Tikko mēs izjutām savīļņojošu mirkli: zālē ienāca Rainis. Tā it kā bija nejaušība, bet man šodien jau visu laiku šķita, ka ar mums ir Raiņa piesauktais Jaunais laiks. Mūsu sirdis un mūsu zemē ir dzimis Jaunais laiks, ko paši vien esam atveduši. Šis jaunais laiks ir kā mazs, tikko dzimis, sargājams un vēl liels audzējams bērns, bērns, kurš neizdzīvos tikai tādā gadījumā, ja sašķelsimies, palaidisim cits pret citu rokas -- gan latviešu tauta, gan visas tās tautas, kas dzīvo Latvijā. Mēs šodien esam piedzīvojuši savu augsto stundu, savu augsto brīdi. Bet mēs arī kongresa laikā esam piedzīvojuši, vismaz man tā likās, zināmu kaunu, neērtības sajūtu, netiksmi par savu iekšējo neprasmu būt lietišķiem, mērķtiecīgiem, neapjukt neierastās situācijās. Šajos brīžos mūsu pretinieki varēja priecāties. Tomēr Programmas apstiprināšana -- šīsdienas sēdes noslēguma daļa īpaši, liecināja, ka viņu cerības uz mūsu sašķelšanos ir veltas... Šodien mūsu kongresa zālē tik tiešām piedzima demokrātiskā kustība. Turklāt ir jāsaprot, ka jebkurš dzimšanas process ir nepievilcīgs, varbūt par neestētisks, un, ja dzemdētāja parasti dzemdē bērnu nostāk no svešu skatieniem, tad, acīm redzot,

bija pareizi, ka demokrātija, lai cik nepatīkami varbūt tas mums bija pašiem, dzima tautas acu priekšā.

Šodien tika izteikti ļoti daudzi un dažādi personīgie viedokļi, kas atspoguļoja mūsu sabiedrības apziņas līmeni. Varbūt dažiem cilvēkiem tie varēja būt nepieņemami, dažiem tie varēja būt apvainojoši, aizskaroši, un daži varbūt arī neizprata to, kas šeit tika teikts, kas tika runāts. Tas ir dabiski. Beidzot ir pienācis brīdis, kad mēs vairs neturam akmeni azotē, bet atklāti sakām visu, kas uz sirds. Ja gadījumā kāds no televīzijas skatītājiem vai kāds no klātesošajiem ir jutis kaut kādu aizvainojumu, rūgtumu par to, kas ir noticis šajās dienās, ja viņam to milzīgo gaišo prieku un svētsvinīgumu ir aizēnojis mazs rūgtuma piliens, tad es savā vārdā un, domāju, arī visu klātesošo vārdā šim cilvēkam atvainojos, jo mūsu uzdevums nav atgrūst tautu, atgrūst masas, bet tās piesaistīt.

Mēs esam ļoti priecīgi, ka mūsu latviešu tautas izmisumu un latviešu tautas sāpes saprot arī citas Latvijas tautas, ka mēs šajā ziņā sajūtam ļoti lielu atsaucību no daudziem citu tautību pārstāvjiem, kas dzīvo Latvijā. Es esmu pateicīgs, ka šie citu tautu pārstāvji saprot: nākotnes garantija latviešu tautai nozīmē arī drošību un nākotnes garantiju visiem pārējiem, kas dzīvo Latvijā.

Un es gribētu pateikties tai krievu sievietei, kas šodien Tautas frontes kongresam atsūtīja diezgan senu ģimenes relikviju, kas mums jau kļuvusi dārga un mīļa. Tā ir Kuzņecova porcelāna krūzīte, mākslas darbs, kas veltīts Latvijas valsts desmitgadei 1928.gadā. Un uzraksts uz šīs krūzītes vēsti -- Dievs, svēti Latviju! Es gribu turpināt šos svētības vārdus: lai svētība pavada mūs, latviešus, un visas citas Latvijas tautas mūsu republikas uzplaukuma ceļā, ceļā, kurš nodrošinātu patiesu mūsu republikas suverenitāti.

Mūsu skatieni šodien ir vērsti uz mūsu mērķi. Bet mēs vēl neesam sākuši iet. Šajā iešanas brīdī mums ir jācinās, lai no saviem pleciem tomēr nokratītu mazumā ejošas un iebaidītas nācijas krustu. Ja mēs to neizdarīsim, ja to nespēsīsim, mūsu ideālu virsotne var pārvērsties par pēdējo latviešu pieresvietu un kapu. Vēl vienu krustā sišanu latviešu tauta vairs nepārdzīvotu.

Mani mīļie! Lai cik smagi mums neklātos šai ceļā, mēs nedrīkstam aizmirst, ka mūsu ceļvedim jābūt tikai mūsu tautas stiprajam un sīkstajam garam, kultūrai, saprātam, vienotībai. Vienotībai ar saviem tuvākajiem, tautiešiem, brāļu tautām.

Latvijas Tautas frontes frontinieki! Mēs esam nodibinājuši savu kustību, pieņēmuši tās pamatdokumentus, bet tas vēl nenozīmē, ka organizatoriskais darbs ir beidzies. Šī gada laikā mums vajadzēs praktiski pārbaudīt mūsu organizatorisko dokumentu kompetenci un darbaspējas. Šajā laikā Latvijas Tautas

frontei jāklūst par vienojošu, nevis centralizējošu kustību, Tautas frontei jāklūst par iedvesmojošu, nevis deklarējošu un dogmatizējošu spēku. Mūsu pats, pats galvenais mērķis, kā jau šeit vairākkārt runājām, ir tiesiska valsts ar stabilām pilsoņu un nācijas nākotnes garantijām, valsts, kuras pastāvēšanu nodrošinās likums, nevis valsts vadītāju acumirkīga labvēlība vai nelabvēlība.

Es ticu, mēs būsīm vienoti. Ticu, mēs būsīm augoši. Mēs uzvarēsim, ja ticēsim, ja augsim līdzī savai ticībai. Ja mūsu revolūcija būs un paliks dziesmu, mīlestības un garīgās aktivitātes revolūcija. Paldies jums, miļie. (*Aplausi.*)

Latvijas Tautas frontes Statūti

Vispārīgie noteikumi

1. Latvijas Tautas fronte (LTF) ir tautas patriotiskās un politiskās aktivitātes rezultātā izveidojusies republikas masu sabiedriski politiska organizācija, kas aktīvi cīnās par mūsu sabiedrības radikālu pārbūvi, balstoties uz PSRS XXVII kongresa un 19. Vissavienības konferences rezolūciju nostādņēm.

2. LTF darbojas Latvijas PSR Konstitūcijas un likumu ietvaros atbilstoši LTF Programmai un Statūtiem.

3. LTF darbojas ar demokrātiskām, konstitucionāli atzītām metodēm, pilnīgi ievērojot atklātuma principu. Tā kategoriski noraida jebkuru diskrimināciju, naida sludināšanu un varmācību.

4. LTF par savas darbības mērķi uzskata patiesas tautvaldības un kultūras uzplaukumu, nacionālo problēmu noregulēšanu.

5. LTF galvenais uzdevums ir panākt, lai

-- valsts un sabiedriskā dzīve tiktu dziļi demokratizēta un destalinizēta, kā arī lai nostiprinātos un attīstītos atklātums;

-- republika kļūtu patiesi suverēna;

-- tiktu attīstītas un garantētas cilvēktiesības un pilsoņtiesības;

-- sabiedrība atdzimtu tikumiski;

-- saglabātos un vairotos Latvijas un visu tajā dzīvojošo tautību kultūras bagātības;

-- tauta dzīvotu labklājībā, varētu apmierināt savas materiālās un garīgās vajadzības;

-- Latvija kļūtu politiski un ekonomiski patstāvīga, tās sabiedriskais kopprodukts tiktu taisnīgi sadalīts;

-- visās dzīves sfērās iedibinātos sociālais taisnīgums;

-- vide tiktu radikāli atveseļota;

-- nekavējoties tiktu izbeigta imigrācija no citām republikām un normalizēts demogrāfiskais stāvoklis;

-- visas republikā dzīvojošās tautības varētu līdztiesīgi un lietišķi sadarboties un tiktu nodrošināta pamatnācijas saglabāšana un attīstība.

Darbības pamatformas

6. Savus mērķus un uzdevumus LTF isteno daudzveidīgā darbībā un vispirmām kārtām

-- piedalās pārbūves procesos, saimniecisko un kultūras pasākumu un ierosmju organizēšanā un veikšanā, organizē tiem masu atbalstu;

-- apkopo, izstrādā un iesniedz valsts orgāniem priekšlikumus, kuri izriet no LTF Programmas;

-- iesniedz vietējām tautas deputātu padomēm lēmumu projektus par dažādiem vietējas nozīmes jautājumiem;

-- apspriež publicēto likumu un citu normatīvo aktu projektus un izsaka par tiem savu viedokli;

-- likumdošanas iniciatīvas kārtībā iesniedz Latvijas PSR Augstākajai Padomei priekšlikumus par jaunu likumdošanas aktu pieņemšanu, spēkā esošo likumdošanas aktu atcelšanu vai grozīšanu;

-- līdztiesīgi ar citām sabiedriskām un politiskām organizācijām piedalās visu padomju vēlēšanu kampaņā, izvirza deputātu kandidātus, vēršdamās pret jebkādu pārstāvniecības ierobežošanu un iepriekšēju tās sadalīšanu starp šīm organizācijām;

-- piedalās deputātu kandidātu darbības programmu apspriešanā un vērtēšanā, izstrādā norādījumus deputātiem, izvirza savus pārstāvjus vēlēšanu komisijās;

-- sniedz tautas deputātiem vispusīgu atbalstu, informē viņus par LTF viedokli un nodod viņiem ekspertu atzinumus par padomē apspriežamiem jautājumiem, organizē viņu tikšanās un cita veida sakarus ar vēlētājiem;

-- piedalās uzņēmumu un iestāžu vadītāju un citu vadošo darbinieku, darba kolektīvu padomju un citu vēlētu orgānu vēlēšanās, izvirza tajās savus kandidātus;

-- ierosina atsaukt deputātus un citas vēlētās personas, kas nav attaisnojušas vēlētāju uzticību;

-- rīko sanāksmes (diskusijas, apspriešanas, tikšanās), organizē demonstrācijas, mitiņus, piketus un citus publiskus pasākumus, atzīmē nacionālās piemiņas dienas un svētkus;

-- aktīvi atbalsta atsevišķu LTF nodaļu un grupu ierosmes;

-- izvirza priekšlikumus par svarīgāko jautājumu nodošanu tautas apspriešanai vai referendumam;

-- riko tautas aptaujas, veic sabiedriskās domas pētīšanu;
-- jautājumos, kas interesē plašus sabiedrības slāņus, organizē domu apmaiņas, disputus, kolokvijus, konferences, dibina ekspertu komisijas;

-- riko lekcijas un pārrunas.

7. LTF Programmā un Statūtos paredzēto uzdevumu risināšanā LTF cieši sadarbojas ar tautas deputātu padomēm, kā arī ar citām valsts iestādēm un sabiedriskajām organizācijām.

Latvijas Tautas fronte nav pakļauta citām organizācijām un iestādēm. Komunistiskā partija un citas sabiedriskās organizācijas ar LTF sadarbojas galvenokārt ar savu biedru -- LTF dalībnieku -- starpniecību.

8. Veicot Programmā un Statūtos paredzētos uzdevumus, LTF sadarbojas ar sabiedriskajiem veidojumiem, riko kopīgas akcijas un citus pasākumus.

9. LTF visnotaļ sekmē tautas kontroles darbu, veicina tās efektivitāti un nepieciešamības gadījumā piedalās tās pasākumos.

10. LTF sistemātiski sniedz materiālus un paziņojumus presei un citiem masu informācijas līdzekļiem par savu darbību, par uzzinātiem birokrātisma, patvaļas, likumpārkāpumu un bezsaimnieciskuma faktiem, sekmējot to novēršanu.

11. LTF sagatavo un izdod informatīvus materiālus un citus uzdevumus par LTF organizācijas un darbības jautājumiem.

12. LTF izdod savu laikrakstu. Tā redaktoru un redakcionāru ievēlē LTF kongress, un tie atskaitās tikai LTF kongresam.

13. LTF sadarbojas ar citām pēc saviem mērķiem un uzdevumiem līdzīgām organizācijām un kustībām, kas izveidotas citās PSRS republikās un reģionos, kā arī ārvalstīs.

LTF dalībnieki

14. Par LTF dalībnieku var kļūt ikviens Latvijas PSR pilsonis, kas sasniedzis 16 gadu vecumu, neatkarīgi no tautības, sociālā stāvokļa, reliģiskās pārliecības, piederības pie citām organizācijām utt., ja viņš atzīst LTF Programmu un Statūtus un ar savu darbību veicina LTF mērķu un uzdevumu īstenošanu. Jaunieši līdz 16 gadu vecumam LTF pasākumos var līdzdarboties bez lēmēja balsstiesībām. Personas, kas atzīst LTF mērķus un uzdevumus, bet dažādu iemeslu dēļ nevar kļūt par LTF dalībniekiem, tās darbībā var iesaistīties kā atbalstītāji. Viņi var sadarboties ar LTF dalībnieku grupām, kā arī veidot savas atbalsta grupas.

15. Pilsoņi, kas vēlas kļūt par LTF dalībniekiem, apvienojas vai iestājas LTF grupās. Uzņemšana notiek ar vienkāršu balsu vairākumu.

16. LTF dalībnieki ar savu personisko uzvedību un darbu rāda savu atbilstību LTF mērķiem, uzdevumiem un darbības pamatprincipiem.

LTF grupu un nodaļu vārdā LTF dalībnieki var uzstāties ar to piekrišanu.

17. LTF dalībnieki ir tiesīgi

-- piedalīties visos LTF pasākumos, izteikt savus uzskatus, izvirzīt priekšlikumus un apspriest izvirzītos jautājumus. Piedalīšanās pasākumos ir labprātīga;

-- organizēt pasākumus, kas atbilst LTF Programmai un Statūtiem;

-- piedalīties vēlēšanās, izvirzīt savu vai cita dalībnieka kandidatūru un tikt ievēlētiem LTF orgānos;

-- tieši kontaktēties ar LTF vadošajiem orgāniem;

-- individuāli izziņot grupas sanākumi jebkura jautājuma apspriešanai;

-- izsūtīt materiālus publicēšanai LTF izdevumos.

Jebkuru mēģinājumu vajāt LTF dalībnieku par viņa darbību LTF Programmas un Statūtu ietvaros LTF konsekvēnti nosoda un dara zināmu atklātībai.

18. LTF dalībnieks aizpilda tipveida dalībnieku uzskaites lapu un reizi ceturksni labprātīgi maksā dalībnieka naudu ne mazāk par 1 tubli. Puse šīs summas paliek grupu un nodaļu rīcībā, otra puse tiek nodota LTF valdei. Līdzekļu sadalījumu starp grupām un nodaļām nosaka nodaļas konferencē. LTF atbalstītāji dalībnieka naudu nemaksā, bet atbalsta LTF ar brīvprātīgiem ziedojumiem.

19. LTF dalībnieks var brīvi izstāties no LTF, par to paziņojot grupas pārstāvim.

20. LTF dalībnieks var tikt izslēgts no LTF ar grupas lēmumu, ja rupji pārkāpj Statūtus vai citādā veidā apkauno LTF dalībnieka vārdu.

Šādu lēmumu var pārsūdzēt augstākstāvošajā LTF instancē. Domes locekļus var izslēgt ar Domes lēmumu.

Organizatoriskā uzbūve

21. LTF dalībnieki, kas strādā vienā darbavietā, dzīvo vienā apvidū vai kam ir citas kopīgas saites, apvienojas grupās, kurās jābūt ne mazāk kā trim dalībniekiem.

Grupa ievēlē pārstāvi, viņa vietnieku, kā arī, pēc grupas ieska-
tiem, pašpārvaldes orgānus. Grupas pārstāvis un pašpārvaldes
orgāni organizē grupas darbu, rīkojas ar tās naudas līdzekļiem, kas
tiek izlietoti saskaņā ar grupas lēmumiem. Pārstāvis un pašpār-
valdes orgāni sniedz grupai pārskatus par savu darbību un pēc
grupas ieskata var tikt pārvēlēti pirms termiņa. Jaunizveidotās gru-
pas reģistrējas LTF valdē, kura pārbauda to atbilstību Programmai
un Statūtiem. Noteiktu mērķu veikšanai grupas var koordinēt vai
apvienot savu darbību.

Ja grupa kopumā neievēro Programmas un Statūtu prasības,
tā ar Domes lēmumu var tikt izslēgta no LTF.

22. Rajonos, pilsētās, kā arī lielos uzņēmumos un iestādēs,
kur ir vairāk nekā 200 dalībnieku, grupas pārstāvju un citu izvirzīto
dalībnieku konference var izveidot LTF nodaļu. Konference ievēlē
nodaļas pārstāvi, revīzijas komisiju un, ja nepieciešams, pašpār-
valdes orgānus, apstiprina nodaļas budžetu, nosaka nodaļas pār-
stāvja, pašpārvaldes orgānu kompetenci.

23. Šabiedriskie veidojumi, kuru visi dalībnieki atzīst LTF
Programmu un Statūtus, var tikt apvienoti LT frontē ar grupu vai
nodaļu tiesībām.

24. LTF kongress ir LTF augstākais lēmējorgāns. Tas sanāk
vienreiz gadā. Ārkārtējo kongresu var sasaukt, ja to pieprasa ne
mazāk kā 1/3 Domes locekļu vai ne mazāk kā 1/3 LTF nodaļu.

25. LTF kongress

- pieņem lēmumu par LTF izveidošanu un likvidāciju;
- pieņem LTF Programmu un Statūtus, izdara tajos grozi-
jumus;
- apspriež un izlemj LTF darbības svarīgākos jautājumus;
- apstiprina LTF kārtējās darbības galvenos virzienus;
- uz vienu gadu ievēlē LTF Domi, revīzijas komisiju un LTF
priekšsēdētāju;
- noklausās un vērtē LTF priekšsēdētāja, Domes un revīzijas
komisijas pārskatus par to darbību;
- apstiprina LTF budžetu;
- ievēlē LTF laikraksta redaktoru un redaklējģiju.

Kongress savus lēmumus pieņem ar 2/3 balsu vairākumu no
kongresā klātesošajiem delegātiem.

26. LTF Dome darbojas kongresu starplaikā, izskata un
izlemj LTF darbības jautājumus, izņemot tos, kas ir tikai kongresa
kompetencē.

LTF Dome

- sasauc LTF kongresu un nosaka pārstāvniecības kārtību
šajos kongresos;

- ievēlē valdi, kā arī komitejas LTF darbības galvenajos jautājumos, apstiprina to priekšsēdētājus un atbildīgo sekretāru;
- LTF vārdā iesniedz likumprojektus LPSR Augstākajai Padomei, ierosinājumus un priekšlikumus citām valsts iestādēm;
- sniedz paziņojumus par aktuāliem sabiedriskās dzīves jautājumiem;
- apstiprina LTF saimnieciskās darbības virzienus un štatus;
- apstiprina personas, kam ir tiesības parakstīt naudas dokumentus un līgumus.

LTF Dome ir tiesīga pieņemt lēmumus, ja tās darbā piedalās ne mazāk kā 2/3 locekļu.

Lēmumus pieņem ar vienkāršu balsu vairākumu no Domes locekļu kopskaita.

27. Valde ir LTF pastāvīgais darba orgāns. Tā

- vajadzības gadījumā sasauca LTF Domes sēdes un kopīgi ar Domes komitejām sagatavo jautājumus Domes apspriešanai;
- organizē LTF kongresa un Domes lēmumu izpildi;
- pastāvīgi koordinē LTF darbību;
- izveido darba grupas, ekspertu komisijas, piesaistot attiecīgus speciālistus;
- budžeta ietvaros rikojas ar LTF līdzekļiem atbilstoši Domes lēmumiem un atskaitās tai.

Valdes sēdes ir pilntiesīgas, ja tajās piedalās ne mazāk kā 2/3 tās locekļu.

Lēmumus pieņem ar vienkāršu balsu vairākumu no valdes locekļu kopskaita.

Valdei nav pastāvīga priekšsēdētāja, tās sēdes vada valdes locekļi pēc kārtas. Valdes sēdē pieņemtos lēmumus paraksta sēdes priekšsēdētājs. Valdes sēdēs ar padomdevēja balsstiesībām piedalās Domes izveidoto komiteju priekšsēdētāji.

28. LTF priekšsēdētājs bez īpaša pilnvarojuma pārstāv LTF valsts orgānos, iestādēs, kā arī sabiedriskās organizācijās. Viņš tajos pauž LTF viedokli, balstoties uz kongresa un Domes lēmumiem. Viņam ir tiesības sasaukt Domes un valdes sēdes un tajās piedalīties. LTF priekšsēdētājs paraksta kongresa un Domes pieņemtos lēmumus.

Vienu un to pašu personu par LTF priekšsēdētāju var ievēlēt ne vairāk kā uz diviem termiņiem pēc kārtas.

29. LTF Domes komitejas, kas izveidotas LTF darbības galvenajos virzienos, sastāv no Domes locekļiem, kā arī no citiem LTF dalībniekiem. Komitejas var savā darbībā ar padomdevēja balsstiesībām iesaistīt citus speciālistus un sabiedriskos darbiniekus.

Domes komitejas

- kopīgi ar valdi apkopo un sagatavo priekšlikumus un lēmumu projektus Domes sēdēm un LTF kongresam;
 - izstrādā darba programmas;
 - sagatavo likumu un citu normatīvo aktu projektus, kā arī priekšlikumus iesniegšanai valsts un sabiedriskajos orgānos;
 - apspriež citus aktuālus jautājumus, kas interesē sabiedrību, un izstrādā par tiem savus atzinumus;
 - izstrādā citas rekomendācijas Domei un valdei.
30. Vēlēšanas visos LTF līmeņos notiek aizklāti. Ievēlēšanai nepieciešams vienkāršs balsu vairākums.

LTF manta, finanses un štati

31. Latvijas Tautas fronteī ir sava manta un finansiālie līdzekļi, kuri glabājas bankas kontos. Šos līdzekļus veido
- dalībnieku naudas maksājumi;
 - personu un organizāciju brīvprātīgie ziedojumi ar norādi par to konkrēto izlietojumu vai bez tās;
 - ienākumi no tirdzniecības ar LTF atribūtiķu, no iespieddarbiem, ražotnēm un cita veida pasākumiem.
32. LTF līdzekļi saskaņā ar budžetu tiek izlietoti, lai nodrošinātu LTF saimniecisko, organizatorisko un citu darbību.
33. LTF priekšsēdētājs, Domes, valdes un revīzijas komisijas locekļi savus pienākumus galvenokārt veic sabiedriskā kārtā. LTF atlīdzina faktiskos izdevumus, kas ir saistīti ar viņu pienākumu pildīšanu; izņēmuma gadījumos Dome var noteikt viņiem algas.
34. Latvijas Tautas fronteī ir savi štata darbinieki, kas pieņemti organizatorisku un tehnisku pienākumu veikšanai.
35. LTF Domes valdes finansiālo darbību kontrolē LTF revīzijas komisija, LTF nodaļu finansiālo darbību kontrolē LTF nodaļas revīzijas komisija, grupu finansiālo darbību kontrolē grupas kopsapulce vai tās ievēlēta revīzijas komisija.

LTF tiesiskais stāvoklis un atribūtiķa

36. Latvijas Tautas fronteī un tās nodaļām ir juridiskas personas tiesības.

37. LTF ir sava atribūtika, kuru apstiprina kongress. LTF atribūtika var tikt izgatavota vienīgi ar valdes piekrišanu.

38. LTF Domes valdei un LTF nodaļām ir zīmogs ar savu nosaukumu.

Latvijas Tautas frontes Programma

Padomju vara radās un veidojās, lai realizētu visu cilvēku -- strādnieku, zemnieku un inteliģentu -- centienus pēc brīvības, sociālā taisnīguma un nacionālās līdztiesības. Taču staļiniskais despotisms un tam sekojošie stagnācijas gadi noveda pie būtiskām deformācijām un sabiedrības politiskajā, ekonomiskajā un kultūras dzīvē. Radās dziļa plaisa starp birokrātisko aparātu un tautu, sabiedrība tika novesta līdz krīzei.

Tagad ir radusies vēsturiska iespēja atbrīvoties no pagātnes smagās nastas, atdzīvināt sociālisma ļeņiniskos principus, veidot sabiedrību atbilstoši tautas interesēm, vajadzībām un gribai. Pārbūvi sāk no augšas. Taču padarīt to neatgriezenisku var tikai enerģiska tautas līdzdalība -- demokrātijas un tiesiskuma nodrošinājums no apakšas.

Sabiedrības kardināla pārbūve un morāla atjaunotne ir tās pastāvēšanas un attīstības galvenais priekšnoteikums.

Tauta ir modusies, lai pārvarētu krīzi, stagnāciju un no tautas atsvešināto politisko sistēmu. Tautas fronte ir tautas ideju paudēja un aktīva īstenotāja.

I. Vispārējie principi

1. Latvijas Tautas fronte (LTF) ir tautas patriotiskās un politiskās aktivitātes rezultātā izveidojusies republikas masu sabiedriski politiska organizācija -- domubiedru apvienība. Tā konsekventi atbalsta un aktīvi iestājas par Latvijas radikālu pārbūvi, pamatojoties uz demokrātiskā sociālisma un humānisma principiem, piedalās tautas gribas realizēšanā ar deputātu padomju starpniecību un tiesiskas valsts izveidošanā atbilstoši republikas suverenitātei. LTF vērsās pret jebkādu varas, uzskatu un domu monopolizāciju.

2. LTF rosina un konsolidē visu Latvijas iedzīvotāju centienus demokratizēt sabiedrību, sekmēt tās morālo atjaunotni neatkarīgi no viņu sociālā stāvokļa, valodas, partijiskās, reliģiskās vai nacionālās piederības.

Piedalīšanās LTF nav savienojama ar staļinisko, fašistisko un citu autoritāro režīmu uzskatu paušanu, ar administratīvi komandējošo birokrātisko pārvalžu metožu atbalstīšanu, ar rasiskā, nacionālā, reliģiskā vai cita veida naida un neiecietības sludināšanu, varmācības atbalstīšanu. LTF darbojas ar demokrātiskām, konstitucionāli atzītām metodēm.

3. LTF iestājas par nacionālo attiecību konstruktīvu veidošanu uz ļeņiniskajiem tautu pašnoteikšanās un līdztiesības principiem padomju valstu savienībā.

LTF atbalsta Baltijas republiku, kā arī Baltijas jūras reģiona valstu politisko, ekonomisko un kultūras sakaru attīstību.

4. Veicot Statūtos un Programmā paredzētos uzdevumus, LTF sadarbojas ar tautas deputātu padomēm un citām valsts iestādēm, kā arī sabiedriskām organizācijām un veidojumiem. LTF necenšas pārņemt nevienu no valsts orgānu funkcijām vai aizstāt citas sabiedriskās organizācijas.

5. LTF darbības pamats ir vispārcilvēciskās vērtības, humānisms un uzskatu daudzveidība sociālismā, visu tautu tiesību respektēšana, sociālais taisnīgums, cilvēka cieņas un likumīgo interešu aizstāvēšana.

LTF darbība pamatojas uz principiem, kas ietverti PSKP 19. Vissavienības konferences rezolūcijās, republikas komunistu un darbaļaužu galvenajos priekšlikumos 19. konferencei, kā arī Latvijas PSR Rakstnieku savienības valdes 1988. gada jūnija paplašinātā plēnuma Rezolūcijā.

II. Valsts un sabiedrības demokratizācija

1. LTF atbalsta PSKP 19. Vissavienības konferences pasludināto politiskās sistēmas radikālo reformu, lai panāktu padomju valstiskuma reālu atbilstību Konstitūcijā proklamētajam visas tautas valsts jēdzienam. Politiskās sistēmas vietā, kas tikai formāli darbojas tautas vārdā, bet ir no tās atsvešināta, ir jānodibina patiesa tautvaldība un pašpārvalde. Visi vēlētie orgāni no darba kolektīvu padomēm līdz Latvijas PSR Augstākajai Padomei ir jāveido no pārstāvjiem, kas pauž vēlētāju domas un aizstāv to intereses. Nepieciešams pieņemt jaunu vēlēšanu likumu, paredzot, ka visu līmeņu tautas deputāti tiek ievēlēti vispārējās, vienlīdzīgās, tiešās un aizklātās vēlēšanās, nodrošinot vairāku kandidātu izvirzīšanu uz vienu vietu, garantējot dažādu viedokļu brīvu sacensību un stingru kontroli pār vēlēšanu rezultātu pareizu noteikšanu. LTF sniedz vispusīgu atbalstu un palīdzību tautas ievēlētiem deputātiem, stiprina to saiknes ar vēlētājiem, raugās, lai tie nenovirzītos no vēlētāju dotajiem norādījumiem un savas vēlēšanu platformas. LTF pieprasa nodrošināt padomju darba pilnīgu atklātumu.

2. LTF iestājas par tiesiskas valsts izveidi. Valsts ir atbildīga pilsoņa priekšā, bet pilsonis ir atbildīgs valstij atbilstoši likumam. Likumdošanā jāpiedalās tautai, izmantojot tautas apspriešanu un nobalsošanu. Jāatsakās no kārtības, ka Augstākās Padomes Prezidijs groza likumus, ko pieņēmusi Augstākā Padome. LTF aicina Latvijas PSR Augstāko Padomi izveidot komisiju, kura kontrolētu tiesību aizsardzības orgānu, Bruņoto Spēku, valsts drošības dienesta un iekšējā karaspēka darbības likumību.

3. Latvijas Tautas fronte cinās par staļinisma un neostaļinisma administratīvi birokrātiskās sistēmas demontāžu un PSRS pārvēršanu no centralizētas federatīvas valsts par suverēnu valstu savienību, par Latvijas PSR Konstitūcijā pasludināto republikas suverenitātes nodrošināšanu un ļeņinskā federālisma principu atjaunošanu. Latvijas pilsoņiem ir jābūt saimniekiem savā zemē un patstāvīgi jālemj visi jautājumi.

Republiku savstarpējās attiecības, kā arī kompetences sadale starp savienotajām republikām un PSRS nosakāma uz līguma pamata. Nepieciešams piešķirt republikai veto tiesības jautājumu izlemšanā, kas skar tās intereses, kā arī realizēt tiesības patstāvīgi nodibināt tiešās attiecības ar citām valstīm un starptautiskām organizācijām (ANO, SEPP, UNESCO, SOK u.c.). Ir nepieciešams Latvijas PSR Konstitūcijā noteikt Latvijas PSR pilsoņa statusu un pieņemt likumu par Latvijas PSR pilsonību.

4. LTF visnotaļ vērsas pret administratīvās komandēšanas stila izpausmēm un valsts aparāta birokratizāciju. Katram darba kolektīvam ir patstāvīgi jālemj savas iekšējās darbības jautājumi. LTF prasa visu valsts amatpersonu pakļaušanu tautas deputātu padomju un iedzīvotāju reālai kontrolei, kā arī konsekventu valsts aparāta destalinizāciju un decentralizāciju. Jebkurai ievēlēšanai vai iecelšanai vadošajos amatos ir jānotiek ar tautas deputātu padomju un to pastāvīgo komisiju līdzdalību.

LTF aizstāv tautas tiesības ievēlēt kompetentus vadītājus, kuriem pieder attiecīgo reģiona pastāvīgo iedzīvotāju uzticība un kuri pauž viņu gribu. Tautai ir tiesības veidot tādu politisku sistēmu un tādu dzīvesveidu, kas atbilst tās vajadzībām.

LTF neatzīst par demokrātiskām jebkuras politiskas organizācijas monopoltiesības pārvaldīt valsti un sabiedrisko dzīvi.

5. Tautas fronte prasa likumdošanas, izpildu un tiesas varas dališanu, partijas un valsts funkciju norobežošanu, lai novērstu autoritatīvas varas koncentrāciju kādas personas vai grupas rokās. Nepieciešams nodibināt konstitucionālu tiesu kā neatkarīgu orgānu, kas izskatītu valsts un sabiedrisko organizāciju izdoto normatīvo aktu, kā arī augstāko valsts amatpersonu darbības atbilstību Konstitūcijai un likumam. LTF uzskata par nepieciešamu panākt, lai republikas Augstākā Padome ievēlētu Latvijas PSR prokuroru un pieņemtu likumu par Latvijas PSR prokuratūru.

6. LTF prasa atklātuma principu pilnīgu realizāciju valsts un sabiedriskajā dzīvē. Jāpieņem likums par valsts noslēpumu. Visiem normatīvajiem aktiem, ko pieņem Latvijas PSR Augstākā Padome, tās Prezidijs un republikas Ministru Padome, jābūt publicētiem. Jāpadara visiem pieejami bibliotēku un arhīvu fondi, kuri nav slepeni.

Valsts un sabiedrisko orgānu lēmumu pieņemšanai, kuri skar tautu, ir jānotiek atklāti, to sagatavošanā un apspriešanās ir jāiesaista plaša sabiedrība.

Jāpublicē visa nozīmīgākā politiskā, ekonomiskā, demogrāfiskā, ekoloģiskā, kartogrāfiskā, sociālā un cita veida informācija, kas ir nepieciešama, lai tauta varētu objektīvi novērtēt stāvokli republikā un reāli piedalīties pārvaldē.

Pārtraucama ārzemju radio un televīzijas raidījumu traucēšana.

7. Patiesu sociālistisku demokrātiju var nodrošināt uzskatu, interešu un organizatorisko formu plurālisms. Visām masu organizācijām, to skaitā Tautas fronte, ir jānodrošina iespējas izmantot masu informācijas līdzekļus sava viedokļa izklāstīšanai un pamatošanai. Masu informācijas līdzekļos izvirzītās problēmas, ja

tās saista plašas sabiedrības uzmanību, ir nekavējoties jārisina un par to jāinformē sabiedrība.

8. Jāpanāk politiskā klimata uzlabošana republikā, jānovērš nedrošība, baiļu un draudu atmosfēra politiskās un citās sabiedriskās darbības sfērās. Vissarežģītākie jautājumi jāizlemj godīgu diskusiju un pārliecināšanas ceļā. LTF vērsas pret jebkuru politisku demagoģiju, oponentu noķengāšanu un cilvēku vajāšanu par viņu politiskajiem un reliģiskajiem uzskatiem.

III. Cilvēka un pilsoņu tiesības

1. LTF uzskata, ka Latvijas PSR pilsoņa tiesiskā statusa pamatā jāliek ANO Vispārējā cilvēka tiesību deklarācija un PSRS akceptētie dokumenti: Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām, Starptautiskais pakts par ekonomiskām, sociālām un kultūras tiesībām, kā arī Helsinkos parakstītais Eiropas drošības un sadarbības apspriedes Nobeiguma dokuments. Šie dokumenti jāizdod masu tirāžā un to būtība jāatspoguļo Latvijas PSR Konstitūcijā.

2. LTF prasa pilnīgu Konstitūcijas normu ievērošanu par personas, tās dzīves un dzīvokļa neaizskaramību, sarakstes un telefona sarunu noslēpuma aizsardzību, kā arī citu konstitucionālo tiesību nodrošināšanu. Pilsoņiem jādod tiesības pārsūdzēt tiesā arī koleģiālo orgānu nelikumīgus lēmumus. Konsekventi jāievēro nevainīguma prezumpcija. Nepieciešams pilnveidot likumus par pilsoņu aizturēšanu un arestēšanu, jo šis līdzeklis praksē tiek nelikumīgi lietots pilsoņu ietekmēšanai. Jānodrošina iespēja pieaicināt advokātus no aizturēšanas brīža. Jāpastiprina pilsoņu goda un cieņas aizsardzība, paaugstinot atbildību par to aizskaršanu.

3. LTF prasa, lai katrs pilsonis varētu valsts iestādēs iepazīties ar tur savāktu informāciju par viņu un lai viņam būtu dotas iespējas tiesas ceļā apstrīdēt šīs informācijas patiesīgumu.

4. LTF prasa pasludināt staļiniskā režīma noziegumus pret Latvijas tautām laika posmā no 1937. līdz 1953.gadam par noziegumiem pret cilvēci, publicēt šo noziegumu un citu staļinisko represiju organizatoru un aktīvo izpildītāju vārdus, atņemt tiem privilēģijas un valsts apbalvojumus, kā arī saukt pie juridiskās atbildības. Atcelt visus tiesiskos ierobežojumus, kas vēl attiecas uz represētajiem, sniegt tiem morālu gandarījumu, atlīdzināt materiālos zaudējumus un nodrošināt viņus ar valsts pensijām. LTF uzskata, ka kompetentiem orgāniem ar sabiedrības līdzdalību nepieciešams

pārskatīt visu to personu lietas, kuras notiesātas par politiska un reliģiska rakstura darbību.

5. LTF uzskata par nepieciešamu panākt, lai visi Latvijā notiesātie Latvijas PSR pilsoņi izciestu sodu savā republikā, un lai netiktu pieļauta citās republikās notiesāto personu ievēšana republikā, kā arī to izvietošana republikā pēc soda izciešanas.

6. LTF iestājas par republikas pilsoņu brīviem kontaktiem ar citu valstu pilsoņiem. Ierobežojumus izbraukt uz ārzemēm un atgriezties nosaka vienīgi likums. Atteikums izdot ārzemju pasi pārsūdzams tiesā. LTF uzskata par nepamatotiem uz ārzemju pilsoņiem attiecinātos pārvietošanās brīvības ierobežojumus, kas aptver gandrīz visu republikas teritoriju.

LTF prasa atcelt ierobežojumus Latvijas PSR pilsoņiem brīvi izmantot Baltijas jūras piekrasti un ūdeņus transportam, zvejai, ūdenstūrismam, atpūtai un sportam, saglabājot ekoloģiskos liegumus.

7. LTF prasa atjaunot iepriekšējā Latvijas PSR Konstitūcijā atzītās republikas tiesības uz teritoriālu karaspēka veidojumu, kurā varētu brīvi pildīt obligāto karadienestu Latvijas PSR pilsoņi neatkarīgi no tautības.

Atļaut personām, kuru reliģiskā vai pacifistiskā pārliecība neaizliedz dienēt Bruņotajos spēkos, nokalpot attiecīgo laiku, strādājot tautas saimniecībā.

8. LTF, aizstāvot cilvēka vissvarīgākās tiesības -- tiesības uz dzīvību --, cīnās par mieru un konsekventi iestājas par atbrūnošanos un sabiedrības demilitarizāciju: atbalsta visa Baltijas un Skandināvijas reģiona pasludināšanu par zonu bez kodolieročiem. LTF iestājas par masu iznīcināšanas ieroču izvešanu no Latvijas PSR teritorijas un parastā bruņojuma samazināšanu tajā.

IV. Nacionālais jautājums

1. Tautas fronte uzskata, ka ir radikāli jāpārskata līdzšinējā nacionālā politika, kas galvenokārt balstījās uz staļiniskajām dogmām un doktrinām. Jebkurai nācijai, tai skaitā latviešu nācijai, ir tiesības pastāvēt neierobežoti ilgā vēstures posmā. LTF neatbalsta nacionālo politiku, kas balstās uz priekšstatiem, ka sociālais progress neizbēgami saistīts ar nacionālo īpatnību izzušanu. LTF iestājas par nacionālo daudzveidību kā civilizācijas vērtību fondu, sniedzot konkrētu palīdzību mazākumtautībām.

2. LTF uzskata, ka nacionālie jautājumi risināmi, ievērojot visu republikā dzīvojošo nacionalitāšu demokrātiskās tiesības un sociālā taisnīguma principus. LTF aktīvi piedalās visu Latvijā dzīvojošo tautību etnisko interešu aizsardzības un atjaunošanas procesā valodas, kultūras, izglītības un reliģiskās apzināšanās jomā, kategoriski noraida nacionālā naida kurināšanu, jebkura Latvijas iedzīvotāja nacionālās pašcieņas aizskaršanu un pazemošanu. Dzimtās valodas un kultūras aizsardzībai jāklūst par katra republikā dzīvojošā pilsoņa pienākumu neatkarīgi no viņa nacionalitātes.

3. LTF atgādina, ka latviešu tautai ir pamatnācijas statuss republikā, jo Latvija ir latviešu vēsturiskā teritorija, vienīgā vieta pasaulē, kur saglabāties un attīstīties latviešu nācijai, latviešu valodai un kultūrai. Tāpēc LTF uzskata par nepieciešamu latviešu tautas nacionālās pašnoteikšanās garantijai LPSR likumdošanā par padomēm un vēlēšanām ietvert principu, saskaņā ar kuru jebkura līmeņa padomēs republikā nepieciešams garantēt stabilu un nesamazināmu mandātu vairākumu, kas jebkurā demogrāfiskā situācijā rezervējams latviešu tautības pārstāvjiem.

4. LTF prasa Latvijas PSR Konstitūcijā nostiprināt latviešu valodu par valsts valodu. Latviešu valodai ir jābūt Latvijas PSR valsts orgānu un iestāžu lietvedības valodai, bet krievu valoda izmantojama kā federatīvo attiecību valoda. Pilsoņu saskarsmē ar Latvijas PSR valsts orgāniem, uzņēmumiem, iestādēm un organizācijām var izmantot kā latviešu, tā krievu valodu un pēc savas izvēles saņemt šajās valodās oficiālus dokumentus. Sociālās aprūpes sfērā pilsoņiem jānodrošina brīva latviešu un krievu valodas izmantošana.

Par starpnacionālās sazināšanās līdzekli pēc pilsoņu vienošanās var izmantot latviešu, krievu un citas valodas.

5. LTF uzskata, ka nacionālo attiecību deformācija, nekontrolējama un stihiska migrācija rada neatgriezeniskus zaudējumus gan latviešu tautai, gan citu tautību republikas pamatiedzīvotājiem (krieviem, ebrejiem, baltkrieviem utt.), to kultūrai, valodai un labkājībai.

LTF aicina LPSR valdību sadarboties ar citu republiku valdībām, lai, ievērojot brīvprātības principu, palīdzētu atgriezties un iekārtoties dzimtajās vietās staļiniskās nacionālās politikas upuriem.

LTF aicina Latvijas valdību rūpēties, lai latviešu minoritātei ārpus Latvijas un citu nāciju minoritātēm Latvijā tiktu nodrošināti to nacionālās identitātes saglabāšanai nepieciešamie apstākļi.

6. Pārliedzīgās migrācijas dēļ latviešu tauta pirmo reizi tās vēsturē savā etniskajā teritorijā kļūst par minoritāti, un tās eksistence un valstiskums ir apdraudēts. LTF iestājas par imigrācijas

tūlītēju izbeigšanu, taču vēršas pret jebkuras tautības iedzīvotāju izraidīšanu.

LTF noraida dažādu nacionalitāšu pārstāvju mehānisku apvienošanu (piemēram, jauktajās skolās un jauktajos bērnudārzos).

7. LTF uzskata, ka nacionālo attiecību samezgļojumu galvenais cēlonis ir staļinisma un neostaļinisma periodā piekoptā nacionālā nihilisma politika, un aicina nacionālo attiecību pilnveidošanas interesēs analizēt nacionālo deformāciju un konfliktu cēloņus, apzināt deportāciju vēsturi Latvijā XX gadsimtā, atklāt staļiniskā despotisma noziegumus pret latviešu tautu un citām tautām. Tautas fronte pieprasa neatliekami pārskatīt LKP CK 1959.gada jūlija plēnuma lēmumus un pārvērtēt ar tiem saistītos notikumus un to recidīvus. Visā pilnībā jāizzina latviešu koloniju vēsture cariskajā Krievijā un PSRS, kā arī svešatnes latviešu vēsture un dzīve.

8. LTF uzskata, ka ir nepieciešams objektīvi traktēt Latvijas vēsturi, it sevišķi 1940.gada notikumus, godīgi un atklāti apzināt šo notikumu politiskās, ekonomiskās un sociālās sekas. Nepieciešams oficiāli atzīt, ka Latvijas Republikas iekļaušana PSRS sastāvā izdarīta, lietojot spēku un nenoskaidrojot Latvijas tautas domas.

9. LTF aicina visus republikas iedzīvotājus neatkarīgi no viņu tautības konsolidēties cīņai pret birokrātismu, staļinisma un autoritārisma sekām, aktīvi piedalīties politisko, sociālo, ekonomisko un ekoloģisko jautājumu apspriešanā latviešu un krievu valodā. Publikācijas, kuras aizvairo vai nopulgo tautu nacionālo pašapziņu un pašcieņu, izkropļo republikas vēsturi, tādējādi kurinot nacionālo naidu, LTF uzskata par nesavienojamām ar pārbūves un demokratizācijas procesu.

LTF aicina apzināties, ka no Latvijas PSR suverenitātes ir atkarīga katras tautības identitātes nodrošināšana republikas teritorijā.

V. Ētika

1. LTF uzskata, ka svarīga pārbūves sastāvdaļa ir sabiedrības un katra cilvēka tikumiskā atdzimšana un morālā atveseļošanās, kas balstās uz cieņu pret dabu, darbu, kultūras vērtībām un cilvēku. Nepieciešams veidot tādu morāli, kura balstītos uz personisko brīvību, savstarpējo iecietību, cilvēka cieņu, sirdsapziņu, goda un taisnīguma jūtām, kā arī līdzietību un žēlsirdību.

2. LTF iestājas par vispārcilvēcisko vērtību prioritāti, par politikas pakļaušanu morāles principiem, par to, lai tauta un cilvēks ir nevis līdzeklis, bet mērķis.

3. LTF par īpaši nozīmīgu uzskata darba tikuma atjaunošanu, atzīstot labi padarītu darbu par galveno labā nesēju sabiedrībā.

4. LTF sekmē nesavtīgu sabiedrības palīdzību tiem cilvēkiem, kam tā visvairāk nepieciešama, -- bērniem, veciem ļaudīm, invalīdiem, slimajiem.

5. LTF atzīst reliģisko organizāciju nozīmi sabiedrības tikumiskajā atjaunošanā un vispārcilvēcisko vērtību nostiprināšanā. Tiesiskās valsts izveides procesā svarīgāka kļūst ticīgo pilsoņu un reliģisko organizāciju tiesiskā statusa noteikšana un garantēšana.

LTF aicina izglītības sistēmā atteikties no ateisma obligātās mācīšanas, dot iespēju uz brīvprātības pamatiem apgūt ticības mācību.

6. LTF uzskata par nepieciešamu dot iespēju visu konfesiju reliģiskajām organizācijām izdot kopīgu nedēļas laikrakstu. Atvēlēt Baznīcai laiku regulāriem radio un televīzijas raidījumiem. Masu metienā izdot Biblii latviešu valodā. Pārskatīt pēckara gados pret Baznīcu vērstos nelikumīgos lēmumus. Vajadzības gadījumā draudzēm atdot baznīcas un lūgšanu namus, kā arī to inventāru.

VI. Kultūra, izglītība, zinātne

1. LTF atzīst, ka ikvienam cilvēkam ir tiesības kultūru apgūt un tajā sevi izteikt pēc paša ieskatiem -- ciktāl tie nav pretrunā ar humānisma un demokrātijas vispārīgajām vērtībām un principiem. LTF atsakās no vienkāršota dalījuma progresīvajā un reakcionārajā kultūrā, vēršas pret vulgarizētu ideoloģizāciju un politizāciju un aicina par pamatprincipu atzīt iecietību pret dažām kultūras parādībām.

2. Daudznacionālā sabiedrībā ar izpratni jāizturas pret cilvēka nacionālajām jūtām, jāgodā viņa dzimtā valoda un nacionālo etniskās ieražas, savstarpēji jāpārvar kultūru atšķirību izraisītās saprašnās grūtības. LTF sekmē visu tautību Latvijas PSR pilsoņu nacionālo ieražu, kultūru un valodu aizsardzību un cienīšanu. LTF aizstāv republikas pamatnācijas tiesības savā etniskajā teitorijā saglabāt vēsturiski izveidojušos dzīvesveidu un kultūru, sargāt savas nācijas un valodas pastāvēšanu un savdabīgas nacionālās dzīves attīstību. LTF uzskata, ka nāciju mehāniskā saplūdināšana un asimilācija degradē kultūru.

3. LTF iestājas par to, lai visi Latvijas kultūras jautājumi būtu republikas kompetencē, prasa Latvijas PSR patstāvību kultūras, zinātnes, izglītības, sporta u.c. sakaros, aicina uz republikas kultūras dzīves decentralizāciju. LTF uzskata par nepieciešamu, lai jebkurā sociāli ekonomiskā pasākumā tiktu ievērotas tā kultūrveidojošās sekas.

4. LTF atzīst visu Latvijas PSR iedzīvotāju tiesības un veicina iespējas bez ierobežojumiem uzturēt sakarus ar tautiešiem citās republikās un ārzemēs, iesaistot tos vienotā kultūras procesā kā sabiedrisko, tā valsts iestāžu limeni.

LTF uzskata, ka ārzemēs dzīvojošo latviešu kultūrdarbība ir nacionālās kultūras sastāvdaļa. LTF prasa garantēt ārzemēs dzīvojošo personu un orgaizāciju iespēju piedalīties Latvijas kultūras mantojuma uzturēšanā, restaurēšanā un attīstībā.

5. LTF aicina cīnīties pret provinciālisma garu republikas kultūras dzīvē, vēršas pret to, ka tikai ar lielu novēlojumu Latviju sasniedz pasaules kultūras procesa jaunākās parādības, un prasa darīt sabiedrībai pieejamus visu laikmetu cilvēces sasniegumus jebkurā mākslas veidā.

Ar ārvalstīm nepieciešams uzturēt sistemātiskus kultūras, izglītības un zinātnes kontaktus dažādās formās un līmeņos.

LTF uzskata par nepieciešamu izdot periodisku Latvijas kultūras informācijas biļetenu latviešu, krievu, angļu, vācu, franču, zviedru un citās valodās.

6. LTF atbalsta Latvijā dzīvojošo tautību kultūras autonomiju: centienus iegūt izglītību dzimtajā valodā, organizēt biedrības, informācijas apmaiņu, daudzveidīgu un visu interesēm atbilstošu kultūras dzīvi.

7. LTF uzskata, ka sabiedrībai jādod iespēja pilnīgi apzināt visas senā un nesenā pagātnē Latvijā radītās kultūras vērtības. LTF iestājas par baltu kultūras mantojuma vispusīgu apgūšanu Latvijā un ārpus tās. LTF prasa pētīt, saglabāt un popularizēt latgaliešu un libiešu kultūras mantojumu, nodrošināt Latvijā esošo etnosu kultūras pilnvērtīgu attīstību. LTF uzskata par nepieciešamu baltvācu kultūras un zinātnes mantojuma rehabilitāciju. LTF prasa atdot Latvijā dzīvojošām tautām lietošanā kultūras celtnes, kas būvētas par tautas saziēdotiem līdzekļiem.

8. LTF aicina cienīt tautas ieražas un tradīcijas, rituālus un uzvedības normas (arī tautas kalendāra un reliģiskos svētkus, kulta mākslas izpausmes, apbedījumus un pieminekļus), respektēt etnosu pašapziņu izteicošo nacionālo un reģionālo simboliku. LTF iestājas par etniskās kultūras pamatu mācīšanu visās skolās.

9. LTF pieprasa plašāku sabiedrības informētību, aicina izveidot Latvijas presei, televīzijai un radio pastāvīgo korespon-

dentu štata vietas ārzemju politiskās un kultūras dzīves centros. LTF prasa nepārtraukti pētīt republikas materiālās un garīgās dzīves procesus un to atspoguļojumu sabiedrības apziņā.

10. LTF vērsas pret nekompetentu un birokrātisku kultūras, izglītības un mākslas pārvaldišanu, primitīvu kultūras ideoloģisko uzdevumu izpratni, kā arī kultūras un izglītības finansēšanu pēc pārpalikuma principa. LTF neatzīst mākslinieciskās kultūras komercializāciju, tās pakļaušanu tirgus principiem.

11. LTF aicina radikāli uzlabot kultūras un izglītības speciālistu sagatavošanu visās nepieciešamajās specialitātēs. LTF prasa ekonomiski un morāli stimulēt to humanitāro un dabas zinātņu attīstību, kuras pēta Latviju un latviešu tautu un ir nepieciešamas tās garīgā potenciāla un pašapziņas celšanai.

12. LTF iestājas par Latvijas izglītības sistēmas patstāvību un tās progresīvo tradīciju izkopšanu. Mācību procesa centrā liekama bērna personība. Jāatsakās no pirmsskolas un skolas audzināšanas procesa pārspīlētās ideoloģizācijas. LTF atbalsta radikālu izglītības sistēmas reformu un prasa izveidot sistēmu speciālistu gatavošanai ārzemēs. Latvijas PSR izglītības sistēmā neatkarīgi no mācību valodas jāmāca pēc vienotiem Latvijā izstrādātiem plāniem un programmām ar vienādu vidusskolas apmācības ilgumu. LTF iestājas par augstskolu autonomiju un neatkarīgu akadēmisko presi.

LTF prasa atteikties no militārās apmācības vidusskolās, kā arī atbrīvot studentus no iesaukšanas obligātajā karadienestā un kardināli reformēt militāro apmācību augstskolā.

13. LTF aicina saglabāt tautas pieredzi vides un amata kultūras veidošanā un iesaka nodibināt Latvijas PSR Nacionālās vides institūtu, kā arī atjaunot augstāko mājsaimniecības izglītību. Nepieciešams dizainu atzīt par pilntiesīgu rūpnieciskās ražošanas komponentu un palielināt arhitektūras lomu telpiskās vides humanizācijā.

14. LTF prasa mainīt apdzīvoto vietu, saimniecisko un citu organizāciju, ielu, parku u.c. objektu un teritoriju nosaukumus, kas nepamatoti piešķirti staļinisma, voluntārisma un stagnācijas periodā, atjaunot un nosaukt tos atbilstoši Latvijas vēstures un kultūras kvalitātēm un izteikt tos literāri pareizā valodā.

15. Iestājas pret informācijas un kultūras pārmērīgu centralizāciju, LTF prasa atteikties no Centrālās televīzijas un radio raidījumu dublēšanas Latvijas programmās.

16. LTF uzskata, ka republikas zinātne ir tās kultūras neatņemama sastāvdaļa, aktīvi iestājas par fundamentālo zinātņu prioritāru attīstību republikā, uzskata par nepieciešamu celt visas sabiedrības un it īpaši republikas vadības izpratni par zinātnes vietu un lomu ekonomiskās, kultūras un sociālās attīstības problēmu risināšanā. LTF uzskata, ka zinātnes un tehnikas rezultātu izmantošana

tautas labklājības celšanā balstāma tikai uz zinātnisku izvērtējumu, vispusīgi aptverot ekonomiskos, ekoloģiskos, kultūrvides un sociālos aspektus, ņemot vērā sabiedrības interešu daudzveidību. Par vienu no svarīgākajiem republikas zinātnes uzdevumiem uzskatīt kompetentu, pamatotu un tālredzīgu priekšlikumu izstrādāšanu republikas radošā potenciāla, darbaspēka un dabas resursu efektīvai izmantošanai. Nepieļaut, ka nekompetentas un voluntāras ekonomiskās politikas aizsegam tiktu izmantots zinātniski tehniskā progresa jēdziens. Lauksaimniecības prioritārās attīstības interesēs prioritāte jāpiešķir arī attiecīgajām zinātņu nozarēm.

17. LTF iestājas par demokrātiskuma un atklātuma principu iedzīvināšanu zinātnē, par tiesībām zinātniekiem brīvi izteikt savu viedokli, par zinātnisko ekspertīžu un vērtējumu neatkarību no administrēšanas un resoriskas ieinteresētības izpausmēm.

VII. Sociālais taisnīgums un sociālās vides humanizācija

1. LTF iestājas par katra Latvijas PSR pilsoņa tiesībām maksimāli realizēt savas iespējas brīvi izvēlētajā darbības sfērā, saņemot veiktā darba apjomam un kvalitātei atbilstošu samaksu. Pilnīgi jāizbeidz agrākajos gados iesakņojusies nivelēšana darba samaksā.

2. LTF prasa nodrošināt visiem republikas iedzīvotājiem cilvēka cienīgu iztikas minimumu, ņemot vērā dzīves dārdzības pieaugumu. Nevis deklarācijās, bet praktiskā darbībā ir jāaplicina prioritāte cilvēka vajadzību apmierināšanai.

3. LTF vēršas pret autoritārisma un birokrātisma izpausmēm valsts aparāta darbībā, kuras cilvēku pazemo un pārvērš par šā aparāta instrukciju izpildes līdzekli.

4. LTF kategoriski vēršas pret nomenklatūras darbinieku kastas pastāvēšanu un uzskata, ka jebkuras privilēģijas materiālo labumu sadalē, sociālo pakalpojumu sfērā, bet jo īpaši medicīnā, tāpat arī rekreācijas jomā un sociālajā nodrošināšanā nav savienojamas ar vispārcilvēcisko morāli un neatbilst sociālisma pamatprincipiem.

5. LTF izvirza uzdevumu panākt sociālo taisnīgumu visu Latvijas PSR reģionu attīstībā, sociālo un kultūras vajadzību apmierināšanā, pārtikas un rūpniecības preču sadalē.

6. Par vienu no galvenajiem uzdevumiem sociālo problēmu un nacionālā jautājuma risināšanā LTF uzskata demogrāfiskās

situācijas normalizēšanu. Jāizveido efektīva juridisko un ekonomisko pasākumu sistēma, kas izbeigtu iedzīvotāju mehānisko pieplūdumu. Nepieciešams veikt neatliekamus pasākumus republikas visu tautību pamatiedzīvotāju nodrošināšanai ar labiekārtotiem dzīvokļiem, bērnudārziem un citām iespējām izmantot sociālās infrastruktūras pakalpojumus. Ir jāpanāk pilnīgs atklātums sociālo labumu sadalē, vispirms nodrošinot sabiedrībai konrtoli pār dzīvokļu sadali.

7. LTF uzskata, ka staļinisma un stagnācijas gados ģimene ir novesta krīzes stāvoklī, tādēļ ir nepieciešams nostiprināt tās nozīmi sabiedrībā, bērnu audzināšanu ģimenē pielīdzinot jebkuram citam apmaksātam darbam. Jānodrošina mātes tiesības, jārada iespējas sievietei pilnvērtīgi pildīt mātes lomu ģimenē, pastiprināt valsts atbalstu vairākbērnu ģimenēm.

8. LTF uzskata, ka cilvēka atbilstību amatam nosaka nevis piederība pie nomenklatūras, partijas, sociālās un nacionālās izcelšanās vai personiski kontakti, bet gan cilvēka spējas un praktiskās darbības rezultāti.

9. LTF iestājas par izglītības un īpaši humanitāro zināšanu statusa krasu paaugstināšanu sabiedrībā. Nepieciešams sekmēt šā procesa materiālo un morālo nodrošinājumu, vērsties pret inteliģences diskrimināciju dažādās ekonomiskās un sociālās dzīves sfērās.

10. LTF izvirza uzdevumu cīnīties pret novecojušām sociālajām doktrīnām, pret sabiedrisko procesu atspoguļošanu staļinisma un neostaļinisma garā, pret vēstures falsifikāciju. Ir jāpanāk, lai sociālās attīstības plānošana un prognozēšana balstītos uz objektīvām zinātnes atziņām un kalpotu cilvēka vispusīgas un brīvas attīstības nodrošināšanai, nevis šauru politisku mērķu sasniegšanai un sociālajai demagoģijai.

VIII. Ekonomika

1. Radikāla ekonomikas pārbūve iespējama tikai vienlaikus ar valsts politiskās sistēmas reformu.

Svarīgs ekonomikas attīstības nosacījums ir visu cilvēku tiesību garantija. Politisko, ideoloģisko u.c. uzskatu ierobežošana bremzē ekonomisko rosību. Nacionālās kultūras un pašapziņas attīstība stimulē ekonomiku. Darba tikumu veicina arī reliģijas ētiskās vērtības.

2. LTF uzskata, ka ekonomikas attīstībai jābūt orientētai uz tautas labklājības paaugstināšanu. Ekonomikas plānošanai no pašmērķa jāklūst par humānu mērķu sasniegšanas līdzekli.

3. LTF atzīst par nepieciešamu konstitucionāli nostiprināt republikas īpašuma tiesības uz zemi un tās dzīlēm, iekšējiem un teritoriālajiem ūdeņiem, jūras šelfu, mežiem un visu mantu, kas iegūta un radīta par valsts līdzekļiem un atrodas Latvijas teritorijā. Republikas saimnieciskā patstāvība balstās uz Latvijas PSR tiesībām patstāvīgi pārvaldīt savu īpašumu, ar to rīkoties un to izmantot.

4. LTF atbalsta un aktīvi sekmē Latvijas PSR ekonomisko patstāvību attiecībā uz ražošanas pārvaldi un attīstīšanu, saražotās produkcijas sadali. Šā mērķa sasniegšanai nepieciešama republikas pāreja uz pilnīgu saimniecisko aprēķinu.

5. LTF prasa atcelt republikas teritorijā esošo uzņēmumu, organizāciju un saimniecību, banku, transporta, enerģētikas un sakaru tīklu, līdzekļu un sistēmu Savienības pakļautību.

Ekonomiski suverēnas republikas kompetencē ir organizēt banku darbību un naudas apriti, ieviest pašai savu valūtu, noteikt tās apmaiņas kārtību un kursu attiecībā pret citām valūtām, arī pret rubļiem kā kopīgo PSRS valūtu.

6. Nepieciešams krasi palielināt tautas deputātu padomju lomu tautsaimniecības pārvaldīšanā, ražošanas un sociālās infrastruktūras attīstīšanā un uzturēšanā, dabas aizsardzībā. Šajā nolūkā jārada efektīva nodokļu un maksājumu sistēma, ar kuras palīdzību vietējo padomju rīcībā nonāktu daļa atskaitījumu no uzņēmumu ienākuma, maksājumi par darbaspēka un dabas resursu izmantošanu un citi maksājumi.

7. LTF uzskata, ka ekonomiskās demokrātijas attīstība un saimnieka apziņa ir sabiedrības demokratizācijas nepieciešama sastāvdaļa. Tāpēc LTF atbalsta īpašuma formu daudzveidību (valsts, sabiedriskais, kooperatīvais, personiskais, privātais īpašums). Šo formu brīvu attīstību un to nodrošināšanu ar konstitucionālām garantijām. LTF atbalsta valsts uzņēmumu nodošanu uz līguma pamata darba kolektīviem, kooperatīviem, sabiedriskajām organizācijām, reģionālajām pašpārvaldes iestādēm un atsevišķām personām.

8. LTF uzskata, ka valsts pārvaldes orgāniem nav jāveic tieša saimnieciskās darbības vadīšana. Saimnieciskajiem uzņēmumiem jādarbojas patstāvīgi, pilnīga saimnieciska aprēķina apstākļos saskaņā ar likumu un noslēgtiem līgumiem.

9. LTF iestājas par Latvijas patstāvību starprepublikānisko un ārējo ekonomisko sakaru uzturēšanā. Šādu sakaru pamatā jābūt apmaiņamo preču, veikto darbu un pakalpojumu vērtības ekvivalencei.

Republikā jārada labvēlīgi apstākļi ārzemju kapitāla, it īpaši Latvijas emigrantu kapitāla, investīcijām un daudzveidīgai ekonomiskajai un zinātniski tehniskajai darbībai saskaņā ar republikas interesēm.

10. LTF uzskata, ka tautsaimniecības struktūrai jāatbilst reālajām republikas iespējām un vajadzībām, nepieciešamības gadījumā paredzot atsevišķu uzņēmumu pārprofilēšanu vai pat slēgšanu.

LTF iestājas par to, lai Latvijas PSR tautsaimniecības attīstība balstītos tikai uz vietējo darbaspēku. Šajā sakarā republikā pirmām kārtām nepieciešams samazināt nepamatoti lielo darba vietu skaitu.

Rūpniecība pirmām kārtām orientējama uz zinātņietilpīgām ražotnēm, vietējā zinātniskā potenciāla, darbaspēka un izejvielu lietderīgu izmantošanu. Ieteicama ekonomikas decentralizācija, dekoncentrācija un ražošanas vienmērīgāka teritoriālā izkliede.

11. LTF atbalsta lauksaimniecības atzišanu par prioritāru tautsaimniecības nozari un iestājas par šā kursa konsekventu īstenošanu. Svarīga nozīme ir pašpārvaldes orgānu izveidošanai un labvēlīgu sociāli ekonomisko apstākļu radīšanai, kas nodrošinātu zemnieka prestiža un lauku dzīves atdzimšanu. LTF iestājas par viensētu tipa saimniekošanas ietveršanu kopējā saimnieciskā darbības sistēmā un zemes nodošanu zemniekiem pastāvīgā lietošanā ar mantošanas tiesībām.

12. LTF uzskata, ka ražošanā un pakalpojumu sfērā, it sevišķi laukos, tālāk attīstāma kooperatīvā un individuālā saimnieciskā darbība.

13. LTF uzskata par nepieciešamu ekonomikas zinātni un izglītību attīstīt mūsdienīgā līmenī un veicināt starptautisko sadarbību šajā jomā.

14. LTF prasa visu ekonomisko programmu un sabiedriski nozīmīgo objektu celtniecības un rekonstrukcijas projektu vispusīgu un savlaicīgu apspriešanu masu informācijas līdzekļos. Jāievieš jaunceļamo objektu projektu neatkarīga zinātniska ekspertīze. Šai ekspertīzei ne tikai jānoskaidro tehniskie, ekonomiskie un ekoloģiskie jautājumi, bet arī jānoteic, kā projektētais objekts ietekmēs attiecīgā apvidus (apdzīvotās vietas) iedzīvotāju nacionālo sastāvu, dzīves līmeni un sadzīves tradīcijas. Visas ekonomiskās un celtniecības programmas apstiprina attiecīga tautas deputātu padome.

15. LTF uzskata, ka jānodrošina Latvijas PSR pilsoņu kā preču un pakalpojumu patērētāju interešu aizsardzība. Šajā nolūkā jāizveido attiecīgi sociālie institūti. Sabiedrība regulāri jāinformē par visu galveno pārtikas produktu un citu preču kvalitāti. Jānodibina neatkarīga inspekcija pārtikas produktu kvalitātes noteikšanai.

Jāizstrādā likums, kas nosacītu kriminālatbildību par veselībai kaitīgas vielas saturošu pārtikas produktu ražošanu un tirgošanu.

16. LTF uzskata, ka republikas ekonomikas attīstības pamatmērķis ir iekšējo vajadzību pilnīga apmierināšana, pirmām kārtām iedzīvotāju apgāde ar pārtikas un tautas patēriņa precēm. Nepārtraukti jāpēta līmeņa izmaiņas un jānodrošina pētījumu rezultātu publicēšana.

IX. Ekoloģija

1. LTF uzskata, ka apkārtējās vides atveseļošana ir noteicošs faktors tautas veselības un morāles saglabāšanai. LTF atzīst, ka Latvijas dabas resursu izmantošanai un vides aizsardzībai jāizstrādā koncepcija un programma. Šai nolūkā nepieciešams izvērst zinātniskus pētījumus un praktisku darbību ekoloģisko jautājumu kompleksā risināšanā, sadarbojoties ar citām PSRS republikām un pārējām Baltijas jūras baseina valstīm. Jāceļ amatpersonu un citu pilsoņu ekoloģiskā kultūra. Ekoloģiskā ekspertīze jāveic jebkura objekta pirmprojekta un projekta stadijā, atklāti apspriežot ekspertīžu rezultātus. Dabasvides aizsardzības prasībām jāatbilst starptautiskajām normām.

2. Īevērojot Latvijas dabasvides kritisko stāvokli, LTF prasa noteikt vides aizsardzības un ekoloģijas ilglaicīgu prioritāti. LTF iestājas par to, lai tiktu slēgta jebkura tautsaimniecības objekta celšana, paplašināšana un funkcionēšana, ja tā darbība var nodarīt kaitējumu apkārtējai videi.

LTF uzskata par nepieciešamu nodrošināt pilnīgu nodarītā zaudējuma atlīdzināšanu un efektīvu juridisko sankciju piemērošanu kā organizācijām, tā amatpersonām.

Nodrošināt efektīvu kontroli pār ražošanas atkritumu uzglabāšanu un izplūdēm, nepieļaut jaunu toksisko un radioaktīvo atkritumvielu poligonu celšanu. Regulāri jāpublicē dati par vides piesārņojumu un tā medicīniskajām un paredzamajām ģenētiskajām sekām, kā arī par piesārņojuma vaininiekiem.

Tautsaimniecībā jāorientējas uz ekoloģiski tīru ražošanu, relatīvi nekaitīgu energoresursu lietošanu. Jānodrošina kontrole pār videi un veselībai bīstamu vielu uzglabāšanu un ieviešanu Latvijā, arī par tranzītkrāvu apgrozījumu.

3. LTF iestājas par lauksaimnieciskās ražošanas ekoloģisko tīrību, par ekoloģiski pamatotu un racionālu mežu apsaimniekošanu. Radīt jaunas un reģenerēt vecās aizsargājamās dabas teritorijas Latvijā. Panākt, lai dabasvides aizsardzība un atveseļoša-

na tīktu attiecināta arī uz teritorijām, kas atrodas Bruņoto spēku pārziņā.

4. LTF iestājas par Latvijas ģeogrāfiskajai videi atbilstošu rūpniecisko, dzīvojamo un rekreātīvo zonu izvietošānu, par zemes platību racionālu izmantošānu lauksaimniecībā saskaņā ar reģionālo reljefu, klimata īpatnībām un augsnes veidu, par meliorācijas un komunikācijas būves atbilstību zemes ģeogrāfiskajam un kultūrvēsturiskajam tipam. LTF prasa ekoloģiski pamatotu zemes izlietojumu derīgo izrakteņu ieguvē un enerģētisko objektu celtniecībā ar obligāti sekojošu vides rekultivāciju.

5. LTF atbalsta Latvijas Kultūras fonda iniciatīvu sekmēt gadsimtos izveidojušos Latvijas novadu kultūrainavas un kultūrvides atdzimšānu un sakopšānu, kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšānu. LTF iestājas par republikas administratīvi teritoriālā iedalījuma reformu atbilstoši ģeogrāfiskām, vēsturiskām un etnopsiholoģiskām realitātēm.

LTF uzskata par nepieciešāmu panākt laikraksta vai žurnāla izdošānu par aktuālām dabas un kultūrvides veidošānas un aizsardzības problēmām.

X. Veselības aizsardzība un sports

1. LTF aicina krasi uzlabot veselības aizsardzību, nostiprināt tās materiālo bāzi, paaugstināt pensionāru un invalīdu materiālo nodrošinājumu. Panākt, lai republikas vadība palielina valūtas asīgnējumus importa medicīnisko iekārtu un medikamentu iegādei, kā arī atsākt Latvijas Ārstu biedrības žurnāla izdošānu.

2. LTF atzīst, ka Latvijas PSR veselības aizsardzību nepieciešāms decentralizēt, izveidojot vēsturiski pārbaudīto republikas vajadzībām vispiemērotāko modeli -- slimokasu sistēmu, kas bezmaksas veselības aizsardzību ļāutu sekmīgi apvienot ar mediķa profesijas nozīmīgumam atbilstošu darba atalgojumu.

3. Līdzšinējos žūpības apkārošānas pasākumus LTF uzskata par neefektīviem, virspusīgiem un pazemojošiem. Cīņa pret žūpību, kā arī narkomāniju un toksikomāniju ir organiski saistīta ar visu sociālo un ekonomisko problēmu risināšānu. Tāpēc ir nepieciešāms izstrādāt un īstenot zinātniski pamatotu un ilglaicīgu šīs darbības programmu.

4. LTF iestājas par to, lai jebkuru svarīgu veselības aizsardzības lēmumu pieņemšāna notīktu, iepriekš tos apspriežot Latvijas Ārstu biedrībā un medicīnas darbinieku kolektīvos.

5. LTF iestājas par to, lai tiktu nodibināti tieši, noturīgi profesionālie kontakti starp citvalstu un Latvijas mediķiem, it īpaši studentu un praktizējošo ārstu apmaiņa.

6. LTF prasa, lai visiem iedzīvotājiem būtu pieejamas sporta bāzes veselības nostiprināšanai, lai tiktu līdzsvarota fiziskās kultūras un sporta attīstība.

Panākt, lai republikas sporta federācijas varētu patstāvīgi vadīt un finansēt savu sporta veidu attīstību un iestāties starptautiskajās sporta federācijās. LTF atbalsta aicinājumu atjaunot Latvijas eatkarīgo olimpisko komiteju.

LTF Rezolūcijas

1. Rezolūcija par Tautas frontes nodibināšanu

Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongress atzīst, ka Latvijas Tautas fronte ir radusies kā tautas politiskās un patriotiskās iniciatīvas un atmodas kustība. Šobrīd Tautas frontes idejas jau atbalsta grupas ar vairāk nekā 110 000 dalībniekiem. Atbalsta grupas ir izveidojušās visos republikas rajonos un daudzās pilsētās. LTF uzskata, ka Tautas frontes pašorganizēšanās process ir noslēdzies. Sakarā ar to kongress Latvijas Tautas fronti kā Latvijas masu sabiedrisko politisku organizāciju pasludina par nodibinātu.

2. Rezolūcija par Latvijas Tautas fronti un masu informācijas līdzekļiem

LTF atzīst, ka demokrātisma un sociālistiskā plurālisma apstākļos katrai masu organizācijai ir tiesības brīvi paust savus uzskatus ar masu informācijas līdzekļu palīdzību. Ievērojot LTF būtisko lomu politiskajā dzīvē un pārbūves spēku konsolidācijā, LTF uzskata par nepieciešamu izveidot masu sabiedriski politisku laikrakstu, kas būtu Tautas frontes orgāns.

LTF aicina visas laikrakstu, žurnālu, radio un televīzijas redakcijas atspoguļot Tautas frontes idejas un darbību.

LTF ierosina visām Latvijas izdevniecībām izdot darbus, kuri ataino pašreizējo tautas atmodas procesu.

3. Rezolūcija par PSKP atjaunotnes kursa atbalstīšanu

LTF kongress atzīst, ka LTF mērķu un uzdevumu realizācija ir atkarīga no tā, cik pilnīgi un konsekventi tiks īstenota pārbūve. Tāpēc tas aicina visas LTF nodaļas, grupas un dalībniekus katrā kolektīvā un sabiedriskā organizācijā, katrā pilsētā un rajonā, visā Latvijas teritorijā drosmīgi un neatlaidīgi atbalstīt PSKP CK izvirzīto atjaunotnes kursu.

Pašreizējā partijas organizāciju pārskatu un vēlēšanu periodā kongress par sevišķi svarīgu uzskata LTF apvienoto komunistu apņēmību nodrošināt atjaunotnes un demokrātijas atmosfēru visās partijas organizācijās, panākt, lai visos Latvijas Komunistiskās partijas vadošajos orgānos tiktu ievēlēti godīgi un principiāli komunisti, kam patiesi rūp Latvijas nākotne, palīdzēt partijai orgāniem atbrīvoties no slēptiem un atklātiem pārbūves pretiniekiem.

4. Rezolūcija par ekonomisko suverenitāti un lauksaimniecības attīstību

Latvijas sociāli ekonomiskās attīstības modeļa galīgā izstrāde balstīsies uz Lietuvas, Latvijas un Igaunijas PSR Valsts plāna komiteju priekšsēdētāju, zinātnieku un speciālistu 1988.gada 21.--23.septembra apspriedēs saskaņotajiem un ar protokolu pieņemtajiem republikāniskā saimnieciskā aprēķina pamatprincipiem.

Sākot ar 1990.gada 1.janvāri, republikai ar vienreizēju likumdošanas aktu pāriet uz pilnīgu saimniecisko aprēķinu. Visnotaļ atbalstīt lauksaimniecības prioritāti un ar to saistīto attiecīgo tautsaimniecības nozaru attīstību (pārstrādes rūpniecība, būvmateriālu ražošana, ēku un iekšsaimniecisko ceļu būve, reģionam piemērotu lauksaimniecības mašīnu ražošana, dzīvokļu un atpūtas objektu celtniecība laukos).

Lai veicinātu saimniecību attīstību, radīt tām labvēlīgus ekonomiskos un juridiskos apstākļus. Zemniekiem zemi piešķirt pastāvīgā lietošanā ar mantošanas tiesībām, pirmos piecus saimniekošanas gadus to neapliekot ar nodokļiem.

5. Rezolūcija par Latvijas dabasvides aizsardzību

LTF pieprasa ar neatliekamiem pasākumiem uzlabot Latvijas dabasvides aizsardzību. Šai nolūkā līdz 1989.gada 1.aprīlim nodot Latvijas PSR Valsts dabas aizsardzības komitejai visus valsts dienestus, kas veic dabas aizsardzības kontroli. LTF ierosina izveidot sabiedriskus dabasvides un kultūrvides sargu dienestus un uzskata par nepieciešamu, lai visa dabas resursu izpēte un izmantošana notiktu vienīgi ar tautas deputātu padomju atļauju. Svarīgu dabas aizsardzības problēmu izpētei un izvērtēšanai izveidojamas starptautiskas ekspertu komisijas.

6. Rezolūcija par sociālo taisnīgumu

LTF kongress prasa nekavējoties atcelt visas sociālās privilēģijas, ko nosaka dienesta stāvoklis, likvidēt specslimnīcas, specpoliklinikas, specveikalus, speciālos rekreācijas objektus. Jebkuras priekšrocības sabiedrisko patēriņa fondu lietošanā var uzskatīt par taisnīgām tikai sociālās nodrošināšanas sistēmas ietvaros, un tās ir jāpakļauj sabiedrības kontrolei.

Kongress aicina nodrošināt visiem Latvijas iedzīvotājiem sociāli nepieciešamo iztikas minimumu un ievērot šo prasību, plānojot un realizējot cenu, darba algu un pensiju reformas.

LTF kongress aicina republikas valdību neatliekami un radikāli uzlabot Latvijas lauku, kā arī republikas un rajona pakļautības pilsētu iedzīvotāju apgādi ar pārtikas produktiem. Kongress aicina visas LTF nodaļas un grupas palīdzēt sabiedrībai kontrolēt, cik taisnīgi tiek sadalīta pārtika, plaša patēriņa preces un citi speciālie labumi.

LTF kongress cīnās pret dažādu iedzīvotāju slāņu diskrimināciju attiecībā uz informāciju par vēstures faktiem un mūsdienu notikumiem. Ir jāpanāk, lai visiem Latvijas iedzīvotājiem būtu iespējams pilnīgi iepazīties ar dokumentiem par svarīgākajiem mūsu tautas vēstures notikumiem.

Kongress nosoda dezinformāciju starpnacionālo attiecību jautājumos, kuru piekopj daži preses izdevumi krievu valodā, it se-

višķi laikraksts "Sovetskaja Latvija", un pieprasa atcelt no amata pašreizējo redaktoru.

LTF kongress aicina cīnīties pret kastu psiholoģijas un morāles recidīviem republikā.

7. Rezolūcija par pilsoņu tiesību ierobežojošu dekrētu atcelšanu

1988.gada 28.jūlijā PSRS Augstākās Padomes Prezidijs pieņēma dekrētus "Par sapulču, mītiņu, ielu gājienu un demonstrāciju organizēšanas un norises kārtību PSRS", "Par PSRS Iekšlietu ministrijas iekšējā karaspēka pienākumiem un tiesībām sabiedriskās kārtības sargāšanā", "Par grozījumiem dažos PSRS likumdošanas aktos". Šie dekrēti satur normas, kas ierobežo Konstitūcijā garantētās pilsoņu pamattiesības un pamatbrīvības. Tie dod pamatu PSRS iekšlietu ministram, nerēķinoties ar republikas un vietējiem valsts varas un pārvaldes orgāniem, izmantot iekšējo karaspēku, lai aplenkto un bloķētu atsevišķus rajonus un apvidus, ieltu pilsoņu dzīvokļos un veiktu pret viņiem citus vardarbības pasākumus. Šie likumdošanas akti pieņemti bez visas tautas apspriešanas, ko paredz PSRS 1987.gada 30.jūnija likums "Par svarīgu valsts dzīves jautājumu visas tautas apspriešanu".

LTF kongress aicina PSRS Augstākās Padomes deputātus panākt šo dekrētu atcelšanu un jaunu demokrātisku aktu pieņemšanu šajā jomā.

1988.gadā Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs apstiprināja "Nolikumu par sapulču, mītiņu, ielu gājienu un demonstrāciju organizēšanas un norises kārtību" un pieņēma dekrētu "Par atbildību par sapulču, mītiņu, ielu gājienu un demonstrāciju organizēšanas un norises kārtības pārkāpšanu". Šie likumdošanas akti pieņemti bez visas tautas apspriešanas, ko paredz Latvijas PSR 1988.gada 15.āpriļa likums "Par svarīgu valsts dzīves jautājumu visas tautas apspriešanu".

LTF kongress pieprasa Latvijas PSR Augstākās Padomes deputātiem atcelt visus šos dekrētus un izstrādāt jaunus demokrātiskus aktus šajā jomā.

LTF kongress aicina LKP CK un tās sekretārus atbalstīt mūsu taisnīgo prasību.

8. Rezolūcija par migrācijas izbeigšanu

LTF uzskata, ka pašreizējā neierobežotā imigrācija, kuras rezultātā Latvijā ieplūst milzīgas cilvēku masas, grauj Latvijas ekonomisko, demogrāfisko un sociālo struktūru, pazemina republikas iedzīvotāju labklājības līmeni, apdraud latviešu tautas pašnoteiktības tiesības un tās nacionālo valstiskumu.

LTF kongress prasa, lai visi Latvijas valsts varas un pārvaldes orgāni veiktu neatliekamus un radikālus pasākumus imigrācijas tūlītējai izbeigšanai. LTF kongress aicina, lai visas tautas deputātu padomes ieņemtu nesamierināmu opozīciju attiecībā pret darbaspēka vervēšanu citās republikās.

LTF prasa, lai Latvijas mācību iestādēs tiktu uzņemti tikai Latvijas PSR iedzīvotāji. Citu republiku iedzīvotāju apmācība Latvijas mācību iestādēs var notikt tikai saskaņā ar noslēgtiem līgumiem, nosūtot viņus atpakaļ darbā uz attiecīgajām republikām.

LTF kongress aicina Latvijas PSR Tautas izglītības ministriju pārskatīt sagatavojamo speciālistu un strādnieku kadru nomenklatūru, kā arī organizēt atsevišķu speciālistu sagatavošanu citu republiku mācību iestādēm, pilnīgi novēršot nepieciešamību uzaicināt speciālistus no ārienes.

LTF pieprasa nekavējoties novērst kriminālsodīto personu ieplūšanu no citām republikām.

LTF kongress prasa neatliekami atcelt visus tiesiskos aktus par priekšrocībām apmesties Latvijā personām, kas agrāk tajā nav dzīvojušas.

LTF kongress prasa nodot atklātībai pilnīgu un patiesu informāciju par demogrāfisko situāciju republikā.

LTF kongress aicina visas LTF nodaļas, grupas un dalībniekus iesaistīties sabiedriskā kontrolē par imigrācijas izbeigšanu un visus faktus, kas ir pretrunā ar šo rezolūciju, nodot atklātībai un organizēt akcijas to novēršanai.

9. Rezolūcija par 1959.gadu

LTF uzskata, ka LKP CK 1959.gada lēmumi un no tiem izrietējuši republikas vadības turpmākā darbība Latvijas ekonomiku un kultūru novedusi līdz krīzei.

LTF prasa nekavējoties publicēt LKP CK 1959.gada jūlija plēnuma lēmumus un protokolus, atzīstot tos par politiski nepareiziem un kaitīgiem, aicina pētīt 1959.gada sekas Latvijas attīstībā un plaši par to informēt sabiedrību. LTF uzskata par nepieciešamu

publicēt materiālus par A.Pelšes un A.Vosa lomu 1959.gada notikumos. LTF kongress pieprasa noņemt A.Pelšes vārdu Rīgas Politehniskajam institūtam.

10. Rezolūcija par destalinizāciju

LTF prasa Latvijas PSR Ministru Padomei atcelt savus lēmumus par 1941.--1949.gada deportācijām un atzīt šīs akcijas par noziegumiem pret cilvēci. LTF kongress aicina LPSR Augstāko Padomi izveidot komisiju, kas vistuvākajā laikā izskatītu visas nevainīgi represēto pilsoņu lietas, un šajā komisijā pieaicināt LTF un citu sabiedrisko organizāciju pārstāvjus.

LTF uzskata par nepieciešamu dokumentāri izvērtēt, cik lielos apmēros no staļinisma terora cietuši Latvijas PSR iedzīvotāji, neatkarīgi no tautības, 40.--50.gados un latviešu tautības pilsoņi 30.gados un veidot staļinisma upuru kartotēku un viņu piemiņas krājumus.

Ne vēlāk kā līdz 1989.gada 1.janvārim sarīkot staļinisma upuru memoriāla projektu konkursu.

11. Rezolūcija par Rīgas laiku Latvijā

LTF prasa atjaunot Latvijā joslu laiku, kas atbilstu republikas ģeogrāfiskajai situācijai un nodrošinātu iedzīvotājiem normālu, organisma bioloģiskajiem cikliem atbilstošu ritmu.

12. Rezolūcija par nacionālajām attiecībām

LTF apzinās, ka reālo šodienas procesu objektīvā rakstura neievērošana, tiša dezinformācija var novest pie nacionālo attiecību saasināšanās. LTF kategoriski nosoda mēģinājumus republikā notiekošos procesus izskaidrot ar staļiniskā mantojuma dogmām. LTF uzskata, ka svarīgs priekšnosacījums ceļā uz tiesisku valsti ir nacionālo attiecību demokratizācija, katras Latvijā dzīvojošās tautības vitālo interešu -- valodas, kultūras, tradīciju, nacionālo jūtu --

aizsardzība. Šajā nolūkā LTF ierosina sasaukt republikā dzīvojošo tautību forumu.

LTF uzskata par savu pienākumu pieprasīt latgaliešu un libiešu skolu atvēršanu un atbalstīt jebkuras mazākumtautības kultūras celtnes.

13. Rezolūcija par tautas pārstāvju atbildību

LTF kongress uzskata, ka viens no PSKP XIX konferences rosinātās politiskās reformas īstenošanas un patiesas vīstautas valsts izveidošanas priekšnosacījumiem ir prasība, lai visas tās personas, kas ir pilnvarotas runāt Latvijas tautas vai kādas tās daļas vārdā, šobrīd arī baudītu to Latvijas pilsoņu uzticību, kurus šīs personas pārstāv.

Izmantojot savas tiesības ierosināt tautas uzticību zaudējušu deputātu atsaukšanu, LTF kongress ierosina atsaukt PSRS Augstākās Padomes deputātu Augustu Vosu.

14. Rezolūcija par reliģiskās dzīves demokrātizāciju Latvijā

LTF kongress atzīst, ka Latvijas demokrātizācijas procesa būtiska sastāvdaļa ir sirdsapziņas brīvības nodrošināšana.

LTF kongress uzskata par neapmierinošiem pašreizējos likumdošanas aktus par reliģiskajām apvienībām un aicina tos nekavējoties pārstrādāt atjaunotnes garā un saziņā ar reliģisko apvienību pārstāvjiem.

LTF pieprasa izveidot Latvijas PSR Reliģijas lietu padomi, kuras sastāvā līdzdarbotos reliģisko organizāciju pārstāvji.

LTF uzskata, ka Baznīcai Latvijā nepieciešams garantēt tiesības, kādas ir sabiedriskajām organizācijām.

15. Rezolūcija par augstskolu autonomiju

Mūsu valsts ekonomiskās atpalicības pārvarēšanā svarīga loma ir zinātniskajai un tehniskajai inteliģencei.

LTF kongress pieprasa, sākot ar 1989./90. mācību gadu, piešķirt autonomiju Latvijas Valsts universitātei, Rīgas Politehniskajam institūtam, Latvijas Lauksaimniecības akadēmijai, Rīgas medicīnas institūtam, kā arī krievu mācībvalodu grupās mācību plānos uzņemt kā obligātu disciplīnu latviešu valodu, tajā paredzot valsts eksāmenu.

LTF kongress aicina Latvijas PSR Augstākās Padomes deputātus panākt, lai no 1989.gada tiktu izbeigta augstskolu studentu iesaukšana Padomju Armijā.

16. Rezolūcija par atklātību Latvijas PSR Augstākās Padomes darbā

Latvijas Tautas fronte atbalsta Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētāja A.Gorbunova priekšlikumu par atklātību Augstākās Padomes darbībā un prasa nodrošināt tiešas radio un televīzijas pārraides no Augstākās Padomes sēžu zāles.

LTF Valde

Eduards Berklavs
Ilmārs Bišers
Ints Cālitis
Andrejs Cīrulis
Vladlens Dozorcevs
Jānis Freimanis
Sandra Kalniete
Arnolds Klotiņš
Marina Kosteņecka

Pēteris Laķis
Jānis Lucāns
Jānis Peters
Austrijs Puplovskis
Juris Rubenis
Jānis Rukšāns
Jānis Šķapars
Valdis Šteins
Mavriks Vulfsons

LTF Dome

1. Juris Aizezers
2. Juris Andersons
3. Nikolajs Avens
4. Viktors Avotiņš
5. Ulvis Ābiķis
6. Rihards Āboliņš
13. Jānis Blūms
14. Juris Bojārs
15. Elza Bokums
16. Ints Cālītis
17. Andris Ceļmalnieks
18. Andrejs Cīrulis
19. Velta Čebotarenoka
20. Henriks Danusevičs
21. Alvis Didrihsons
22. Jānis Dinevičs
23. Juris Dobelis
24. Roalds Dobrovenskis
25. Vladlens Dozorcevs
26. Jānis Freimanis
27. Lidija Glazkova
28. Aigars Godiņš
29. Ansis Graudiņš
30. Jānis Graudonis
31. Ervids Grinovskis
32. Arvis Grods
33. Andris Grūtups
34. Jānis Gulbis
35. Edvīns Inkēns
36. Omārs Jansons
37. Sergejs Jegorjonoks
38. Sandra Kalniete
39. Ojārs Kannenieks
40. Alberts Kauls
41. Rihards Kārklis
42. Arnolds Klotiņš
43. Jānis Kļaviņš
44. Imants Koliņš
7. Andris Baldunčiks
8. Mārtiņš Bariss
9. Jānis Beļickis
10. Eduards Berklavs
11. Žanis Bezmers
12. Ilmārs Bišers
57. Visvaldis Lācis
58. Kārlis Liepiņš
59. Jānis Lucāns
60. Māris Lukaižis
61. Ivars Mačuļskis
62. Edgars Meļķiskis
63. Edgars Mukāns
64. Elmārs Nātra
65. Andris Ozols
66. Egons Ozols
67. Vents Pāns
68. Jānis Peters
69. Gunārs Preinbergs
70. Artūrs Priedītis
71. Austris Puplovskis
72. Antons Rancāns
73. Stepans Rāzna
74. Pēteris Romanovskis
75. Juris Rubenis
76. Jānis Rukšāns
77. Vilis Seleckis
78. Ilgvars Semanis
79. Uldis Siliņš
80. Lita Skrajāne
81. Džemma Skulme
82. Dailis Sniedze
83. Dainis Stalts
84. Vladimīrs Stešenko
85. Jānis Škapars
86. Edvīns Šnipkis
87. Valdiš Šteins
88. Juris Šulcs

45. Vladimirs Kononovs
46. Marina Kosteņecka
47. Jānis Krampis
48. Edmunds Krastiņš
49. Ilgars Krauze
50. Vilis Krūmiņš
51. Dina Kuple
52. Aldis Kīploks
53. Anņa Labanovska
54. Pēteris Laķis
55. Romans Laurinovičs
56. Ilmārs Lazovskis

89. Andris Teikmanis
90. Vilnis Turjāns
91. Ramona Umblija
92. Nikolajs Vorokuta
93. Juris vidiņš
94. Guntis Vilcāns
95. Ilmārs Vitols.
96. Mavriks Vulfsons
97. Valdis Zatlers
98. Irina Zeibarte
99. Jānis Žugovs

Revīzijas komisija

Ēvalds Ikaunieks -- priekšsēdētājs
Jānis Kalnačs -- sekretārs

1. Egīls Blūms
2. Egons Bušs
3. Jānis Dripe
4. Antons Grebža
5. Ēvalds Ikaunieks
6. Māris Jansons
7. Agris Jaunplaviņš
8. Jānis Kalnačs
9. Mudīte Kalniņa
10. Imants Kulinskis
11. Gunārs Lapsiņš
12. Alpe Lūks
13. Armands Melnalksnis
14. Osvalds Salmanis
15. Pēteris Šimsons
16. Aigars Štāls
17. Ilmārs Vēbers

Par mēģinājumiem destabilizēt politisko situāciju republikā

Ievērojot pašreizējo politisko situāciju republikā, LTF Dome uzskata par nepieciešamu paziņot, ka jaunievēlēto republikas vadītāju paziņojumi un darbības pirmie soli pozitīvi uzņemti plašos Latvijas sabiedrības slīņos. LTF Dome ar gandarījumu atzīst, ka starp tiem un LTF Programmu nav principiālu pretrunu. Pat vairāk -- sāk veidoties konstruktīvs dialogs starp republikas vadību un LTF.

Taču pēdējā laikā aktivizējas spēki, kurus satrauc un neapmierina republikā notiekošais demokratizācijas un atklātuma padziļināšanas process. Viņi mēģina šo procesu graut, destabilizēt politisko situāciju Latvijas PSR, saasināt starpnacionālās attiecības un diskreditēt jaunievēlēto republikas vadību. Šie spēki cenšas šķelt LKP un Latvijas sabiedrību pēc nacionālajām pazīmēm, kā arī sēt baīļu un nedrošības sajūtu dažādās nacionālajās grupās. Tādā veidā tiek kavēts pārbūves process.

Republikā, kā arī ārpus tās, nereti tiek izplatītas spekulatīvas baumas par LTF Programmu, Statūtiem, LTF darbību. Daudzās partijas organizācijās un darba kolektīvos atsevišķi atbildīgie darbinieki cenšas diskreditēt LTF un tās locekļus.

LTF Dome akcentē, ka tā nebūt nenoliedz iespējamību diskusijās paust visdažādākos, pat pretrunīgus viedokļus, taču uzsver, ka šajā brīdī īpaši svarīgi ikvienam, kas uzstājas sabiedrības priekšā, būt politiski atbildīgam ne tikai par savu runu saturu, bet arī par to politiskajām sekām.

Tāpēc LTF Dome norobežojas no jebkuriem paziņojumiem, runām un lozungiem, kas ir pretrunā ar LTF Programmu un Statūtiem. Ne visi LTF dalībnieku ieteikumi uzskatāmi par visas Latvijas Tautas frontes viedokli, pat, ja tie atskan LTF sanāksmēs, tiek publicēti, pārraidīti pa radio un televīziju, un ja tiem piemīt diskutabls raksturs un jaunas jaunas, neordināras domas.

LTF Dome iestājas par to, lai visi republikas progresīvie spēki, kas balstās uz PSKP 19. Vissavienības konferences patiesi revolucionārajiem lēmumiem, konsolidētos pārbūves veicināšanai un politiskās sistēmas demokratizācijai.

Latvijas Tautas frontes Dome kategoriski ir pret jebkuriem staļinisma (neostaļinisma), fašisma (neofašisma), impēriskās domā-

šanas recidīviem, pret Latvijas PSR tautu savstarpējā naida kurināšanu.

Pieņemts LTF Domes sēdē
1988.gada 22.oktobrī

Latvijas Tautas frontes Domes r e z o l ū c i j a

Par likumprojektiem par PSRS Konstitūcijas (Pamatlikuma) grozījumiem un papildinājumiem un par PSRS tautas deputātu vēlēšanām

Latvijas Tautas frontes Dome, ņemot vērā LTF nodaļu, grupu un dalībnieku viedokļus, uzskata, ka pārbūves procesa realizēšanai, tiesiskās valsts izveidei, sabiedrības dzīves demokrātizācijai, ikvienas nācijas un tautības interešu aizstāvībai ir nepieciešams izdarīt būtiskus grozījumus PSRS Konstitūcijā un pieņemt jaunus demokrātiskus vēlēšanu likumus. Likumprojekti, kas pašreiz nodoti visas tautas apspriešanai, nenodrošina šo mērķu sasniegšanu. Projekti ir sasteigti, izstrādāti šaurā lokā, tie nepilnīgi atspoguļo 19.Vissavienības partijas konferences lēmumus, dažviet deformē to idejas.

Projektos nav nostiprināts PSKP 19. Vissavienības konferences kurss uz tautas sociālistiskās pašpārvaldes izvēršanu; PSRS augstākās valsts varas struktūra un kompetence tiek veidota izteikti centralizēti. Šī centralizācija ir pat lielāka nekā spēkā esošajā Konstitūcijā.

Būtiski tiek ierobežota nelielo savienoto republiku līdzdalība PSRS orgānu darbībā un to suverēnās tiesības patstāvīgi veidot savu politisko, ekonomisko un kultūras dzīvi.

Netiek konsekventi realizētas varas decentralizācijas idejas. Netiek nodrošināta tiesu neatkarība no vietējās varas ietekmēm.

Vēlēšanu sistēmā notiek atkāpšanās no vispārātzītiem padomju vēlēšanu tiesību demokrātiskiem principiem -- vispārējām, vien-

lidzīgām un tiešām vēlēšanām. Par demokrātisku nevar atzīt ierosināto 1/3 deputātu vietu piešķiršanu Vissavienības mēroga sabiedrisko organizāciju centrālo orgānu pārstāvjiem.

Neskatoties uz to, ka PSRS ir savienota valsts, svarīgi PSRS Konstitūcijas grozījumi ir izstrādāti un nodoti visas tautas apspriešanai, bez visu suverēno padomju republiku līdzdalības un to viedokļu noskaidrošanas.

Nemot vērā minētos apstākļus, LTF Dome nolemj:

1. Atzīt, ka visas tautas apspriešanai nodotie likumprojekti par PSRS Konstitūcijas (Pamatlikuma) grozīšanu un papildināšanu un PSRS tautas deputātu vēlēšanām pašreizējā redakcijā ir nepieņemami. To pieņemšana šādā veidā var nopietni kavēt pārbūves procesu un tiesiskas valsts veidošanu, graut PSRS starptautisko autoritāti. Laika posms, kas atlicis līdz PSRS Augstākās Padomes sesijai, ir pilnīgi nepietiekams šo projektu būtiskai pārstādāšanai.

Dziļai padomju sabiedrības politiskās sistēmas reformai un padomju federāciju pārveidei uz konsekventi leņiniskiem principiem ir nepieciešams spēkā esošās PSRS Konstitūcijas kompleksa pārstrādāšana, veidojot pilnīgi jaunu tās redakciju. Tas jādara, balstoties uz pietiekami plašu visu savienoto republiku līdzdalību pēc tam, kad šīs republikas būs pārstrādājušas savas konstitūcijas. Tāpēc nepieciešams izveidot autoritatīvu PSRS Konstitūcijas komisiju kā republiku kopdarbības formu federatīvo konstitucionālo normu jaunradei.

2. Lai nodrošinātu PSRS Augstākās Padomes demokrātisku vēlēšanu sarīkošanu 1989.g. sākumā, ierosināt pieņemt pagaidu nolikumu par šīm vēlēšanām. Šī nolikuma izstrādāšanai par pamatu varētu ņemt publicēto likumprojektu par PSRS tautas deputātu vēlēšanām, izdarot tajā sekojošus grozījumus:

-- atteikties no tautas deputātu ievēlēšanas no sabiedriskajām organizācijām;

-- konsekventi realizēt principu, ka PSRS Augstākai Padomei tieši pakļauto valsts pārvaldes orgānu vadītāji nevar vienlaicīgi būt PSRS Augstākās Padomes deputāti, un attiecināt šo principu arī uz PSRS ministru, valsts komiteju priekšsēdētāju un resoru vadītāju vietniekiem;

-- noteikt, ka uz katru deputāta vietu jāizvirza ne mazāk kā divi kandidāti;

-- noteikt, ka ir reģistrējami visi likumā noteiktā kārtībā izvirzītie kandidāti. Apgabalu priekšvēlēšanu apspriedes ir sasaucamas tikai tāpēc, lai darītu zināmas un apspriestu kandidātu priekšvēlēšanu programmas;

-- nodrošināt visiem oficiāli reģistrētajiem kandidātiem vienādu pieeju masu informācijas līdzekļiem;

-- nodrošināt visu savienoto republiku pārstāvju līdzdalību centrālās vēlēšanu komisijas sastāvā . Apgabalu vēlēšanu komisijas veidot no sabiedrisko organizāciju pārstāvjiem;

-- nepilnvarot apgabala vēlēšanu komisijas organizēt deputātu kandidātu izvirzīšanu;

-- noteikt, ka vēlētāji var piedalīties vēlēšanās tikai savās pastāvīgajās dzīves vietās. Personas, kas uz laiku izbraukušas no savas dzīves vietas, var piedalīties vēlēšanās pa pastu vai citādās formās;

-- ņemot vērā, ka karaspēka daļas, kas atrodas savienoto republiku teritorijās tiek formētas no dažādu republiku pārstāvjiem, pagaidām noteikt, ka karaspēka daļās dienējošie karavīri piedalās tikai Savienības padomes vēlēšanās īpaši izveidotos vēlēšanu apgabalos.

3. Aicināt visas LTF nodaļas un grupas:

-- organizēt darba kolektīvos vispusīgu publicēto projektu apspriešanu, atklājot šo projektu trūkumus un dodot tiem attiecīgu novērtējumu, apspriešanas rezultātus nosūtīt Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijam;

-- organizēt parakstu vākšanu šī LTF Domes lēmuma atbalstam;

-- organizēt tikšanos ar PSRS un Latvijas PSR Augstāko Padomju deputātiem, izklāstīt tiem vēlētāju viedokli par apspriežamajiem likumprojektiem un dot norādījumus saskaņā ar vēlētāju gribu.

4. Aicināt visus Latvijas iedzīvotājus iestāties pret mēģinājumiem ierobežot demokrātiskās brīvības un republikas tiesības, nosūtīt attiecīgas vēstules un telegrammas Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijam.

5. Latvijas PSR Augstāko Padomi kā republikas augstāko varas orgānu aicināt izteikt savu attieksmi pret mēģinājumiem ierobežot Latvijas PSR kā suverēnas republikas statusu.

6. Uzdot LTF valdei kopīgi ar Igaunijas un Lietuvas tautas frontēm izstrādāt kopīgu platformu par ierosinātajiem PSRS Konstitūcijas grozījumiem un paziņot to citām savienotajām republikām.

Aicināt Latvijas Komunistiskās partijas, Latvijas Augstākās Padomes Prezidija, Latvijas PSR Ministru Padomes, LĻKJS CK un Latvijas arodbiedrību republikāniskās padomes vadību veikt analogiskus pasākumus.

7. Aicināt visus PSRS Augstākās Padomes deputātus, kas pārstāv Latviju, pirms izbraukšanas uz PSRS Augstākās Padomes ārkārtējo sesiju uz tikšanos ar LTF Domes pārstāvjiem un eksper-

tiem, lai izstrādātu republikas pārstāvju vienotu pozīciju sesijā apspriežamajos jautājumos.

Pieņemts LTF Domes sēdē
1988.gada 4.novembrī.

Latvijas Tautas frontes Domes l ē m u m s

Par politisko situāciju republikā

Pārkārtošanās gaita republikā veicinājusi visumā pozitīvu atsevišķu jautājumu risinājumu: par valodu, nacionālo sīboliku, līdz šim noklusētu vēstures posmu patiesu skaidrojumu, tautas liktenim nozīmīgu vēsturisku gadskaitu atjaunotni u..c. Bija iedibināts pamats arī savstarpēji ieinteresētam, saturīgam LKP CK, republikas vadības dialogam ar sabiedrību, panākta zināma tautas pilsoniskās un patriotiskās aktivitātes izpratne. Demokratizācijas gaita Latvijā ir nonākusi pie būtisku jautājumu -- tiesiska valsts, suverenitāte, tautsaimniecība -- risinājuma sliekšņa. Likumprojektu par PSRS Konstitūcijas grozījumiem un papildinājumiem un par PSRS tautas deputātu vēlēšanām apspriešana apliecināja ne vien tautas aktīvu ieinteresētību, tās spēju un gribu patstāvīgi spriest, vērtēt, lemt, bet arī palielināja stagnatīvo spēku spiedienu, atklāja, ka vēl arvien ir dzīvs "aparāta taisnības" kritērijs. Acīmredzot, šie spēki vēl aizvien ietekmē, spēj padarīt svārstīgu, izvairīgu, pat nepamatotu republikas vadības viedokli.

Kopš LTF dibināšanas kongresa ir pagājis pietiekami ilgs laiks, lai, pastāvot konstruktīvam, atklātam, ieinteresētam visu sabiedrisko spēku dialogam, tiktu noskaidrotas un arī novērstas visas pamatotās un arī nepamatotās domstarpības, satraukums, neizpratne, kas radušies sakarā ar LTF kongresu, Programmu un Statūtiem, Diemžēl, šāds dialogs, galvenokārt pateicoties savlaicīga un regulāra republikas vadības, LKP CK viedokļa trūkumam, kā arī dezorientājošai topošās Interfrontes organizatoru rīcībai, bijis iespējams vien daļēji.

Uzskatām, ka latviešu vairākumu LTF nosaka tā administratīvā, nacionālā, tautas ridošā politika, kura kopš 1940. gada nomāca Latvijā dzīvojošās tautas un kura visdziļāk skārusi pamatnāciju. LTF kongress deva zināmu iemeslu situācijas saasinājumam, taču uzskats, ka kongress ir pirmcēlonis tautas šķelšanā, ir ne tikai tumsonīgs, bet arī provokatīvs.

Uzskatām, ka šis provokatīvās gaisotnes galvenie veidotāji ir tie vidējā administratīvā un partijas aparāta pārstāvji, kā arī tie kulta un stagnācijas gadu ideoloģiskajos priekšstatos neglābjami iestigušie propagandisti un atvaļinātie virsnieki, kuriem izdevīgi saglabāt tautsaimniecības stagnatīvo modeli, radīt nevis tautas, bet aparāta demokrātiju, nepieļaut tautas deputātu padomju, strādnieku patiesu kontroli pār resoriem un uzņēmumiem.

Ikviens cilvēks, ikvienas tautas pārstāvis, ikviens sabiedriskā grupa ikvienā LTF tapšanas posmā varēja un var apstrīdēt, kritizēt LTF, ierosināt izmaiņas LTF darbības principos. LTF Domei pietiek saprāta un gribas, lai nodrošinātu ikvienam pozitīvam priekšlikumam nepieciešamo pretimnākšanu. Tostarp tieši tie spēki, kuri savulaik visaktīvāk vērsās pret LTF ideju kā tādu, nule uzskata par labāku tiši uzturēt plaisu starp Latvijas iedzīvotājiem. Topošās Interfrontes Programmas vārdiskās izteiksmes pamats būtībā atbilst LTF Programmas saturam. Tas būtībā neizvirza citu politisku, ideoloģisku, platformu. Nav kardinālu atšķirību viedokli par pārkārtošanās ceļiem. Tātad vienīgā nozīmīgā atšķirība ir -- nacionālā piederība, kura tiek provokatīvi pamatota ar neuzticību LTF internacionālajiem centieniem.

Uzskatām, ka Interfronte tiek veidota mākslīgi, tās galvenais radītājs spēks ir birokrātija. Lai arī starp Interfrontes piekritējiem ir cilvēki ar progresīvu, reālpolitisku domāšanu, tomēr uzskatām, ka pagaidām Interfronte top ar apzināti destruktīvu ievirzi. Proti -- lai radītu divas republikā dzīvojošo tautu nometnes, uzturētu divus spēkus, kurus, savstarpēji sarīdot, rastos iespēja sastindzināt progresu gaitu, pārvērst ikvienu jautājuma konstruktīvu risinājumu par nacionālas šķelšanās iemeslu. Pārsteidz un rada bažas republikas vadības nespēja novērst šīs situācijas iespējamās sekas. Nav runa tikai par mēģinājumiem restaurēt 1959. gada situāciju. Runa ir arī par to, ka tiek provocēta tautsaimniecības pārbūves apturēšana, atklājas administratīvi birokrātiskās varas centieni uzurpēt demokrātiju.

Protams, nepieciešama arī būtiska, politiski pārdomāta pašas LTF darbība visu progresīvo sabiedrisko spēku, tautu vienotības, stāvokļa stabilizācijas labā. Varam uzskatīt, ka tieši šī LTF darbība bijusi nepietiekami intensīva. Taču aktivizācijai traucē un arī rada neizpratni republikas vadības visai pēkšņā konstruktīvo sadarbības

formu nomaiņa ar diktējošu, neiecietīgu toni, nepamatotiem, sadomātiem apgalvojumiem, neargumentētām publikācijām presē. Jūtams liegums LTF materiālu publicēšanai republikas presē, vienlaikus vilcinoties izlemt jautājumu par LTF preses izdevumu. Kavējas LTF Statūtu apstiprināšana LPSR AP Prezidijā. Ja to visu samērojam ar tautas aktivitāti, apspriežot PSRS Konstitūcijas labojumu projektu, rodas iespaids, ka republikas vadībai šī tautas aktivitāte un LTF kā tās pārstāve ir nevēlamas. Vai LTF atvēlētais demokrātijas limits būtu jau izsmelts?

LTF Dome uzskata par nepieciešamu uzsvērt: demokratizācijas apstākļos lemt un domāt nav tikai "augšu" monopols, tāpat kā "apakšu" monopols nav tikai -- izpildīt.; ka viedokļu nesaskaņa starp varas pārstāvjiem un atsevišķiem pilsoņiem, to grupām vēl nebūt nenozīmē varas principu apstrīdēšanu; kritikas galvenie balsti ir pamatotība, patiesība un argumentācija. Pieprasām novērst dezinformāciju, kas LTF sakarā parādās gan republikas, gan Vis-savienības ("Pravda", "Novoje vremja", "Sovetskaja Kuļtura") presē. Prasām LKP CK paskaidrot LTF Domei, kas tieši biedru A.Ciruļa, D.Īvāna, raidījuma "Labvakar" veidotāju, "dažu" (kuru?) LTF vadītāju rīcībā vai izteikumos devis iemeslu LKP CK birojam ieturēt direktīvu, diktējošu toni. Tā kā nepamatoti, sadomāti, neargumentēti pārmetumi LTF un tās biedriem pēdējā laikā krasi vairojas, Dome paziņo, ka turpmāk uzaicinās katras dezinformācijas autoru un inspirētāju uz atklātu diskusiju, rosinās savu biedru publisku, sabiedrisku aizstāvību.

Arvien esam noskaņoti uz savstarpēju izpratni, sadarbību un dialogu gan ar republikas vadību, gan republikas sabiedriskajiem spēkiem. Uzskatām, ka vienoti mēs spējam nesalīdzināmi vairāk kā norobežojušies. Aicinām piedalīties LTF Domes sēdēs LPSR Augstākās Padomes deputātus, republikā ievēlētos PSRS AP deputātus, ikviena ranga vadītājus.

LTF aicina visus republikas progresīvos spēkus saliedēties. Atkārtotam -- mums kopīgi jāveido demokrātiska sociālistiska sabiedrība. Nākotnes pienākumu cilvēkam nevar uzspiest, to var just un apzināties. Neļaujiet manipulēt ar sevi, domājiet patstāvīgi! Latvijas Tautas fronte ir un būs pret ikviena cilvēka, ikvienas tautas diskrimināciju.

Pieņemts LTF Domes sēdē
1988.gada 19.novembrī.

Par Latvijas PSR suverenitāti

1940.gada 26.jūnija Latvijas Saeima deklarācijā par Latvijas iekļaušanu PSRS tiķa paziņots, ka "Latvijas Tautas Saeima ir pārliecināta, ka tikai iestāšanās PSRS nodrošina mūsu valsts īstenu suverenitāti. ..." Taču reāli tas izpildīts netika.

Staļinisma un stagnācijas perioda deformētās iekšpolitikas realizēšanas rezultātā Latvijas PSR suverenitāte faktiski tika likvidēta, jo Latvijas zemes un tajā dzīvojošo tautu likteni lēma nevis PSR Augstākā Padome un Valdība, bet Vissavienības resoriskie monopoli, kas rūpējas tikai par savu šauru mērķu realizēšanu, pilnīgi ignorējot republikas intereses. Rezultātā Latvijas PSR ekonomika kopumā atrodas dziļas krīzes stāvokli, katastrofiska ir ekoloģiskā situācija un neapturami krītas Latvijas PSR dzīvojošo tautu labklājības līmenis, bet demogrāfiskā situācija pirmo reizi tūkstošgadīgajā republikas pamatnācijas pastāvēšanas laikā rada reālus draudus turpmākai eksistencei.

Šāda stāvokļa turpināšanās var pārtraukt tautas atmodas un aktivitātes procesus, atsviest tautu apātijā un bezcerīgumā, vai pat kādā tās daļā izraisīt vēlēšanos izstāties no PSRS. Savukārt krieviski runājošo Latvijas iedzīvotāju daļā tas rada neizpratni, kuru korpumpētie spēki veiksmīgi izmanto starpnacionālā naida kurināšanai.

Lai novērstu krīzes situāciju republikā, Latvijas Tautas frontes Dome uzskata, ka Latvijas tālākai attīstībai jānotiek suverenitātes apstākļos, ka nekavējoties jāatgriežas pie ļeņinisko PSRS pamatprincipu praktiskas realizēšanas. Attiecības starp Latvijas PSR un PSR Savienību būtu regulējamās uz līguma pamata, kas noslēdzams pēc jaunas, demokrātiskas Latvijas PSR Konstitūcijas pieņemšanas.

Vienlaicīgi Latvijas Tautas frontes Dome uzskata, ka pašreiz piedāvātie PSR Konstitūcijas labojumi un grozījumi ir pretrunā ar PSKP 19. Vissavienības konferences noteikto kursu uz varas decentralizāciju un nepārprotami vērsti uz unitāras valsts izveidošanu.

Latvijas Tautas frontes Dome uzskata, ka pašreizējos apstākļos nav drošu garantiju, ka PSRS Augstākā Padome pieņems tos Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija komisijas priekšlikumus, kuros ir ietvertas republikas suverenitātes garantijas. Tādēļ Latvija Tautas frontes Dome ierosina Latvijas PSR Augstākajai Padomei deklarēt, ka līdz republikas suverenitātes

garantēšanai, Latvijas PSR teritorijā būs spēkā tikai tie likumi, kurus akceptējusi Latvijas PSR Augstākā Padome.

Latvijas Tautas frontes Dome ierosina Latvijas PSR Augstākajai Padomei pieņemt sesijā šo deklarāciju un izdarīt Latvijas PSR Konstitūcijā sekojošu grozījumu. Latvijas PSR Konstitūcijas 71. pantu izteikt šādā redakcijā: "PSRS likumu spēkā stāšanos Latvijas PSR teritorijā nosaka ar Latvijas PSR Augstākās Padomes lēmumu."

Vienlaicīgi ierosinām likt priekšā PSRS Augstākai Padomei noteikt, ka PSRS Konstitūcijas grozījumi un labojumi iepriekš apstiprināmi savienoto republiku Augstākajās Padomēs.

LTF Dome
Pieņemta 1988.gada 19.novembrī

Latvijas Tautas frontes Domes lēmums

Par politiskās sistēmas reformas gaitu

XIX Vissavienības partijas konferences pasludinātās politiskās reformas pirmo posmu ievadīja likumprojektu par PSRS Konstitūcijas grozījumiem un papildinājumiem un PSRS tautas deputātu vēlēšanām visas tautas apspriešana. LTF Dome apsprieda minētos likumprojektus savā 1988.gada 4.novembra sēdē un atzina tos par nepieņemamiem -- kā izstrādātus bez savienoto republiku līdzdalības, nepietiekami demokrātiskus un savienoto republiku tiesības ierobežojošus. LTF Dome norādīja uz vairākām principiālām atkāpēm no XIX Vissavienības partijas konferences rezolūciju burta un gara, kas bija pieļautas publicētajos projektos, un tāpēc ierosināja pieņemt tikai vēlēšanu likumu, bet Konstitūcijas grozījumus pieņemt tikai pēc vēlēšanām, pēc to sikas apspriešanas ar visu savienoto republiku piedalīšanos. Analoģisku viedokli izteica Latvijas PSR Radošo savienību kultūras padome, Latvijas PSR juristu konference un daudzas citas organizācijas un kolektīvi. Republikā izvērtās parakstu vākšana pret Konstitūcijas grozījumu pieņemšanu publicētajā redakcijā. Šādu viedokli ar saviem parakstiem atbalstīja nepilns miljons republikas iedzīvotāju. Šādu pašu viedokli pauda arī Igaunijas PSR un Lietuvas PSR tautas.

Šādā situācijā PSRS valdība atzina, ka Konstitūcijas grozījumi izstrādāti, pilnīgi neatbrīvojoties no vecās domāšanas pinekļiem un pienācīgi nerēķinoties ar savienoto republiku interesēm. Tomēr PSRS vadība arī uzskatīja, ka Konstitūcijas grozījumu un papildinājumu pieņemšanai jānotiek vienpadsmitā sasaukuma PSRS Augstākās Padomes ārkārtējā divpadsmitajā sesijā un lūdza republiku iesniegt konstruktīvus priekšlikumus, apsolut to rūpīgu izskatīšanu.

Šādus priekšlikumus izstrādāja Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs, piedaloties LTF Domes locekļiem un citiem republikā atzītiem juristiem. Šos priekšlikumus 1988.gada 22.novembrī apstiprināja Latvijas PSR Augstākā Padome, īpaši uzsverot, ka to pieņemšana ir nepieciešams nosacījums tautas apspriešanai nodoto likumprojektu pieņemšanai.

Šāda apspriede notika PSRS Augstākajā Padomē un tās Prezidijā, to izveidotās komisijās un darba grupās, piedaloties Latvijas PSR pārstāvjiem. Diemžēl šajā darbā nepiedalījās visu pārējo republiku pārstāvji, kas nedeva iespēju iepazīstināt tās ar mūsu republikas viedokli.

Apspriešanas gaitā tika ņemti vērā vairāki Latvijas PSR priekšlikumi un izdarīti būtiski grozījumi abu likumprojektu tekstā atbilstoši republikas interesēm. Tika izslēgtas vai grozītas visas tās normas, kas ierobežoja republikas suverēnās tiesības (tai skaitā izstāšanās tiesības), pieļāva bez tās piekrišanas grozīt viņas statusu un ierobežoja tās kompetenci, tika paplašināta republikas pārstāvība PSRS Augstākajā Padomē un tās pārstāvja iekļaušana PSRS Konstitucionālās uzraudzības komitejā, tika radīts zināms mehānisms cīņai pret PSRS pārvaldes orgānu lēmumiem, kas aizskar republikas intereses, tika nostiprinātas tiesnešu neatkarīguma garantijas, izdarīti dažādi demokrātiski grozījumi vēlēšanu likumā.

Tajā pašā laikā vairāki būtiski mūsu republikas priekšlikumi sadūrās ar konservatīvo spēku pretestību un citu republiku neizpratni un netika pieņemti.

Netika pieņemts priekšlikums par sabiedrisko organizāciju kandidātu vēlēšanu vispārējās vienlīdzīgās un tiešās vēlēšanās. Tādā veidā saglabājās iespēja, ka par PSRS tautas deputātiem var kļūt šauru grupu interešu pārstāvji, kas nebauda tautas masu uzticību.

Netika sīkāk precizēta PSRS Augstākās Padomes veidošanas kārtība, kas pieļauj, ka tā tiek komplektēta pēc gadījuma vai pat konservatīvisma principiem un neņemot vērā kandidātu popularitāti tautā.

Netika ņemti vērā svarīgi priekšlikumi par tiesiska mehānisma radišanu, kas novērstu vitāli svarīgu interešu aizskārumu.

Netika ietvertas normas par republikas pārstāvības nodrošināšanu PSRS Augstākās Padomes komitejās un komisijās, kā arī centrālajā vēlēšanu komisijā.

Vēlēšanu likumā saglabājas vairākas nedemokrātiskas normas, kas radīja iespēju vēlēšanu apspriedēm, kas noorganizētas ar nedemokrātiskiem paņēmieniem, izslēgt no vēlēšanām likumā noteiktā kārtībā izvirzītus deputāta kandidātus. Tāpat saglabājas iespēja mūsu republikā pastāvīgi nedzīvojošiem pilsoņiem, kas pienācīgi nepazīst vietējos apstākļus un izvirzītos kandidātus, ietekmēt vēlēšanu rezultātus republikā.

Netika pieņemti būtiskākie priekšlikumi par tautas deputātu padomju tiesību paplašināšanu.

Tāpēc nepieciešams atzīt, ka konservatīvajiem spēkiem centrā un arī republikā ir izdevies būtiski nobremzēt politiskās reformas gaitu, padarīt šo reformu mazāk efektīvu, nekā to cerēja plašās iedzīvotāju masas. Tādēļ Latvijas Tautas fronteī jāpastiprina sava darbība mūsu sabiedrības tālākās demokrātijas atbalstīšanai, enerģiskāk jāvērsas pret konservatīvajiem spēkiem, jāmobilizē spēki, lai nākamajos politiskās reformas posmos gūtu nozīmīgākus panākumus.

LTF Dome nolēmj:

1. Ierosināt Latvijas PSR Augstākajai Padomei apspriest tās priekšlikumu izskatīšanas rezultātus PSRS Augstākajā Padomē un tās Prezidijā.

2. Spert jaunus nepieciešamus soļus republikas politiskās un ekonomiskās suverenitātes garantēšanai politiskās reformas tālākajā gaitā.

Šādas suverenitātes garantijas būtu:

-- attiecību starp PSRS un savienotajām republikām veidošana uz Savienības līguma pamata, ko būtu parakstījušas visas savienotās republikas;

-- PSRS Konstitūcijas un tās grozījumu spēkā stāšanās tikai pēc tam, kad tos būtu apstiprinājuši visu republiku augstākie valsts varas orgāni vai šajās republikās notikusi tautas nobalsošana (referendums);

-- savienotās republikas likumu augstāka juridiska spēka atzīšana attiecībā pret jebkuru PSRS valsts pārvaldes orgānu aktu;

-- efektīva tiesiska mehānisma izveidošana, kas ļautu savienotajai republikai aizstāvēties pret tās tiesiskā statusa un tās vitālo interešu aizskārumiem;

-- stingra PSRS un savienoto republiku kompetences norobežošana un republikas tiesību un pienākumu noteikšana attiecībā pret PSRS orgāniem;

-- zemes, tās dzīļu, ūdeņu, mežu, gaisa un citu dabas bagātību, kā arī galveno rūpniecības un citu valsts uzņēmumu pasludināšana par republikas īpašumu;

-- republikas pilsonības prioritātes noteikšana attiecībā pret Savienības pilsonību;

-- savienoto republiku taisnīga (atbilstoši iedzīvotāju skaitam) materiālā ieguldījuma noteikšana Savienības vajadzībām.

Lai šos principus varētu aizstāvēt priekšāstāvošajā PSRS Konstitūcijas reformas otrajā posmā, LTF Dome aicina LPSR Augstāko Padomi izteikt savu attieksmi pret šiem principiem.

3. LTF uzskata, ka visus tos principiālos priekšlikumus, kas saistīti ar politiskās sistēmas demokratizāciju un kurus neizdevās ietvert PSRS likumdošanā, ir nepieciešams realizēt, izdarot grozījumus Latvijas PSR Konstitūcijā un pieņemot Likumu par Latvijas PSR tautas deputātu vēlēšanām.

Pieņemts LTF Domes sēdē
1988.gada 18.decembrī

Latvijas Tautas frontes p a z i ņ o j u m s

Par attieksmi pret Savienības līgumu

LTF, izvēršot savu programmatisko prasību par Savienības līgumu (kā PSRS tiesisko pamatu), uzdod LTF Tiesību komitejai izstrādāt jaunu Savienības līguma projektu. Šajā līguma projektā jāietver sekojoši pamatprincipi, kas nodrošinātu republikas suverenitāti:

1. Līgumu noslēdz republika ar PSRS.
2. Līguma izmaiņas vienpusējā kārtā nav pieļaujamas.
3. Katrai pusei ir tiesības lauzt līgumu.
4. Republikas un Savienības īpašuma stingra norobežošana.
5. Republikas un Savienības kompetences sfēru stingra noteikšana.
6. Maksājumu summu Savienības budžetam nosaka proporcionāli republikas iedzīvotāju skaitam.

7. Savienība atzīst republikas tiesības patstāvīgi noteikt savu valsts orgānu sistēmu un šo orgānu kompetenci.

Pieņemts LTF Domes sēdē
1988.gada 18.decembrī.

Latvijas Tautas frontes p a z i ņ o j u m s

Par attieksmi pret PSRS Bruņotajiem Spēkiem

1. LTF atbalsta PSKP ģenerāļsekretāra M.Gorbačova iesākto kursu uz PSRS Bruņoto Spēku skaitliskā sastāva būtisku samazināšanu.

2. LTF uzskata par nepieciešamu radīt atombrīvu zonu Skandināvijas valstīs un Baltijā, samazināt parasto bruņojumu Latvijā.

3. Atbalstām profesionālā karaspēka izveidošanas perspektīvu.

4. Uzskatām par neatliekamu teritoriāla formējuma izveidošanu Latvijas PSR, kurā obligāto karadienestu pēc savas iniciatīvas varētu iziet Latvijas PSR pilsoņi. Ierosinām pirmo šādu formējumu izveidot uz Latviešu sarkano strēlnieku vārdā nosauktā pulka bāzes.

5. Kategoriski pieprasām veikt pasākumus, lai pārtrauktu LPSR pilsoņu morālu un fizisku pazemošanu Padomju Armijas daļās.

Pieņemts LTF Domes sēdē
1988.gada 18.decembrī

Latvijas Tautas frontes Domes aicinājums Latvijas vēlētājiem

26.martā Padomju Savienībā notiks augstākā varas orgāna Tautas deputātu kongresa vēlēšanas. Tajās pirmo reizi Padomju valstu savienības vēsturē vēlētājiem būs dota zināma izvēles brīvība.

Tādēļ katram lēmumam un balsij ir nepārvērtējama nozīme. Īpaši tas attiecas uz Latviju un Baltiju, kas iet PSRS revolucionārās atjaunošanas procesa avangardā.

Mēs neuzskatām šīs vēlēšanas par isteni demokrātiskām, tomēr pašreizējos apstākļos tas ir vienīgais parlamentārais ceļš uz Latvijas suverenitāti. Esam tikai ceļa sākumā, tādēļ katram mūsu solim ir liela un paliekoša nozīme.

Latvijas vēlētāji! 26.marta vēlēšanās mūsu republikas vēlētājs tomēr gūs iespēju ar savu gribu un balsi atbalstīt tautas kandidātus, kuri PSRS Tautas deputātu kongresā gatavi aizstāvēt Latvijas intereses, cīnīties par tās politisko un ekonomisko patstāvību, pret resoru šovinismu un patvaļu, centralizētās un vietējās varas diktātu, par visas Latvijas tautu nacionālo un sociālo uzplaukumu ar pilsonības likumu aizsargātā republikā.

Lai mūsu izvēli 26.martā nosaka kandidātu atbilstība atmodas laikmeta politiskajām un morālajām prasībām -- Tēvzemes mīlestība, uzticība Latvijai un tautvaldībai, politiska drosmība, humānisms, godaprāts, principālitate un garīgums.

Pārbūves pretinieki nesnauž! Tādēļ katra apzinīga Latvijas vēlētāja -- savas tautas patriota -- pienākums ir stāties ceļā viņu tīkojumiem. Tas ir mūsu spēks. Balsosim tikai par tiem dažādu tautību kandidātiem, kas ar savu darbību pierādījuši, ka viņi ir nesamierināmi staļinisma un stagnācijas pretinieki, cīnītāji par Latvijas atdzimšanu. Sadarbosimies ar visām pašdarbīgajām organizācijām, kas atbalsta mūsu mērķus un centienus. Balsosim pret stagnācijas piekritējiem arī tais gadījumos, kad vēlēšanu biļeteni nedos iespēju izvēlēties.

Mūsu spēks ir vienotībā un aktivitātē! Neviens nedrīkst palikt malā! Pat viena balss var izšķirt cīņas iznākumu!

Prasisim no mūsu kandidātiem:

-- Varu tautai un Latvijas politisku un ekonomisku suverenitāti.

-- Cīņu par sociālā taisnīguma principu realizāciju,

-- Valstu savienību, kur pilsoni sargā likums, kur ekonomika kalpo cilvēkam,

-- Latvijas dabas atdzimšanu,

-- Cilvēkiem -- labklājību, kultūru, veselību,

-- Jaunatnei -- zināšanas,

-- Bērniem -- prieku,

-- Saules dienas Latvijai!

Latvijas Tautas frontes Dome

1989.gada 18.decembrī

Par Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālās frontes dibināšanas kongresu

1989.gada 7. un 8.janvārī Rīgā notika Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālās frontes dibināšanas kongress. Kongresā pieņemtie dokumenti prasis rūpīgu analīzi, taču pati kongresa gaita liek konstatēt, ka tas ir solis atpakaļ salīdzinājumā ar Latvijas Tautu forumā aizsākto visu tautu konsolidāciju.

Jāatzīmē, ka kongresa organizācijas komitejas apgalvojumi, ka Interfronte ir tikai sabiedriska organizācija, ir nepamatoti, jo deklarācijas projekts, ziņojumu un delegātu runu nostādnes pierāda, ka Interfronte ir tipiska sabiedriski politiska organizācija. Kongresa delegātu sociālais sastāvs liecina, ka to kodolu -- piecas sestdaļas no kopējo delegātu skaita -- veido pārvaldes aparāta darbinieki, un šī posma sociāli politiskās intereses atspoguļojās delegātu runās. Šāds apstāklis noteica runu idejisko saturu un pret pārbūvi vērstu ievirzi, nevēlēšanos atteikties no staļinisma un stagnācijas periodu stereotipiem. Runa ir par partijas uzsākto politisko un ekonomisko reformu, visas sabiedriskās dzīves radikālas demokrātizācijas un atklātuma kursa pretinieku konsolidāciju. Vairums delegātu savās runās praktiski ignorēja republikas un tās pamatiedzīvotāju vitāli svarīgās likumīgās intereses, tās republikas intereses, kuru viņi dēvē par savu māju, tādējādi devalvējot pašu organizācijas nosaukumu un kongresa delegātu paziņojumus par viņu internacionālismu.

Mēs neliekam vienlīdzības zīmi starp Interfrontes kongresā teiktajām runām un krievu tautas attieksmi pret pārbūves procesiem republikā un aicinām nepadziļināt šķelšanos starp Latvijas tautām. Valde ir pārliecināta, ka neviens patstāvīgi domājošs un strādājošs pilsonis, neatkarīgi no savas nacionālās piederības, nevar stāvēt sāņus no konstruktīvas cīņas par visu Latvijā dzīvojošo tautu gaišāku nākotni.

LTF Domes valde

Pieņemts LTF Domes valdes sēdē
1989.gada 10.janvārī

Latvijas Tautas frontes Domes valdes paziņojums

LTF Domes valde uzskata, ka 23. un 25.februāri pēc Interfrontes aicinājuma rīkotās demonstrācijas un mitiņi ar tajās izvirzītajām neostaļiniskajām problēmām, latviešu tautas cieņu aizskarošiem plakātiem un šovīnistiskām runām ir vēl vairāk saasinājušas starpnacionālās attiecības republikā. Šķietami patriotisko lozungu aizsegā demonstrācijās pausts klajš naidis pret pašreizējo partijas kursu, sociālekonomisko pārbūvi un demokrātiju, tajās izskanējuši draudi streikot un izmantot armiju, apvainojums mūsu republikas vadītājiem. Tas vēlreiz apstiprina, ka Interfrontes viltīgi piedāvātā roka īstenībā ir dūre, kas vērsta pret latviešu tautu un Latvijas tautu satiecību.

LTF Domes valde aicina LKP CK biroju dot principiālu novērtējumu 23. un 25.februāra akcijām.

LTF Domes valde griežas pie Latvijas sabiedrības ar aicinājumu norobežoties no Interfrontes pasākumiem. Lai tās sekotāju duļķainā strume veļas caur tukšām Rīgas un citu Latvijas pilsētu ielām. Dosim atbildi provokatoriem konstitucionālā ceļā, konsolidējot visus antistaļiniskos spēkus izšķirošam pretsparam.

LTF Domes valde

Pieņemts LTF Domes valdes sēdē
1989.gada 6.martā

Telegramma

Godātais Mihail Sergejevič!

Mēs, Komjaunatnes krastmalā notiekošā mitiņa dalībnieki, griežamies pie Jums 230 tūkstoši lielās Latvijas Tautas frontes un tās atbalstītāju -- republikas iedzīvotāju vairākuma vārdā.

Mēs esam satraukti par politisko situāciju republikā, kas krasi sarežģījusies. Konservatīvie spēki tiecas destabilizēt situāciju ar streiku, provokatīvu demonstrāciju starpniecību, prasot nomainīt valdību, ieturot atklāti destruktīvu politiku attieksmē pret likumpro-

jektu par valodu, republikas pilsonību, lēmumu par nepamatotā iedzīvotāju mehāniskā pieauguma pārtraukšanu, republikas saimnieciskā aprēķina koncepciju. Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās komitejas aparāts, kurš līdz šim tika pamatoti kritizēts par malā stāvoša novērotāja pozīciju attieksmē pret notikumiem republikā, izvērsis uzbrukumu atklātuma izpausmēm masu informācijas līdzekļos, izmisīgajiem mēģinājumiem pievērst sabiedrības uzmanību netaisnībām dzīvokļu sadalē.

Situācijas saasinājumam republikā ir dziļas sociālas saknes, to pamatā -- Vissavienības resoru birokrātisko emisāru bailes atteikties no savas varas un privilēģijām tautas labā, kura pieprasa respektēt savas tiesības. Situācijas nokaitēšanai tiek izmantots princips "skaldi un valdi", jūtama tieksme ievest īpašu pārvaldes formu, lai tiktu apturēti demokratizācijas procesi.

1959.gadā, izmantojot kā masku cīņu pret buržuāzisko nacionālismu, tika vajāti progresīvākie un tālredzīgākie republikas vadītāji, pie varas nāca Pelšes -- Vosa kliķe, kas mantojumā mums atstāja kļiedzošas disproporcijas ekonomikā, draudošu ekoloģisko situāciju, kas latviešu tautu pietuvināja nacionālas katastrofas robežām. 1959.gads kļuva par vienu no neostalīnisko spēku pirmajām uzvarām, kas ievilka sabiedrību stagnācijas purvā. Nepieļausim, lai tas atkārtotos 1989.gadā. Demokratizācijas procesa ierobežošana Latvijā un citās Baltijas republikās draud ar neatgriezeniskām sekām pārbūves likteņiem Padomju Savienībā, PSRS starptautiskajam prestižam.

Rīgā, 1989.gada 12.martā.
250 tūkstošu cilvēku lielā mītiņa dalībnieki

Latvijas Tautas frontes Domes valdes a i c i n ā j u m s

PSRS aizsardzības ministram b. Jazovam
Latvijas PSR kara komisāram b. Dūdam
Baltijas kara apgabala virspavēlniekam b. Kuzminam

Tuvojas 1989.gada pavasara iesaukums obligātajā karadienestā. LTF Programmas 3.nodaļas 7.pants pauz nepieciešamību "atjaunot iepriekšējā Latvijas PSR Konstitūcijā atzītās republikas

tiesības uz teritoriālu karaspēka veidojumu, kurā varētu pildīt obligāto karadienestu Latvijas PSR pilsoņi neatkarīgi no tautības."

Obligātā karadienesta pildīšana republikas teritorijā labvēlīgi iedarbotos uz karavīru veselību, jo strauji samazinātos saslimšanas, ko izsauc klimata un laika joslas maiņa.

Līdz šim komandējošam sastāvam nav izdevies novērst jauniesaucamo diskrimināciju pēc nacionālajām un rases pazīmēm. Nav pārtraukta jauniesaukto cilvēciskās pašcieņas pazemošana, morāles un tiesisko normu pārkāpšana karaspēka daļās. Dienests dzimtenē palīdzētu izskaust šīs negatīvās parādības. Izmainītos arī karavīru attieksme pret sabiedrisko un personīgo īpašumu, pret apkārtējo vidi.

Stabili un regulāri kontakti ar piederīgajiem un ģimeni uzlabotu psiholoģisko klimatu karaspēka daļās.

Karadienests savā republikā nodrošinās karavīru pilntiesīgu iesaistišanos sabiedriski politiskajās norisēs.

Latvijas Tautas frontes Domes valde aicina Latvijas PSR Kara komisariātu respektēt šajā rakstā pamatoto prasību norīkot 1989.gada pavasara jauniesaucamos karaspēka daļās Latvijas PSR teritorijā vai izņēmuma veidā Baltijas kara apgabalā.

Pieņemts LTF Domes valdes sēdē
1989.gada 27.martā

Latvijas Tautas frontes Domes sēdes r e z o l ū c i j a

Par LTF politiskajiem uzdevumiem pašreizējā situācijā

Pašreizējā sarežģītajā ekonomiskajā un sociāli politiskajā situācijā ir svarīgi:

1. Saglabāt mūsu vienotības virsmērķi -- nepieļaut demokrātizācijas procesa pārtraukšanu, apzinoties, ka šis process joprojām nav kļuvis neatgriezenisks. Jebkādi mēģinājumi radīt šķelšanos mūsu kustībā, izmantojot zināmas atšķirības aktuālo problēmu novērtējumā un darbības taktikā, uzskatāmi par bīstamiem gan Tautas fronteī, gan tās sabiedrotajiem. Tomēr mēs nedrīkstam atkāpties no mūsu Programmā deklarētajiem vispārīvēciskajiem principiem politikā, ekonomikā, kultūrā un īpaši -- starpnacionālajās attiecībās.

Aicinot konsekventi risināt latviešu tautas un visas Latvijas sabiedrības asās problēmas, Tautas fronteī jāapvieno visu Latvijas tautu progresīvo spēku centieni un griba. LTF atbalsta visus konsekventi demokrātiski noskaņotos cilvēkus -- gan komunistiskajā partijā, gan nacionālajās kultūras biedrībās, gan Latvijas Nacionālās neatkarības kustībā un Vides aizsardzības klubā, gan tajā krievu un citu tautību daļā, kura ir gatava kopā ar mums iet grūto ceļu uz Latvijas ekonomisko un politisko suverenitāti. Latvijas demokrātiskās attīstības un iekšpolitiskā stāvokļa stabilizācijas interesēs viens no svarīgākajiem LTF uzdevumiem ir tās ideju, mērķu un darbības popularizācija strādniecības, un it īpaši, krieviski runājošās sabiedrības vidū, iesaistot LTF nodaļas, informācijas centra, kā arī masu informācijas centru.

2. Atbalstīt tos republikas vadītājus, kuri ar savu darbību un nostāju, īpaši pēdējā laikā, parādījuši uzticību suverēnas Latvijas interesēm.

3. Par vienu no pašreizējās LTF darbības smaguma punktiem atzīt alternatīva republikas ekonomiskās patstāvības ceļa izstrādi. Šai izstrādei jāiekļauj LTF politiskās nostādnes Latvijas suverenitātes jautājumā, īpaši ievērojot ekonomiskā modeļa atbilstību veidojamajai republikas kompleksās dabas aizsardzības sistēmai. Īpaša vērība LTF ikdienas darbībā jāveltī visu strādājošo un pensionāru ekonomisko interešu sociālo tiesību aizstāvbai -- jo sevišķi apzinoties to sarežģīto posmu, kuru ievadis republikas pāreja uz saimniecisko aprēķinu sākot ar 1990.gada 1.janvāri.

Šajā sakarā jāveic sekojošais:

1. LTF Dome uzdod LTF komiteju vadītājiem organizēt un nodrošināt konkrētu detalizētu LTF uzdevumu izstrādi līdz 01.06.89.

2. LTF Dome uzdod LTF valdei līdz 01.06.89. izstrādāt konsekventu LTF politisko nostādņu projektus jautājumos par PSRS tautas deputātu platformu (līdz 20.maijam), par Latvijas jauno Konstitūciju, pilsonību, par gaidāmajām LPSR tautas deputātu vēlēšanām.

3. LTF Dome uzdod LTF vēlēšanu koordinācijas centram izvērst savu darbību organizatoriskajā un politiskajā jomā. Nākošajā Domes sēdē iepazīstināt Domi ar organizatoriskās taktikas un sagatavošanas perioda pamatuzdevumiem, gatavojoties LPSR tautas deputātu vēlēšanām. Darīt zināmu LTF pozīciju šajos jautājumos visiem LTF atbilstošo organizāciju vadītājiem. Organizēt kopīgas visu progresīvo sabiedrisko organizāciju pilnvaroto pārstāvju regulāras konsultatīvās tikšanās vēlēšanu koordinācijas jautājumos.

4. LTF Dome uzdod LTF valdei organizēt un izsludināt konkursu LTF nodaļās par jauna nolikuma izstrādi LTF organiza-

toriskās struktūras uzlabošanai. Attiecināt šo konkursu principu arī uz citu aktuālu problēmu risinājumu veidiem.

5. LTF Dome uzdod LTF valdei izstrādāt pieņemto rezolūciju un lēmumu izpildes kontroles sistēmu.

Pieņemts LTF Domes sēdē
1989.gada 22.aprīli

Latvijas Tautas frontes Domes valdes a i c i n ā j u m s

Visiem LTF biedriem

Latvijas Tautas fronte kopš savas dibināšanas par galveno mērķi ir izvirzījusi Latvijas patiesās suverenitātes, tās ekonomiskās, politiskās un tiesiskās patstāvības nodrošināšanu. Pastāv uzskats, ka ir divi ceļi, kā iegūt un īstenot šo suverenitāti -- PSRS sastāvā vai arī ārpus PSRS valstiskuma.

Līdz šim Latvijas Tautas fronte savā darbībā, balstoties uz dibināšanas kongresā pieņemtajām Programmas nostādnēm, pamatojās uz pirmo alternatīvu -- federācijas principu. Tomēr pēdējo mēnešu notikumi liecina, ka visas Baltijas un Latvijas centieni sasniegt šo mērķi sastop arvien pieaugošāku centra un iekšējās reakcijas spēku politisko, ekonomisko un ideoloģisko pretdarbību, līdz pat atklātas vardarbības pielietošanai, kā to liecina 9.aprīļa traģiskie notikumi Tbilisi. Arī PSRS Tautas deputātu kongresa gaita liecina, ka tajā izveidojies konservatīvais vairākums iestājas pret savienoto republiku centieniem pēc pilnīgas valstiskas suverenitātes.

Līdz ar to Latvijas Tautas frontes Domes valde izvirza apspriešanai visās Latvijas Tautas frontes grupās un nodaļās mūsu tautai vitāli svarīgu jautājumu: par Latvijas Tautas frontes iestāšanos cīņā par Latvijas pilnīgu politisko un ekonomisko neatkarību.

Mēs redzam nākotnes Latviju kā demokrātisku valsti, kurā visiem pilsoņiem neatkarīgi no to nacionālās un sociālās piederības, politiskās un reliģiskās pārliecības ir nodrošinātas vienādas tiesības. Latvijai ir jābūt humānisma valstij, kurā valda likums, ekonomiska augšupeja un plašas garīgās kultūras attīstības iespējas

jebkurai etniskai grupai. Attiecības ar citām valstīm, savienotajām republikām jāveido uz savstarpēji izdevīgu, līdztiesīgu līgumu pamata.

Latvijas Tautas frontes Domes valde uzskata, ka izšķirošā loma neatkarības iegūšanā būs pašai Latvijas tautai. LTF Domes valde redz šī mērķa sasniegšanas ceļu gan parlamentārā cīņā, izmantojot un pārveidojot atbilstoši tautas gribai un laika prasībām esošo Latvijas PSR valsts varas struktūru, gan tautas gribas tiešās izpausmes. LTF mērķis ir panākt valstisko Latvijas neatkarību, nodrošināt tādas juridiskas garantijas, kuras ļautu tautai pašai izvēlēties politiskās varas formu un mehānismu. Jāapzinās, ka šī mērķa sasniegšanai būs jānoiet grūts ceļš, kas prasīs no visiem Latvijas patriotiem, neatkarīgi no viņu nacionālās un sociālās piederības, politisko atbildību un nelokāmu pārliecību.

Mūsu neatliekamais uzdevums ir panākt, lai Latvijas PSR Augstākās Padomes 16.jūnija sesija pieņem deklarāciju par Latvijas valstisko suverenitāti un labojumus LPSR Konstitūcijā par Latvijas PSR īpašuma tiesībām un PSRS likumu ratifikāciju, lai Latvijas PSR Augstākā Padome nekavējoties pieņemtu likumu par Latvijas ekonomisko patstāvību.

Uzskatot labvēlīgus vēlēšanu rezultātus par galveno priekšnoteikumu ceļā uz brīvu politisko attīstību un Latvijas neatkarību, panākt visu progresīvo spēku koalīciju tajās.

LTF Domes valde ar izpratni uztver pilsoņu komiteju veidošanas ideju, saskatot tajā galējo, totalitārisma darbības seku uzspiesto līdzekli latviešu un citu Latvijas pamatiedzīvotāju tiesību aizsardzībai. Taču to darbība izvēršama tajā gadījumā, ja Latvijas valstiskās neatkarības un nācijas pašnoteikšanās tiesības nevarēs tikt nodrošinātas parlamentārā ceļā.

Pieņemts LTF Domes valdes sēdē
1989.gada 31.maijā

Par LTF Valdes 31.maija Aicinājumu

Latvijas Tautas frontes Dome 10.jūnija sēdē Rīgas pili ar absolūtu balsu vairākumu izteica atbalstu Latvijas Tautas frontes Domes valdes 31.maija Aicinājumam visiem LTF biedriem apspriest visās Latvijas Tautas frontes grupās un nodaļās jautājumu par LTF iesaistīanos cīņā par Latvijas politisko un ekonomisko neatkarību. Latvijas Tautas frontes Dome nolēma ieteikt izvērtēt LTF grupās un nodaļās trīs iespējamus ceļus uz Latvijas valstisko neatkarību:

- a) LPSR Augstākās Padomes vēlēšanas,
- b) Latvijas pilsoņu komiteju izveidošana,
- c) starptautiski tiesiskais atzišanas ceļš.

Latvijas Tautas frontes Dome uzskata, ka Latvijas valstiskā neatkarība atbilst latviešu un Latvijā dzīvojošo nacionālo grupu politiskām, ekonomiskām un kultūras interesēm, un aicina Latvijas Tautas frontes grupas un nodaļas izvērst plašu izskaidrošanas darbu cittautiešu vidū.

Pieņemts LTF Domes sēdē
1989.gada 10.jūnijā

Latvijas Tautas frontes Domes r e z o l ū c i j a

Par vēlēšanām

Latvijas Tautas frontes Dome atgādina, ka Latvijas PSR Augstākās Padomes vēlēšanu termiņa noteikšana ir Latvijas PSR, suverēnas republikas kompetencē.

Latvijas Tautas frontes Dome aicina Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidiju izsludināt Latvijas PSR Augstākās Padomes vēlēšanas 1989.gada rudenī.

Pieņemta LTF Domes sēdē
1989.gada 10.jūnijā

Latvijas Tautas frontes Domes rezolūcija

Par papildinājumiem likumprojektos "Par Latvijas PSR Konstitūcijas (Pamatlikuma) grozījumiem un papildinājumiem" un "Par Latvijas PSR Tautas deputātu vēlēšanām"

Latvijas Tautas frontes Dome pieprasa Latvijas PSR Augstākajai Padomei 1989.gada jūlija sesijā pieņemt Deklarāciju par Latvijas valstisko suverenitāti šādā redakcijā:

"Latvijas PSR Augstākā Padome,

-- ņemot vērā, ka 1918.gada 18.novembrī tika proklamēta Latvijas Demokrātiskā republika, kuras suverēnais valstiskums *de jure* saglabājas arī šodien,

-- apzinoties, ka 1939.gada 23.augustā PSRS un Vācijas līgumā un tā slepenajos papildprotokolos uzņemto saistību rezultātā PSRS anektēja Latviju un Latvijas tauta 1940.gadā zaudēja savu valstisko suverenitāti;

-- atzīstot par nepieciešamu atjaunot Latvijas tautas suverēno varu savā valstī, izdara sekojošus grozījumus Latvijas PSR Konstitūcijā:

2.pants. Zeme, tās dzīles, iekšējie un teritoriālie ūdeņi, meži un citi dabas resursi, kā arī gaisa telpa virs republikas, tās teritorijas kontinentālais šelfs un ekonomiskā zona Baltijas jūrā ir republikas nacionālā bagātība un vienīgi Latvijas tautas īpašums.

Republikas jurisdikcijai pilnīgi pakļauti ir visi ražošanas pamatlīdzekļi, kā arī banku, uzņēmumu, saimniecību un citu juridisko personu un pilsoņu īpašumi, kas atrodas Latvijas teritorijā, un visas Latvijas vēstures un kultūras vērtības.

71.pants. Latvijas PSR ir spēkā tikai tie likumi, ko pieņēmusi tās Augstākā Padome. PSRS likumi un PSRS valsts varas un pārvaldes orgānu tiesiskie akti stājas spēkā Latvijas PSR teritorijā

tikai pēc to ratifikācijas vai apstiprināšanas noteiktā kārtībā Latvijas PSR Augstākajā Padomē. To darbība var tikt ierobežota vai apturēta ar Latvijas PSR Augstākās Padomes lēmumu."

Latvijas Tautas frontes Dome, kopumā atbalstot visas tautas apspriešanai nodotos likumprojektus, kas ir kārtējais posms sabiedrības demokratizācijas procesā, uzskata, ka likumprojektos izdarāmi būtiski labojumi un papildinājumi, kas vērsti uz Latvijas suverenitātes atgūšanu, un proti:

Likumprojektā "Par Latvijas PSR Konstitūcijas grozījumiem un papildinājumiem"

85.pantu izteikt šādā redakcijā:

"Tautas deputātu vēlēšanas ir vispārējas: aktīvās un pasīvās vēlēšanu tiesības ir visiem Latvijas PSR iedzīvotājiem, kas uz vēlēšanu dienu sasnieguši 18 gadu vecumu un nodzīvojuši republikas teritorijā ne mazāk par 10 gadiem.

Valsts valodas pārvaldīšana ir obligāts pasīvo vēlētāju tiesību realizācijas priekšnoteikums."

Attiecīgi no likumprojekta izslēdzamas visas normas par armijas dalību vēlēšanās un termins "Latvijas PSR pilsonis".

97.panta 2. daļu izteikt šādā redakcijā:

"Latvijas PSR Tautas deputātu kongress ir tiesīgs realizēt pilnībā valsts varu republikas teritorijā."

Izslēgt 102. p. 16. un 17.punktu, kuros paredzēts, ka Latvijas PSR Augstākā Padome var tieši iesaistīties uzņēmumu finansiāli saimnieciskajā darbībā, tādējādi saglabājot administratīvi komandējošo sistēmu ekonomikā.

Papildināt 102. pantu ar diviem punktiem:

-- izsludina ārkārtējo stāvokli visā republikas teritorijā vai atsevišķos republikas apvidos;

-- ratificē PSRS likumus un PSRS valsts varas orgānu tiesiskos aktus.

106.panta 14. punktu izteikt šādā redakcijā:

"nosaka nepieciešamos pasākumus stihisku nelaimju un dabas katastrofu gadījumos;"

103. pantu papildināt ar vārdiem:

"..., kā arī balsstiesīgo republikas iedzīvotāju grupām, kas skaitliski nav mazākas par 25 000 cilvēku."

107. panta I daļas pēdējo teikumu izteikt šādā redakcijā:

"Latvijas PSR Tautas deputātu kongress pēc 1/3 tautas deputātu ierosinājuma var viņu pirms termiņa atsaukt aizklātas balsošanas ceļā."

112.panta vārdus "Latvijas PSR Konstitucionālās uzraudzības komiteja" nomainīt ar vārdiem: "Latvijas PSR Konstitucionālā tiesa" un svītrot 112.pantā 1. un 2. punktu

105.panta 2.daļā svītrot vārdus "Latvijas PSR Tautas kontroles komitejas priekšsēdētājs", jo šī amatpersona likumprojekta kontekstā var arī nebūt tautas deputāts.

Mainīt 165. panta redakciju, formulējot to šādi:

"Latvijas PSR prokuroru ievēlē Latvijas PSR Tautas deputātu kongress. Latvijas PSR prokuroru atceļ no amata Latvijas PSR Tautas deputātu kongress", vienlaicīgi 97.panta 13.punktu izsakot šādā redakcijā:

"Latvijas PSR prokurora ievēlēšana un atcelšana no amata."

Latvijas Tautas frontes Dome atzīst par pareizu, ka likumdošanā nav paredzēta deputātu ievēlēšana no sabiedriskajām organizācijām un nav paredzētas priekšvēlēšanu sapulces.

Apzinoties pārejas perioda īpatnības, LTF Dome atbalsta Latvijas Tautas deputātu kongresa vēlēšanas, kas rada iespēju izveidot politiski viendabīgāku Augstākās Padomes sastāvu.

Papildinājumi likumprojektā "Par Latvijas PSR tautas deputātu vēlēšanām"

Svītrot 12.panta I.daļā vārdus: "Vēlēšanu kampaņas finansēšana no citiem avotiem ir aizliegta."

32.pantā svītrot vārdus "100 cilvēki".

Izteikt 39.pantu šādā redakcijā:

"Latvijas PSR tautas deputātu kandidāts nāk klajā ar savas nākamās darbības programmu, kas nedrīkst saturēt kara propagandu, aicināt uz nacionālo un rasu naidu un aizskart vispāratzītās cilvēka tiesības."

Pieņemts LTF Domes sēdē
1989.gada 10.jūnijā

1989.gada 14.jūnija mītiņa dalībnieku r e z o l ū c i j a

1941.gada 14.jūnijā Latvijas varas orgāni nespēja aizsargāt savus pilsoņus no PSRS varas noziedzīgās rīcības, kas īstenoja masveida deportācijas.

Pēdējā laika notikumi Gruzijā, Armēnijā, kā arī militārā spēka demonstrācija Rīgā uzskatāmi pierāda, ka turpinās neierobežots centrālo PSRS varas orgānu diktāts pār republikas suverēnajām tiesībām.

Lai nepieļautu šo traģisko tālās un tuvās pagātnes notikumu atkārtošanos, lai aizsargātu Latvijas pilsoņu tiesības, mēs, mītiņa dalībnieki, visā pilnībā atbalstām Latvijas Tautas frontes Domes prasību Latvijas PSR Augstākajai Padomei 1989.gada 27.jūlija sesijā pieņemt Deklarāciju par Latvijas valstisko suverenitāti un izmaiņas Konstitūcijā.

Latvijas tautai pašai ir tiesības lemt sev likumus, kas aizstāv tās pilsoņus.

Rīgā, 1989.gada 14.jūnijā

Latvijas Tautas frontes Domes p a z i ņ o j u m s

Šā gada 31.maijā pieņemts un 10.jūnijā apstiprināts LTF Domes valdes Aicinājums visās LTF grupās un nodaļās apspriest lietderību Latvijas Tautas fronteī turpmāk iestāties par pilnīgu Latvijas neatkarību, pie tam jautājums galīgi jāizlemj LTF II kongresā š.g. 7. un 8.oktobrī. Neatkarības atjaunošanas politiskie un sociālie aspekti ir jāanalizē kopā ar ekonomiskajiem jautājumiem. LTF Domes valde uzskata, ka šai virzienā nopietns solis uz priekšu ir republikas ekonomistu nesen izstrādātā ekonomiskās patstāvības koncepcija (publicēta š.g. jūnijā). Tomēr LTF Domes valde ir pieņēmusi lēmumu organizēt jaunu ekonomistu grupu, kas izstrādās ekonomiskās patstāvības koncepciju pilnīgi neatkarīgas Latvijas variantam, funkcionēšanai normālos starpvalstu attiecību apstākļos.

Tai pašā laikā Latvijai jārēķinās ar varbūtību, īpaši sākotnējā posmā, eksistēt kā valstij krasī nelabvēlīgu voluntāru ārējo ekonomisko spaidu apstākļos, arī šajā gadījumā nodrošinot tās pilsoņiem pieņemamu dzīves standartu. Lai sniegtu iedzīvotājiem godīgu atbildi šajos vitāli svarīgajos jautājumos, nepieciešams sasprindzināts republikas progresīvo ekonomistu un saimniecisko darbinieku papildu darbs ļoti īsos termiņos. Tādēļ LTF Domes valde izsludina konkursu darbam par tematu:

"Neatkarīgās Latvijas eksistence ekstremālos ekonomiskos apstākļos".

Pasvītrojam, ka šis darbs jāuzlūko tikai par sākumu problēmas tālākai detalizācijai un izstrādānēm. Apskatāmo jautājumu loks ir autoru ziņā, tomēr ieteicam paredzēt šādas sadaļas:

-- Neatkarīgās Latvijas pašapgādes varianti, minimāli nepieciešamā ražošana un tās struktūra.

-- Enerģētikas problēmu risinājuma ceļi.

-- Materiālo resursu avoti. Ārējā tirdzniecība.

-- Pārtikas produktu bilance iekšējam patēriņam un ārējam tirgum.

-- Naudas sistēma un finanses, tai skaitā kapitālieguldījumi.

-- Iedzīvotāju racionālas nodarbinātības problēma.

-- Iedzīvotāju dzīves līmeņa krišanās kompensēšanas ceļi.

Sociālā nodrošināšana.

Konkursa darbā jāparedz arī principiālā iespēja pēc zināma laika ekonomikas attīstībai neatkarīgas Latvijas apstākļos izlietot tos Latvijas Republikas zelta un valūtas depozītus, kas pagaidām vēl ir iesaldēti ārvalstu bankās, kā arī ārzemju latviešu -- privātpersonu vai dažādu firmu investīcijas. Tomēr šie faktori jāuzlūko nevis kā ekonomiskās darbības nosacījums, bet kā stimulējošs vai ekonomiku sabalansējošs papildlīdzeklis.

Konkursā var piedalīties autoru kolektīvi vai atsevišķas personas. Konkursa darbam jāpievieno iss kopsavilkums uz 4 lappusēm, kurš paredzēts kā pamats pavairošanai un apspriešanai LTF Domes speciālā sēdē. Darbi iesniedzami aploksnē ar devīzi, pievienojot ziņas par autoriem slēgtā aploksnē ar to pašu devīzi. Materiāli iesniedzami personīgi LTF Domes valdes priekšsēdētājam vai atbildīgajam sekretāram LTF namā Vecpilsētas ielā 13/15. Termins -- 1989.gada 31.augusts.

Labākie darbi tiks prēmēti.

1. vieta 3000,- rbļ.

2. vieta 1000,- rbļ.

3 veicināšanas prēmijas 400,- rbļ. katra

5 gratifikācijas (atsevišķu veiksmīgu ideju pamatojums) 100,- rbļ. katra.

Tuvākajā laikā LTF Domes valde kopā ar LTF Tautsaimniecības komiteju un Latvijas Zinātnieku savienību izveidos konkursa un ekspertu komisiju, kura sīkāk reglamentēs konkursa gaitu un izdarīs pojektu iepriekšēju atlasī. Labāko (labākos) variantus apspriedīs speciālā LTF Domes sēdē. Pēc tam apstiprināto "ekstremālo" variantu kopā ar ekonomikas normālās funkcionēšanas modeli apspriedīs kā vienu no darba kārtības punktiem LTF kongresā. LTF Domes valde cer, ka tādā veidā kongresa delegātiem, ņemot vērā arī problēmas politiskos un sociālos aspektus, būs iespējams pieņemt pamatotu un vispusīgi apsvērtu lēmumu.

Par konkursa un ekspertu komisijas sastāvu un procedūras jautājumiem tiks ziņots atsevišķi.

Pieņemts LTF Domes valdes sēdē
1989.gada 27.jūnijā

LTF ideoloģiskā platforma dažādu tautību Latvijas iedzīvotāju konsolidācijai, balstoties uz neatkarīgas demokrātiskas Latvijas valsts izveidošanas ideju

Latvijas neatkarība nav pašmērķis, bet ir vienīgais cilvēka cienīgas dzīves panākšanas līdzeklis.

Latvijas suverenitātes pamats ir latviešu nācija, tās suverenitātes garantī ir visi Latvijas pilsoņi neatkarīgi no viņu tautības, kas atbalsta brīvas Latvijas valsts izveidošanas ideju.

Neatkarīgai Latvijai jābūt demokrātiskai valstij, kurā visiem tās pilsoņiem neatkarīgi no viņu tautības un sociālā stāvokļa būtu nodrošinātas vienādas pilsoņu tiesības. Tai jābūt tiesiskai valstij, kas nodrošina visu savu pilsoņu sociālo aizsardzību un kuras ekonomika būtu orientēta uz republikas pilsoņu vajadzību apmierināšanu.

Visu neatkarīgās Latvijas nacionālo grupu (kas to vēlēšies) kultūras vajadzību apmierināšanas, valodas un tradīciju attīstīšanas, izglītības sistēmas pamatā būs valsts īstenota nacionālo kultūru autonomijas politika.

Politiskās, ekonomiskās, tiesiskās un it īpaši starpnacionālās attiecības PSRS pašlaik ir dziļas krīzes stāvoklī un nerod risinājumu pastāvošās federācijas apstākļos. Skaidri saņemama ir centrālo varas iestāžu nespēja un nevēlēšanās risināt starpnacionālās un ekonomiskās problēmas, ņemot vērā republiku intereses. LTF uzskata, ka šo jautājumu konsekvents risinājums iespējams vienīgi neatkarīgas un demokrātiskas Latvijas apstākļos, jo

a) Latvijā nepastāv problēmas, kas saistītas ar krasu dzīves lēmeņa un dzīvesveida atšķirību dažādos tās reģionos, nav tādu at-

šķirību, kas postoši ietekmē ekonomiskos un demogrāfiskos procesus un starpnacionālās attiecības kopumā;

b) Latvijā joprojām eksistē un izpaužas demokrātiskas tradīcijas, uz kurām balstījās nacionālā jautājuma risinājums neatkarīgajā Latvijas Republikā -- pilntiesīgā Tautu sadraudzības dalībvalstī.

LTF izvirza sev mērķi panākt visu republikas pilsoņu labklājību, pamatojoties uz pārveidojumiem ekonomikas jomā, kas paredz:

a) izveidot savu, ar preču segumu nodrošinātu naudas un finansu sistēmu;

b) radīt stabilu, uz naudas-preču attiecībām balstītu iekšējo tirgu;

c) ipašuma formu daudzveidību.

Ārējo ekonomisko sakaru jomā paredz:

a) izveidot tiešas divpusējas ekonomiskās attiecības ar Igauniju un Lietuvu, kas kopā ar Latviju perspektīvā izveidos Baltijas Asamblejā prognozēto Baltijas koptirgu;

b) attīstīt tiešus ekonomiskos sakarus ar PSRS republikām, sociālistiskajām un brīvā tirgus valstīm.

LTF uzskata, ka visdrošākā visu nacionālo grupu tiesību garantija ir tajās ietilpstošo personu līdzdalība neatkarīgas Latvijas valsts politiskā, ekonomiskā un tiesiskā pamata veidošanas programmas apspriešanā, izstrādāšanā un īstenošanā. LTF tāpat uzskata, ka visu nākamās neatkarīgās Latvijas tautību konsolidācijas pamats ir kopīgs godprātīgs darbs Latvijas ekonomiskai atjaunotnei, kā arī aktīva līdzdalība demokrātisko procesu (daudzpartiju sistēmas, alternatīvo arodbiedrību) aizstāvēšanā un attīstīšanā.

LTF iestājas par to, lai par neatkarīgas Latvijas valsts pilsoņiem kļūtu visi Latvijas iedzīvotāji neatkarīgi no viņu tautības, sociālās piederības un reliģiskās pārliecības, kas izdarijušas brīvu izvēli un atbalsta neatkarīgas Latvijas izveidošanu un ir gatavi īstenot šo ideju. LTF tāpat iestājas par to, lai neatkarīgās Latvijas Republikas pilsonība tiktu piešķirta visiem pastāvīgiem Latvijas iedzīvotājiem, kuri līdz pilsonības reģistrācijas brīdim būs nodzīvojuši Latvijā ne mazāk par 10 gadiem.

LTF apliecina visiem Latvijas iedzīvotājiem, ka grūtajā ceļā uz neatkarību tā konsekventi turēsies pie demokrātiskām, konstitucionālām metodēm.

Pieņemts LTF Domes sēdē
1989.gada 15.jūlijā

Sakarā ar gatavošanos paplašinātajam LKP CK Plēnumam

PSKP vēsturiski izveidojusies par organizāciju, kur proklamētā demokrātiskā centrālisma vietā dominē birokrātiskais centrālisms. Latvijas komunistiskā partija pilnībā ir zaudējusi patstāvību un kļuvusi par PSKP teritoriālo organizāciju. Partijas aparāts, koncentrējis savās rokās valsts varas, pārvaldes un ideoloģijas funkcijas, izveidojis totalitāru struktūru, kurā tiek ignorēti sabiedrības tiesiskie un demokrātiskie pamatprincipi un ekonomiskās attīstības objektīvie likumi. Šis politikas realizācija novedusi Latviju ekonomiskās, ekoloģiskās un demogrāfiskās krīzes stāvoklī. Diktatoriskās tieksmes, patvaļa un nekompetence Latvijas partijas organizācijā īpaši pastiprinājās pēc 1959.gada "apvērsuma", kad pie varas nāca A.Pelše un vēlāk A.Voss. Diemžēl, arī tagad Latvijas KP CK aparāta un CK sastāvā turpina darboties daudzi A. Vosa līdzgaitnieki. Sakarā ar to nav dots būtisks novērtējums vairākām stagnācijas laika parādībām. Vērojama vadošu partijas darbinieku šķeltnieciskā rīcība (prasība pēc LKP ārkārtējā kongresa, prasība pēc krievu autonomajām teritoriālajām vienībām u.c.). Rezultātā LKP zaudē tautas uzticību un pārdzīvo dziļu iekšēju krīzi.

Ievērojot lielo atbildību, kas gulstas uz Latvijas komunistiskās partijas organizācijas biedriem sakarā ar partijas rīcības programmas izstrādāšanu tuvākajiem gadiem un komunistu plašo līdzdalību LTF darbībā, Latvijas Tautas frontes Dome paziņo sekojošo:

-- LTF Dome uzskata, ka LKP pašreizējā posmā stāv vēsturiskās izvēles priekšā -- vai iet kopā ar Latvijas tautu, vai arī palikt par unitāras valsts administratīvi birokrātiskā aparāta gribas izpildītāju. LTF aicina LKP, izvērtējot savu līdzšinējo darbību, iekļauties cīņā par Latvijas politisko un ekonomisko neatkarību.

-- LTF Domes valdes 31.maija aicinājumā izvirzītās tēzes nav pretrunā ar komunistiskās partijas atzītajām nāciju pašnoteikšanās tiesībām un PSRS Konstitūciju. LTF atbalsta visus tos komunistus, kuru darbība ir vērsta uz Latvijas valsts suverenitātes sasniegšanu un visu Latvijas iedzīvotāju labklājības līmeņa celšanu.

-- LTF Dome uzskata, ka visām sabiedriskajām, sabiedriski-politiskajām orgaizācijām, kas darbojas Latvijas teritorijā, jābūt suverēnām savā rīcībā un organizatoriskajā uzbūvē. LKP atrašanās PSKP sastāvā ar KPFSR apgabala partijas organizācijas tiesībām nonāk krasā pretrunā ar Latvijas suverenitātes sasniegšanas

uzdevumiem. LTF Dome uzskata, ka LKP jābūt patstāvīgai organizācijai -- ar savu Programmu un Statūtiem.

-- Būtisks Latvijas sabiedrības demokratizācijas priekšnoteikums ir LKP atteikšanās no varas un ideoloģijas monopola, komunistiskās partijas un valsts varas un pārvaldes konsekventa norobežošana. LTF Dome aicina LKP atbalstīt Latvijas PSR Konstitūcijas 6.panta atcelšanu un konstitucionāli nodrošināt daudzpartiju sistēmas izveidošanu Latvijā.

Pieņemts LTF Domes sēdē
1989.gada 15.jūlijā

Latvijas Tauta frontes Domes l ē m u m s

Par attieksmi pret pilsoņu reģistrāciju

1. LTF Dome uzskata, ka pilsoņu un pilsoņu kandidātu reģistrācija ir Latvijas iedzīvotāju brīvas izvēles un demokrātisko tiesību noteikta.

2. Reģistrācija nav pretrunā ar LTF Programmu un Statūtiem, tāpēc piedalīšanās tajā ir katra LTF biedra, kā arī LTF grupu un nodaļu patstāvīga izvēle. Lēmumu par piedalīšanos reģistrācijā var pieņemt LTF nodaļas un grupas atkarā no reālās situācijas.

3. LTF Dome uzaicina izveidot darba grupu, kurā bez LTF pilnvarotajiem pārstāvjiem ietilptu arī to sabiedrisko organizāciju pārstāvji, kuras tieši piedalās LKP pagaidu sakaru centrā, lai vispusīgi un rūpīgi izanalizētu paredzamās pilsoņu komiteju veidošanas un iespējamā Pilsoņu kongresa darbības politisko saturu un mērķus.

4. LTF Dome uzaicina sabieriski politiskās organizācijas, kas tieši piedalās pagaidu sakaru centra darbā, atklāti paust savu viedokli par tiem kritērijiem, par kuriem šīs organizācijas iestājas un kuri būtu nepieciešami, lai pilsoņu kandidāts pārtaptu par pilsoņi.

5. LTF uzskata, ka uzbrukumi pilsoņu reģistrācijas procesiem, piedēvējot tiem antikonstitucionālu raksturu, ir nepamatoti, un LTF turpmāk kategoriski vērsīsies pret šādiem uzbrukumiem, aizstāvēt Latvijas iedzīvotāju demokrātiskās tiesības.

6. LTF uzskata, ka LTF galvenais uzdevums ir aktīvi darboties vēlēšanās, lai panāktu tāda augstākā varas orgāna ievēlēšanu, kas īstenotu neatkarīgas Latvijas valsts atjaunošanu.

Pieņemts LTF Domes sēdē
1989.gada 5.augustā

Latvijas Tautas frontes Domes l ē m u m s

Par attieksmi pret "Likumu par Latvijas PSR pilsonību"

LTF Dome, iestājoties par tiesiskas valsts izveidošanu, uzskata par nepieņemamu "Likuma par Latvijas PSR pilsonību" apspriešanu sekojošu argumentu dēļ:

1. Latvijas PSR kā suverēna valsts faktiski nav konstituējusies;

2. Latvijas PSR, būdama anektēta teritorija, netiek starptautiski atzīta;

3. Republikas teritorijā nevar tikt nodrošināta pilsoņu aizsardzība, kamēr ekonomiskās sviras (Finansu ministrija, Valsts banka), armija, tiesību aizsardzības iestādes (Prokuratūra, Valsts drošības komiteja, Iekšlietu ministrija un Augstākā tiesa) atrodas pilnīgi vai daļēji attiecīgo PSRS centrālo resoru pakļautībā.

4. Nebūdama suverēna *de facto*, Latvijas PSR nespēj nodrošināt savu pilsoņu tiesisko, politisko un ekonomisko aizsardzību arī ārpus republikas teritorijas.

5. Ievērojot, ka Likums par pilsonību ir tiesiski, nevis politiski deklaratīva norma, uzskatām, ka noteikt pilsonību ir tiesīgs vienīgi suverēnas valsts likumdevējs pēc neatkarīgas valsts konstitūcijas pieņemšanas.

Pieņemts LTF Domes sēdē
1989.gada 5.augustā

Latvijas Tautas frontes Domes a i c i n ā j u m s

Par akciju "Baltijas ceļš"

Pirms 50 gadiem divas totalitāras lielvaras parakstīja nāves-spriedumu trim miermīlīgām Baltijas valstīm un tautām. Valstis ir sagrautas. Tautas pus gadsimtu piesmietas, kroplotas, deldētas. Tādi nu mēs esam, kādi esam. Bet mūsu ciešanu un pacietības mērs ir pilns. Mēs gribam atpakaļ savu neatkarību, savas valstis -- brīvu Igauniju, brīvu Latviju, brīvu Lietuvu.

23.augustā pulksten 19 apliecināsim sev un visai pasaulei nelokāmu apņēmību cīnīties par cilvēka cienīgu dzīvi, sadosimies rokās, veidojot cauri Igaunijai, Latvijai, Lietuvai dzīvu ķēdi -- Baltijas ceļu.

Lai mūsu karogos šajā dienā sasietas sēru lentes, lai dun visi Baltijas baznīcu zvani! Būsim vienoti Latvijai cerību stundā!

Taisnība uzvarēs!

Pieņemts LTF Domes valdes sēdē
1989.gada 5.augustā

Latvijas Tautas frontes Domes valdes a i c i n ā j u m s

Latvijas tautai!

Mūsu vārdiem un mūsu apņēmības apliecinājumiem pienācis pārbaudes brīdis. Baltijas tautu neatņemamās tiesības uz pašnoteikšanos ir apdraudētas!

PSKP CK 26.augusta paziņojums par stāvokli Baltijas republikās apstiprināja vadošo aprindu nespēju izprast reālo situāciju Latvijā, Lietuvā un Igaunijā, nevēlēšanos risināt nacionālos jautājumus atbilstoši tautas interesēm. Kārtējo reizi ar mazām tautām tiek runāts no diktāta pozīcijām. Atkal, kā pirms 50 gadiem, mūsu likteni mēģina izšķirt tālu no Baltijas robežām. Latvijas Tautas fronte uzskata, ka tautai un vienīgi tautai ir tiesības noteikt, kā dzīvot savā zemē. Tikai latviešu tauta kopā ar citām Latvijas

nacionālajām grupām ir tiesīgas izlemt, kas tām ir vēlams un derīgs un kas nepieņemams. Mēs kategoriski noraidām jebkādu iejaukšanos Latvijas lietās no ārpuses -- vienalga, vai padomi nāktu no Austrumu vai Rietumu puses.

Atbildot uz nekorekto un lielvalstniecisko PSKP CK paziņojumu, būsim savaldīgi, vienoti un nepadosimies provokācijām. Savas trešās atmodas laikā atgūto pašcieņu, spēku un taisnības apziņu mēs vairs nedrīkstam nodot!

Mēs esam sajutuši cits cita roku siltumu, esam piedzīvojuši, ka katrs varam nostāties un, ja nepieciešams, pastāvēt par gabaliņu Latvijas zemes. Tātad ikvienam no mums vēlreiz jāpārdomā, ko mums nozīmē Latvijas brīvība, kāpēc mums nav cita ceļa kā Latvijas, Lietuvas un Igaunijas brīvība.

Dievs, svēti Latviju!

1989.gada 27.augustā

Latvijas Tautas frontes Domes valde
un PSRS tautas deputāti,
LPSR AP deputāti

PSRS tautas deputāti

1. V.Avotiņš	9. R.Kukaine	17. V.Šļakota
2. I.Bišers	10. J.Lučāns	18. A.Eizāns
3. E.Grinovskis	11. N.Neilands	19. J.Janeks
4. I.Zariņš	12. L.Ozoliņš	20. U.Laucis
5. D.Īvāns	13. R.Pauls	21. A.Dandzbergs
6. E.Inkēns	14. Dž.Skulme	22. J.Peters
7. A.Kalniņš	15. A.Čirulis	23. V.Tolpežņikovs
8. I.Ķezbers	16. A.Čepānis	24. M.Vulfsons

LPSR AP deputāti

1. J.Āboliņa	9. A.Kramiņš	16. M.Rukmane
2. A.Bērziņš	10. I.Lakšs	17. V.Semane
3. L.Vītols	11. V.Matule	18. V.Skujiņš
4. I.Ģibiete	12. R.Mišāns	19. I.Holšteins
5. I.Daudišs	13. I.Pilieniķis	20. J.Cināts
6. Ķ.Zile	14. I.Priedītis	21. J.Jundzis
7. V.Kalnberzs	15. P.Pūdnieks	22. P.Strautmanis
8. D.Konošonoka		

Padomju savienības tautām

Pēdējos mēnešos PSRS masu informācijas līdzekļos, Centrālajā televīzijā un radio izvēsta plaša dezinformācijas kampaņa, kā arī noklusētas un bloķētas patiesas ziņas par notikumiem Baltijas republikās. Puspatiesība, īsto notikumu sagrozījumi sadzīvo ar klajiem meliem. Novecojušā un nevienu neuztraucošā biedēkļa -- "vispasaules imperiālisma" u.tml. -- vietā ļaužu miljonu apziņā plānveidīgi un nemitīgi tiek radīts jauna ienaidnieka, iekšējā ienaidnieka tēls, un, kā Staļina laikos, šīs kampaņas autori nekautrējas par tādu pasludināt veselās tautas.

Par šīs kampaņas kroni kļuvis 1989.gada 26.augusta PSKP CK paziņojums par stāvokli Baltijas padomju republikās. Laikam gan ne reizi pēc Staļina laikiem un 1968.gada notikumiem Čehoslovākijā mūsu valsi nav publicēts tik draudīgs un demokrātijai bīstams dokuments. Mēs griežamies pie visām PSRS tautām, tautībām un nācijām ar aicinājumu nopietni un bez aizspriedumiem tikt skaidrībā par notiekošo. Paziņojumā, mūsaprāt, tiek neslēpti mēģināts "no pat Maskavas līdz tālām taigām" sēt aizdomīgumu un naidīgumu pret trijām Baltijas republikām un to pamatiedzīvotājiem, izraisīt naidu pret veselām nācijām un kustībām. Dokuments par stāvokli Baltijas Padomju Republikās pieņemts aiz šo republiku muguras, bez jebkāda mēģinājuma apspriest to vitālās problēmas. Vai paziņojuma autori to vēlējušies vai ne, bet rezultātā daudzu ļaužu acīs viņi izskatās kā miesīgi brāļi tiem, kas 1939.gadā dalīja ietekmes zonas un izlēma mūsu republiku (tai lai neatkarīgo) suverēno tautu likteņus -- arī aiz to muguras.

Pirms piecdesmit gadiem Vācijas un PSRS slepenais līgums kļuva par iemeslu triju neatkarīgu valstu, ar kurām Padomju Savienību saistīja miera līgumi, aneksijai. Pārkāpjot toreiz spēkā esošos šo valstu likumus, ievēdot no ārienes karaspēku, tika iznīcināts šo zemju neatkarīgais valstiskums. Daudzi oficiālie vēsturnieki arī šodien paskaidro, ka Baltijas valstu pievienošana, karam sākoties, tikusi veikta PSRS drošības interesēs. pēc šīs savādās loģikas neviena Padomju Savienības kaimiņvalsts nevar justies droša, jo arī tās teritorija noteiktā brīdī var izrādīties nepieciešama "drošības nostiprināšanai". Starptautiskās tiesības tamlīdzīgus argumentus neatzīst. Nelielas valsts drošība ir ne mazāk dārga un svarīga kā superlielvalsts drošība, bet, ja nē, tad pasaules tiesiskā kārība vispār nav iespējama.

"1989.gada 23.augusta notikumu organizētāji pacentās sakāpināt noskaņojumu līdz īstai nacionālitiskai histērijai," teiktis paziņojumā. Nav nekā patiesībai neatbilstošāka. Gandrīz 2 miljoni

viriešu, sieviešu, bērnu, sirmgalvju, kas veidoja dzīvu ķēdi no Tallinas līdz Viļņai, rādīja miera un draudzīguma paraugu. Turklāt šajā dzīvajā ķēdē bija daudzu tautību pārstāvji. Uz Igaunijas, Latvijas un Lietuvas ceļiem valdīja ideāla kārtība: nav fiksēts neviens incidents.

Paziņojumā galēji negatīvi vērtējumi doti it visam, bez izšķirības: gan valdībā, gan triju republiku partijas vadībai, gan tautas kustību līderiem, gan visdažādākās ievirzes sabiedriskajā organizācijā. Būtībā par "antinacionāliem spēkiem" pasludinātas pašas nācijas, par ekstrēmistiem -- visi nacionālās atdzimšanas piekritēji, bet tas, pēc vispieticīgākajiem aprēķiniem, ir 90 procentu latviešu, lietuviešu, igauņu, kā arī ievērojama daļa krievu, baltkrievu, ukraiņu, poļu, ebreju un citu tautību pārstāvji, kas dzīvo Baltijā.

Apvaonojumu separātismā, ekstrēmismā, plašu tautas kustību antisociālistiskā, antipadomju, antikrievu ievirzē tiek pastiprināti ar uzbrukumiem triju republiku masu informācijas līdzekļiem, daļa no kuriem pirmoreiz padomju laikā un nebūt ne pilnībā realizē konstitucionālo preses brīvību.

Nacionālā ekstrēmisma izpaudumi šodien parādās dažādās republikās, un tā ir viena no mūsu kopīgām problēmām, taču tādus pašus izpaudumus var atrast gluži tuvu, un daudz tuvāk PSKP CK. Tajā pašā laikā mēs uzskatām, ka nacionālās atdzimšanas ceļš ir neizbēgams un neatgriezenisks visām PSRS tautām, sākot ar krievu tautu, kura aizvadītajās desmitgadēs tāpat cietusi neaizpildāmus zaudējumus, -- un šajā svētīgajā ceļā krievi saņems Baltijas valstu līdzjutību un atbalstu.

Mēs nepadosimies provokatoriskiem mēģinājumiem samainīt cīņu pret staļinismu un varas centralizēto komandējošo sistēmu ar starpnacionāliem konfliktiem. Mēs ticam, ka krievu tauta neļaus izmantot sevi kā ieceri citu tautu brīvības apspiešanai.

Paziņojumā runāts par it kā nīrgāšanās aktiem "pret svētnēm, kas ir neaizskarami katram kārtīgam cilvēkam, -- pilsoņu karā un Lielajā Tēvijas karā kritušo pieminekļiem". Nekādi konkrēti fakti netiek sniegti: kur, kad, kurā republikā, kas ir šie zaimotāji. Līdzīgu vandālismu, jebkuru tā izpausmi mēs nosodām viennozīmīgi, jo vairāk tāpēc, ka pēckara gados Baltijas republikās bija sagrauti simtiem pieminekļu kareivjiem, kas krituši pirmā pasaules kara un atbrīvošanās cīņu laukos.

"Šur tur radušies reāli ista pilsoņu konflikta draudi, radušās briesmas, ka var izcelties masveidīgas ielu sadursmes ar smagām sekām," lasām tālāk tajā pašā dokumentā. Nevienā no Baltijas republikām nav bijušas tādas sadursmes, tādu konfliktu. Taču grūti tikt vaļā no iespaida, ka paziņojuma autori gribējuši kādam pateikt priekšā spēka paņēmienus, pamudināt darbībai, rupji runājot, izprovocēt to pašu konfliktu, kura nav, un politiska dialoga un plu-

rālism vietā ķerties pie daudz ierastākiem militāras apspiešanas līdzekļiem. Par to mūs pārlicināja arī nākamās rindas: "Si lieta ir aizgājusi tālu. Baltijas tautu liktenim draud nopietnas briesmas. Cilvēkiem jāzina, kādā bezdibeni viņus grūž nacionālistiskie līderi. Ja viņiem izdotos sasniegt savus mērķus, tā sekas tautā varētu būt katastrofālas. Pati dzīvotspēja varētu nokļūt zem jautājuma zīmes." Kas tad tas ir -- PSKP CK draud Baltijas tautām ar fizisku iznīcināšanu? Kā lai citādi saprot vārdus par triju tautu "dzīvotspējas" apdraudētību?

Un te vajag tieši un atklāti brīdināt: tas laiks, kad visu izšķīra militārais spēks, ir pagājis. Tanki -- kā politisks arguments -- tas ir ne tikai amorāli, tie vairs nav vispēcīgi. Galvenais ir tas, ka šāds notikumu pavērsiens Padomju Savienību galīgi atsviestu pašu atpalikušāko totalitāro valstu rindās.

Un tik būtiskais, tik dramatiskais paziņojums, kas ir spējīgs ārkārtīgi saasināt jau to sarežģīto situāciju daudz nacionālā valstī, ir izstrādāts anonīmi, ārpus valstiskās struktūras, to nav darijusi pat vēlētā vadība, bet aparāts, kuru vispār neviens nav izvēlējis! Pēc nerakstīta likuma, šīs instances lēmumi nav apšaubāmi, vēl jo vairāk nav pakļauti kritikai. Tieši tāda prakse ir novedusi līdz tām traģēdijām, ar kurām tik bagāta PSRS vēsture un kuras jau maksājušas gan desmitiem miljonu cilvēku, gan arī veselu valodu un tautas dzīvību.

Šoreiz acīmredzot automātiskais "visas tautas atbalsts" nesekos. Un arī pašā partijā, domājams, atradīsies spēki, kas stāsies preti šādam "vadības" stilam. Cena par tām kļūdām, kas izdarītas "pašā augšā", pārāk liela visiem.

PSRS Konstitūcijā ir teikts -- Padomju valsts ir brīva, vienlīdzīga, brīvprātīgi apvienojušos tautu savienība. Tie ir pamatprincipi. Ja savienība nav brīvprātīga, ja tautas tajā tiek turētas ar varu, ja no centra nāk komandas, bet federācijas valstī tās ir jāpieņem bezierunu izpildīšanai, tad tā nav nekāda savienība, tam ir citi apzīmējumi: lielvalsts, impērija, tautu cietums.

Padomju Savienības tautas! Kopš Staļina laikmeta un tam sekjošā sastinguma sabiedrībai palikušas mantojumā ārkārtīgi zema tiesiskā apziņa, barbariska necieņa pret morāles normām, pasaules sadraudzības likumiem, cilvēku un nāciju tiesībām. Briesmīgs ir pieradums pie patvaļas, pie tā, ka pragmatiska mērķa dēļ var atļauties "no augšas" pārkāpt jebkuru likumu, ar spēku piespiest cilvēkus, citas zemes un tautas rīkoties pretēji savām interesēm.

Stājoties uz demokratizācijas un nacionālās atdzimšanas ceļa, mēs ceram uz sapratni un atbalstu no visiem, kas savu likteni saistījuši ar mūsu senču dzimteni. Cieņu pret cilvēktiesībām un starptautiskajām normām šai jomā mēs uzskatām par tikpat obligātu

kā cieņu pret nāciju tiesībām un galveno no tām: tiesībām uz eksistenci, pašapzināšanos, pašnoteikšanos, uz dzimto valodu, dzimto zemi. Krievu cilvēki, vai jūs būtu gatavi atteikties no līdzīgām tiesībām attiecībā pret Krieviju? Ukraini, vai jūs atteiktos no Ukrainas, gruzīni -- no Gruzijas, tadžiki -- no Tadžikijas? Neviena tauta, ja tai jautātu, nebūtu ar mieru iekļauties lielvalsts sastāvā tāpēc, lai izkustu tajā un pazustu, lai pazaudētu jebkuras tiesības uz senču novēlēto zemi.

Mēs ejam pa ceļu, no kā neizvairities nevienai garīgi dzīvai tautai. Tikai šajā ceļā var atgūt katras tautas pašcieņu, tradīcijas un morālās vērtības. Un tikai brīvas, vienlīdzīgas un suverēnas valsts savienībās, ko vieno kopējas intereses un kopēja uzticēšanās, nevis spēks un piespiedu līdzekļi.

Mēs aicinām uz patiesu internacionālismu -- uz līdzjūtību, līdzcietību un savstarpēju palīdzību grūtā brīdī, uz melu un provokāciju nepieņemšanu. Mēs vienmēr un jebkuros apstākļos paliksīm kaimiņi, neviens sapārātīgs cilvēks nekad nav ierosinājis saraut neskaitāmas saites, kas vienojušas mūs ne tikai pēdējās desmitgadēs.

Uz katru labu vārdu, uz vēlēšanos saprast mūsu sāpi un mūsu centienus mēs atbildēsim ar sirsnīgu un patiesu pateicību un tādu pašu vēlēšanos saprast un palīdzēt. Nemēdz būt vainīgo tautu. Cilvēki, un paši varenākie režīmi izgaist, dodot vietu jaunām paaudzēm, jaunām valdībām. Tautas mūžs ir ilgs, tās lemtas gadsimtu kopdzīvei, -- ja vien mēs palīdzēsim cilvēcei izdzīvot, nevis grūdisim to melnajā ienaidā un pašiznīcināšanās bezdibeni.

Mēs aicinām visas tautas uz iecietību un sadarbību, draudzīgumu un citu nāciju problēmu un grūtību saprašānu. Lai plašajā ideju un uzskatu spektrā nebūtu vietas pret citiem vērstam ļaunumam. Labu sējuši izaudzēs arī labestības asnus.

Par jūsu un mūsu brīvību!

Igaunijas un Latvijas
Tautas frontu un Lietuvas
Pārbūves kustības "Sajūdis"
Baltijas padome

1989.gada 31.augustā

Apvienoto Nāciju Organizācijas ģenerālsekretāram Peresam de Kueljara kungam

Godātais Peres de Kueljara kungs!

Pēdējo gadu politisko notikumu attīstība Padomju Savienībā ir devusi cerību, ka uzvarēs cilvēku tiesības un tautu pašnoteikšanās, kuras sagrāva Staļina un viņa pēcteču autoritārais režīms. Nacionālās pašnoteikšanās centieni ir vienojuši Igaunijas, Latvijas un Lietuvas tautas. Šie centieni ir atspoguļoti Baltijas Tautas frontu dokumentos: Baltijas asamblejas 1989.gada 14.maija rezolūcijās un 1989.gada 23.augusta "Baltijas ceļa" deklarācijā.

Gribam atgādināt, ka Baltijas valstis, kas pirms otrā pasaules kara bija pilntiesīgas Tautu Savienības locekles, 1940.gadā okupēja un vēlāk anektēja Padomju Savienība. To noteica Staļina un Hitlera pakts un tā slepenie protokoli.

Visas Baltijas tautas un demokrātiski noskaņotie cilvēki pasaulē gaida, ka PSRS valdība publiski nosodīs paktu un oficiāli paziņos to par spēkā neesošu kopš tā parakstīšanas brīža.

23.augustā, atzīmējot Hitlera un Staļina pakta 50.gadadienu, trīs mazās Baltijas tautas parādīja visai pasaulei Baltijas valstu stingro apņēmību atjaunot mūsu neatkarību mierīgā, parlamentārā ceļā. Mūsu pašnoteikšanās meklējumi tiek realizēti bez vardarbības, nepārkāpjot nevienas citas tautas intereses, bez jebkādiem draudiem Eiropas drošībai.

Līdz šim Baltijas valstu masu kustību aktivitātes ir bijušas izteikti miermīlīgas. Visas trīs kustības nekad nav paudušas nodomu vai draudus lietot vardarbību.

Tāpēc Baltijas tautas šokēja PSKP CK 26.augusta paziņojums, kurā Baltijas tautām tika piedraudēts ar viņu "dzīvotspējas" destrūkciju, ja tās neatteiksies no savienm neatkarības centieniem. Baltijas republiku iedzīvotāji uztvēra šo paziņojumu kā PSRS valdības mājieni, ka tā gatava lietot spēku un pat genocīdu pret neaizsargātajām, pakļautajām tautām. Tādi draudi ir pilnīgā pretrunā ar cilvēktiesībām un starptautiskajām konvencijām, kuras atzīst Padomju Savienība.

Juzdami rūpes un atbildību par mūsu tautas likteni, mēs esam pilnīgi pārliecināti par mūsu centienu likumību un to mierīgo raksturu. Mēs, Baltijas tautu kustības pārstāvji, atzīdami Apvienoto Nāciju statūtus un pilnībā vadoties pēc to principiem, griežamies pie Jums, ģenerālsekretāra kungs, ar lūgumu izmantot Jūsu augsto stāvokli un pasaules mēroga autoritāti un palīdzēt mūsu tautām, un aizsargāt tās no genocīda draudiem.

Mēs lūdzam, lai iespējami drīzāk uz Igauniju, Latviju un Lietuvu tiktu atsūtīta starptautiska komisija, kura izpētītu un konstatētu, kāds ir cilvēku un nāciju tiesību pašreizējais stāvoklis.

Mēs tāpat lūdzam iekļaut kādas tuvākās Apvienoto Nāciju sesijas darba kārtībā Baltijas tautu jautājumu.

Igaunijas un Latvijas Tautas frontu un
Lietuvas Pārbūves kustības "Sajūdis"
Baltijas padome

1989.gada 31.augustā

LATVIJAS TAUTAS FRONTE
Gads pirmais

Sastādītāja **Ingrīda Vāverniece**
Māksliniece **Maija Dragūne**
Fotogrāfs **Gunārs Janaitis**
Pie salikuma strādāja **Inga Mora**
Korektore **Silvija Brice**
Tehniskā redaktore **Valentīna Ruskule**

Parakstīta iespiešanai 21.09.89. JT 00500 . Formāts 60x90/16. Ofseta papīrs Nr.1.
Ofsetspiedums 17. uzsk. iespiedl.; 17,25 uzsk.krāsu nov.; 19,5 izdevn. l. Metiens 5000
eks. Pasūtījuma Nr.1793. Cena 3 rbļ. 30 kap. Latvijas Tautas frontes kompjutera
salikums. Iespiests LKP CK Izdevniecības tipogrāfijā Rīgā, Balasta dambi 3.